EUROPEISKA UNIONENS
DOMSTOL

ÅRSRAPPORT **2015**

DEN DÖMANDE VERKSAMHETEN

EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2015

DEN DÖMANDE VERKSAMHETEN

Översikt över den dömande verksamheten vid Europeiska unionens domstol, Europeiska unionens tribunal och Europeiska unionens personaldomstol

Luxemburg, 2016

www.curia.europa.eu

EUROPEISKA UNIONENS
DOMSTOL

DOMSTOLEN
2925 LUXEMBURG
LUXEMBURG
TFN (352) 43 03-1

TRIBUNALEN
2925 LUXEMBURG
LUXEMBURG
TFN (352) 43 03-1

PERSONALDOMSTOLEN
2925 LUXEMBURG
LUXEMBURG
TFN (352) 43 03-1

Färdigställd den 1 januari 2016

Kopiering tillåten med angivande av källan. Fotografierna får endast återges i sammanhang som rör denna publikation. För all annan användning måste tillstånd begäras av Europeiska unionens domstol.

Ytterligare information om Europeiska unionen finns tillgänglig på internet via servern Europa (http://europa.eu).

Luxemburg: Europeiska unionens domstol / Kommunikationsdirektoratet / Enheten för publikationer och elektroniska medier
Europeiska unionens publikationsbyrå

Print	ISBN 978-92-829-2221-7	ISSN 2467-0979	doi:10.2862/83565	QD-AP-16-001-SV-C
PDF	ISBN 978-92-829-2141-8	ISSN 2467-1207	doi:110.2862/711130	QD-AP-16-001-SV-N

© Europeiska unionen, 2016

Fotografier © Georges Fessy
Omslagsfotografi © Gediminas Karbauskis

Printed in Luxembourg

Tryckt på papper som blekts utan elementärt klor (ECF)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord, domstolens ordförande, **Koen Leanerts** 4

KAPITEL I **DOMSTOLEN**

A | Domstolens utveckling och verksamhet år 2015 8

B | Rättspraxis från domstolen år 2015 12

C | Domstolens sammansättning 66

1. Förändringar i domstolens sammansättning år 2015 67
2. Protokollär ordning 68
3. Domstolens tidigare ledamöter 71

D | Domstolens verksamhetsstatistik 74

KAPITEL II **TRIBUNALEN**

A | Tribunalens verksamhet år 2015 104

B | Tribunalens sammansättning 156

1. Förändringar i tribunalens sammansättning år 2015 157
2. Protokollär ordning 158
3. Tribunalens tidigare ledamöter 160

C | Tribunalens verksamhetsstatistik 162

KAPITEL III **PERSONALDOMSTOLEN**

A | Personaldomstolens verksamhet år 2015 184

B | Personaldomstolens sammansättning 194

1. Förändringar av personaldomstolens sammansättning år 2015 195
2. Protokollär ordning 196
3. Tidigare ledamöter av personaldomstolen 197

C | Personaldomstolens verksamhetsstatistik 198

Koen LENAERTS
Ordförande för Europeiska unionens domstol

Det gångna året var mycket speciellt för vår institution, då Vassilios Skouris lämnade sin tjänst efter mer än 16 år som domare vid domstolen och en exceptionell karriär som institutionens ordförande under tolv år.

De senaste månaderna har det getts rikliga tillfällen att hylla min företrädare på olika sätt, såväl vid ceremonin den 8 juni 2015 då en festskrift överlämnades till honom och vid den högtidliga sammankomst som ägde rum den 7 oktober 2015 som vid andra mer informella tillfällen.

Jag vill ändock i detta förord ta tillfället i akt och på nytt uttrycka min egen, ledamöternas och personalens tacksamhet till institutionens tidigare ordförande. Vi kommer alla att minnas ordförande Skouris som mannen som lyckades skapa förutsättningarna för de lyckade utvidgningar som varit utmärkande för domstolens nutida historia, i synnerhet den ”stora utvidgningen” som ägde rum år 2004. Jag vill även understryka hans alltid lika stora hängivenhet när det gäller Europeiska unionens domstols väsentliga arbete för unionsrättens enhetlighet och för unionen som rättsstat. Ordförande Skouris har även arbetat mycket hårt för att främja unionsmedborgarnas grundläggande rättigheter. Detta arbete ledde till att domstolen i maj 2015 tilldelades det femtionde Theodor Heuss-priset i Stuttgart.

I statistiskt hänseende präglades år 2015 av en utomordentlig takt i den dömande verksamheten: Totalt anhängiggjordes 1 711 mål vid de tre instanserna, vilket är det högsta antalet mål i domstolens historia som anhängiggjorts under ett och samma år. Framför allt översteg antalet inkomna mål vid domstolen, för första gången detta år, den symboliska gränsen 700 mål (713). Med 1 755 avgjorda mål år 2015 har även institutionens produktivitet nått sin högsta nivå någonsin.

Institutionen gläder sig givetvis åt denna utveckling, som vittnar om det förtroende som nationella domstolar och enskilda har för unionens domstolar. Likaså välkomnar institutionen den reform av institutionens struktur som Europeiska unionens lagstiftande organ antagit. Reformens antagande avslutar en lång lagstiftningsprocess som påbörjades år 2011. Den kommer att göra det möjligt för institutionen att tack vare en fördubbling av antalet domare i tribunalen under ett förfarande i tre etapper fram till och med år 2019 fortsätta att utföra sitt uppdrag till gagn för enskilda i unionen med iakttagande av rättsväsendets kvalitets- och effektivitetsmål. Detta är även målet med tribunalens nya rättegångsregler som trädde i kraft den 1 juli 2015 och som kommer att ge tribunalen större kapacitet att handlägga målen inom skälig tid och med iakttagande av kraven på en rättvis rättegång.

Förutom ordföranden Skouris lämnade även tre domare sina tjänster vid domstolen under år 2015, inom ramen för de nytillsättningar som sker vart tredje år, och en domare vid tribunalen lämnade sin tjänst. Ytterligare två generaladvokater tillträdde under året vilket innebär det sista steget för att genomföra rådets beslut från i juni 2013 att öka antalet generaladvokater vid domstolen.

Parallellt med dessa institutionella händelser har jag även nöjet att erinra om att Europeiska unionens domstol, inom ramen för högtidlighållandet av 800-årsdagen av prins Johan av Englands undertecknande av *Magna Carta*, haft förmånen att under en vecka i oktober få låna ett av originalexemplaren av detta fördrag. Texten har varit en stor och universell inspirationskälla till många grundläggande texter om demokratiska värderingar och mänskliga fri- och rättigheter.

Förevarande rapport ger läsaren en fullständig översikt över institutionens verksamhet och utveckling under år 2015. I likhet med tidigare år ägnas en betydande del åt referat av domstolens, tribunalens och personaldomstolens rent dömande verksamhet. Statistiska uppgifter illustrerar och kompletterar sedan analysen för varje instans.

Jag tar slutligen tillfället i akt att rikta ett innerligt tack till kollegerna på domstolens tre instanser samt till hela institutionens personal för deras utomordentliga arbete under året.

KAPITEL I
DOMSTOLEN

A | DOMSTOLENS UTVECKLING OCH VERKSAMHET ÅR 2015

Av ordföranden **Koen LENAERTS**

I denna första del av rättsfallsöversikten ges en översikt av verksamheten vid domstolen under år 2015. Inledningsvis görs en redogörelse för hur institutionen har utvecklats under det gångna året och därefter en statistisk analys som visar förändringen av institutionens arbetsbörda och den genomsnittliga handläggningstiden. Därefter finner läsaren den andra delen (B) vari, såsom varje år, de huvudsakliga utvecklingstendenserna i domstolens praxis redovisas, indelade efter rättsområde. I den tredje delen (C) ges en detaljerad redogörelse för domstolens sammansättning under den aktuella perioden och därefter, i den fjärde delen (D), lämnas statistiska uppgifter för verksamhetsåret 2015.

1. 1. Vid den högtidliga sammankomst som hölls den 7 oktober 2015 i samband med den nytillsättning som regelbundet sker av domartjänster avtackades samtidigt Vassilios Skouris efter 16 års tjänstgöring som domare vid domstolen varav tolv år såsom ordförande för Europeiska unionens domstol.

Detta högtidliga evenemang föregicks av ett symposium som anordnades den 8 juni 2015 av en kommitté under ledning av vice ordföranden Antonio Tizzano på temat "Europeiska unionens domstol under Vassilios Skouris ordförandeskap". Vid detta tillfälle uttalade sig olika personer som haft kontakt med domstolen mellan åren 2003 och 2015, bland annat domare i högre nationella domstolar och representanter för de europeiska institutionerna. Symposiet hölls med Jean-Marc Sauvé, vice ordförande för franska Conseil d'État och ordförande i "artikel 255-kommittén" som moderator. Symposiet avslutades med att en festskrift överlämnades till Vassilios Skouris innehållande texter av domare och före detta domare vid domstolen som utövat sitt ämbete under hans ordförandeskap.

1.2. När det gäller domstolens funktionssätt var antagandet av Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) 2015/2422 av den 16 december 2015 om ändring av protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol (EUT L 341, s. 14) otvivelaktigt en avgörande händelse under år 2015. Förordningen trädde i kraft den 25 december 2015. I en tid då målen blir allt fler och allt mer komplicerade innebär de ändringar i domstolens stadga som görs genom förordningen – som en följd av ett förslag som domstolen lade fram i mars 2011 och som sedan justerades i oktober 2014 – en genomgripande reform av unionsdomstolarnas struktur. Reformen är av avgörande betydelse för att på ett strukturellt och varaktigt sätt förbättra den allmänna effektiviteten i unionens domstolssystem till gagn för de enskilda.

Reformen kommer att ske i tre etapper som successivt, fram till och med år 2019, kommer att medföra att antalet domare i tribunalen fördubblas. Tolv nya domare kommer att träda i tjänst i början av år 2016, när urvals- och tillsättningsförfarandena avslutats. Vid den partiella nytillsättning av tribunalen som äger rum i september 2016 kommer antalet domare att utökas med sju genom att personaldomstolen integreras i tribunalen. Slutligen kommer antalet domare i tribunalen att utökas med nio vid den partiella nytillsättning som äger rum i september 2019 med följd att tribunalen då kommer att ha totalt 56 domare. Under detta förfarande måste medlemsstaterna se till att det slutligen råder jämn könsfördelning bland domarna i tribunalen. Institutionen har för övrigt ombetts att regelbundet rapportera om hur genomförandet av reformen fortlöper, bland annat efter det att de tre respektive etapperna har avslutats.

Reformen syftar framför allt till att tribunalen varaktigt ska kunna minska målbalanserna, vilket får till följd att den genomsnittliga handläggningstiden förkortas. Även unionens domstolsstruktur kommer att förenklas, dess allmänna effektivitet att förbättras och enhetligheten i rättspraxis att gynnas. En enda domstol, EU-domstolen, kommer nämligen att vara ansvarig för att säkerställa en enhetlig tolkning av rättsregler inom ramen för överklaganden.

Parallellt med denna institutionella reform vill jag även understryka att ytterligare två generaladvokater tillträdde den 7 oktober 2015, Michal Bobek och Henrik Saugmandsgaard Øe. Deras tjänstetillträde vid domstolen innebar den sista etappen för att genomföra rådets beslut 2013/336/EU av den 25 juni 2013 om ökning av antalet generaladvokater vid Europeiska unionens domstol (EUT L 179, s. 92).

2. Domstolens verksamhetsstatistik för år 2015 präglas rent allmänt av fortsatt hög produktivitet och effektivitet men framför allt av fortsatt ökad måltillströmning.

Under år 2015 anhängiggjordes totalt 713 mål vid domstolen (bruttoantal som inte tar hänsyn till mål som förenats på grund av att de hänger samman). Detta utgör, såvitt gäller antalet nya mål som anhängiggjorts under ett år, det högsta antalet någonsin i domstolens historia.[1] Dessa exceptionella siffror innebär en ökning med närmare 15 procent jämfört med år 2014 (622 mål) och förklaras av flera samverkande faktorer; dels en betydande ökning av antalet överklaganden (215 överklaganden, det vill säga nära nog dubbelt så många som år 2014 (111) och det högsta antalet i domstolens historia), dels det stora antalet mål om förhandsavgörande som anhängiggjorts vid domstolen (436, vilket är det näst högsta antalet sedan år 2013 (450)). Antalet fall av direkt talan har minskat betydligt jämfört med år 2014 (48 jämfört med 74 år 2014) vilket bekräftar en stark nedåtgående trend som observerats sedan flera år. Tre yttranden har dessutom begärts under år 2015.

År 2015 avgjorde domstolen 616 mål (bruttoantal som inte tar hänsyn till mål som förenats på grund av att de hänger samman, 570 mål netto), vilket är en allmän minskning jämfört med år 2014 (719 mål brutto, 632 mål netto). Detta kan delvis förklaras med att färre antal mål anhängiggjordes år 2014 (622) vilket följaktligen medför att färre antal mål kunde avgöras under det gångna året. Av dessa mål avgjordes 399 genom dom och 171 genom beslut.

Antalet pågående mål den 31 december 2015 uppgick till 884 (bruttoantal, innan målen förenats; 831 mål netto) och visar på en ökning jämfört med situationen i slutet av år 2014 (787 mål brutto), men motsvarar exakt den situation som förelåg den 31 december 2013 och, sånär som på två mål, den som förelåg den 31 december 2012 (886 mål brutto).

När det gäller handläggningstidens längd under år 2015 är statistiken mycket positiv. I mål om förhandsavgörande uppgår den genomsnittliga handläggningstiden till 15,3 månader, vilket är nära nog detsamma som rekordet år 2014 (15 månader). Vid direkt talan var handläggningstiden 17,6 månader under år 2015, vilket utgör en betydande minskning jämfört med tidigare år (mellan 19,7 månader och 24,3 månader under perioden 2011–2014).

Den genomsnittliga handläggningstiden för överklaganden uppgick till 14 månader år 2015, vilket är den kortaste genomsnittliga handläggningstiden de senaste åren.

Uppgifterna är frukten av att domstolen ständigt vakar över sin arbetsbörda. Utöver de reformer av dess arbetsmetoder som gjorts under de senaste åren kan den fortsatt effektiva handläggningen av målen även tillskrivas en utökad användning av olika processuella instrument som domstolen förfogar över för att påskynda

1 | Med undantag för de 1 324 mål som anhängiggjordes år 1979. Antalet, som är ovanligt högt, förklaras av att talan om ogiltigförklaring väckts i ett stort antal mål rörande samma sak.

handläggningen av vissa typer av mål (förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande, skyndsamt förfarande, handläggning med förtur, förenklat förfarande och möjligheten att avgöra ett mål utan förslag till avgörande av en generaladvokat).

Under det gångna året begärdes handläggning enligt förförandet för brådskande mål om förhandsavgörande i elva mål, och den avdelning som tilldelades målet ansåg att de villkor som föreskrivs i artiklarna 107 och följande artiklar i rättegångsreglerna var uppfyllda i fem av målen. Målen avgjordes sedan inom i genomsnitt 1,9 månader.

Skyndsam handläggning har begärts i 18 fall, men villkoren enligt rättegångsreglerna var endast uppfyllda i ett enda mål. Vidare har sju mål beviljats förtur.

Domstolen har vidare regelbundet tillämpat det förenklade förfarandet enligt artikel 99 i rättegångsreglerna för att lämna förhandsavgörande beträffande vissa tolkningsfrågor. Sammanlagt 37 mål avslutades således genom beslut (35) med stöd av nämnda bestämmelse.

Slutligen har domstolen ofta använt sig av möjligheten i artikel 20 i domstolens stadga att avgöra ett ärende utan förslag till avgörande av en generaladvokat, om det inte omfattar någon ny rättsfråga. Omkring 43 procent av 2015 års domar avkunnades sålunda utan förslag till avgörande.

Vad gäller fördelningen av målen mellan domstolens olika sammansättningar, avgjorde under år 2015 stora avdelningen omkring 8 procent (av det totala antalet mål), avdelningar med fem domare 58 procent och avdelningar med tre domare ungefär 34 procent av de mål som avslutades genom dom eller beslut av rättskipningskaraktär. Jämfört med föregående år kan man konstatera att andelen mål som prövats av stora avdelningen (8,7 procent år 2014) är fortsatt relativt stabil och att andelen mål som prövas av avdelningar med fem domare (55 procent år 2014) har ökat något. När det gäller mål som avslutades genom beslut av rättskipningskaraktär, anförtroddes 76 procent åt avdelningar med tre domare, 18 procent åt avdelningar med fem domare medan 6 procent avgjordes av domstolens vice ordförande.

För mer detaljerade statistiska uppgifter för verksamhetsåret 2015 hänvisas läsaren till avsnitt (D) i förevarande kapitel.

B | RÄTTSPRAXIS FRÅN DOMSTOLEN ÅR 2015

I. GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Domstolen har under år 2015 flera gånger uttalat sig om de grundläggande rättigheterna i unionens rättsordning. Vissa avgöranden behandlas i denna rapport,[2] varav tre förtjänar särskild uppmärksamhet.

Nämnas bör för det första domen ***Delvigne*** (C–650/13, EU:C:2015:648), meddelad av domstolen (stora avdelningen) den 6 oktober 2015. I denna dom behandlades frågan huruvida en *medlemsstat kan införa ett allmänt och automatiskt förbud på obestämd tid mot att medborgerliga och politiska rättigheter utövas som även inbegriper unionsmedborgares rätt att rösta i val till Europaparlamentet*. En fransk medborgare hade i det nationella målet, i en lagakraftvunnen dom, fällts för grovt brott och som accessorisk påföljd för all framtid förlorat sina medborgerliga rättigheter. Den bestämmelse i vilken det föreskrevs en automatisk tillämpning av denna accessoriska påföljd hade ändrats efter det att klaganden i det nationella målet hade fällts för brott. Eftersom den nya bestämmelsen inte var tillämplig på fällande domar som vunnit laga kraft innan nämnda bestämmelse hade trätt kraft gjorde klaganden i det nationella målet gällande att han hade blivit utsatt för särbehandling och den nationella domstolen begärde att domstolen skulle tolka artiklarna 39 och 40 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan om de grundläggande rättigheterna), med avseende på nämnda förlust av rösträtten.

I domen fastställde domstolen, vad gäller tillämpligheten av stadgan om de grundläggande rättigheterna på det nationella målet, att en unionsmedborgare som är föremål för ett nationellt myndighetsbeslut om strykning ur röstlängden som medför att vederbörande förlorar sin rösträtt i valen till Europaparlamentet, befinner sig i en situation som omfattas av unionsrättens tillämpningsområde. I 1976 års akt om allmänna direkta val av ledamöter av Europaparlamentet[3] anges inte uttryckligen och exakt vem som är röstberättigad och varje medlemsstat är, enligt gällande unionsrätt, följaktligen behörig att – med iakttagande av unionsrätten – lagstifta om vem som har rösträtt. Medlemsstaterna är vid utövandet av denna behörighet i synnerhet skyldiga att se till att Europaparlamentets ledamöter väljs genom allmänna, direkta, fria och hemliga val. En nationell lagstiftning som föreskriver att en unionsmedborgare som är föremål för en fällande brottmålsdom inte ska vara röstberättigad i val till Europaparlamentet ska således betraktas som en tillämpning av unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

I sak fastställde domstolen att det är uppenbart att ett fråntagande av rösträtten, såsom i det nationella målet, innebär en begränsning av utövandet av den rättighet som stadgas i artikel 39.2 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Enligt artikel 52.1 i stadgan är det emellertid tillåtet att begränsa sådana rättigheter under förutsättning att begränsningarna är föreskrivna i lag, att de är förenliga med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter och att de beaktar proportionalitetsprincipen. Fråntagandet av rösträtten i förevarande mål är lagstadgad. Vidare påverkar inte detta fråntagande av rösträtten enligt artikel 39.2 i stadgan om de grundläggande rättigheterna rösträtten som sådan, eftersom det innebär att vissa personer, på bestämda

2| Följande domar behandlas: dom av den 29 april 2015, *Léger* (C-528/13, EU:C:2015:288), under rubrik XVII "Folkhälsa", dom av den 16 juli 2015, *Lanigan* (C-237/15 PPU, EU:C:2015:474), under rubrik X "Straffrättsligt samarbete", dom av den 16 juli 2015, *Coty Germany* (C-580/13, EU:C:2015:485), under rubrik XIV.1 "Immaterialrätt", dom av den 8 september 2015, *Taricco m.fl.* (C-105/14, EU:C:2015:555), under rubrik XIII "Bestämmelser om skatter och avgifter", dom av den 6 oktober 2015, *Schrems* (C-362/14, EU:C:2015:650), under rubrik XIV.2 "Skydd av personuppgifter", dom av den 17 december 2015, *Imtech Marine Belgium* (C-300/14, EU:C:2015:825), under rubrik IX.3 "Europeisk exekutionstitel".

3| Akt om allmänna direkta val av företrädare i Europaparlamentet, som utgör en bilaga till beslut 76/787/EKSG, EEG, Euratom av den 20 september 1976 (EGT L 278, s. 1), i dess lydelse enligt rådets beslut 2002/772/EG, Euratom av den 25 juni och den 23 september 2002 (EGT L 283, s. 1).

villkor och på grund av deras beteende, undantas från den grupp av personer som är röstberättigade i val till parlamentet. En sådan begränsning är dessutom proportionerlig i och med att den innebär att det begångna brottets art och svårighetsgrad liksom straffets längd beaktas och i och med att det enligt nationell rätt är möjligt för en person som förlorat sin rösträtt att få denna förlust upphävd.

Slutligen fastställde domstolen att regeln om retroaktiv tillämpning av mildare strafflagstiftning i artikel 49.1 sista meningen i stadgan om de grundläggande rättigheterna inte utgör hinder för den nationella lagstiftningen i fråga, eftersom denna lagstiftning begränsar sig till att upprätthålla påföljden fråntagande av rösträtten vid en fällande brottmålsdom enbart i fråga om lagakraftvunna brottmålsdomar som meddelats enligt äldre och strängare lagstiftning.

För det andra, i domen ***CHEZ Razpredelenie Bulgaria*** (C-83/14, EU:C:2015:480) av den 16 juli 2015, tolkade domstolen (stora avdelningen) *direktiv 2000/43 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung*[4], och fastställde att detta direktiv utgjorde hinder för ett förfaringssätt som går ut på att i en stadsdel som till övervägande del bebos av personer med romskt ursprung montera elmätare på ett sätt som gör dem oåtkomliga medan motsvarade elmätare i andra stadsdelar monterats i normal höjd. Det nationella målet rörde en bulgarisk medborgare som driver en speceriaffär i nämnda stadsdel som huvudsakligen bebos av personer med romskt ursprung. Trots att nämnda bulgariska medborgare inte var av romskt ursprung ansåg hon sig vara utsatt för diskriminering på grund av elbolagets omtvistade förfaringssätt.

I domen påpekade domstolen inledningsvis att tillämpningsområdet för direktiv 2000/43 inte kan definieras restriktivt med beaktande av dess syfte, arten av de rättigheter som det är avsett att skydda och den omständigheten att detta direktiv endast är ett uttryck för likhetsprincipen, som utgör en av unionsrättens allmänna principer och som återfinns i artikel 21 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Eftersom monteringen av elmätare, som är en utrustning som hör ihop med elförsörjning, omfattas av tillämpningsområdet för detta direktiv, ska den princip om likabehandling som slås fast i artikel 3.1 i direktivet tillämpas.

Beträffande de bestämmelser i direktiv 2000/43 som tolkningsfrågorna avsåg, fann domstolen dels att det omtvistade förfaringssättet kunde betraktas som ”diskriminering på grund av etniskt ursprung” i den mening som avses i artiklarna 1 och 2.1 i direktivet, eftersom nämnda begrepp ska tillämpas utan åtskillnad på en kollektiv åtgärd som berör personer av ett visst etniskt ursprung eller som berör andra som, utan att ha ett sådant ursprung, erhåller, tillsammans med de förstnämnda, en mindre fördelaktig behandling eller en viss nackdel till följd av denna åtgärd. Enbart den omständigheten att den stadsdel som avses i det nationella målet hyser personer som inte är av romskt ursprung utesluter inte att det omtvistade förfaringssättet har använts på grund av att merparten av de boende i denna stadsdel är personer av romskt etniskt ursprung.

Dels fastställde domstolen att, för det fall den nationella domstolen skulle finna att det omtvistade förfaringssättet inte utgjorde direkt diskriminering på grund av etniskt ursprung, förfaringssättet skulle kunna utgöra indirekt diskriminering. Domstolen erinrade i det avseendet om att indirekt diskriminering, till skillnad från direkt diskriminering, kan följa av en åtgärd som trots att den är neutralt utformad, det vill säga med hänvisning till andra kriterier som saknar samband med den skyddade egenskapen, ändå medför att personer som har denna egenskap särskilt missgynnas. Det förfaringssätt som ifrågasattes i det nationella målet, förutsatt att det användes uteslutande för att förhindra missbruk i den berörda stadsdelen, grundar sig på skenbart neutrala kriterier samtidigt som det i mycket större omfattning påverkar personer med romskt ursprung. På så sätt innebär den att dessa personer särskilt missgynnas i förhållande till personer som inte har detta etniska ursprung.

4| Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, s. 22).

Den omtvistade åtgärden kan inte heller anses vara objektivt motiverad av viljan att garantera elnätets säkerhet och att i vederbörlig ordning registrera elförbrukningen annat än om åtgärden inte går utöver vad som är lämpligt och nödvändigt för att uppnå dessa berättigade mål och om uppkomna olägenheter inte är orimliga i förhållande till de eftersträvade målen. Så förhåller det sig inte när det har slagits fast antingen att det finns andra lämpliga och mindre inskränkande åtgärder för att uppnå målen, eller – vid avsaknad av sådana åtgärder – att förfaringssättet på ett orimligt sätt äventyrar det berättigade intresset hos elkonsumenterna i den aktuella stadsdelen att tillhandahållas el under villkor som inte är kränkande eller stigmatiserande och som gör det möjligt för konsumenterna att avläsa sin elförbrukning regelbundet.

För det tredje fastställde domstolen, den 17 december 2015 i domen ***WebMindLicenses*** (C-419/14, EU:C:2015:832)[5], att unionsrätten inte utgör hinder för att en nationell skattemyndighet – för att fastställa ett rättsmissbruk på mervärdesskatteområdet – använder sig av bevis som insamlats utan den beskattningsbara personens kännedom och med hjälp av exempelvis telefonavlyssning och beslagtagande av e-postmeddelanden inom ramen för ett parallellt pågående straffrättsligt förfarande som ännu inte har avslutats, under förutsättning att varken insamlingen av denna bevisning inom ramen för det straffrättsliga förfarandet eller användningen av densamma inom ramen för det administrativa förfarandet, strider mot de rättigheter som garanteras i unionsrätten, bland annat grundläggande rättigheter.

I detta mål erinrade domstolen inledningsvis om att det är den nationella domstolens bevisregler som ska tillämpas vid prövningen av huruvida rekvisiten för rättsmissbruk är uppfyllda, förutsatt att dessa regler inte inverkar menligt på unionsrättens verkan. Domstolen preciserade att en efterbeskattning på mervärdesskatteområdet till följd av ett konstaterande av rättsmissbruk utgör en tillämpning av mervärdesskattedirektivet[6] och artikel 345 FEUF, och således unionsrätten i den mening som avses i artikel 51.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

Domstolen har på så sätt fastställt att det enligt artiklarna 7, 47 och 52.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna ankommer på den nationella domstol som gör en laglighetsprövning av ett efterbeskattningsbeslut avseende mervärdesskatt grundat på sådan bevisning, att pröva dels huruvida de undersökningsmetoder som använts i ett parallellt förfarande var föreskrivna i lag och nödvändiga i det förfarandet, dels huruvida myndighetens användning av bevisning som samlats in med hjälp av dessa metoder också var tillåten enligt lag och nödvändig. Det ankommer vidare på nämnda domstol att undersöka huruvida den beskattningsbara personen har beretts tillfälle, i enlighet med den allmänna principen om iakttagande av rätten till försvar, att inom ramen för det administrativa förfarandet ta del av bevisningen och yttra sig över den. Om den nationella domstolen konstaterar att den beskattningsbara personen inte har haft en sådan möjlighet eller att insamlingen av bevisningen eller användningen av denna har skett i strid med artikel 7 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, med avseende på respekten för privatliv och familjeliv, ska den nationella domstolen avvisa bevisningen såsom otillåten och upphäva nämnda beslut om det, av detta skäl, inte längre föreligger någon grund för detta beslut. Likaså ska bevisningen avvisas om den nationella domstolen inte har befogenhet att kontrollera att denna bevisning under det straffrättsliga förfarandet samlades in i enlighet med unionsrätten eller inte ens kan försäkra sig om en sådan förenlighet genom att grunda sig på en prövning som en brottmålsdomstol redan har företagit inom ramen för ett kontradiktoriskt förfarande.

5| För en redovisning av den delen av denna dom som rör beskattning, se rubrik XIII ”Bestämmelser om skatter och avgifter”.

6| Rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt (EUT L 347, s. 1).

II. UNIONSMEDBORGARSKAP

Bland domstolens avgöranden rörande det europeiska medborgarskapet bör två domar framhållas. De rör tredjelandsmedborgares uppehållsrätt respektive rätten till sociala förmåner för medborgare från andra medlemsstater.

Domen i målet ***Singh m.fl.*** (C-218/14, EU:C:2015:476), som domstolens stora avdelning meddelade den 16 juli 2015, rör *villkoren för att en unionsmedborgares familjemedlemmar vilka är tredjelandsmedborgare ska behålla sin uppehållsrätt vid äktenskapsskillnad*. Det nationella målet rörde tre tredjelandsmedborgare vilka, till följd av att de ingått äktenskap med en unionsmedborgare som var bosatt och arbetade i Irland, i egenskap av makar som följer med eller ansluter sig till en unionsmedborgare i den mottagande medlemsstaten, hade förvärvat uppehållsrätt i den medlemsstaten med stöd av artikel 7.2 i direktiv 2004/38.[7] Äktenskapen hade varat minst tre år, varav åtminstone ett år i den mottagande medlemsstaten, men i samtliga fall hade respektive maka till slut lämnat Irland innan hon ingav en ansökan om äktenskapsskillnad. Mot denna bakgrund tillfrågades domstolen om de tre utländska makarna kunde behålla sin uppehållsrätt i Irland med stöd av artikel 13.2 i direktiv 2004/38.

Domstolen erinrade inledningsvis om att tredjelandsmedborgare, som är familjemedlemmar till en unionsmedborgare, kan göra gällande en uppehållsrätt endast i den mottagande medlemsstat där nämnde unionsmedborgare är bosatt men inte i någon annan medlemsstat. Därefter angav domstolen att villkoren enligt artikel 7.2 i direktiv 2004/38 inte längre är uppfyllda om unionsmedborgaren, innan ett förfarande för äktenskapsskillnad inleds, lämnar den medlemsstat där maken är bosatt för att bosätta sig i en annan medlemsstat eller i tredjeland. I samband med unionsmedborgarens avresa upphör således tredjelandsmedborgarens härledda uppehållsrätt innan förfarandet för äktenskapsskillnad inleds och den kan följaktligen inte längre upprätthållas på grundval av artikel 13.2 a i direktivet. För att en tredjelandsmedborgare ska ha bibehållen uppehållsrätt med stöd av den sistnämnda bestämmelsen måste nämligen tredjelandsmedborgarens make eller maka som är unionsmedborgare uppehålla sig i den mottagande medlemsstaten i enlighet med artikel 7.1 i direktiv 2004/38 fram till den tidpunkt då förfarandet för äktenskapsskillnad inleds. I det aktuella fallet förlorade tredjelandsmedborgarna sin uppehållsrätt, eftersom deras respektive maka som var unionsmedborgare hade lämnat Irland innan förfarandet för äktenskapsskillnad inleddes.

Domstolen erinrade likväl om att nationell rätt i ett sådant fall kan föreskriva ett mer omfattande skydd för tredjelandsmedborgare, så att de i fortsättningen kan tillåtas att uppehålla sig i den mottagande medlemsstaten.

I domen i målet ***Alimanovic*** (C-67/14, EU:C:2015:597), avkunnad den 15 september 2015, slog domstolens stora avdelning fast att unionsrätten inte utgör hinder för *en medlemsstats bestämmelser som innebär att personer som är medborgare i andra medlemsstater och som är arbetssökande saknar rätt till vissa "särskilda icke-avgiftsfinansierade kontantförmåner", vilka också utgör "socialt bistånd"* efter en period på sex månader efter deras sista anställningar, även om dessa förmåner garanteras de medborgare i denna medlemsstat som befinner sig i samma situation. Det nationella målet rörde de tyska myndigheternas beslut att inte bevilja en familj bestående av svenska medborgare, av vilka vissa hade arbetat under ungefär elva månader i Tyskland, vare sig socialt bistånd för långtidsarbetslösa, eller socialt bistånd för förmånstagare med arbetsoförmåga.

7| Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, s. 77, och rättelse i EUT L 229, 2004, s. 35, och rättelse till rättelsen i EUT L 197, 2005, s. 34).

Inledningsvis påpekade domstolen att de i det nationella målet aktuella förmånerna är sådana särskilda icke-avgiftsfinansierade kontantförmåner som avses i artikel 70.2 i förordning nr 883/2004[8], och socialt bistånd i den mening som avses i artikel 24.2 i direktiv 2004/38, eftersom deras övervägande funktion är att täcka ett minimum av de levnadsomkostnader som erfordras för ett människovärdigt liv.

Vad gäller beviljandet av förmånerna erinrade domstolen, med hänvisning till domen i målet Dano[9], om att en unionsmedborgare kan kräva att bli behandlad på samma sätt som medborgarna i den mottagande medlemsstaten endast om vistelsen i den mottagande medlemsstaten uppfyller villkoren i direktiv 2004/38. Följaktligen preciserade domstolen att det är nödvändigt att pröva huruvida den i artikel 24.1 föreskrivna likabehandlingsprincipen är tillämplig mellan unionsmedborgare som har uppehållsrätt i den mottagande medlemsstaten med stöd av det direktivet och den mottagande medlemsstatens medborgare för att kunna fastställa huruvida socialt bistånd kan nekas med stöd av undantaget i artikel 24.2 i direktiv 2004/38. Det måste således undersökas huruvida den berörda unionsmedborgarens vistelse i den mottagande medlemsstaten är laglig. I det aktuella fallet kunde två bestämmelser i direktiv 2004/38 ge klagandena i det nationella målet uppehållsrätt i den mottagande medlemsstaten. Det rör sig för det första om artikel 7.3 c i direktivet, enligt vilken en person som drabbats av vederbörligen registrerad ofrivillig arbetslöshet efter att ha fullgjort en tidsbegränsad anställning och som har anmält sig som arbetssökande till en behörig arbetsförmedling kan behålla sin ställning som arbetstagare under minst sex månader. För det andra rör det sig om artikel 14.4 b i direktivet, i vilken det föreskrivs att unionsmedborgare som kommer till den mottagande medlemsstatens territorium för att söka arbete inte får utvisas så länge de kan styrka att de fortfarande söker arbete och att de verkligen har möjlighet att få anställning.

I det avseendet angav domstolen att klagandena i det nationella målet inte längre hade den ställning som föreskrivs i artikel 7 i direktiv 2004/38 vid den tidpunkt då de nekades de aktuella förmånerna och att även om de kunde ha uppehållsrätt med stöd av nämnda artikel 14.4 b i direktivet, så kunde den mottagande medlemsstaten göra gällande undantaget i artikel 24.2 i direktivet, enligt vilket nämnda medlemsstat inte ska vara skyldig att bevilja socialt bistånd under uppehållets första tre månader, eller i förekommande fall den längre period som anges i artikel 14.4 b.

Domstolen preciserade vidare att direktiv 2004/38 visserligen kräver att medlemsstaten beaktar den berörda personens personliga omständigheter när den står i begrepp att vidta en utvisningsåtgärd eller fastställa att personen under sin vistelse utgör en orimlig börda för det sociala biståndssystemet men att en sådan individuell prövning inte är nödvändig i ett fall som det i det nationella målet. I och med att direktiv 2004/38 inför ett system genom vilket ställningen som arbetstagare behålls gradvis – vilket syftar till att säkerställa uppehållsrätten och tillgången till sociala förmåner – beaktar nämligen direktivet redan olika faktorer som utmärker de personliga omständigheterna för varje enskild person som ansöker om en social förmån, särskilt under hur lång tid som vederbörande utövat ekonomisk verksamhet.

8| Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 166, s. 1, rättelse i EUT L 200, 2004, s.1).

9| Domstolens dom av den 11 november 2014, *Dano* (C-333/13, EU:C:2014:2358). Se även Årsrapport 2014, s. 19.

III. INSTITUTIONELLA BESTÄMMELSER

1. RÄTTSLIG GRUND FÖR UNIONENS RÄTTSAKTER

Vad gäller tvister avseende valet av korrekt rättslig grund för institutionernas rättsakter,[10] är tre domar av särskilt intresse. Den första rör det tidigare förfarandet för antagande av RIF-beslut, den andra avser åtgärder på området för fiskeripolitiken och den tredje avser åtgärder som vidtas med stöd av artikel 349 FEUF.

I de förenade målen i domen ***parlamentet/rådet*** (C-317/13 och C-679/13, EU:C:2015:223), meddelad den 16 april 2015, ogiltigförklarade domstolen *rådets beslut 2013/129 och 2013/496 om att underställa 4-metylamfetamin respektive 5-(2-aminopropyl)indol*[11] *kontrollåtgärder i hela unionen*. Besluten hade antagits utan samråd med parlamentet.

Parlamentet hade i dessa mål gjort en invändning om rättsstridighet med hänvisning till att artikel 8.3 i beslut 2005/387/RIF[12] utgjorde den rättsliga grunden för de angripna besluten och att denna grund stred mot de förfaranden som enligt fördragen ska användas vid antagandet av dessa beslut då artikeln inte föreskriver att samråd ska ske med parlamentet. Domstolen erinrade inledningsvis om att det endast är med stöd av fördragen som en institution, i särskilda fall, är behörig att ändra ett beslutsförfarande som fastställts däri, eftersom reglerna för beslutsprocessen inom unionens institutioner har fastställts genom fördragen och det varken står medlemsstaterna eller institutionerna själva fritt att bestämma dessa. Att ge en institution möjlighet att fastställa härledda rättsliga grunder – oavsett om detta leder till att förfarandet för att anta en rättsakt förstärks eller förenklas – skulle således leda till att institutionen ges en lagstiftningsmakt som går utöver vad som föreskrivs i fördragen. Denna princip är inte bara tillämplig vid antagande av lagstiftningsakter utan ska även tillämpas på sådana rättsliga grunder i en sekundärrättsakt som gör det möjligt att anta åtgärder för genomförandet av rättsakten genom att förstärka eller förenkla förfarandet för att anta sådana åtgärder enligt fördragen.

Enligt domstolen, i detta mål, skulle lagenligheten av artikel 8.3 i beslut 2005/387/RIF bedömas mot bakgrund av de bestämmelser som var tillämpliga den dag då beslutet antogs, och således före ikraftträdandet av Lissabonfördraget, på genomförandet av allmänna rättsakter inom ramen för polissamarbetet och det straffrättsliga samarbetet, det vill säga artiklarna 34.2 c EU och 39.1 EU, av vilka det följer att rådet ska samråda med parlamentet innan det med kvalificerad majoritet fattar beslut. Med hänsyn till att sekundärrättslagstiftning i möjligaste mån ska tolkas i överensstämmelse med bestämmelserna i fördragen, ska nämnda artikel 8.3, i överensstämmelse med artikel 39.1 EU, tolkas så, att rådet kan anta en rättsakt för att underställa ett nytt psykoaktivt ämne kontrollåtgärder endast efter att ha samrått med parlamentet. Parlamentet vann därför inte framgång med sitt argument.

Som skäl för att inte godta parlamentets argument att artikel 8.3 i beslut 2005/387 inte är förenlig med de förfaranderegler som är tillämpliga efter Lissabonfördragets ikraftträdande fann domstolen, med stöd av artikel 9 i protokollet om övergångsbestämmelser, att en bestämmelse i en rättsakt som korrekt antagits på grundval av EU-fördraget före Lissabonfördragets ikraftträdande som föreskriver det sätt på vilket åtgärder för att genomföra rättsakten ska antas, fortsätter att ha rättsverkningar så länge som den inte har upphävts,

10 | Två andra domar som behandlas i denna rapport, avseende europeiska patent, rör bland annat tvister om den rättsliga grunden: domar av den 5 maj 2015, *Spanien/rådet* (C-146/13, EU:C:2015:298, och C-147/13, EU:C:2015:299), under rubriken XIV.1 ”Immaterialrätt”.

11 | Rådets genomförandebeslut 2013/496/EU av den 7 oktober 2013 om att underställa 5-(2-aminopropyl)indol kontrollåtgärder (EUT L 272, s. 44).

12 | Rådets beslut 2005/387/RIF av den 10 maj 2005 om informationsutbyte, riskbedömning och kontroll avseende nya psykoaktiva ämnen (EUT L 127, s. 32).

ogiltigförklarats eller ändrats, och gör det möjligt att anta genomförandeåtgärder i enlighet med det förfarande som anges i bestämmelsen. Den omständigheten att artikel 8.3 i beslut 2005/387 föreskriver ett sätt för att anta genomförandeåtgärder som är enklare eller svårare i förhållande till det förfarande som föreskrivs för det ändamålet i EUF-fördraget medför inte att bestämmelserna utgör en rättsstridig härledd rättslig grund vars tillämpning ska underkännas vid invändning.

Om parlamentets argument avseende den rättsliga grundens lagenlighet har underkänts, kan talan om ogiltigförklaring ändå vinna bifall på den grunden att det vederbörliga samrådet med parlamentet i de fall som föreskrivs i unionsrätten utgör ett väsentligt formkrav som om det inte iakttas medför att de angripna besluten blir ogiltiga. För att inte göra kontrollen av de psykoaktiva ämnen som berörs av besluten mindre effektiv lät domstolen verkningarna av de ogiltigförklarade besluten kvarstå till dess att nya rättsakter som ska ersätta desamma träder i kraft.

I dom av den 1 december 2015, i de förenade målen ***parlamentet och kommissionen/rådet*** (C-124/13 och C-125/13, EU:C:2015:790), biföll domstolen (stora avdelningen) parlamentets och kommissionens yrkanden om ogiltigförklaring av *rådets förordning nr 1243/2012 om ändring av förordning nr 1342/2008 om upprättande av en långsiktig plan för torskbestånden och det fiske som utnyttjar de bestånden*[13]. Förordning nr 1243/2012 hade antagits av rådet med stöd av artikel 43.3 FEUF, enligt vilken rådet får besluta om åtgärder om fastställande och fördelning av fiskemöjligheter. Enligt parlamentets och kommissionens enda grund borde denna förordning ha antagits med tillämpning av det ordinarie lagstiftningsförfarandet enligt artikel 43.2 FEUF, eftersom de fleråriga planerna, såsom den i målet aktuella, utgör ett ”nödvändigt” instrument för att uppnå målen för fiskeripolitiken.

Till att börja med erinrade domstolen om sin tidigare rättspraxis[14] enligt vilken åtgärder som innebär ett politiskt val som är förbehållet unionslagstiftaren av den anledningen att det behövs för att uppnå målen för den gemensamma politiken för jordbruk och fiskeri ska grundas på artikel 43.2 FEUF. Antagande av beslut om åtgärder om fastställande och fördelning av fiskemöjligheter, enligt artikel 43.3 FEUF, kräver däremot ingen sådan bedömning. Sådana åtgärder har nämligen huvudsakligen en teknisk karaktär, och de beslutas för att genomföra bestämmelser som antagits på grundval av artikel 43.2 FEUF. Tillämpningsområdet för artikel 43.3 FEUF ska sålunda begränsas till enbart åtgärder som syftar till fastställande och fördelning av fiskerimöjligheter, i den mån dessa åtgärder inte innebär ett politiskt val som är förbehållet unionslagstiftaren.

Därefter prövade domstolen om de ändringar som införts genom förordning nr 1243/2012 hade kunnat antas på grundval av artikel 43.3 FEUF. Domstolen konstaterade i det avseendet att dessa ändringar inte var begränsade till att enbart säkerställa ett effektivt fastställande och en effektiv fördelning av fiskerimöjligheterna, utan syftade till att anpassa den allmänna mekanismen för fastställande av totala tillåtna fångstmängder och av begränsningarna av fiskeansträngningen för att undanröja brister till följd av tillämpningen av äldre bestämmelser om automatisk minskning, som äventyrade ett uppnående av målen med den fleråriga planen. Enligt domstolen definierade ändringarna den rättsliga ramen för fastställandet och fördelningen av fiskerimöjligheterna. De är således följden av ett politiskt val med långsiktig påverkan på den fleråriga planen, på så sätt att de borde ha antagits på grundval av artikel 43.2 FEUF.

Av tungt vägande rättssäkerhetsskäl beslutade domstolen emellertid att låta verkningarna av denna förordning bestå till dess att en ny förordning, antagen på en korrekt rättslig grund har trätt i kraft, inom en skälig frist, dock längst tolv månader räknat från den 1 januari 2016.

I de förenade målen i domen ***parlamentet och kommissionen/rådet*** (C-132/14–C-136/14, EU:C:2015:813), meddelad den 15 december 2015, ogillade domstolen (stora avdelningen) parlamentets talan i målen C-132/14 och C-136/14, och kommissionens talan i målen C-133/14–C-135/14 *om ogiltigförklaring av förordning*

13| Rådets förordning (EU) nr 1243/2012 av den 19 december 2012 om ändring av förordning (EG) nr 1342/2008 om upprättande av en långsiktig plan för torskbestånden och det fiske som utnyttjar de bestånden (EUT L 352, s. 10).

14| Domstolens dom av den 26 november 2014, *parlamentet och kommissionen/rådet* (C-103/12 och C-165/12, EU:C:2014:2400).

nr 1385/2013[15] *och direktiven 2013/64*[16] *och 2013/62*[17]*, om ändring av vissa bestämmelser i sekundärrätten med anledning av ändringen av Mayottes ställning som utomeuropeiskt land och territorium till yttersta randområde i den mening som avses i artikel 349 FEUF.*

Till stöd för sin respektive talan åberopade parlamentet och kommissionen en enda grund under vilken det gjordes gällande att rådet valde en felaktig rättslig grund när det antog de angripna rättsakterna på grundval av artikel 349 FEUF. Domstolen konstaterade i det avseendet att det framgår av lydelsen i artikel 349 FEUF att rådet ska med beaktande av den strukturella, sociala och ekonomiska situationen i yttersta randområden, vilken förvärras av ett antal faktorer som anges i det första stycket i denna artikel, vilka på grund av sin bestående natur och sammanlagda verkan allvarligt hämmar områdenas utveckling, besluta om specifika åtgärder. Domstolen angav, som skäl för att inte godta kommissionens argument att denna artikel inte är tillämplig annat än när det är aktuellt att avvika från principen om att primärrätten ska tillämpas i unionens yttersta randområden och inte till att anpassa sekundärrätten för att hantera den särskilda situationen för dessa områden, efter att ha angett att flera av de områden som nämns i artikel 349 andra stycket FEUF huvudsakligen regleras av bestämmelser i sekundärrätten, att denna artikel ger rådet befogenhet att besluta om specifika åtgärder för att fastställa villkoren för hur inte bara fördragsbestämmelserna utan även bestämmelserna i sekundärrätten ska tillämpas på de yttersta randområdena. Vidare underströk domstolen, i syfte att underkänna parlamentets argument att artikel 349 FEUF inte ger rådet rätt att vidta åtgärder som enbart har till syfte att skjuta upp tillämpningen av vissa unionsbestämmelser på yttersta randområden, att det framgår av syftena med artikel 349 FEUF att det inte kan uteslutas att den lämpligaste åtgärden när det gäller att beakta ett yttersta randområdes strukturella, ekonomiska och sociala situation kan visa sig vara att skjuta upp tillämpningen av en unionsbestämmelse i tiden.

Domstolen fann således, efter att ha undersökt syftet och innehållet i var och en av de angripna rättsakterna, att de åtgärder som fanns däri hade antagits med beaktande av den strukturella, sociala och ekonomiska situationen på Mayotte i den mening som avses i artikel 349 första stycket FEUF och att de, i enlighet med artikel 349 tredje stycket FEUF, hade en koppling till det områdets särskilda kännetecken och svårigheter. Kommissionen och parlamentet saknade således fog för att hävda att de angripna rättsakterna inte kunde antas med artikel 349 FEUF som rättslig grund.

15 | Rådets förordning (EU) nr 1385/2013 av den 17 december 2013 om ändring av rådets förordningar (EG) nr 850/98 och (EG) nr 1224/2009, och Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 1069/2009, (EU) nr 1379/2013 och (EU) nr 1380/2013 med anledning av ändringen av Mayottes ställning i förhållande till Europeiska unionen (EUT L 354, s. 86).

16 | Rådets direktiv 2013/64/EU av den 17 december 2013 om ändring av rådets direktiv 91/271/EEG och 1999/74/EG, och Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG, 2006/7/EG, 2006/25/EG och 2011/24/EU med anledning av ändringen av Mayottes ställning i förhållande till Europeiska unionen (EUT L 353, s. 8).

17 | Rådets direktiv 2013/62/EU av den 17 december 2013 om ändring av rådets direktiv 2010/18/EU om genomförandet av det ändrade ramavtalet om föräldraledighet som ingåtts av BUSINESSEUROPE, UEAPME, ECPE och EFS till följd av ändringen av Mayottes ställning i förhållande till Europeiska unionen (EUT L 353, s. 7).

2. INSTITUTIONERNAS BEFOGENHETER

Vad beträffar mål som rör institutionernas befogenheter[18], kan tre domar, som meddelats av domstolen (stora avdelningen), nämnas. Samtliga avser kommissionen och rör tillbakadragande av ett förslag till förordning under lagstiftningsförfarandet, ingivande av yttranden på unionens vägnar till en internationell domstol respektive kommissionens delegerade befogenheter och genomförandebefogenheter.

Den 14 april 2015 ogillade domstolen, genom domen ***rådet/kommissionen*** (C-409/13, EU:C:2015:217), den talan om ogiltigförklaring som rådet väckt *mot kommissionens beslut att återkalla sitt förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om allmänna bestämmelser för makroekonomiskt stöd till tredjeländer*.[19] Inom ramen för denna talan gjorde rådet, med stöd av tio medlemsstater, gällande dels att kommissionens återkallande av nämnda förslag innebar ett överskridande av de befogenheter som institutionen tilldelats i fördragen och att kommissionen därigenom hade rubbat den institutionella jämvikten, dels ett åsidosättande av principen om lojalt samarbete.

Domstolen fastställde i domen att det framgår av artikel 17.2 FEU, jämförd med artiklarna 289 FEUF och 293 FEUF, att kommissionens befogenhet i det ordinarie lagstiftningsförfarandet inte endast består i att lägga fram ett förslag och därefter främja kontakter och söka närma parlamentets och rådets ståndpunkter. På samma sätt som det i princip tillkommer kommissionen att besluta huruvida ett lagstiftningsförslag ska läggas fram och, i förekommande fall, att fastställa dess föremål, syfte och innehåll, har kommissionen, så länge rådet inte har fattat något beslut, rätt att ändra sitt förslag eller, vid behov, återkalla det. Befogenheten att återkalla ett förslag ger emellertid inte institutionen någon vetorätt under lagstiftningsprocessen, vilket skulle strida mot principerna om tilldelade befogenheter och om den institutionella jämvikten.

Domstolen slog fast att när en ändring som övervägs av parlamentet och rådet förvanskar förslaget till lagstiftningsakt på ett sätt som hindrar uppnåendet av de mål som eftersträvas med förslaget, vilket följaktligen förlorar sitt berättigande, har kommissionen rätt att återkalla detsamma. Domstolen fann att återkallelsen av förslaget är motiverad i den mån rådet och parlamentet vid antagande av varje enskilt beslut om beviljade av makroekonomiskt stöd velat ersätta kommissionens genomförandebefogenhet genom det ordinarie lagstiftningsförfarandet. Tillämpningen av förfarandet i artikel 289.1 FEUF förhindrade inte bara ett uppnående av huvudsyftet med förslaget, som var att upphöra med detta beslutsförfarande för att göra beslutsfattandet snabbare och därigenom göra denna politik med makroekonomiskt stöd effektivare, men strider även mot det mål som eftersträvades vilket, i en önskan att nå överensstämmelse, bestod i att anpassa förfarandet för beviljande av makroekonomiskt stöd till det förfarande som tillämpas på unionens övriga finansiella instrument för externt stöd. Eftersom kommissionens rätt att återkalla ett förslag inte kan skiljas från den initiativrätt som denna institution har och som regleras av bestämmelserna om utövande av denna i artikel 17.2 FEU, jämförd med artiklarna 289 FEUF och 293 FEUF fann domstolen vidare att det inte kunde anses att principen om demokrati i artikel 10.1 och 10.2 FEU hade åsidosatts i detta mål.

Domstolen preciserade att kommissionen emellertid får återkalla sitt förslag först efter att, i den anda av lojalt samarbete som enligt artikel 13.2 FEU ska råda i relationerna mellan unionens institutioner i samband med det ordinarie lagstiftningsförfarandet, ha tagit vederbörlig hänsyn till parlamentets och rådets farhågor, vilka låg till grund för deras vilja att ändra förslaget. I detta fall ansågs lojalitetsprincipen inte ha åsidosatts eftersom rådet

18 | En annan dom i denna rapport avser bland annat institutionernas befogenheter: dom av den 28 april 2015, *kommissionen/rådet* (C-28/12, EU:C:2015:282), och behandlas under rubrik XXI "Internationella avtal".

19 | Vad beträffar frågan huruvida denna talan kunde tas upp till sakprövning fastställde domstolen, i denna dom, ett kommissionsbeslut om återkallelse av ett lagstiftningsförslag kan utgöra en akt mot vilken talan om ogiltigförklaring kan väckas. Ett sådant beslut, som innebär avslutande av det lagstiftningsförfarande som inletts genom framläggandet av kommissionens förslag, hindrar nämligen parlamentet och rådet från att, som de hade önskat, utöva sin lagstiftande funktion enligt artiklarna 14.1 FEU och 16.1 FEU.

och parlamentet inte hade låtit bli att använda det ordinarie lagstiftningsförfarandet för att anta beslut om beviljade av makroekonomiskt stöd trots att de var medvetna om att förslaget kunde återkallas med hänsyn till kommissionens upprepade och motiverade förvarningar om detta.

Genom domen ***rådet/kommissionen*** (C-73/14, EU:C:2015:663), meddelad den 6 oktober 2015, ogillade domstolen den talan om ogiltigförklaring som rådet väckt *mot kommissionens beslut att ge in ett skriftligt yttrande på unionens vägnar till Internationella havsrättsdomstolen (nedan kalla Itlos) i ett mål i vilket den subregionala fiskerikommissionen hade gett in en begäran om rådgivande yttrande till Itlos*[20]. I sin talan gjorde rådet, med stöd av flera medlemsstater, gällande att det på förhand borde ha godkänt innehållet i nämnda yttrande enligt artikel 16.1 andra meningen FEU, i vilken det föreskrivs att rådet ska fastställa unionens politik.

Rådet gjorde, till stöd för sin talan, gällande en första grund som avsåg åsidosättande av principen om tilldelade befogenheter i artikel 13.2 FEU. I det avseendet påpekade domstolen inledningsvis att den aktuella begäran om rådgivande yttrande i detta mål åtminstone delvis rörde bevarandet av havets biologiska resurser inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken, som är ett område där unionen har exklusiv befogenhet enligt artikel 3.1 d FEUF och att unionen som är part i Förenta nationernas havsrättskonvention[21], varigenom Itlos inrättats, är behörig att delta i förfarandet för att inhämta ett rådgivande yttrande från denna domstol.

Därefter påpekade domstolen, i syfte att underkänna vissa medlemsstaters påstående att artikel 335 FEUF om att unionen ska företrädas av kommissionen vid nationella domstolar inte avser förfaranden vid internationella domstolar, att denna bestämmelse, även om den till sin lydelse endast gäller medlemsstaterna, är ett uttryck för en allmän princip om att unionen har rättskapacitet och i detta sammanhang ska företrädas av kommissionen. Av detta följer att artikel 335 FEUF gav kommissionen en grundval för att företräda unionen vid Itlos. Vidare, i syfte att komma fram till att artikel 218.9 FEUF, enligt vilken rådet antar beslut om vilka ståndpunkter som på unionens vägnar intas ”i” ett organ som inrättats genom ett internationellt avtal, underströk domstolen att målet rörde fastställandet av en ståndpunkt som ska framföras på unionens vägnar ”vid” en internationell domstol som anmodats att avge ett rådgivande yttrande, varvid denna domstols ledamöter ensamma är behöriga och ansvariga för detta yttrande och agerar självständigt i förhållande till parterna. Slutligen, efter att ha förklarat att ett yttrande som upprättas på unionens vägnar och som går ut på att föreslå svar på de frågor som ställts i ett fiskerimål inte har till syfte att fastställa en politik på detta område, i den mening som avses i artikel 16.1 andra meningen FEU, utan att förse Itlos med en rad juridiska påpekanden som är avsedda att ge denna domstol kännedom om omständigheterna innan den eventuellt avger ett rådgivande yttrande över de frågor som ställts till densamma, fastställde domstolen att kommissionen inte hade brutit mot denna bestämmelse. Talan kunde därför inte vinna bifall på den första grunden.

I syfte att underkänna rådets andra grund, under vilken det hade gjorts gällande att kommissionen hade åsidosatt principen om lojalt samarbete, fastställde domstolen, sedan den angett att denna princip innebär att kommissionen, när den har för avsikt att framföra ståndpunkter på unionens vägnar vid en internationell domstol, är skyldig att först vända sig till rådet, konstaterade domstolen i förevarande fall att kommissionen, innan den sände unionens ställningstagande till Itlos, hade översänt ett arbetsdokument till rådet som omarbetades flera gånger för att beakta vad som anförts av två av rådets arbetsgrupper.

Genom domen ***kommissionen/parlamentet och rådet*** (C-88/14, EU:C:2015:499), meddelad den 16 juli 2015, ogillade domstolen en av kommissionen väckt talan om *ogiltigförklaring av artikel 1 led 1 och 4 i förordning nr 1289/2013 om ändring av rådets förordning nr 539/2001 om fastställande av förteckningen över tredjeländer*

20 | Den subregionala fiskerikommissionen är en mellanstatlig organisation för fiskerisamarbete som inrättats genom en konvention av den 29 mars 1995 mellan Republiken Kap Verde, Republiken Gambia, Republiken Guinea, Republiken Guinea-Bissau, Islamiska republiken Mauretanien, Republiken Senegal och Republiken Sierra Leone.

21 | Förenta nationernas havsrättskonvention undertecknades i Montego Bay den 10 december 1982 och trädde i kraft den 16 december 1994. Konventionen godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 98/392/EG av den 23 mars 1998 om Europeiska gemenskapens ingående av Förenta nationernas havsrättskonvention av den 10 december 1982 och avtalet av den 28 juli 1994 om genomförande av del XI i denna konvention (EGT L 179, 1998, s. 1).

vars medborgare är skyldiga att inneha visering när de passerar de yttre gränserna och av förteckningen över de tredje länder vars medborgare är undantagna från detta krav[22], i den mån det i de bestämmelserna föreskrivs att kommissionen tilldelas en delegerad befogenhet i den mening som avses i artikel 290.1 FEUF och inte en genomförandebefogenhet i den mening som avses i artikel 291.2 FEUF.

I denna dom preciserade domstolen distinktionen mellan delegerad behörighet och genomförandebefogenhet. Domstolen erinrade i det avseendet om att det framgår av artikel 290.1 FEUF att kommissionen genom en lagstiftningsakt kan delegeras befogenhet att anta akter med allmän räckvidd som inte är lagstiftningsakter och vilka kompletterar eller ändrar vissa icke väsentliga delar av lagstiftningsakten, förutsatt att mål, innehåll, omfattning och varaktighet för delegeringen av befogenhet uttryckligen avgränsas i den lagstiftningsakten i vilken en sådan delegering föreskrivs. Detta krav innebär att tilldelningen av en delegerad befogenhet syftar till att bestämmelser ska antas som ingår i det regelverk som definieras genom den grundläggande lagstiftningsakten. Inom ramen för den genomförandebefogenhet som kommissionen har tilldelats genom artikel 291.2 FEUF gäller däremot att den berörda institutionen ska precisera innehållet i en lagstiftningsakt, för att säkerställa att denna genomförs under enhetliga förhållanden i samtliga medlemsstater. I det sammanhanget kan kommissionen, när den utövar en genomförandebefogenhet, till skillnad från den behörighet den har när den utövar en delegerad behörighet, inte ändra eller komplettera lagstiftningsakten, inte ens i dess icke väsentliga delar. Därefter underströk domstolen att vare sig förekomsten eller omfattningen av det utrymme för skönsmässig bedömning som den institutionen tillerkänns genom lagstiftningsakten är relevant vid bedömningen av om den rättsakt som kommissionen har att anta omfattas av artikel 290 FEUF eller av artikel 291 FEUF. Det följer nämligen av ordalydelsen i artikel 290.1 FEUF att bedömningen av om unionslagstiftarens val att tilldela kommissionen en delegerad befogenhet är lagenlig uteslutande ska göras mot bakgrund av om de akter som den institutionen har att anta efter att ha tilldelats nämnda befogenhet har allmän räckvidd och om de kompletterar eller ändrar vissa icke väsentliga delar av lagstiftningsakten.

I förvarande mål fann domstolen att unionslagstiftaren har gett kommissionen befogenhet att ändra innehållet i förordning nr 539/2001[23], i den mening som avses i artikel 290.1 FEUF, och närmare bestämt bilaga II till denna förordning vilken innehåller en förteckning över länder vars medborgare är undantagna från kravet på visering. En rättsakt som antas med stöd av artikel 1.4 f i förordning nr 539/2001, i dess lydelse enligt förordning nr 1289/2013, innebär att ett viseringskrav återinförs under en tolvmånaders- eller artonmånadersperiod med avseende på samtliga medborgare i ett tredjeland som återfinns i bilaga II till samma förordning, såvitt avser vistelser som enligt artikel 1.2 i den förordningen har befriats från viseringsskyldighet. För samtliga dessa medborgare innebär således en rättsakt som antas med stöd av artikel 1.4 f i förordning nr 539/2001 att den berörda lagstiftningsaktens normativa innehåll ändras, även om det endast är tillfälligt. Bortsett från att det är fråga om en tillfällig åtgärd, har en rättsakt som antas med stöd av den bestämmelsen i alla avseenden samma verkningar som en formell överföring av hänvisningen till det berörda tredjelandet från bilaga II till förordning nr 539/2001, i dess ändrade lydelse, till bilaga I till samma förordning, som innehåller en förteckning över länder vars medborgare är underkastade kravet på visering.

22 | Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1289/2013 av den 11 december 2013 om ändring av rådets förordning (EG) nr 539/2001 om fastställande av förteckningen över tredjeländer vars medborgare är skyldiga att inneha visering när de passerar de yttre gränserna och av förteckningen över de tredje länder vars medborgare är undantagna från detta krav (EUT L 347, s. 74).

23 | Rådets förordning (EG) nr 539/2001 av den 15 mars 2001 om fastställande av förteckningen över tredjeländer vars medborgare är skyldiga att inneha visering när de passerar de yttre gränserna och av förteckningen över de tredje länder vars medborgare är undantagna från detta krav (EGT L 81, s. 1).

3. TILLGÅNG TILL HANDLINGAR

Genom domen ***ClientEarth/kommissionen*** (C-612/13 P, EU:C:2015:486), meddelad den 16 juli 2015, biföll domstolen delvis ClientEarths överklagande av tribunalens dom, genom vilken *den talan om ogiltigförklaring av kommissionens uttryckliga beslut att delvis neka tillgång till undersökningar om överensstämmelsen mellan lagstiftningen i olika medlemsstater och unionens miljölagstiftning*[24] ogillades. Denna dom gav bland annat domstolen möjlighet att förtydliga sin rättspraxis angående undantaget från rätten till tillgång till handlingar av hänsyn till skyddet för syftet med utredningar i den mening som avses i artikel 4.2 tredje strecksatsen i förordning nr 1049/2001[25].

För det första fastställde domstolen att undersökningar, som utförs av ett externt företag på begäran av kommissionen och för dess räkning i syfte att kontrollera hur långt införlivandet av olika direktiv har nått i ett visst antal medlemsstater, omfattas av uttrycket utredningar i den mening som avses i nämnda artikel 4.2. Sådana undersökningar ingår bland de verktyg som står till kommissionens förfogande inom ramen för dess skyldighet att vaka över tillämpningen av unionsrätten för att upptäcka eventuella åsidosättanden från medlemsstaternas sida av skyldigheten att införliva direktiv och för att, i förekommande fall, besluta att inleda ett fördragsbrottsförfarande mot nämnda medlemsstater.

För det andra erinrade domstolen om att det, som skäl för att avslå en begäran om tillgång till handlingar, står den berörda institutionen fritt att grunda sig på allmänna överväganden som kan tillämpas på vissa kategorier av handlingar, såsom handlingar i administrativa ärenden i en fördragsbrottsutredning, och att liknande överväganden av liknande slag kan tillämpas på ansökningar om utlämnande av handlingar av samma slag. Enligt domstolen var det i förevarande mål helt korrekt av tribunalen att konstatera att kommissionen hade fog för att rent generellt anse att ett fullständigt utlämnande av en första kategori undersökningar, det vill säga de handlingar som vid tidpunkten för antagandet av det uttryckliga beslutet redan hade lagts till handlingarna i den administrativa fasen av ett fördragsbrottsförfarande som inletts med att den berörda medlemsstaten tillställts en formell underrättelse enligt artikel 258 första stycket FEUF, skulle ha undergrävt skyddet för det syftet. Ett sådant utlämnande hade nämligen riskerat att påverka arten av och genomförandet av denna fas i fördragsbrottsförfarandet, genom att komplicera förhandlingarna mellan kommissionen och den berörda medlemsstaten och försvåra försök att finna en lösning i samförstånd genom att sätta stopp för det påtalade fördragsbrottet utan ett domstolsförfarande. Den omständigheten att nämnda undersökningar hade utförts av ett externt företag och inte speglade kommissionens ståndpunkt påverkar inte denna bedömning enligt domstolen.

Däremot fann domstolen att tribunalen hade gjort en felaktig rättstillämpning genom att godta att kommissionen kunde utvidga tillämpningsområdet för presumtionen om sekretess till att gälla en andra kategori undersökningar, nämligen de som, vid tidpunkten för antagandet av det uttryckliga beslutet att neka tillgång till handlingar, hade resulterat i ett avsändande av en formell underrättelse. Ett sådant resonemang strider dessutom mot kravet på att tolka och tillämpa en dylik presumtion strikt. När kommissionen inte har tillställt en medlemsstat en formell underrättelse var det fortfarande oklart, vid tidpunkten för antagandet av beslutet om att neka tillgång till handlingar, om undersökningarna i fråga skulle leda till att den administrativa delen i ett fördragsbrottsförfarande skulle inledas. I ett sådant fall ankommer det på kommissionen att i varje enskilt fall pröva huruvida undersökningarna i denna andra kategori kan lämnas ut i sin helhet.

24 | Tribunalens dom av den 13 september 2013, *ClientEarth/kommissionen* (T-111/11, EU:T:2013:482).

25 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 3).

IV. UNIONSRÄTTEN OCH NATIONELL RÄTT

I domen ***Ferreira da Silva m.fl.*** (C-160/14, EU:C:2015:565), av den 9 september 2015, som handlade om begreppet ”överlåtelse av verksamhet” i den mening som avses i direktiv 2001/23 om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag[26], angav domstolen att *unionsrätten och, i synnerhet, de principer som slagits fast i rättspraxis rörande statens skadeståndsansvar för skador som vållats enskilda på grund av att en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, har åsidosatt unionsrätten,* ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det krävs att det skadevållande avgörandet som meddelats av den domstolen har upphävts för att ett skadeståndsanspråk ska kunna göras gällande, trots att ett sådant upphävande i praktiken är uteslutet.

Med hänsyn till den väsentliga funktion som den dömande makten fyller för att skydda de rättigheter som enskilda åtnjuter enligt unionsrättens bestämmelser, skulle den fulla verkan av dessa bestämmelser äventyras och skyddet för de rättigheter som följer av dessa försvagas om det var uteslutet att enskilda på vissa villkor skulle kunna få skadestånd då deras rättigheter kränkts genom en överträdelse av unionsrätten som beror på ett avgörande av en domstol i en medlemsstat som dömer i sista instans, en överträdelse som i förevarande fall består i att skyldigheten att begära förhandsavgörande från Europeiska unionens domstol inte har iakttagits.[27] När villkoren för statens skadeståndsansvar är uppfyllda, ska staten ersätta följderna av den vållade skadan, i enlighet med nationella bestämmelser, förutsatt att de förutsättningar som gäller enligt nationell skadeståndslagstiftning inte är mindre förmånliga än de som avser liknande ersättningsanspråk som grundar sig på nationella förhållanden (likvärdighetsprincipen) eller är utformade på ett sådant sätt att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att få skadestånd (effektivitetsprincipen).

Ett hinder mot unionsrättens effektiva tillämpning och, i synnerhet, tillämpningen av den grundläggande principen om statens skadeståndsansvar vid åsidosättande av unionsrätten, som utgör en väsentlig del av det system av fördrag som unionen grundar sig på, kan vidare inte motiveras av principen om rättskraft, eftersom ett förfarande i syfte att hålla staten skadeståndsansvarig inte avser samma sak och inte nödvändigtvis rör samma parter som det förfarande som har gett upphov till det lagakraftvunna avgörandet. Vidare kan rättssäkerhetsprincipen inte på något sätt påverka principen om statens skadeståndsansvar för skada som har vållats enskilda genom sådana överträdelser av unionsrätten som kan tillskrivas staten.

I den mån den inhemska lagstiftning som är aktuell i det nationella målet kan göra det orimligt svårt att få skadestånd för den skada som vållats av det aktuella åsidosättandet av unionsrätten, eftersom de fall då det aktuella avgörandet kan komma att omprövas är väldigt få, och med beaktande av Europeiska unionens domstols prövning i sak,[28] är staten följaktligen skyldig att betala skadestånd till kärandena i det nationella målet.

26 | Rådets direktiv 2001/23/EG av den 12 mars 2001 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag, verksamheter eller delar av företag eller verksamheter (EGT L 82, s. 16).

27 | För en beskrivning av den del av domen som gäller denna aspekt, se rubriken V.1 ”Begäran om förhandsavgörande”.

28 | I sak gällde målet tolkningen av direktiv 2001/23/EG, se fotnot 26 ovan, i vilket föreskrivs att överlåtarens rättigheter och skyldigheter på grund av ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som gäller vid tidpunkten för överlåtelsen ska övergå på förvärvaren. I detta mål tolkade domstolen begreppet ”överlåtelse av en verksamhet” så, att det omfattar en situation där ett företag som är verksamt på charterflygmarknaden avvecklas av dess majoritetsägare, som i sin tur är ett lufttrafikföretag, och där detta lufttrafikföretag därefter träder i det avvecklade företagets ställe genom att överta avtalen om hyra av flygplan och de gällande avtalen om charterflygningar, bedriver den verksamhet som det avvecklade företaget tidigare bedrev, återanställer vissa av de arbetstagare som tidigare varit anställda vid det företaget genom att tilldela dem samma arbetsuppgifter som de utförde tidigare och övertar mindre utrustning från nämnda företag.

V. UNIONSRÄTTSLIGA FÖRFARANDEN

1. BEGÄRAN OM FÖRHANDSAVGÖRANDE

I domen ***Kernkraftwerke Lippe-Ems*** (C-5/14, EU:C:2015:354), av den 4 juni 2015 klargjorde domstolen sina principer angående *kopplingen mellan förfarandet för förhandsavgörande och förfarandet för kontroll av en lagstiftnings förenlighet med grundlagen*.[29] I det nationella målet hade den inhemska domstolen bland annat att ta ställning till giltigheten av en tysk bestämmelse som föreskriver att en skatt ska påföras på användningen av kärnbränsle för produktion av elektricitet. Denna bestämmelse är även föremål för en prövning av dess förenlighet med den tyska grundlagen i ett parallellt förfarande i Bundesverfassungsgericht.

I domen erinrade domstolen om att artikel 267 FEUF ska tolkas så, att en nationell domstol som hyser tvivel om en nationell lagstiftning är förenlig med både unionsrätten och medlemsstatens grundlag varken förlorar möjligheten eller, i förekommande fall, befrias från skyldigheten att framställa en begäran om förhandsavgörande till Europeiska unionens domstol avseende tolkningen eller giltigheten av den lagen, med anledning av att ett förfarande för kontroll av den lagstiftningens förenlighet med grundlagen pågår vid den nationella domstol som är behörig att utföra denna kontroll.

För det första har en nationell domstol en mycket vittgående möjlighet att hänskjuta en fråga till EU-domstolen, om den bedömer att det i ett mål som är anhängigt vid den har uppkommit sådana frågor om tolkningen eller giltigheten av bestämmelser i unionsrätten som kräver ett avgörande. För det andra skulle unionsrättens effektivitet äventyras och den ändamålsenliga verkan av artikel 267 FEUF försvagas om den nationella domstolen – med anledning av en pågående kontroll av den nationella lagstiftningens förenlighet med grundlagen – var förhindrad att framställa en begäran om förhandsavgörande till domstolen och att omedelbart tillämpa unionsrätten på ett sätt som står i överensstämmelse med EU-domstolens avgörande eller rättspraxis. Slutligen påverkar förekomsten av en nationell processrättslig regel inte möjligheten för en nationell domstol att begära förhandsavgörande från EU-domstolen när den, som i det nationella målet, är osäker på hur unionsrätten ska tolkas.

Vad gäller inverkan av det vid Bundesverfassungsgericht anhängiggjorda förfarandet på relevansen av en tolkning av unionsrätten för avgörandet av det nationella målet erinrade domstolen om följande. I den mån tvisten och de hänskjutna frågorna – oberoende av om de i det nationella målet aktuella bestämmelserna är förenliga med grundlagen – avser huruvida en nationell lagstiftning som föreskriver att skatt ska påföras för användning av kärnbränsle är förenlig med unionsrätten är det inte uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i målet vid den nationella domstolen eller att frågorna är hypotetiska eller att EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den.

I den ovannämnda domen ***Ferreira da Silva m.fl.*** (C-160/14, EU:C:2015:565),[30] undersökte domstolen *skyldigheten för nationella domstolar, mot vilkas avgöranden det inte finns något rättsmedel, att begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen* när den aktuella unionsbestämmelsen tolkats på motstridiga sätt av de lägre instanserna. I förevarande fall rörde det sig om begreppet ”överföring av verksamhet” i den mening som avses i direktiv 2001/23.

29 | För en beskrivning av den del av domen som handlar om skattelagstiftning, se rubriken XIII ”Bestämmelser om skatter och avgifter”.

30 | Denna dom har beskrivits under rubriken IV ”Unionsrätten och nationell rätt”.

Härvidlag har domstolen förvisso angett att endast den omständigheten att det finns motstridiga avgöranden från andra nationella domstolar i detta hänseende inte är en avgörande omständighet som medför att den skyldighet som stadgas i artikel 267 tredje stycket FEUF aktualiseras. Under omständigheter vilka kännetecknas av såväl motstridiga riktningar i nationell rättspraxis avseende ett begrepp i en unionsrättslig bestämmelse som av återkommande svårigheter med tolkningen av denna bestämmelse i de olika medlemsstaterna ske emellertid en nationell domstol, mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lagstiftning, fullgöra sin skyldighet att hänskjuta frågan till EU-domstolen för att förhindra att unionsrätten tolkas felaktigt.

2. TALAN OM OGILTIGFÖRKLARING

I domen ***T & L Sugars och Sidul Açúcares/kommissionen*** (C-456/13 P, EU:C:2015:284), av den 28 april 2015, ogillade domstolen (stora avdelningen) överklagandet i vilket de klagande hade yrkat att domstolen skulle upphäva tribunalens dom[31] *genom vilken tribunalen bland annat hade avvisat den ogiltighetstalan avseende förordningar som antagits av kommissionen, vilken anhängiggjorts av två företag med säte i unionen, vilka är verksamma inom raffinering av importerat rörsocker.* Ogiltighetstalan gällde förordning nr 222/2011 om undantagsåtgärder avseende utsläppande på unionsmarknaden av socker och isoglukos utöver kvoterna under regleringsåret 2010/11[32], och genomförandeförordning nr 293/2011[33], samt genomförandeförordning nr 302/2011 om öppnande av en tullkvot för exceptionell import av vissa kvantiteter socker under samma regleringsår[34], och genomförandeförordning nr 393/2011[35].

Till stöd för en av sina grunder anförde klagandena bland annat att tribunalen gjorde en felaktig rättstillämpning när den bedömde att de åtgärder som nationella myndigheter vidtagit inom ramen för de omtvistade förordningarna utgjorde genomförandeåtgärder i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF.

Vad gällde denna grund påpekade domstolen att klagandena inte var direkt berörda av förordningarna nr 222/2011 och 293/2011, eftersom, för det första, de inte är sockerproducenter, vilket krävs enligt de omtvistade förordningarna, och, för det andra, deras rättsliga ställning inte påverkas direkt av dessa förordningar. Domstolen fann att tribunalen gjort sig skyldig till en felaktig rättstillämpning när den avvisat talan på grund av att förordningarna medförde genomförandeåtgärder i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket sista delen av meningen FEUF utan att pröva huruvida klagandena var direkt berörda av nämnda förordningar. Eftersom det emellertid under överklagandeförfarandet slagits fast att klagandena inte var direkt berörda av de angripna förordningarna fann domstolen att denna felaktiga rättstillämpning inte medförde att tribunalens dom skulle upphävas.

Vad gällde förordningarna nr 302/2011 och 393/2011 konstaterade domstolen att dessa kan få rättsverkningar gentemot klagandena endast genom åtgärder som vidtas av nationella myndigheter till följd av att licensansökningar ges in. Nationella myndigheters beslut om beviljande av sådana licenser, varigenom de koefficienter som har fastställts i unionslagstiftningen tillämpas på de berörda aktörerna, och om helt eller

31 | Tribunalens dom av den 6 juni 2013, *T & L Sugars och Sidul Açúcares/kommissionen* (T-279/11, EU:T:2013:299).

32 | Kommissionens förordning (EU) nr 222/2011 av den 3 mars 2011 om undantagsåtgärder avseende utsläppande på unionsmarknaden av socker och isoglukos utöver kvoterna under regleringsåret 2010/11 (EUT L 60, s. 6).

33 | Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 293/2011 av den 23 mars 2011 om fastställande av en tilldelningskoefficient om avslag av nya ansökningar och om avslutande av ansökningsomgången för tillgängliga kvantiteter socker producerat utöver kvoten och avsett för försäljning på unionsmarknaden till nedsatt överskottsavgift (EUT L 79, s. 8).

34 | Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 302/2011 av den 28 mars 2011 om öppnande av en tullkvot för exceptionell import av vissa kvantiteter socker under regleringsåret 2010/11 (EUT L 81, s. 8).

35 | Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 393/2011 av den 19 april 2011 om fastställande av tilldelningskoefficienten för utfärdande av importlicenser för sockerprodukter inom vissa tullkvoter för vilka det lämnats in ansökningar under perioden 1–7 april 2011, och om tillfälligt stopp för ansökningar om sådana licenser (EUT L 104, s. 39).

delvist avslag på sådana licensansökningar, utgör således genomförandeåtgärder i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket sista delen av meningen FEUF. Denna slutsats vederläggs inte av påståendet att de åtgärder som vidtagits på nationell nivå skulle vara av mekanisk karaktär eftersom denna fråga saknar relevans vid prövningen av huruvida talan kan tas upp till sakprövning i den mening som avses i denna bestämmelse.

3. INTERIMISTISKT FÖRFARANDE

Genom beslut av den 23 april 2015 i målet ***kommissionen/Vanbreda Risk & Benefits*** (C-35/15 P(R), EU:C:2015:275), ogiltigförklarade domstolens vice ordförande, inom ramen för ett överklagande, det beslut som tribunalens ordförande antagit den 4 december 2014,[36] genom vilket tribunalen biföll *talan om uppskov med verkställigheten av ett beslut i vilket kommissionen förkastade det anbud som en anbudsgivare gett in i ett upphandlingsförfarande* avseende tilldelning av ett kontrakt om försäkring av egendom och personer och att tilldela ett annat företag detta kontrakt. I sitt beslut hade tribunalens ordförande tillämpat mildare villkor för att bedöma huruvida en situation som ställer krav på skyndsamhet föreligger, efter att ha funnit att det är svårt för den anbudsgivare som inte har valts ut att visa att det föreligger en risk för en irreparabel skada.[37] Tribunalens ordförande fann således att mildare villkor skulle tillämpas på området för offentlig upphandling för att bedöma huruvida en situation som ställer krav på skyndsamhet föreligger, i den meningen att en allvarlig men inte irreparabel skada kan vara tillräcklig för att fastställa skadan när det är styrkt att det föreligger omständigheter som gör att det omedelbart framstår som särskilt befogat (*fumus boni juris*) att vidta åtgärder. Till grund för denna slutsats lade tribunalens ordförande en allmän unionsrättslig princip om rätt till ett effektivt rättsmedel i enlighet med artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Domstolens vice ordförande påpekade i sitt beslut att även om direktiv 89/665 om offentlig upphandling[38] riktar sig till medlemsstaterna och således i sig inte medför några förpliktelser för unionsinstitutionerna preciseras emellertid i direktivet den allmänna principen om rätt till ett effektivt rättsmedel på det särskilda området offentlig upphandling, och direktivet ska således beaktas med avseende på kontrakt som unionen själv har tilldelat. Av bestämmelser i detta direktiv framgår att medlemsstaternas skyldighet att i den nationella rättsordningen föreskriva en möjlighet – för den som lider skada på grund av ett beslut som fattas efter ett förfarande för offentlig upphandling – att ansöka om interimistiska åtgärder i enlighet med artikel 2.1 i direktiv 89/665 är begränsad till tiden mellan det att beslut fattas och avtal ingås. Tribunalens ordförande gjord således en oriktig bedömning när han fann att en anbudsgivare som inte har valts ut ska kunna utverka att interimistiska åtgärder vidtas, utan begränsning till tiden innan den upphandlande myndigheten ingår avtal med den anbudsgivare som tilldelats kontraktet. I enlighet med vad som anges i detta direktiv ska de mildare villkoren för att bedöma huruvida en situation som ställer krav på skyndsamhet föreligger på området för offentlig upphandling endast tillämpas om den anbudsgivare som inte har valts ut ger in en ansökan om interimistiska åtgärder innan avtalet ingås med den anbudsgivare som tilldelats kontraktet. Den tidsbegränsningen omfattas för övrigt i sin tur av ett dubbelt villkor. För det första ska den period på tio dagar under vilken avtal inte får ingås enligt artikel 171.1 i förordning nr 1268/2012[39], ha iakttagits innan avtalet ingås och för det andra ska den anbudsgivare som inte har valts ut ha tillräckliga bevis för att kunna utöva rätten att ge in en ansökan om interimistiska åtgärder inom den perioden.

36 | Beslut meddelat av tribunalens ordförande den 4 december 2014, *Vanbreda Risk & Benefits/kommissionen* (T-199/14 R, EU:T:2014:1024).

37 | Detta beslut från tribunalens ordförande beskrivs i detalj på sidorna 163 och 164 i årsrapport 2014.

38 | Rådets direktiv 89/665/EEG av den 21 december 1989 om samordning av lagar och andra författningar för prövning av offentlig upphandling av varor och bygg- och anläggningsarbeten (EGT L 395, s. 33; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 48), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/66/EG av den 11 december 2007 (EUT L 335, s. 31).

39 | Kommissionens delegerade förordning (EU) nr 1268/2012 av den 29 oktober 2012 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) nr 966/2012 om finansiella regler för unionens allmänna budget (EUT L 362, s. 1).

Domstolens vice ordförande avgjorde ärendet slutgiltigt och avslog ansökan om interimistiska åtgärder med hänvisning till att den period på tio dagar under vilken avtal inte får ingås hade iakttagits innan kommissionen ingick avtalet med den andra anbudsgivaren och att det aktuella avtalet ingicks i god tid innan anbudsgivaren väckte talan om upphävande och gav in ansökan om interimistiska åtgärder.[40]

VI. JORDBRUK

I domen i målet ***Zuchtvieh-Export*** (C-424/13, EU:C:2015:259), som avkunnades den 23 april 2015, uttalade sig domstolen om *omfattningen av det skydd som föreskrivs i unionsrätten för djur under deras transport till tredjeland*. Det nationella målet rörde en transport av nötkreatur från Kempten (Tyskland) till Andizjan (Uzbekistan). Myndigheten på avsändningsorten hade krävt att planeringen av transporten skulle ändras på så sätt att bestämmelserna i förordning nr 1/2005[41] iakttogs även under den del av befordran som var avsedd att äga rum utanför unionens territorium. Det var mot denna bakgrund som den nationella domstolen frågade EU-domstolen huruvida den förordningen, vilken i artikel 14.1 fastställer villkoren för färdjournalen samt för den behöriga myndighetens befogenhet att vid behov kräva ändringar, i fråga om en transport från en medlemsstat till ett tredjeland, även är tillämplig på den del av transporten som äger rum utanför unionen.

Domstolen besvarade den frågan jakande och angav att artikel 14 i förordning nr 1/2005 inte innebär att djurtransporter från unionen till tredjeland omfattas av ett särskilt system för godkännande som skiljer sig från vad som gäller för transporter inom unionen. För att en befordran som inbegriper en sådan transport av djur ska kunna godkännas av den behöriga myndigheten på avsändningsorten måste transportören lämna en färdjournal som är realistisk och visar att det kan antas att bestämmelserna i denna förordning kommer att efterlevas även för den del av befordran som sker utanför unionen. Av planeringen i färdjournalen ska framgå att den planerade befordran sker i enlighet med bland annat de tekniska föreskrifterna avseende intervaller för vattning och utfordring samt transporttidens och viloperiodens längd. Om så inte är fallet kan den behöriga myndigheten kräva att planeringen ändras så att det säkerställs att dessa bestämmelser iakttas under hela transporten.

I domen i målet ***Scotch Whisky Association m.fl.*** (C-333/14, EU:C:2015:845), avkunnad den 23 december 2015, tog domstolen ställning till tolkningen av den så kallade *förordningen om en samlad marknadsordning*[42] och till *begreppet åtgärd med verkan motsvarande en kvantitativ restriktion* i den mening som avses i artiklarna 34 FEUF och 36 FEUF, *samt till hur sådana åtgärder kan motiveras*.

Domstolen ombads att meddela förhandsavgörande angående vissa frågor som uppkommit i ett mål rörande giltigheten av en nationell lagstiftning och av ett utkast till förordning om införande av ett minimipris per enhet alkohol på försäljningen i detaljhandeln av alkoholhaltiga drycker. Domstolen påpekade inledningsvis att det i artikel 167.1 b i förordningen om en samlad marknadsordning föreskrivs att medlemsstaterna inte får tillåta fastställande av priser på vin men att detta endast avser fastställandet av saluföringsregler för att reglera utbudet. En sådan nationell lagstiftning kan således visserligen undergräva förordningen om en samlad marknadsordning, eftersom den står i motsättning till principen om att fastställande av försäljningspriserna

40 | I andra mål angående ansökningar om interimistiska åtgärder på området för offentlig upphandling har tribunalens ordförande haft anledning att tillämpa de mildare villkoren för att bedöma huruvida en situation som ställer krav på skyndsamhet föreligger i enlighet med vad domstolens vice ordförande angett. Se beslut av den 15 juni 2015, *Close och Cegelec/parlamentet* (T-259/15 R, EU:T:2015:378), punkterna 37–47, och av den 17 juli 2015, *GSA och SGI/parlamentet* (T-321/15 R, EU:T:2015:522), punkterna 27–29.

41 | Rådets förordning (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden och om ändring av direktiven 64/432/EEG och 93/119/EG samt förordning (EG) nr 1255/97 (EUT L 3, 2005, s. 1, och rättelse, EUT L 336, 2011, s. 86).

42 | Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1308/2013 av den 17 december 2013 om upprättande av en samlad marknadsordning för jordbruksprodukter och om upphävande av rådets förordningar (EEG) nr 922/72, (EEG) nr 234/79, (EG) nr 1037/2001 och (EG) nr 1234/2007 (EUT L 347, s. 671).

för jordbruksprodukter ska vara fritt och baserat på fri konkurrens, på vilken förordningen är grundad. Förordningen utgör emellertid inte hinder för införande av ett minimipris per enhet alkohol på försäljningen i detaljhandeln av vin, om åtgärden är ägnad att säkerställa målet att skydda människors hälsa och liv och om den inte – med beaktande av målen med den gemensamma jordbrukspolitiken och behovet av en väl fungerade marknadsordning – går längre än vad som är nödvändigt för att uppnå målet.

Därefter konstaterade domstolen att den aktuella nationella lagstiftningen utgör en åtgärd med verkan motsvarande kvantitativa restriktioner i den mening som avses i artikel 34 FEUF, eftersom den gör det omöjligt att låta det lägre självkostnadspriset på importerade varor avspegla sig i försäljningspriset till konsumenten och därigenom är ägnad att hindra tillträdet till den nationella marknaden för de aktuella varorna. Trots att lagstiftningen är ägnad att minska alkoholkonsumtionen i allmänhet och den skadliga konsumtionen och den konsumtion som medför att konsumenterna befinner sig i riskzonen i synnerhet omfattas den inte av undantaget i artikel 36 FEUF om människors hälsa och liv kan skyddas på ett lika effektivt sätt genom åtgärder som innebär att handeln inom unionen hindras i mindre utsträckning, bland annat genom ökad beskattning av alkoholhaltiga drycker. Det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera huruvida så verkligen är fallet.

Vad gäller den nationella domstolens prövning av huruvida proportionalitetsprincipen har iakttagits i förevarande fall påpekade domstolen att de ifrågavarande nationella bestämmelserna inte hade trätt i kraft och att den nationella domstolen ska grunda sin bedömning på de omständigheter den har kännedom om vid den tidpunkt då den fattar sitt avgörande. Den nationella domstolen ska därvid nämligen bedöma huruvida den bevisning som den berörda medlemsstaten lagt fram rimligen gör det möjligt att anse att undantaget från den fria rörligheten för varor är i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Denna proportionalitetskontroll är således inte begränsad till de uppgifter som den nationella lagstiftaren hade tillgång till vid den tidpunkt då åtgärden antogs.[43]

VII. FRI RÖRLIGHET

1. FRI RÖRLIGHET FÖR ARBETSTAGARE

I dom av den 24 februari 2015 i målet ***Sopora*** (C-512/13, EU:C:2015:108), tog domstolens stora avdelning ställning till *tolkningen av artikel 45 FEUF* inom ramen för ett mål mellan den tyske medborgaren C.G. Sopora och den nederländska skattemyndigheten. Målet rörde ett beslut om avslag på C.G. Soporas begäran om att ett schablonmässigt undantag skulle tillämpas på den ersättning för verkliga merkostnader vid utlandstjänstgöring som han erhållit i samband med sitt arbete i Nederländerna. Den nederländska skattemyndigheten hade ansett att C.G. Sopora inte omfattades av undantaget, eftersom han inte uppfyllde kravet enligt de nationella bestämmelserna, vilket innebar att han under två tredjedelar av de 24 månader som föregått tjänstgöringen i Nederländerna måste ha varit bosatt mer än 150 kilometer från gränsen till Nederländerna.

Domstolen klargjorde inledningsvis att mot bakgrund av ordalydelsen i artikel 45.2 FEUF, vars syfte är att undanröja all diskriminering av ”arbetstagare från medlemsstaterna” på grund av nationalitet, jämförd med artikel 26 FEUF, innebär den fria rörligheten för arbetstagare även ett förbud mot diskriminering mellan arbetstagare som inte är bosatta inom landet, om denna leder till att medborgare i vissa medlemsstater på ett omotiverat sätt gynnas i förhållande till andra medlemsstaters medborgare. Vad gäller den nationella lagstiftning som var

43| Ytterligare en dom som berörs i förevarande översikt rör jordbruk. Det rör sig om dom av den 1 december 2015, *parlamentet och kommissionen/rådet* (C-124/13 och C-125/13, EU:C:2015:790), vilken behandlas i avsnitt III.1 ”Rättslig grund för unionens rättsakter”.

aktuell i målet angav domstolen att samtliga arbetstagare, oavsett om de är bosatta mer än 150 kilometer från den nederländska gränsen eller på ett kortare avstånd från densamma, kan tillerkännas ett skatteundantag för ersättning för sina verkliga merkostnader för utlandstjänstgöring medan den administrativa förenklingen vad avser deklarationen av dessa merkostnader för utlandstjänstgöring, och som följer av schablonregeln, endast gäller för arbetstagare som är bosatta mer än 150 kilometer från den nederländska gränsen.

Domstolen fann härvidlag att den enda omständigheten att det, med avseende på beviljandet av ett schablonmässigt undantag, fastställs begränsningar vad avser avståndet till arbetstagarnas bosättningsort och omfattningen av det undantag som kan beviljas, där gränsen till den medlemsstat där arbetsplatsen ligger och beskattningsunderlaget tjänar som utgångspunkt, kan således inte i sig anses som en indirekt diskriminering eller som ett hinder för den fria rörligheten för arbetstagare, även om denna lösning med nödvändighet inte ger helt rättvisande resultat. Detta gäller i den mån som syftet med åtgärden är att underlätta den fria rörligheten för arbetstagare som är bosatta i andra medlemsstater och som tagit anställning i Nederländerna och som av den anledningen kan antas orsakas merkostnader och i den mån som arbetstagare som är bosatta mindre än 150 kilometer från gränsen kan beviljas samma undantag om de styrker sina verkliga merkostnader. Slutsatsen skulle emellertid kunna bli en annan om nämnda begränsningar hade en sådan utformning att det schablonmässiga undantaget medför en systematisk och tydlig överkompensation i förhållande till de verkliga merkostnaderna för utlandstjänstgöring.

2. ETABLERINGSFRIHET OCH FRIHET ATT TILLHANDAHÅLLA TJÄNSTER

På området för etableringsfriheten och friheten att tillhandahålla tjänster förtjänar tre domar ett omnämnande. Den första domen rör krav som är otillåtna enligt tjänstedirektivet. I den andra domen behandlas skyldigheten att lämna insyn i samband med beviljandet av tjänstekoncessioner och i den tredje preciseras vissa begrepp i direktivet om audiovisuella medietjänster.

I domen i målet ***Rina Services m.fl.*** (C-593/13, EU:C:2015:399), som avkunnades av domstolens stora avdelningen den 16 juni 2015, gjordes vissa preciseringar angående *förhållandet mellan fördragets bestämmelser och direktiv 2006/123*[44] om tjänster på den inre marknaden (nedan kallat tjänstedirektivet). Bakgrund till domen var ett mål i vilket en koncern hade ifrågasatt huruvida italienska bestämmelser enligt vilka ett bolag som har ställning som certifieringsorgan måste ha sitt säte i Italien var förenliga med unionsrätten.

I sin dom konstaterade domstolen att det krav avseende certifieringsorgans säte som var aktuellt i det nationella målet hör till de krav som är otillåtna enligt artikel 14 i tjänstedirektivet och som inte kan rättfärdigas.

Om medlemsstaterna kunde rättfärdiga ett krav som är otillåtet enligt artikel 14 i direktivet med hänvisning till en primärrättslig bestämmelse skulle det enligt domstolen göra artikel 14 helt verkningslös och innebära att direktivets riktade harmonisering förkastades. I skäl 6 i tjänstedirektivet anges nämligen att det inte är möjligt att undanröja hinder för etableringsfriheten endast genom en direkt tillämpning av artikel 49 FEUF, bland annat eftersom det skulle vara synnerligen komplicerat att behandla hinder mot denna frihet från fall till fall. Om det antas att krav som enligt artikel 14 i direktivet är ”otillåtna” ändå kan rättfärdigas med hänvisning till primärrätten, leder detta just till att en sådan bedömning från fall till fall – med stöd av EUF-fördraget – återinförs vad avser samtliga inskränkningar av etableringsfriheten. Syftet med ett sådant förbud utan möjlighet att rättfärdiga undantag är nämligen att säkerställa ett systematiskt och snabbt undanröjande av vissa inskränkningar i etableringsfriheten som av unionslagstiftaren och i domstolens praxis ansetts allvarligt påverka den inre marknadens funktion.

44 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden (EUT L 376, s. 36).

Även om artikel 3.3 i tjänstedirektivet medger en tillämpning av EUF-fördraget, vars artikel 52.1 tillåter medlemsstaterna att med hänvisning till däri angivna hänsyn motivera nationella åtgärder som innebär en inskränkning av etableringsfriheten, betyder således inte detta att unionslagstiftaren, när den antar en sekundärrättslig rättsakt, såsom tjänstedirektivet, som konkretis

erar en grundäggande frihet, inte kan begränsa vissa undantag, särskilt inte om den berörda sekundärrättsliga bestämmelsen endast återger fast rättspraxis med innebörden att ett krav avseende sätet är oförenligt med grundläggande friheter som de ekonomiska aktörerna kan göra gällande.

Den 17 december 2015 tog domstolen i domen i målet ***UNIS och Beaudout Père et Fils*** (C-25/14 och C-26/14, EU:C:2015:821), ställning till den *skyldighet att lämna insyn som följer av artikel 56 FEUF*. De nationella målen rörde två ministerförordningar i vilka det för en viss bransch föreskrevs att samtliga arbetsgivare och arbetstagare i den branschen skulle vara bundna av kollektivavtal, i vilka ett socialförsäkringsorgan utsågs till ensamt förvaltningsorgan för ett eller flera kompletterande socialförsäkringssystem eller system för ersättning för sjukvårdskostnader.

Domstolen erinrade inledningsvis om att när det gäller beviljande av en tjänstekoncession ska skyldigheten att lämna insyn inte tillämpas på alla förfaranden, utan endast på sådana som har ett bestämt gränsöverskridande intresse på grund av att de objektivt sett kan vara intressanta för ekonomiska aktörer som är etablerade i andra medlemsstater än den där den beviljande myndigheten finns.

Vidare angav domstolen att när en myndighets åtgärder syftar till att införa en ensamrätt för en ekonomisk aktör ska den skyldighet att lämna insyn som följer av artikel 56 FEUF i princip iakttas. Den omständigheten att åtgärden innebär att räckvidden av ett avtal som ingåtts efter kollektiva förhandlingar mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer i en bransch generaliseras, medför inte att det beslutet inte omfattas av de krav på att lämna insyn som följer av artikel 56 FEUF. Skyldigheten att lämna insyn innebär inte heller med nödvändighet ett krav på att det görs en anbudsinfordran, men den innebär att ett tillräckligt mått av offentlighet ska föreligga så att förfarandet är öppet för konkurrens och så att det är möjligt att kontrollera att tilldelningsförfarandet är opartiskt. I det aktuella fallet innebär emellertid varken det förhållandet att kollektivavtal samt tillägg till dessa deponeras hos en förvaltningsmyndighet och är tillgängliga på internet, det förhållandet att ett meddelande offentliggörs i en officiell tidning att ett förfarande planeras för att göra ett sådant tillägg bindande eller det förhållandet att samtliga berörda har möjlighet att yttra sig efter detta offentliggörande, ens sammantagna, att ett tillräckligt mått av offentlighet föreligger så att det säkerställs att de berörda aktörerna – i enlighet med ändamålet för skyldigheten att lämna insyn – kan visa intresse för att förvalta det socialförsäkringssystem som är i fråga i det nationella målet innan ett fullständigt opartiskt beslut om bindandeförklaring fattas. De berörda måste nämligen yttra sig inom två veckor, vilket är en mycket kortare tid än den som, förutom då omständigheterna ställer krav på skyndsamhet, föreskrivs i de sekundärrättsliga bestämmelserna om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling[45], som visserligen inte är tillämpliga i det aktuella fallet men som ändå kan utgöra en referensram.

Domstolen slog således fast att den skyldighet att lämna insyn som följer av artikel 56 FEUF utgör hinder för att offentliga myndigheter utvidgar räckvidden av de kollektivavtal som var i fråga i de nationella målen. Emellertid begränsade domstolen domens rättsverkningar i tiden med hänsyn till situationen för de arbetsgivare och arbetstagare som på grundval av de aktuella bindande kollektivavtalen har undertecknat ett kompletterande socialförsäkringsavtal i ett särskilt känsligt socialt sammanhang.

45 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av byggentreprenader, varor och tjänster (EUT L 134, s. 114, och rättelse i EUT L 351, 2004, s. 44) i dess lydelse enligt kommissionens förordning (EU) nr 1251/2011 av den 30 november 2011 (EUT L 319, s. 43).

I dom av den 21 oktober 2015 i målet ***New Media Online*** (C-347/14, EU:C:2015:709), uttalade sig domstolen om *tolkningen av begreppen audiovisuella medietjänster och program i den mening som avses i artikel 1 i direktiv 2010/13*[46], I det nationella målet bestred ett i Österrike etablerat bolag som driver en nättidning den österrikiska radio- och tv-myndighetens beslut att kvalificera en del av de tjänster som bolaget tillhandahöll som ”audiovisuella medietjänster på begäran” vilka omfattades av anmälningsplikt i enlighet med tillämpliga bestämmelser. Bolagets webbplats innehöll huvudsakligen tidningsartiklar men vid tidpunkten för omständigheterna i målet var det med hjälp av en underdomän möjligt att få tillgång till mer än 300 videor med reportage på olika områden, av vilka de flesta inte hade någon koppling till artiklarna på tidningens webbplats.

Till att börja med gjorde domstolen vissa preciseringar av begreppet program i den mening som avses i artikel 1.1 b i direktiv 2010/13. I det avseendet påpekade domstolen bland annat att syftet med direktivet är att i ett medielandskap med stark konkurrens tillämpa samma regler för aktörer som riktar sig till samma publik och att undvika att audiovisuella medietjänster på begäran kan bedriva illojal konkurrens med den traditionella televisionen. Vad gäller det aktuella fallet konstaterade domstolen att en del av de videor som var tillgängliga i underdomänen video konkurrerade med de informationstjänster som tillhandahölls av de regionala programföretagen liksom med musikkanaler, sportkanaler och underhållningssändningar och därmed kunde anses utgöra ”program” enligt direktivet.

Därefter fann domstolen att bedömningen av det huvudsakliga syftet för en tjänst genom vilken videor tillhandahålls inom ramen för en tidnings nätupplaga ska inrikta sig på en undersökning av huruvida tjänsten i sig har ett innehåll och en funktion som är fristående i förhållande till innehållet och funktionen för den journalistiska verksamheten för den som driver den aktuella webbplatsen, och inte är ett komplement som är oskiljbart från denna verksamhet, särskilt på grund av kopplingarna mellan det audiovisuella utbudet och textutbudet. Även om en nätupplaga av en tidning således inte ska anses utgöra en audiovisuell tjänst om de audiovisuella elementen är en sidoeffekt ska en audiovisuell tjänst likväl inte regelmässigt vara utesluten från tillämpningsområdet för direktiv 2010/13 endast på grund av att den som driver den berörda webbplatsen är en utgivare av en nättidning. Ett synsätt som innebär att tjänster som erbjuds av en utgivare av en nättidning generellt undantas från direktivets tillämpningsområde, på grund av tjänsternas multimediala karaktär, utan att det görs någon bedömning från fall till fall av den aktuella tjänstens ”huvudsakliga syfte”, skulle nämligen inte i tillräckligt hög grad beakta de många olika situationer som kan tänkas uppstå och skulle innebära en risk för att aktörer som faktiskt tillhandahåller audiovisuella medietjänster kan använda en multimedial nyhetsportal för att undgå den lagstiftning som gäller för dem på detta område.

46 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (EUT L 95, s. 1).

VIII. GRÄNSKONTROLL, ASYL OCH IMMIGRATION

1. GRÄNSPASSAGE

I domen i målet ***Spanien/parlamentet och rådet*** (C-44/14, EU:C:2015:554), som avkunnades den 8 september 2015 ogillade domstolens stora avdelning den talan om ogiltigförklaring som Konungariket Spanien väckt mot artikel 19 i den så kallade Eurosurförordningen om utbyte av information och samarbete med Irland och Förenade kungariket[47]. Enligt Konungariket Spanien strider den bestämmelsen mot artiklarna 4 och 5 i Schengenprotokollet[48], eftersom det därigenom inrättas ett ad hoc-förfarande – vid sidan av artikel 4 i förordningen – för Irlands och Förenade kungarikets deltagande i förordningen genom samarbetsavtal.

Domstolen inledde sin bedömning med att framålla att även om Irland och Förenade kungariket deltar i vissa bestämmelser i Schengenregelverket, i enlighet med artikel 4 i Schengenprotokollet och besluten 2000/365[49] och 2002/192[50], är det ostridigt att så inte är fallet vad gäller bestämmelserna om passage av yttre gränser. Irland eller Förenade kungariket kan således delta i de gällande bestämmelserna på området i Schengenregelverket eller i antagandet av förslag och initiativ som grundar sig på detta regelverk endast efter det att medlemsstaten i fråga har framställt en begäran om detta, vilken sedan godkänts av rådet i enlighet med förfarandet i artikel 4 i Schengenprotokollet. Härav följer att unionslagstiftaren inte med giltig verkan kan inrätta ett annat förfarande än det som avses i artikel 4 i Schengenprotokollet, oavsett om detta leder till att förfarandet blir strängare eller enklare, för att godkänna Irlands eller Förenade kungarikets deltagande i sådana bestämmelser eller antagande av sådana förslag eller initiativ. Unionslagstiftaren kan inte heller föreskriva att medlemsstaterna ska ges möjlighet att sinsemellan ingå avtal med sådan innebörd.

Vad vidare gäller artikel 19 i Eurosurförordningen, i vilken föreskrivs möjligheten att inrätta ett samarbete som syftar till utbyte av information i fråga om passage av yttre gränser, på grundval av bilaterala eller multilaterala avtal mellan Irland eller Förenade kungariket och en eller flera av de angränsande medlemsstaterna, undersökte domstolen huruvida ett sådant samarbete kan kvalificeras som ett ”deltagande” på det sätt som avses i artikel 4 i Schengenprotokollet. I det avseendet angav domstolen att de avtal som anges i artikel 19 i Eurosurförordningen gör det möjligt att genomföra en begränsad form av samarbete mellan Irland och Förenade kungariket och en eller flera angränsande stater utan att avtalen för den skull leder till att de båda staterna ges samma ställning som övriga medlemsstater. Dessa avtal kan nämligen inte med giltig verkan föreskriva rättigheter och skyldigheter för Irland och Förenade kungariket som är jämförbara med övriga medlemsstaters rättigheter och skyldigheter inom Eurosursystemet eller inom en väsentlig del av detta.

Domstolen underkände Konungariket Spaniens argument att även en begränsad form av samarbete ska betraktas som ett sådant deltagande som avses i artikel 4 i Schengenprotokollet med hänvisning till, för det första, att det system som inrättades genom artiklarna 4 och 5 i Schengenprotokollet inte kan anses förplikta Irland och Förenade kungariket att delta i hela Schengenregelverket utan möjlighet at inrätta någon form av begränsat samarbete med dessa båda medlemsstater. För det andra kan inte en tolkning av nämnda artikel 4 som innebär att den inte är tillämplig på olika begränsade former av samarbete undergräva bestämmelsens ändamålsenliga verkan, eftersom en sådan tolkning inte gör det möjligt för Irland och Förenade kungariket att få

47 | Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1052/2013 av den 22 oktober 2013 om inrättande av ett europeiskt gränsövervakningssystem (Eurosur) (EUT L 295, s. 11).

48 | Protokoll (nr 19) om Schengenregelverket införlivat inom Europeiska unionens ramar, som fogats till fördragen (EUT C 326, 2012, s. 290).

49 | Rådets beslut 2000/365/EG av den 29 maj 2000 om en begäran från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om att få delta i vissa bestämmelser i Schengenregelverket (EGT L 131, s. 43).

50 | Rådets beslut 2002/192/EG av den 28 februari 2002 om Irlands begäran om att få delta i vissa bestämmelser i Schengenregelverket (EGT L 64, s. 20).

rättigheter som är jämförbara med andra medlemsstaters rättigheter med avseende på gällande bestämmelser i Schengenregelverket och inte heller gör det möjligt för dessa att delta i antagandet av förslag och initiativ som grundar sig på detta regelverk, utan att ha fått förhandsgodkännande att delta i berörda bestämmelser med stöd av ett enhälligt beslut i rådet, antaget på grundval av nämnda artikel.

I och med att begränsade former av samarbete således inte utgör ett sådant deltagande som avses i artikel 4 i Schengenprotokollet slog domstolen fast att artikel 19 i Eurosurförordningen inte kan anses ge medlemsstaterna möjlighet att ingå avtal som tillåter Irland eller Förenade kungariket att delta i gällande bestämmelser i Schengenregelverket i fråga om passage av de yttre gränserna.

2. IMMIGRATIONSPOLITIK

I domen i målet ***K och A*** (C-153/14, EU:C:2015:453), avkunnad den 9 juli 2015, hade domstolen ombetts tolka *artikel 7.2 första stycket i direktiv 2003/86 om rätt till familjeåterförening*[51], mot bakgrund av en nationell lagstiftning som gjorde möjligheten till familjeåterförening beroende av huruvida ett grundläggande medborgarintegrationsprov genomförts med godkänt resultat. De nationella målen rörde två tredjelandsmedborgare som hade gjort gällande att de på grund av hälsoproblem och psykiska problem inte hade kunnat genomföra provet. I den nationella lagstiftningen föreskrevs undantag för sökande som på grund av fysiskt eller psykiskt funktionshinder är varaktigt oförmögna att avlägga provet eller för de fall ett avslag skulle vara uppenbart oskäligt, men de nationella myndigheterna hade ändå avslagit de båda tredjelandsmedborgarnas ansökan om tillfälligt uppehållstillstånd.

Domstolen angav inledningsvis att medlemsstaterna får kräva att tredjelandsmedborgare – innan de ges rätt till inresa och vistelse i medlemsstaterna i familjeåterföreningssyfte – med godkänt resultat ska genomföra ett integrationsprov, vilket omfattar grundläggande kunskaper såväl om språket som om samhället i den berörda medlemsstaten och vilket innebär att olika avgifter måste betalas. När det gäller familjeåterförening, som inte avser flyktingar eller flyktingars familjemedlemmar, utgör artikel 7.2 första stycket i direktiv 2003/86 nämligen inte hinder för att medlemsstaterna villkorar beviljande av inresetillstånd på deras territorier med att vissa integrationsåtgärder först har följts.

De åtgärder som föreskrivs i nationell rätt för införlivande av artikel 7.2 första stycket i direktiv 2003/86 ska emellertid vara ägnade att säkerställa att de syften som eftersträvas med direktivet uppnås och inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa syften. Åtgärderna kan således endast anses vara legitima om de underlättar integrationen av familjemedlemmarna. Ur detta perspektiv möjliggör skyldigheten att genomföra ett grundläggande medborgarintegrationsprov med godkänt resultat i princip att det säkerställs att kunskaper som är nyttiga för att knyta band med värdmedlemsstaten tillägnas.

Proportionalitetskriteriet kräver emellertid att tillämpningsvillkoren för en sådan skyldighet inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte med familjeåterföreningen. Dessa tillämpningsvillkor får inte omöjliggöra eller göra det orimligt svårt att utöva rätten till familjeåterförening. Så är fallet när de inte gör det möjligt att beakta särskilda omständigheter som utgör objektiva hinder för att berörda personer ska kunna genomföra provet med godkänt resultat och i den mån de fastställer de avgifter som är hänförliga till proven till för höga belopp.

51 | Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (EUT L 251, s. 12).

I domen i målet ***Skerdjan Celaj*** (C-290/14, EU:C:2015:640), som avkunnades den 1 oktober 2015, tolkade domstolen direktiv 2008/115 (*återvändandedirektivet*)[52] inom ramen för ett mål rörande en albansk medborgare som befann sig i Italien. Myndigheterna beslutade att han skulle utvisas och beslutade även att han skulle avlägsnas. Besluten förenades med ett inreseförbud i Italien under tre år. Efter att ha lämnat Italien reste han åter in i den staten i strid med nämnda inreseförbud, varför åtal väcktes mot honom med stöd av italiensk lagstiftning enligt vilken tredjelandsmedborgare som i strid med ett inreseförbud reser in i Italien ska ådömas ett fängelsestraff.

Domstolen betonade att omständigheterna i det aktuella målet klart skilde sig från dem i vilka tredjelandsmedborgare som vistades olagligt i en medlemsstat var föremål för ett första återvändandeförfarande.[53] Efter att ha erinrat om att direktiv 2008/115 inte syftar till att fullständigt harmonisera medlemsstaternas bestämmelser om uppehållsrätt för utlänningar slog domstolen fast att direktivet, under sådana omständigheter som i det nationella målet, inte hindrar att en straffrättslig påföljd döms ut för tredjelandsmedborgare, i enlighet med nationella straffprocessuella bestämmelser.

Domstolen tillade likväl att ett straff bara döms ut om inreseförbudet för tredjelandsmedborgaren i fråga är förenligt med artikel 11 i direktiv 2008/115 om inreseförbud och om såväl grundläggande rättigheter som, i förekommande fall, Genèvekonventionen om flyktingars rättsliga ställning respekteras fullt ut.[54]

IX. CIVILRÄTTSLIGT SAMARBETE

1. DOMSTOLS BEHÖRIGHET PÅ PRIVATRÄTTENS OMRÅDE

Den 13 maj 2015 hade domstolen (stora avdelningen) tillfälle att i dom ***Gazprom*** (C-536/13, EU:C:2015:316) uttala sig om *tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001*[55] och särskilt om räckvidden av skiljedomsundantaget. I det nationella målet hade en domstol i en medlemsstat vägrat att erkänna och verkställa en skiljedom som förpliktade en av parterna att bland annat återkalla eller begränsa vissa av sina yrkanden vid den domstolen.

EU-domstolen erinrade om att ett föreläggande som meddelats av en domstol i en medlemsstat genom vilket en part förbjuds att använda sig av ett annat förfarande än skiljeförfarande och att vidhålla talan i ett förfarande som inletts vid en domstol i en annan medlemsstat, varvid nämnda domstol är behörig enligt förordning nr 44/2001, är oförenligt med denna förordning.[56]

52 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december 2008 om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna (EUT L 348, s. 98).

53 | Domstolens dom av den 28 april 2011, *El Dridi* (C-61/11 PPU, EU:C:2011:268) och domstolens dom av den 6 december 2011, *Achughbabian* (C-329/11, EU:C:2011:807). I de domarna, vilka rörde ett första förfarande för återvändande slog domstolen fast att det skulle motverka tillämpningen av de gemensamma normer och förfaranden som uppställs i direktiv 2008/115 om den berörda medlemsstaten efter att ha konstaterat att en tredjelandsmedborgare uppehöll sig olagligt i landet lät verkställigheten av återvändandebeslutet – eller till och med själva antagandet av beslutet – föregås av åtal som kan leda till ett fängelsestraff under förfarandet för återvändande, eftersom ett sådant tillvägagångssätt skulle kunna försena avlägsnandet.

54 | Konventionen om flyktingars rättsliga ställning, undertecknad i Genève den 28 juli 1951 (Genèvekonventionen), Förenta nationernas traktatsamling, volym 189, s. 150, nr 2545 (1954).

55 | Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

56 | Domstolens dom av den 10 februari 2009, Allianz och *Generali Assicurazioni Generali* (C-185/07, EU:C:2009:69).

I ett fall som det aktuella, rörande en skiljedom, fann domstolen att eftersom skiljeförfaranden inte omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001, stred inte föreläggandet i fråga, som meddelats av en skiljenämnd, mot principen om ömsesidigt förtroende – som förordning nr 44/2001 vilar på – genom att en domstol i en medlemsstat blandade sig i frågan om behörigheten för en domstol i en annan medlemsstat. Förordningen hindrar således inte att en domstol i en medlemsstat erkänner och verkställer, eller vägrar att erkänna och verkställa, en skiljedom såsom den som är i fråga i det nationella målet. En eventuell begränsning av den rätt som en domstol i en medlemsstat, vid vilken ett parallellt mål pågår, har att pröva sin egen behörighet kan endast följa av processrätten i denna medlemsstat och, i förekommande fall, New York-konventionen[57], vilka är tillämpliga på detta område, ett område som inte omfattas av nämnda förordning.

I domen ***El Majdoub*** (C-322/14, EU:C:2015:334), som meddelades den 21 maj 2015, tolkade domstolen *artikel 23.2 i förordning nr 44/2001 rörande ingående av ett avtal om domstols behörighet på elektronisk väg*. Det nationella målet gällde försäljning av en bil via en webbplats. De allmänna avtalsvillkoren, som fanns tillgängliga på webbplatsen, innehöll ett avtal om domstols behörighet till förmån för en domstol i en medlemsstat. Fönstret innehållande dessa allmänna försäljningsvillkor öppnades inte automatiskt vid registrering på webbplatsen och vid varje köptransaktion, utan köparen behövde klicka på ett särskilt fält för att godkänna villkoren. Domstolen hade att pröva om giltigheten av en sådan prorogationsklausul kan ifrågasättas för att den ingåtts med denna så kallade clickwrap-teknik.

Vad gäller säkerställandet av att de berörda parterna verkligen har lämnat sitt samtycke, som är ett av syftena med artikel 23.1 i förordningen, konstaterade domstolen att köparen i förevarande fall uttryckligen godkänt de allmänna försäljningsvillkoren, genom att på säljarens webbplats klicka på det fält som hänvisade därtill. Den fann vidare att en tolkning av ordalydelsen av artikel 23.2 i förordningen ger vid handen att denna bestämmelse kräver att en varaktig dokumentation av prorogationsavtalet är ”möjlig”. Det saknar betydelse om köparen verkligen har dokumenterat texten med de allmänna villkoren varaktigt, efter eller innan köparen klickat på fältet med uppgift om att denna godkänner nämnda villkor. Syftet med denna bestämmelse är att likställa vissa elektroniska meddelanden med skriftlig form för att underlätta att avtal ingås på elektronisk väg, varvid berörda upplysningar anses ha överförts då de är tillgängliga via en skärm. För att ett elektroniskt meddelande ska kunna ge samma garantier, bland annat vad avser bevisläget, räcker det att det är ”möjligt” att lagra dem och att skriva ut upplysningarna innan avtalet ingås. Clickwrap-tekniken gör det möjligt att skriva ut och lagra texten med de aktuella allmänna villkoren innan avtal ingås. Den omständigheten att webbsidan med dessa allmänna villkor inte öppnas automatiskt vid registrering på webbplatsen och vid varje köptransaktion kan således inte påverka prorogationsavtalets giltighet. En sådan teknik utgör följaktligen ett elektroniskt meddelande i den mening som avses i artikel 23.2 i förordning nr 44/2001.

2. DOMSTOLS BEHÖRIGHET I ÄKTENSKAPSMÅL OCH MÅL OM FÖRÄLDRAANSVAR

Den 21 oktober 2015, i domen ***Ivanova Gogova*** (C-215/15, EU:C:2015:710), som meddelades enligt bestämmelserna om skyndsam handläggning, prövade domstolen *tillämpningsområdet för förordning nr 2201/2003*[58] *och villkoren för att det ska föreligga ett avtal om domstols behörighet i den mening som avses i artikel 12.3 b i den förordningen*. I det nationella målet tvistade föräldrarna till ett barn som var bulgarisk medborgare om utfärdande av ett nytt pass för barnet. Enligt bulgarisk rätt kräver ett sådant utfärdande samtycke från båda föräldrarna. Eftersom fadern, bosatt i Italien, inte gav samtycke, väckte modern, bosatt med barnet, även

57 | Konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, undertecknad i New York den 10 juni 1958 (Förenta nationernas fördragssamling, volym 330, s. 3).

58 | Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).

de i Italien, talan vid bulgarisk domstol för att lösa tvisten och få utfärdande av passet godkänt. De frågor som ställdes gällde huruvida denna situation omfattades av nämnda förordning beträffande fastställandet av domstols behörighet. Eftersom det inte var möjligt att delge svaranden stämningsansökan, utsåg rätten ett ombud som skulle företräda honom i målet. Ombudet bestred inte att domstolen i fråga var behörig. Frågan uppkom därmed om det förelåg ett avtal om domstols behörighet i den mening som avses i artikel 12.3 b i förordning nr 2201/2003.

EU-domstolen fann att talan i det nationella målet omfattades av det materiella tillämpningsområdet för förordning nr 2201/2003, eftersom förordningen ska tillämpas på civilrättsliga frågor om bland annat tillerkännande, utövande, delegering, upphörande eller begränsande av föräldraansvar, och begreppet har getts en vid definition och omfattar alla rättigheter och skyldigheter som en fysisk eller juridisk person har tillerkänts genom en dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan, med avseende på ett barn eller på ett barns egendom.

Vad gäller frågan om det i det aktuella fallet förelåg ett prorogationsavtal enligt artikel 12.3 b i förordning nr 2201/2003, påpekade domstolen att behörigheten för den domstol vid vilken talan väckts ska ha godtagits av samtliga parter i förfarandet. Detta förutsätter under alla omständigheter att svaranden har kännedom om förfarandet. Svarandens vilja kan inte utläsas med utgångspunkt i hur ett ombud, som utsetts av nämnda domstol på grund av svarandens utevaro, förhåller sig.

Den 19 november 2015 hade domstolen i dom ***P*** (C-455/15 PPU, EU:C:2015:763) tillfälle att uttala sig om omfattningen av *begreppet grunderna för rättsordningen (ordre public) i den mening som avses i artikel 23 a i förordning nr 2201/2003 som skäl för att vägra erkännande av domar om föräldraansvar* vid omprövning av ursprungsdomstolens behörighet. Det nationella målet rörde en svensk domstols möjlighet att med hänvisning till ordre public vägra att erkänna ett avgörande från en litauisk domstol om vårdnad om ett barn. I detta fall var det fråga om ett barn som förts till Litauen efter att ha haft hemvist i Sverige, varför den svenska domstolen ansåg sig ensam behörig att pröva frågorna om boende och vårdnad.

EU-domstolen underströk inledningsvis att bestämmelsen om ordre public i artikel 23 a i förordning nr 2201/2003 kan tillämpas endast i det fall då erkännandet av en dom som har meddelats i en annan medlemsstat, med hänsyn tagen till barnets bästa, skulle strida mot en rättsregel som anses vara av grundläggande betydelse i rättsordningen i den stat där domen görs gällande eller mot en grundläggande rättighet. Ett eventuellt åsidosättande av en behörighetsregel utgör inte ett skäl med hänsyn till ordre public för att vägra erkännande.

Domstolen behandlade därefter frågan om ett skäl för att vägra erkännande i den mening som avses i samma bestämmelse kan grunda sig på den omständigheten att den nationella domstol som meddelade det omtvistade avgörandet har befunnits behörig utan att pröva om en domstol i en annan medlemsstat, som barnet har en särskild anknytning till, är bättre lämpad att pröva målet, i enlighet med artikel 15 i förordningen. Eftersom artikel 24 i förordningen förbjuder all omprövning av behörigheten för domstolen i ursprungsmedlemsstaten och inte hänvisar till artikel 15, utgör sistnämnda bestämmelse en undantagsbestämmelse som inte medger att domstolen i en annan medlemsstat omprövar den förstnämnda domstolens behörighet.

Slutligen slog domstolen fast att en fråga avseende olovligt kvarhållande av ett barn vid behov ska lösas med hjälp av förfarandet i artikel 11 i förordningen och enligt de villkor som ställs upp för detta, inte genom att man med stöd av artikel 23 a i förordningen vägrar att erkänna en dom.

3. EUROPEISK EXEKUTIONSTITEL

I domen ***Imtech Marine Belgium*** (C-300/14, EU:C:2015:825), som meddelades den 17 december 2015, tolkade domstolen för första gången *artikel 19.1 i förordning nr 805/2004*[59], om miniminormer för att få förnyad prövning av tredskodomar. I det nationella målet hade en belgisk domstol genom tredskodom förpliktat ett bolag med säte i en annan medlemsstat att betala ett belopp till käranden. Däremot hade den avslagit kärandens ansökan om att domen skulle intygas som europeisk exekutionstitel, med motiveringen att den belgiska lagstiftningen inte uppfyllde vissa processuella miniminormer i förordning nr 805/2004. Bland annat kunde fristen för att inleda ett förfarande för förnyad prövning löpa ut innan gäldenären kunnat utnyttja denna möjlighet.

Domstolen fann att artikel 19 i förordning nr 805/2004 inte innebär någon skyldighet för medlemsstaterna att anpassa sin nationella lagstiftning till de processuella miniminormerna i förordningen och således inte heller att det måste införas ett särskilt förfarande för förnyad prövning. Den enda konsekvensen av att det saknas ett förfarande för förnyad prövning är därför att det är omöjligt att intyga en dom som en europeisk exekutionstitel.

För att en tredskodom ska kunna intygas vara en europeisk exekutionstitel ska den domstol till vilken en sådan begäran riktas säkerställa att nationell rätt, inklusive de bestämmelser som fanns i förordningen trädde i kraft, faktiskt och undantagslöst möjliggör en ansökan om förnyad prövning av den berörda domen. Vid denna prövning ska domstolen i fråga, för att säkerställa gäldenärens rätt till försvar och rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 47.2 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, kontrollera att de rättsmedel som föreskrivs i nationell rätt möjliggör en fullständig förnyad prövning, rättsligt och faktiskt, av domen. Nämnda rättsmedel ska möjliggöra för gäldenären att ansöka om en förnyad prövning efter det att de ordinära frister som föreskrivs i nationell rätt för att begära återvinning av eller överklaga domen har löpt ut, både vid force majeure och vid exceptionella omständigheter, som gäldenären inte kan påverka och utan gäldenärens förskyllan.

Slutligen klargjorde domstolen, med hänsyn till att den europeiska exekutionstiteln är en rättegångshandling, skillnaden mellan intygande ”i egentlig mening” och det formella utfärdandet av intyget om en europeisk exekutionstitel. Medan det senare inte nödvändigtvis måste utfärdas av domstol, är saken annorlunda beträffande det förstnämnda, vilket innebär komplexa bedömningar som fordrar en domares rättsliga kvalifikationer.

4. DELGIVNING AV RÄTTEGÅNGSHANDLINGAR OCH ANDRA HANDLINGAR I MÅL OCH ÄRENDEN AV CIVIL ELLER KOMMERSIELL NATUR

Tre domar om tolkningen av förordning nr 1393/2007[60] förtjänar att nämnas. Den första preciserar begreppet ”mål och ärenden av civil eller kommersiell natur” och den omständigheten att handlingar eller underlåtenhet vid myndighetsutövning inte omfattas, den andra rör vägran att ta emot en rättsakt för delgivning och den tredje rör begreppet ”andra handlingar än rättegångshandlingar”.

59 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 805/2004 av den 21 april 2004 om införande av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar (EUT L 143, s. 15).

60 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1393/2007 av den 13 november 2007 om delgivning i medlemsstaterna av rättegångshandlingar och andra handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (delgivning av handlingar) och om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1348/2000 (EUT L 324, s. 79).

Den 11 juni 2015 tolkade domstolen genom dom ***Fahnenbrock*** (C-226/13, C-245/13, C-247/13 och C-578/13, EU:C:2015:383) begreppen *"mål och ärenden av civil eller kommersiell natur" och "statens ansvar för handlingar eller underlåtenhet vid utövandet av statens myndighet" (acta jure imperii) i den mening som avses i artikel 1.1 i förordning nr 1393/2007*. I de nationella målen hade innehavare av grekiska statsobligationer, bosatta i Tyskland, väckt talan mot grekiska staten vid tysk domstol med yrkanden om ersättning, fullgörande av avtalsförpliktelser och skadestånd. Dessa innehavare ansåg sig ha lidit skada på grund av att Republiken Grekland i mars 2012, enligt dem, hade tvingat dem att byta ut sina värdepapper mot nya statsobligationer till ett betydligt lägre nominellt värde, med tillämpning av en lag som antagits för att kunna hantera en allvarlig finansiell krissituation. Ingen av de berörda enskilda parterna hade godtagit grekiska statens erbjudande om utbyte. I samband med att grekiska staten delgavs talan uppkom frågan huruvida talan i dessa fall var av civil eller kommersiell natur i den mening som avses i förordning nr 1393/2007 eller snarare avsåg handlingar eller underlåtenhet vid myndighetsutövning.

Domstolen konstaterade att begreppet "mål och ärenden av civil eller kommersiell natur" är självständigt och tolkade det mot bakgrund av förordningens syften och systematik. Beträffande syftena konstaterade domstolen att förordningen avser att bidra till en skyndsam delgivning av rättegångshandlingar. Med tanke på att frågan huruvida en tvist är av civil eller kommersiell natur måste besvaras innan parterna i förfarandet, utöver käranden, ens har delgetts några rättegångshandlingar, måste den berörda domstolen begränsa sig till en första prövning utifrån de uppgifter som den besitter, vilka med nödvändighet är ofullständiga. Den domstol vid vilken talan väckts kan följaktligen tillämpa förordningen så länge den inte konstaterar att det är uppenbart att talan inte är av civil eller kommersiell natur.

Vad gäller frågan huruvida det i förevarande fall förelåg myndighetsutövning och att förordning nr 1393/2007 därmed inte är tillämplig, konstaterade domstolen att emission av obligationer inte nödvändigtvis innebär ett utövande av befogenheter som avviker från de rättsregler som är tillämpliga i förhållandet mellan enskilda. Vad vidare beträffar den möjlighet att byta ut värdepapper som föreskrivs i den nationella lagstiftningen, är den omständigheten att denna möjlighet ges genom en lag inte i sig avgörande för att dra den slutsatsen att det har varit fråga om myndighetsutövning från statens sida. För det andra är det inte uppenbart att antagandet av lagen i fråga inneburit direkta och omedelbara förändringar av de finansiella villkoren för de ifrågavarande värdepapprena och således orsakat den av kärandena påstådda skadan. Domstolen fann att talan i de nationella målen i princip omfattades av förordningens tillämpningsområde och därmed skulle delges enligt de bestämmelserna.

Den 16 september 2015, i dom ***Alpha Bank Cyprus*** (C-519/13, EU:C:2015:603), prövade domstolen *villkoren för när den person som ska delges en handling ska informeras om sin rätt att vägra att ta emot handlingen och vilka de rättsliga följderna blir vid underlåtenhet att lämna sådan information*. Det nationella målet gällde tvister mellan å ena sidan en cypriotisk bank och å andra sidan ett flertal parter bosatta i Förenade kungariket. De sistnämnda hade instämts vid en cypriotisk domstol och delgetts ett antal handlingar i enlighet med förordning nr 1393/2007. De hade emellertid begärt att delgivningen skulle ogiltigförklaras och bland annat gjort gällande att det standardformulär som innehåller denna information och som återfinns i bilaga II till förordningen inte hade delgetts.

Domstolen erinrade inledningsvis om att enligt det system som införts genom förordningen ska översändande av rättegångshandlingar i princip ske mellan "sändande organ" och "mottagande organ" som ska utses av medlemsstaterna. Det åligger det mottagande organet att i enlighet med artikel 8.1 i förordning nr 1393/2007 uppmärksamma adressaten på att denne har rätt att vägra att ta emot handlingen om den inte är avfattad på eller översatt till ett språk som avses i denna bestämmelse. Dock kan dessa organ inte uttala sig i substantiella frågor, såsom vilket eller vilka språk adressaten förstår och huruvida handlingen ska åtföljas av en översättning på ett av de språk som anges i artikel 8.1 i förordningen.

Förordning nr 1393/20076 innehåller inte något undantag från användningen av bland annat standardformuläret enligt förordningens bilaga II. Rätten att vägra att ta emot en handling för delgivning måste, för att på ett ändamålsenligt sätt få verkan, skriftligen meddelas adressaten. Enligt det system som införts genom förordning nr 1393/2007 ska denna information tillhandahållas genom nämnda formulär. Det mottagande organet är av dessa skäl skyldigt att, under alla omständigheter och utan att det i detta hänseende har något utrymme för skönsmässig bedömning, upplysa adressaten om dennes rätt att vägra att ta emot handlingen, genom att regelmässigt för detta ändamål använda standardformuläret i bilaga II till förordning nr 1393/2007.

Avsaknad av information till adressaten genom detta standardformulär innebär dock inte att förfarandet för delgivning blir ogiltigt. En sådan ogiltigförklaring skulle vara oförenlig med förordningens syfte, vilket är att föreskriva ett sätt att direkt, snabbt och effektivt översända handlingar. Det måste följaktligen vara möjligt att avhjälpa en underlåtenhet att lämna information med hjälp av standardformuläret. Det ankommer därmed på det mottagande organet att utan dröjsmål upplysa adressaterna om deras rätt att vägra att ta emot en handling, genom att översända standardformuläret till dem.

Den 11 november 2015, i dom ***Tecom Mican och Arias Domínguez*** (C-223/14, EU:C:2015:744), uttalade sig domstolen om begreppet *"andra handlingar än rättegångshandlingar" i den mening som avses i artikel 16 i förordning nr 1393/2007*. I det nationella målet hade den spanska domstolen ogillat en talan mot en spansk domstolstjänstemans vägran att delge en tysk huvudman en betalningsuppmaning från en spansk agent som bland annat krävde avgångsvederlag efter det att det agenturavtal de ingått hade sagts upp. Skälet för ogillandet var att betalningsuppmaningen inte kunde betraktas som en "annan handling" som kunde delges i den mening som avses i artikel 16 i förordning nr 1393/2007.

Domstolen erinrade om att begreppet "annan handling än rättegångshandling" ska ges en vid definition och att det således inte kan vara begränsat enbart till handlingar i en rättsprocess.[61] Den konstaterade, utifrån den konvention som rådet antog år 1997 och som tjänat som förebild vid utarbetandet av förordning nr 1348/2000[62], och utifrån den förteckning som kommissionen upprättat enligt artikel 17 b i den förordningen, att medlemsstaterna, under kommissionens överinseende, gett olika definitioner av vilka handlingar de ansett ska kunna delges med tillämpning av förordningen och att de i kategorin "andra handlingar än rättegångshandlingar" innefattat inte endast handlingar från en myndighet eller en tjänsteman, utan även privat upprättade handlingar av specifik betydelse i en viss rättsordning. Begreppet "annan handling än rättegångshandling" i artikel 16 i förordning nr 1393/2007 inbegriper således även privat upprättade handlingar vilkas formella översändande till handlingens adressat, bosatt i utlandet, är nödvändigt för att utöva, bevisa eller tillvarata en rättighet eller ett juridiskt anspråk av civil eller kommersiell natur.

Det står sökanden fritt att välja det ena eller det andra av de översändandesätt som inrättas genom förordning nr 1393/2007, men även att samtidigt, eller efter varandra, använda sig av två eller flera översändandesätt som denne anser vara bäst lämpade eller mest lämpliga.

X. STRAFFRÄTTSLIGT SAMARBETE

I domen ***Lanigan*** (C-237/15 PPU, EU:C:2015:474), som meddelades den 16 juli 2015 inom ramen för ett förfarande för brådskande mål, analyserade domstolen följderna av en underlåtelse att iaktta de tidsfrister inom vilka en medlemsstat ska anta ett slutgiltigt beslut om *verkställighet av en europeisk arresteringsorder som utfärdats av en annan medlemsstat i enlighet med vad som föreskrivs i artiklarna 15 och 17 i rambeslutet 2002/584/*

61 | Dom av den 25 juni 2009, *Roda Golf & Beach Resort* (C-14/08, EU:C:2009:395).

62 | Rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (EGT L 160, s. 37).

RIF[63]. Det nationella målet gällde en europeisk arresteringsorder som utfärdats av de brittiska myndigheterna. Den person denna arresteringsorder avsåg greps i Irland på grundval av arresteringsordern men samtyckte inte till att överlämnas till de brittiska myndigheterna och personen häktades i väntan på ett beslut avseende vederbörande. Till följd av att målet skjutits upp ett antal gånger av olika processuella skäl blev prövningen av fallet avseende den person som angavs i arresteringsordern försenad och fortsatte fram till dess att vederbörande gjorde gällande att överskridandet av de frister som föreskrivs i rambeslutet (närmare bestämt 60 dagar räknat från att personen gripits, med en möjlighet till förlängning med ytterligare 30 dagar) utgjorde hinder för att fullfölja verkställighetsförfarandet. I detta sammanhang frågade den nationella domstolen EU-domstolen huruvida den trots underlåtelsen att iaktta dessa frister fortfarande kunde besluta angående verkställandet av den europeiska arresteringsordern och huruvida den berörde personen fortsatt kunde hållas frihetsberövad trots att den sammanlagda period som vederbörande varit frihetsberövad överskred dessa tidsfrister.

Vad för det första gäller antagandet av ett beslut om verkställande av den europeiska arresteringsordern, fann domstolen att enbart det förhållandet att tidsfristerna för att besluta om denna verkställighet i artikel 17 i ramavtalet har löpt ut inte räcker för att medlemsstaten ska fråntas sin skyldighet att fullfölja förfarandet för att verkställa en europeisk arresteringsorder och anta beslutet om verkställandet av den. En annan tolkning skulle kunna undergräva det mål om förenkling och påskyndande av det rättsliga samarbetet som eftersträvas i rambeslutet, och kan innebära att den utfärdande medlemsstaten tvingas utfärda en andra europeisk arresteringsorder för att möjliggöra att ett nytt förfarande för överlämnande genomförs inom de tidsfrister som föreskrivs i rambeslutet.

Vidare konstaterade domstolen att artikel 12 i nämnda rambeslut, vilken handlar om fortsatt frihetsberövande av den eftersökte personen, jämförd med artikel 17 i rambeslutet och läst mot bakgrund av artikel 6 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, inte utgör hinder för detta fortsatta frihetsberövande, i enlighet med lagstiftningen i den verkställande medlemsstaten, även om den sammanlagda längden på den tidsperiod som personen varit frihetsberövad överskrider de frister som slås fast i artikel 17, under förutsättning att längden på tidsperioden inte är orimlig med hänsyn till det förfarande som följts i det nationella målet. Domstolen förtydligade att om den verkställande rättsliga myndigheten beslutar att frihetsberövandet av den eftersökta personen ska upphöra, är nämnda myndighet skyldig att förena det tillfälliga försättandet på fri fot av personen i fråga, med de åtgärder som den bedömer vara nödvändiga för att undvika att vederbörande avviker och att säkerställa att de nödvändiga materiella villkoren för ett faktiskt överlämnande av personen föreligger så länge som något slutgiltigt beslut om verkställande av den europeiska arresteringsordern ännu inte har fattats.

Den 15 oktober 2015 uttalade sig domstolen i domen ***Covaci*** (C-216/14, EU:C:2015:686) angående omfattningen av vissa rättigheter vid straffrättsliga förfaranden, bland annat *rätten till tolkning respektive rätten till översättning av vissa väsentliga handlingar i den mening som avses i* direktiv *2010/64*[63] *samt rätten till information i den mening som avses i direktiv 2012/13*[64] *samt rätten till information i den mening som avses i direktiv 2012/13*[64] *samt rätten till information i den mening som avses i direktiv 2012/13*[65]. Det nationella målet gällde ett straffrättsligt förfarande som åklagarmyndigheten inlett avseende en rumänsk medborgare gentemot vilken åklagarmyndigheten yrkat att en domstol skulle utfärda ett strafföreläggande. Inom ramen för detta förfarande yrkade de nationella myndigheterna, i enlighet med de nationella bestämmelserna om strafföreläggande, att detta föreläggande skulle delges den berörda personen genom hans delgivningsombud och vidare att eventuella skriftliga

63 | Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, s. 1), i dess ändrade lydelse enligt rådets rambeslut 2009/299/RIF av den 26 februari 2009 om stärkande av medborgarnas processuella rättigheter och främjande av tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande av ett avgörande när den berörda personen inte var personligen närvarande vid förhandlingen (EUT L 81, s. 24).

64 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, s. 1).

65 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, s. 1).

yttranden från honom, inklusive ett eventuellt bestridande av strafföreläggandet, skulle avfattas på tyska. Enligt de tyska bestämmelserna kan emellertid den tilltalade endast utverka ett kontradiktoriskt förfarande genom att bestrida strafföreläggandet före utgången av en frist på två veckor från det att det har delgetts den tilltalades delgivningsombud. När denna frist löper ut vinner strafföreläggandet laga kraft.

Vad gäller den rätt till översättning av väsentliga handlingar som föreskrivs i artikel 3 i direktiv 2010/64 fann domstolen att denna artikel i princip endast avser skriftlig översättning – till det språk som den tilltalade förstår – av vissa väsentliga handlingar som de behöriga myndigheterna har upprättat på förfarandespråket. Härav följer att denna artikel i princip inte omfattar skriftlig översättning till förfarandespråket av en handling såsom ett bestridande av ett strafföreläggande.

Mot denna bakgrund fann domstolen att artiklarna 1–3 i direktiv 2010/64 inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken det i ett straffrättsligt förfarande inte är tillåtet för den mot vilken ett strafföreläggande har utfärdats att bestrida detta föreläggande skriftligen på ett annat språk än förfarandespråket, trots att vederbörande inte behärskar sistnämnda språk. Detta gäller dock under förutsättning att de behöriga myndigheterna inte enligt artikel 3.3 i direktivet anser att ett sådant bestridande mot bakgrund av det aktuella förfarandet och omständigheterna i det enskilda fallet utgör en väsentlig handling.

Vad gäller rätten till information vid straffrättsliga förfaranden framgår det enligt domstolen av artikel 3 jämförd med artikel 6 i direktivet, att misstänkta eller tilltalade personers rätt till information omfattar åtminstone två separata rättigheter, nämligen dels rätten att underrättas om vissa processuella rättigheter, dels rätten att bli informerad om anklagelsen. Dessa rättigheter gäller även situationen när ett strafföreläggande utfärdats avseende en person. Ett strafföreläggande är ett interimistiskt avgörande avseende en mindre allvarlig överträdelse som antagits efter yrkande från åklagarmyndigheten. Det har utfärdats utan muntlig förhandling eller kontradiktoriska inslag, och det vinner inte laga kraft förrän fristen för att bestrida detta föreläggande har löpt ut.

Slutligen fann domstolen att artiklarna 2, 3.1 c samt 6.1 och 6.3 i direktiv 2012/13 inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken den tilltalade i ett straffrättsligt förfarande, om denne saknar hemvist i den medlemsstaten, måste utse ett delgivningsombud för delgivning av ett strafföreläggande som denne är föremål för. Detta gäller dock under förutsättning att den tilltalade har hela den föreskrivna fristen till sitt förfogande för att bestrida detta föreläggande.

XI. TRANSPORT

På transportområdet gavs domstolen i domen i målet ***Wucher Helicopter och Euro-Aviation Versicherung*** (C-6/14, EU:C:2015:122), avkunnad den 26 februari 2015, tillfälle att tolka *begreppet passagerare enligt förordning nr 785/2004 om försäkringskrav för lufttrafikföretag och luftfartygsoperatörer*[66], *och enligt Montrealkonventionen*[67]. Det nationella målet rörde ersättning till en lavinsprängningsexpert för skada som denne lidit under en helikopterflygning i samband med sin yrkesutövning. Lufttrafikföretaget ansåg att personen i fråga inte var en passagerare och vägrade därför att betala ersättning.

66| Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 785/2004 av den 21 april 2004 om försäkringskrav för lufttrafikföretag och luftfartygsoperatörer (EUT L 138, s. 1).

67| Konventionen om vissa enhetliga regler för internationella lufttransporter, som ingicks i Montreal den 28 maj 1999, undertecknades av Europeiska gemenskapen den 9 december 1999 på grundval av artikel 300.2 EG, och godkändes på nämnda gemenskaps vägnar genom rådets beslut 2001/539/EG av den 5 april 2001 (EGT L 194, s. 38).

Domstolen fann att den som befinner sig i en helikopter som innehas av ett EU-lufttrafikföretag, och som transporteras på grundval av ett avtal mellan personens arbetsgivare och lufttrafikföretaget för att utföra en viss arbetsuppgift, såsom att öppna en helikopterdörr och hålla den öppen för att en sprängningsbehörig person ska kunna kasta ut en sprängladdning, är en passagerare i den mening som avses i artikel 3 g i förordning nr 785/2004. I och med att nämnda person inte utför uppgifter som är kopplade till framförandet av luftfartyget kan vederbörande nämligen inte anses ingå i kategorin tjänstgörande flygbesättning. Den omständigheten att personen har till uppgift att öppna dörren på uppmaning av piloten räcker inte heller för att denna ska anses ingå i kategorin kabinpersonal, eftersom piloten alltid har rätt att ge instruktioner till samtliga personer som befinner sig ombord på luftfartyget.

Efter att ha erinrat om sin behörighet att tolka Montrealkonventionen i och med att den utgör en integrerad del av unionens rättsordning slog domstolen därefter fast att en person som omfattas av begreppet passagerare, i den mening som avses i artikel 3 g i förordning nr 785/2004, också omfattas av begreppet passagerare, i den mening som avses i artikel 17 i Montrealkonventionen, när denna person har transporterats på grundval av ett ”transportavtal”, i den mening som avses i artikel 3 i konventionen. Det är nämligen så, att ställningen som passagerare enligt artikel 3.1 och 3.2 i Montrealkonventionen visserligen är kopplad till tillhandahållandet av en individuell eller kollektiv transporthandling, men det följer av artikel 3.5 i nämnda konvention att transportavtalets existens eller giltighet inte påverkas av att de föregående punkterna i denna artikel åsidosätts. Om det föreligger ett transportavtal och alla andra villkor för att tillämpa nämnda konvention är uppfyllda är denna följaktligen tillämplig oberoende av transportavtalets form.

XII. KONKURRENS

1. KONKURRENSBEGRÄNSANDE SAMVERKAN

I domen ***InnoLux/kommissionen*** (C-231/14 P, EU:C:2015:451), meddelad den 9 juli 2015, efter överklagande av en dom från tribunalen[68] med yrkande om delvis fastställande av ett beslut från kommissionen i vilket en konkurrensbegränsande samverkan på världsmarkanden för flytkristallskärmar (LCD) hade konstaterats, uttalade sig domstolen angående *metoderna för att beräkna bötesbeloppet vid överträdelse av konkurrensreglerna vad beträffar bland annat fastställandet av det för beräkningen relevanta ”försäljningsvärdet”* i punkt 13 i riktlinjerna för beräkning av böter[69].

I den mån de LCD som omfattades av kartellen, genom klagandeföretagets dotterbolag utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), inkluderades i dess försäljning av färdiga produkter inom EES, fann tribunalen bland annat att kommissionen kunde beakta värdet av nämnda försäljning vid beräkningen av böterna. Till stöd för sitt överklagande åberopade klagandeföretaget att denna försäljning inte hade något samband med den omtvistade överträdelsen.

Domstolen fastställde tribunalens tolkning genom att bekräfta att det skulle stå i strid med ändamålet för artikel 23.2 i förordning nr 1/2003[70] om kartelldeltagare som är vertikalt integrerade, endast på grund av att de infogat de varor som är föremål för överträdelsen i färdiga produkter utanför EES, skulle kunna undanta, från

68 | Tribunalens dom av den 27 februari 2014, *InnoLux/kommissionen* (T-91/11, EU:T:2014:92). Se även årsapporten för år 2014, sidorna 133 och 134.

69 | Riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 23.2 a i förordning (EG) nr 1/2003 (EUT C 210, 2006, s. 2).

70 | Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget (EGT L 1, s. 1).

beräkningen av böter, den del av försäljningsvärdet som avser färdiga produkter som sålts inom EES. Vertikalt integrerade företag kan nämligen få en fördel av ett avtal om horisontell prisfastställelse, inte endast vid försäljning till oberoende utomstående på marknaden, utan även på marknaden i efterföljande led avseende bearbetade produkter vilka innehåller produkter som omfattas av överträdelsen.

Domstolen fastställde därefter tribunalens konstaterande att försäljningen av färdiga produkter visserligen inte hade ägt rum på marknaden för den vara som berördes av överträdelsen, men att den ändå innebar en snedvridning av konkurrensen inom EES. Att inte beakta den försäljningen vid beräkningen av böterna skulle för övrigt innebära en konstlad minskning av den ekonomiska betydelsen av överträdelsen och leda till att böter påförs som saknar verkligt samband med den aktuella kartellens tillämpningsområde.

Dessutom underströk domstolen att kommissionen kunde tillämpa artikel 101 FEUF på den aktuella kartellen som bestod i intern försäljning utanför EES, eftersom deltagarna i densamma, genomförde den världsomspännande kartellen inom EES genom direktförsäljning av LDC till utomstående företag. Under dessa förhållanden är det väsentligt att det försäljningsvärde som ska beaktas återspeglar överträdelsens ekonomiska betydelse och klagandens relativa tyngd i överträdelsen, vilket i förevarande fall motiverade ett beaktande av försäljningen av de aktuella färdiga produkterna.

2. MISSBRUK AV DOMINERANDE STÄLLNING

I domen ***Huawei Technologies*** (C-170/13, EU:C:2015:477), meddelad den 16 juli 2015, uttalade sig domstolen angående huruvida och på vilka villkor *en talan om intrång som väckts av innehavaren av ett för en standard nödvändigt patent utgör missbruk av dominerande ställning*. Huawei Technologies, som är ett globalt företag verksamt inom telekommunikationssektorn, är innehavare av ett europeiskt patent som anmälts till standardiseringsorganisationen European Telecommunications Standards Institute (ETSI), såsom ett patent som är nödvändigt för en av ETSI fastställd standard. Enligt ETSI:s förfaranderegler hade företaget åtagit sig att till utomstående utfärda licenser för användning av företagets patent på FRAND-villkor (FRAND, *fair, reasonable and non-discriminatory*). Eftersom företaget inte hade utfärdat några sådana licenser utan konstaterat att konkurrenter saluförde produkter utrustade med en programvara knuten till nämnda standard, utan att för den skull betala några licensavgifter till innehavaren, väckte företaget talan om patentintrång vid den nationella domstolen dock först efter att ha inlett förhandlingar med dem som gjort sig skyldiga till intrånget i syfte att nå en överenskommelse. Den hänskjutande domstolen önskade få klarhet i huruvida en sådan talan kunde kvalificeras som missbruk av en dominerande ställning.

Domstolen fastställde i det avseendet, beträffande en talan om föreläggande om upphörande av patentintrång eller återkallande av varor, att en sådan talan inte utgör missbruk av en dominerande ställning om innehavaren, innan talan väcks, för det första har underrättat den påstådda intrångsgöraren om det intrång som görs gällande mot vederbörande och för det andra, efter det att den påstådda intrångsgöraren har uttryckt sin önskan att ingå ett licensavtal på FRAND-villkor, till vederbörande har översänt ett konkret och skriftligt anbud om licensen på sådana villkor, bland annat med angivande av avgiftens storlek och metoden för dess beräkning, och om nämnda intrångsgörare fortsätter att använda det aktuella patentet utan att på ett omsorgsfullt sätt reagera med anledning av anbudet i enlighet med normalt handelsbruk på området samt god tro. Domstolen underströk att, om den påstådda intrångsgöraren inte antar innehavarens anbud, kan det endast göras gällande att en talan utgör missbruk om vederbörande, inom en kort frist och skriftligen, till innehavaren av patentet lämnar ett motbud som överensstämmer med FRAND-villkoren.

Domstolen fastställde därefter att förbudet under sådana omständigheter att missbruka en dominerande ställning inte hindrar ett företag i dominerande ställning att väcka talan i syfte att få tillgång till redovisning av hur patentet har använts eller få skadestånd på grund av denna användning. En sådan talan har nämligen ingen direkt inverkan på den hantering genom vilken varor som tillverkats av konkurrenter släpps ut eller fortsätter att omsättas på marknaden.

I domen ***Post Danmark*** (C-23/14, EU:C:2015:651), meddelad den 6 oktober 2015, tolkade domstolen *bestämmelserna om missbruk av dominerande ställning i samband med lojalitetsrabatter*. Det nationella målet rörde ett rabattsystem som ett danskt postföretag i dominerande ställning hade infört på marknaden för distribution av postförsändelser till danskar. Rabattsystemet karakteriserades av en skala på mellan 6 och 16 procent, en villkorlighet, på så sätt att det dominerande företaget i slutet av en referensperiod företog en justering och en retroaktivitet, på så sätt att, när den ursprungligen uppskattade volymen försändelser hade överskridits, den fastställda procentsatsen tillämpades på samtliga försändelser under den berörda perioden.

För att kontrollera huruvida dessa rabatter kunde ha en konkurrensbegränsande utestängningseffekt på marknaden noterade domstolen att, med hänsyn till nämnda rabatters retroaktiva karaktär, pressen på det dominerande företagets avtalsparter kan vara särskilt starkt. På så sätt kan förhållandevis oansenliga variationer i försäljningen av det dominerande företagets produkter få oproportionerliga effekter för det dominerande företagets avtalsparter, och i synnerhet som systemet, såsom i förevarande fall, grundar sig på en relativt lång period. Ett sådant system gör det således lättare för det aktuella företaget att binda sina egna kunder och att locka till sig konkurrenternas kunder.

Beträffande omfattningen av postföretagets dominerande ställning noterade domstolen att ett företag som har särskilt stora marknadsandelar befinner sig i en marknadsposition som gör det till en oundgänglig handelspartner vilket ger företaget i fråga handlingsfrihet. Eftersom konkurrensen på marknaden redan är starkt begränsad är det aktuella rabattsystemet ägnat att försvåra för företagets kunder att göra inköp hos konkurrerande företag vilket leder till en konkurrensbegränsande utestängningseffekt. Det förhållandet att ett sådant system är tillämpligt på merparten av kunderna kan ge användbar vägledning om beteendets omfattning och dess påverkan på marknaden.

Beträffande tillämpningen av kriteriet om en lika effektiv konkurrent till det dominerande företaget förklarade domstolen att det inte är möjligt att fastställa en rättslig skyldighet att i samtliga fall grunda bedömningen av om ett rabattsystem såsom det förevarande utgör missbruk på grundval av detta kriterium. Domstolen fastställde att i en situation i vilken det dominerande företaget har en mycket stor marknadsandel och åtnjuter strukturella fördelar bland annat genom en lagstadgad ensamrätt som omfattar 70 procent av alla försändelser på den relevanta marknaden, är kriteriet om en lika effektiv konkurrent däremot inte relevant, eftersom marknadens struktur är sådan att det är praktiskt taget omöjligt för en lika effektiv konkurrent att träda in på marknaden.

Slutligen fastställde domstolen att den konkurrensbegränsande verkan av ett rabattsystem ska, för att omfattas av tillämpningsområdet för artikel 82 EG (artikel 102 FEUF), vara sannolik, utan att det behöver visas att den är allvarlig eller märkbar.

3. FÖRFARANDET FÖR TILLÄMPNING AV KONKURRENSREGLERNA

I domen ***Deutsche Bahn m.fl./kommissionen*** (C-583/13 P, EU:C:2015:404) av den 18 juni 2015, uttalade sig domstolen angående *de garantier som omgärdar kommissionens inspektionsbefogenheter i ett förfarande för tillämpning av konkurrensregler*. Tvisten rörde tre kommissionsbeslut om att genomföra inspektioner hos ett företag verksamt inom området för järnvägstransporter med avseende på flera fall av missbruk av dominerande ställning. Tribunalen[71] ogillade talan om ogiltigförklaring som hade väckts mot dessa beslut. Efter överklagande upphävde domstolen delvis tribunalens dom på grund av åsidosättande av företagets rätt till försvar.

Domstolen inledde med att bekräfta den delen av tribunalens dom i vilken det hade konstaterats att varken rätten till privata lokalers okränkbarhet eller rätten till ett effektivt domstolsskydd hade kränkts till följd av att kommissionen inte hade inhämtat ett förhandstillstånd eller på grund av att unionsdomstolen tillhandahåller en domstolsprövning först i efterhand. Det som avses är nämligen hur grundlig prövningen av huruvida dessa principer har åsidosätts är och inte när den utförs, varvid prövningen ska omfatta samtliga faktiska och rättsliga omständigheter och möjliggöra vederbörlig upprättelse. När unionsdomstolen prövar en talan om ogiltigförklaring som har väckts mot ett inspektionsbeslut, utför den en prövning i såväl rättsligt som faktiskt avseende och har behörighet att pröva bevisningen och ogiltigförklara det angripna beslutet. Företag som är mottagare av ett inspektionsbeslut har dessutom möjlighet att bestrida beslutets lagenlighet och detta omedelbart efter det att företaget har delgivits beslutet. Det finns alltså inget krav på att företaget ska vänta tills kommissionen har antagit det slutgiltiga beslutet angående den misstänkta överträdelsen av konkurrensreglerna innan det väcker en talan om ogiltigförklaring vid unionsdomstolen.

Domstolen erinrade emellertid om att effektiva inspektioner förutsätter att kommissionen i förväg ger ansvariga tjänstemän alla upplysningar som de behöver för att förstå arten och omfattningen av den eventuella överträdelsen av konkurrensreglerna samt uppgifter beträffande logistiken för själva inspektionen. Alla dessa upplysningar måste dock avse föremålet för den inspektion som det har förordnats om i beslutet. I förevarande fall, eftersom kommissionens tjänstemän, som i förväg fått kännedom om uppgifter som saknade samband med föremålet för den inspektionen, beslagtog handlingar som inte hörde till inspektionen så som denna avgränsats i inspektionsbeslutet, åsidosattes motiveringsskyldigheten och det berörda företagets rätt till försvar.

4. STATLIGT STÖD

Den 16 juli 2015 meddelades domen ***BVVG*** (C-39/14, EU:C:2015:470) i ett mål om begäran om förhandsavgörande från en tysk domstol som frågat domstolen huruvida den *nationella bestämmelsen, enligt vilket det, i syfte att tillvarata jordbruksföretagens intressen, är förbjudet för organ som utgör en del av staten att sälja jordbruksmark till högstbjudande i ett offentligt anbudsförfarande*, när den behöriga lokala myndigheten anser att sistnämna bud inte alls står i proportion till markens uppskattade värde, kan kvalificeras som statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 FEUF.

I det avseendet fastställde domstolen, efter att ha erinrat om att offentliga myndigheters försäljning av mark och byggnader till ett företag kan innehålla inslag av statligt stöd, bland annat när försäljningen inte har skett till marknadsvärdet, att när det i nationell rätt införs regler om beräkning av marknadsvärdet på mark som

71 | Tribunalens dom av den 6 september 2013, *Deutsche Bahn m.fl./kommissionen* (T-289/11, T-290/11 och T-521/11, EU:T:2013:404).

myndigheter utbjuder till försäljning krävs att tillämpningen av dessa regler, för att de ska vara förenliga med artikel 107 FEUF, alltid utmynnar i ett pris som ligger så nära marknadsvärdet som möjligt. Flera metoder kan ge priser som motsvarar marknadsvärdet.

När det i det avseendet gäller metoden att sälja till högstbjudande i ett öppet, överblickbart och villkorslöst anbudsförfarande, har denna metod i vissa fall gjort det möjligt att presumera att marknadspriset motsvarar det högsta anbudet. Det kan emellertid inte uteslutas att metoden att sälja till högstbjudande under särskilda omständigheter inte leder till ett pris som motsvarar marknadsvärdet av tillgången i fråga och att det därför är motiverat att beakta andra faktorer än priset. Så kan vara fallet bland annat när det högsta budet framstår som klart högre än alla andra bud vid det offentliga anbudsförfarandet och klart högre än tillgångens uppskattade marknadsvärde med anledning av budets uppenbart spekulativa karaktär. Under sådana förhållanden är metoden att sälja till högstbjudande inte ägnad att ange marknadsvärdet på jordbruksmarken i fråga.

Domstolen fann därför att, en nationell bestämmelse som gör det möjligt för en behörig nationell myndighet att under dessa omständigheter bortse från ett bud som enligt myndigheten är oproportionerligt och därför neka försäljning av den jordbruksmark som budet avser, följaktligen inte kan kvalificeras som statligt stöd, i den mån som tillämpningen av bestämmelsen gör det möjligt att uppnå ett pris som ligger så nära den sålda markens marknadsvärde som möjligt.

XIII. BESTÄMMELSER OM SKATTER OCH AVGIFTER

På skatteområdet förtjänar fyra domar särskild uppmärksamhet. Den första domen handlar om beskattningen av användningen av kärnbränsle och de tre övriga handlar om mervärdesskatt.

I domen ***Kernkraftwerke Lippe-Ems*** (C-5/14, EU:C:2015:354)[72], av den 4 juni 2015, undersökte domstolen huruvida direktiv 2003/96 *om beskattningen av energiprodukter och elektricitet*[73]*, och direktiv 2008/118 om allmänna regler för punktskatt*[74]*, samt artikel 107 FEUF eller bestämmelserna i Euratomfördraget* utgör hinder för att en medlemsstat inför en skatt på användingen av kärnbränsle vid kommersiell framställning av elektricitet.

Domstolen slog i denna dom fast att unionsrätten inte utgör hinder för denna skatt.

För det första fann domstolen att eftersom detta bränsle inte finns med i den uttömmande förteckning över energiprodukter som finns i direktiv 2003/96 kan bränslet inte omfattas av det undantag från skatteplikt som föreskrivs för vissa av dessa produkter, och detta undantag kan inte heller tillämpas analogt. I detta avseende medgav domstolen i huvudsak att en skatt tas ut såväl för konsumtion av elkraft som för de energikällor som används för att producera elkraften, vilka inte är energiprodukter i den mening som avses i direktiv 2003/96.

För det andra ansåg domstolen att inte heller direktiv 2008/118 utgör hinder för den omtvistade skatten, eftersom den varken direkt eller indirekt drabbar konsumtionen av elektricitet eller av en annan produkt som punktbeskattas och den således inte utgör vare sig en punktskatt på elektricitet eller en indirekt tilläggsskatt på den produkten i den mening som avses i direktivet. Domstolen noterade i detta sammanhang bland annat att det inte framgick att det finns ett direkt och oskiljaktigt samband mellan användningen av kärnbränsle och konsumtionen av elektricitet som producerats i en reaktor på ett kärnkraftverk.

72 | För en beskrivning av den del av denna dom som gällde förfarandet för hänskjutande se rubriken V.1 ”Begäran om förhandsavgörande”.

73 | Rådets direktiv 2003/96/EG av den 27 oktober 2003 om en omstrukturering av gemenskapsramen för beskattning av energiprodukter och elektricitet (EUT L 283, s. 51).

74 | Rådets direktiv 2008/118/EG av den 16 december 2008 om allmänna regler för punktskatt och om upphävande av direktiv 92/12/EEG (EUT L 9, 2009, s. 12).

För det tredje kan denna skatt på kärnbränsle inte heller anses utgöra ett statligt stöd som är förbjudet enligt artikel 107.1 FEUF. Det är nämligen inte en selektiv åtgärd. Vad för det fjärde gäller Euratomfördraget, fann domstolen att förverkligandet av detta fördrags mål inte innebär att medlemsstaterna är skyldiga att bibehålla eller öka användningen av kärnbränsle eller att medlemsstaterna inte får beskatta användningen, vilket skulle innebära att användningen blev dyrare och således mindre tilltalande.

I domen ***Larentia + Minerva och Marenave Schiffahrt*** (C-108/14 och C-109/14, EU:C:2015:496), av den 16 juli 2015 tolkade domstolen *artiklarna 4 och 17 i sjätte direktivet*[75] *vilka behandlar begreppet skattskyldig person avseende mervärdesskatt respektive rätten till avdrag*. I de nationella målen tvistade två holdingbolag med den tyska skattemyndigheten angående förutsättningarna för dessa holdingbolag att dra av den ingående mervärdesskatt som de betalat i samband med anskaffningen av kapital avsett för att köpa andelar i dotterbolag, vilka bildats i form av personsammanslutningar och vilka holdingbolagen senare tillhandahållit tjänster som varit föremål för mervärdesskatt.

I sin dom erinrade domstolen inledningsvis om att mervärdesskatten endast är avdragsgill enligt artikel 17 i sjätte direktivet om de ingående transaktionerna har ett direkt och omedelbart samband med de utgående transaktioner som medför avdragsrätt. Domstolen förtydligade härvidlag att den skattskyldiga personen också tillerkänns avdragsrätt när det saknas ett direkt och omedelbart samband mellan en viss ingående transaktion och en eller flera utgående transaktioner för vilka rätt till avdrag föreligger, när kostnaderna för de aktuella tjänsterna utgör en del av den skattskyldiga personens allmänna omkostnader och således utgör en del av de kostnadskomponenter som ingår i priset för de varor eller tjänster som denne tillhandahåller. Sådana tjänster har således ett direkt och omedelbart samband med hela den skattskyldiga personens verksamhet. Följaktligen fann domstolen att ett holdingbolags kostnader i samband med förvärv av andelar i sina dotterbolag, i vilkas förvaltning det deltar och som därmed bedriver en ekonomisk verksamhet, ska anses ingå i holdingbolagets allmänna omkostnader och att den mervärdesskatt som betalats på dessa kostnader ger rätt till fullständigt avdrag. Enbart innehav av andelar i dotterbolag kan däremot inte anses utgöra ekonomisk verksamhet. När holdingbolaget enbart deltar i förvaltningen av vissa av dotterbolagen kan följaktligen den mervärdesskatt som bolaget betalat i samband med förvärv av andelar i sina dotterbolag endast dras av i proportion till de kostnader som ingår i den ekonomiska verksamheten, i enlighet med kriterier för uppdelning mellan ekonomisk verksamhet och icke-ekonomisk verksamhet vilka bestäms av medlemsstaterna, med beaktande av sjätte direktivets syfte och systematik.

Vad gäller begreppet skattskyldig person fann domstolen att artikel 4.4 andra stycket i sjätte direktivet utgör hinder mot att en nationell lagstiftning förbehåller möjligheten att bilda en grupp av personer som anses som en enda skattskyldig avseende mervärdesskatt åt enheter som har rättskapacitet och som är underordnade det dominerande bolaget i gruppen, såvida inte dessa båda krav utgör nödvändiga och lämpliga åtgärder för att uppnå målen att förebygga förfaranden och beteenden som innebär missbruk eller att bekämpa skatteflykt och skatteundandragande. Härvidlag angav domstolen att denna bestämmelse inte kan anses ha direkt effekt, eftersom den inte är ovillkorlig.

I sin dom av den 8 september 2015 ***Taricco m.fl.*** (C-105/14, EU:C:2015:555), prövade domstolen (stora avdelningen) en begäran om förhandsavgörande avseende huruvida unionsrätten utgjorde hinder för *nationella preskriptionsbestämmelser för brottmål i vilka föreskrivs att preskriptionstiden för skattebrott inte förlängs med mer än en fjärdedel av sin ursprungliga längd vid preskriptionsavbrott*. Den nationella domstolen konstaterade att dessa bestämmelser ledde till straffrihet för de personer som begått mervärdesskattebrott, och frågade EU-domstolen huruvida sådana bestämmelser hindrar ett effektivt bekämpande av mervärdesskattebedrägeri på ett sätt som är oförenligt med direktiv 2006/112 och, mera allmänt, med unionsrätten.

75 | Rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt: enhetlig beräkningsgrund (EGT L 145, s. 1; svensk specialutgåva, område 9, volym 1, s. 28) i dess lydelse enligt rådets direktiv 2006/69/EG av den 24 juli 2006 (EUT L 221, s. 9).

Domstolen svarade att sådana nationella bestämmelser kan strida mot medlemsstaternas skyldigheter enligt artikel 325.1 FEUF och 325.2 FEUF, om dessa nationella bestämmelser hindrar att det utdöms effektiva och avskräckande påföljder i ett betydande antal fall av grovt bedrägeri som riktar sig mot Europeiska unionens ekonomiska intressen eller föreskriver längre preskriptionstider för bedrägeri som riktar sig mot den berörda medlemsstatens ekonomiska intressen än för bedrägeri som riktar sig mot Europeiska unionens ekonomiska intressen, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.

Till stöd för denna slutsats erinrade domstolen om att medlemsstaterna i fråga om mervärdesskatt inte bara har en allmän skyldighet att vidta de åtgärder som krävs för att mervärdesskatt inom deras territorium ska kunna uppbäras i sin helhet, utan de ska även bekämpa bedrägeri. Vidare föreskrivs i artikel 325 FEUF en skyldighet för medlemsstaterna att bekämpa olaglig verksamhet som riktar sig mot unionens ekonomiska intressen genom åtgärder som ska vara avskräckande och effektiva, och i synnerhet en skyldighet att vidta samma åtgärder för att bekämpa bedrägerier som riktar sig mot unionens ekonomiska intressen, som de som medlemsstaterna vidtar för att bekämpa bedrägerier som riktar sig mot deras egna ekonomiska intressen. Domstolen tillade att medlemsstaterna förvisso har frihet att själva välja vilka påföljder som ska tillämpas vid mervärdesskattebedrägerier, men straffrättsliga påföljder kan vara nödvändiga för att på ett effektivt och avskräckande sätt bekämpa vissa fall av grovt mervärdesskattebedrägeri.

Vad gäller konsekvenserna av att en nationell domstol finner att artikel 325 FEUF har åsidosatts angav EU-domstolen att det ankommer det på den nationella domstolen att säkerställa denna artikels fulla verkan och, vid behov, underlåta att tillämpa de nationella preskriptionsbestämmelserna. Den nationella domstolen behöver därvid inte begära eller invänta att bestämmelserna först upphävs genom lagstiftning eller något annat konstitutionellt förfarande. Domstolen påpekade emellertid att den nationella domstolen i sistnämnda fall även ska säkerställa att de berörda personernas grundläggande rättigheter respekteras. En sådan underlåtenhet att tillämpa nationell rätt skulle emellertid inte kränka de tilltalades rättigheter, vilka garanteras i artikel 49 i stadgan, som avser principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff.

I sin dom av den 17 december 2015 i målet ***WebMindLicenses*** (C-419/14, EU:C:2015:832)[76], förtydligade domstolen *tolkningen av förordning nr 904/2010 om administrativt samarbete och kampen mot mervärdesskattebedrägeri*[77]. I målet hade ett företag etablerat i Ungern överfört know-how till ett företag etablerat i Portugal. Denna överföring hade inte ansetts utgöra en verklig ekonomisk transaktion varför användningen av detta know-how bedömdes ha skett i Ungern.

Domstolen fann att unionsrätten ska tolkas så, att om rättsmissbruk konstaterats som har lett till att tjänster har ansetts tillhandahållas i en annan medlemsstat än vad som skulle ha varit fallet om det inte varit fråga om rättsmissbruk, så utgör det faktum att mervärdesskatten har betalats i denna andra medlemsstat i enlighet med den statens lagstiftning inte hinder för att genom efterbeskattning uppbära skatten i den medlemsstat där tjänsterna faktiskt har tillhandahållits.

Vidare angav domstolen att förordning nr 904/2010 ska tolkas så, att den skattemyndighet i en medlemsstat som prövar huruvida mervärdesskatt kan utkrävas för tjänster som redan har påförts mervärdesskatt i andra medlemsstater är skyldig att skicka en begäran om information till skattemyndigheterna i dessa andra medlemsstater, när en sådan begäran kan vara till nytta – eller till och med kan vara oumbärlig – för att fastställa huruvida mervärdesskatten är utkrävbar i den första medlemsstaten.

76 | För en beskrivning av de delar av denna dom som gäller grundläggande rättigheter se rubriken I "Grundläggande rättigheter".

77 | Rådets förordning (EU) nr 904/2010 av den 7 oktober 2010 om administrativt samarbete och kampen mot mervärdesskattebedrägeri (EUT L 268, s. 1).

XIV. TILLNÄRMNING AV LAGSTIFTNING

1. IMMATERIALRÄTT

På området immaterialrätt ska fyra avgöranden nämnas. De två första gäller giltigheten av förordningar som antagits inom ramen för det system som införts genom konventionen om meddelande av europeiska patent, det tredje rör direktiv 2001/29 om upphovsrätt och det fjärde vägran att tillhandahålla information om innehavaren av ett bankkonto som bedrev handel med intrångsgörande varor.

Den 5 maj 2015 uttalade sig domstolen (stora avdelningen) i två domar, ***Spanien/rådet*** (C-146/13, EU:C:2015:298, och C-147/13, EU:C:2015:299), om de båda förordningar som ingår i "paketet för ett enhetligt patentskydd" rörande beviljande av enhetligt skydd för det patent som införts genom konventionen om meddelande av europeiska patent (nedan kallad EPC)[78] för alla de fördragsslutande parterna, vilka deltar i det fördjupade samarbetet om europeiska patent meddelade av Europeiska patentverket (nedan kallat EPO) enligt denna konvention.

Konungariket Spanien hade väckt talan i två mål rörande förordning nr 1257/2012, om införande av ett enhetligt skydd[79], och förordning nr 1260/2012, om tillämpliga översättningsarrangemang[80].

I mål C–146/13 gjorde Konungariket Spanien gällande att det administrativa förfarande som föregick meddelandet av sådana patent inte kunde prövas av domstol på ett sådant sätt att en korrekt och enhetlig tillämpning av unionsrätten kunde garanteras och skyddet för de grundläggande rättigheterna kunde säkerställas. Domstolen tillbakavisade det argumentet och noterade att förordning nr 1257/2012 inte syftar till att, ens delvis, reglera villkoren för att meddela europeiska patent. Dessa regleras endast i EPC. Förordningen syftar inte heller till att införliva förfarandet för att meddela europeiska patent enligt EPC med unionsrätten. Den är begränsad till att dels fastställa villkoren för när ett europeiskt patent som EPO har meddelat tidigare i enlighet med EPC kan få enhetlig verkan på innehavarens begäran, dels bestämma innebörden av denna enhetliga verkan.

Konungariket Spanien hävdade även att artikel 118 första stycket FEUF inte var korrekt rättslig grund för att anta förordning nr 1257/2012, eftersom förordningen inte säkerställer ett enhetligt skydd för immateriella rättigheter i unionen och inte heller innebär en tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftningar i detta avseende. Domstolen konstaterade att artikel 118 FEUF inte med nödvändighet kräver att unionslagstiftaren fullständigt och uttömmande harmonisar immaterialrättens samtliga delar. Det enhetliga patentskyddet är ägnat att förebygga olikheter i de deltagande medlemsstaternas patentskydd. Det syftar därmed till ett enhetligt skydd i den mening som avses i artikel 118 första stycket FEUF. Detta enhetliga skydd följer av att det fastställs att en enda nationell rättsordning ska vara tillämplig i samtliga deltagande medlemsstater och att de handlingar som ett europeiskt patent med enhetlig verkan ska skydda mot ska fastställas enligt den materiella rätten i den rättsordningen, liksom egenskaperna hos det patentet som förmögenhetsobjekt.

I mål C-147/13 gjorde Konungariket Spanien gällande att förordning nr 1260/2012 infört språkregler som är till nackdel för de personer vars språk inte är ett av EPO:s officiella språk, det vill säga tyska, engelska och franska. Domstolen påpekade att hänvisningar i fördragen till språkanvändningen inom unionen endast ska

78| Konvention om meddelande av europeiska patent som undertecknades i München den 5 oktober 1973 och trädde i kraft den 7 oktober 1977.

79| Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1257/2012 av den 17 december 2012 om genomförande av ett fördjupat samarbete för att skapa ett enhetligt patentskydd (EUT L 361, s. 1).

80| Rådets förordning (EU) nr 1260/2012 av den 17 december 2012 om genomförande av ett fördjupat samarbete för att skapa ett enhetligt patentskydd när det gäller tillämpliga översättningsarrangemang (EUT L 361, s. 89).

anses vara ett uttryck för en allmän unionsrättslig princip som innebär att varje handling som kan påverka en unionsmedborgares intressen under alla förhållanden ska avfattas på hans eller hennes språk. Att behandla unionens officiella språk olika när översättningsarrangemangen för europeiska patent fastställs är lämpligt och står i proportion till det berättigade mål som eftersträvas med förordning nr 1260/2012, nämligen att skapa enhetliga och förenklade översättningsarrangemang och att uppnå det berättigade syftet underlätta tillgången till patentskydd, bland annat för små och medelstora företag, genom att minska översättningskostnaderna.

Domstolen förklarade också, i motsats till vad Konungariket Spanien hävdat, att artikel 118 andra stycket FEUF är den korrekta rättsliga grunden för förordning nr 1260/2012, inklusive artikel 4 i förordningen om översättning i händelse av tvist, eftersom förordningens mål är att skapa enhetliga och förenklade översättningsarrangemang för europeiska patent och språkordningen för europeiska patent definieras genom samtliga bestämmelser i förordningen. Artikel 4 i förordningen rör direkt språkordningen och kan därför inte skiljas ut från förordningens övriga bestämmelser.

Den 5 mars 2015 uttalade sig domstolen, i domen ***Copydan Båndkopi*** (C-463/12, EU:C:2015:144), om skyldigheten att betala ersättning för privatkopiering avsedd att finansiera den rimliga kompensation som avses i artikel 5.2 b i direktiv 2001/29[81]. Det nationella målet gällde ett bolag som sålde mobiltelefoner och som vägrade att betala sådan ersättning till en upphovsrättsorganisation för minneskort till importerade telefoner.

Enligt domstolen är artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 inte ett hinder för nationell lagstiftning som föreskriver rimlig kompensation för multifunktionella medier, såsom minneskort till mobiltelefoner, oavsett om huvudfunktionen hos dessa medier är privatkopiering, förutsatt att en av funktionerna hos medierna – även om den är underordnad – ger deras innehavare möjlighet att använda dem för detta ändamål. Huruvida privatkopieringsfunktionen är huvudsaklig eller underordnad kan emellertid, liksom den relativa betydelsen av mediets mångfaldigandekapacitet, påverka storleken av den rimliga kompensation som ska betalas. I den mån det förfång som orsakas rättsinnehavarna kan anses obetydligt behöver tillhandahållandet av privatkopieringsfunktionen inte ge upphov till någon skyldighet att betala kompensation.

Artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 är heller inget hinder, under vissa villkor, för en nationell lagstiftning som innebär att tillverkare och importörer som säljer minneskort till mobiltelefoner till näringsidkare ska betala privatkopieringsersättning när de vet att korten ska säljas vidare men inte om de slutliga köparna av korten är privatpersoner eller näringsidkare.[82] Den bestämmelsen ger också medlemsstaterna möjlighet att i vissa fall göra undantag från skyldigheten att betala rimlig kompensation när det förfång som orsakas rättsinnehavarna är obetydligt.

Slutligen konstaterade domstolen att även om direktiv 2001/29 inte är hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver rimlig kompensation för mångfaldigande av skyddade verk som utförs av en fysisk person genom, eller med hjälp av, en anordning som tillhör en utomstående, hindrar den däremot lagstiftning som föreskriver sådan kompensation för mångfaldigande från olagliga källor.

81 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, s. 10).

82 | De villkor som domstolen ställt upp är följande: 1) Införandet av ett sådant system ska vara motiverat av praktiska svårigheter. 2) De ersättningsskyldiga undantas från skyldigheten att betala ersättningen om de visar att de har tillhandahållit minneskorten till mobiltelefonerna till andra personer än fysiska personer, för ändamål som är uppenbart skilda från mångfaldigande för privat bruk, varvid undantagandet inte får begränsas till att endast gälla tillhandahållanden till de näringsidkare som är registrerade hos den organisation som administrerar ersättningssystemet. 3) Ersättningssystemet innefattar en rätt till återbetalning av privatkopieringsersättningen som kan utövas på ett effektivt sätt som inte gör det orimligt svårt att återfå den betalda ersättningen, varvid återbetalningen får ske enbart till den slutliga köparen av minneskortet efter ansökan om återbetalning.

I domen ***Coty Germany*** (C-580/13, EU:C:2015:485), som meddelade den 16 juli 2015, uttalade sig domstolen om *frågan huruvida artikel 8.3 e i direktiv 2004/48*[83] *utgör hinder för en lagstiftning som låter en bank hänvisa till banksekretessen för att vägra att lämna en upplysning om namn och adress* för en kontoinnehavare som handlar med intrångsgörande varor. I det nationella målet var parterna ett tyskt bolag, innehavare av immateriella rättigheter, och en tysk bank. Målet gällde bankens vägran att lämna upplysningar om en kontoinnehavare som drev en auktionsplattform på internet genom vilken intrångsgörande varor hade sålts.

Målet gäller det nödvändiga förenandet av olika grundläggande rättigheter. I detta fall skulle rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till skydd för immateriell egendom, å ena sidan, förenas med rätten till skydd för personuppgifter, å andra sidan. Domstolen fann att artikel 8.3 e i direktiv 2004/48 utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken det utan begränsning eller förbehåll är tillåtet för en bank att med hänvisning till banksekretessen vägra att lämna ut information enligt artikel 8.1 c i detta direktiv beträffande en kontoinnehavares namn och adress.

Att utan begränsning eller förbehåll tillåta detta kan hindra att vederbörlig hänsyn tas till särdragen hos de olika typerna av immateriella rättigheter och, när det är lämpligt, till huruvida intrånget har begåtts avsiktligt eller oavsiktligt i samband med de förfaranden som föreskrivs i direktiv 2004/48 och de åtgärder som vidtas av behöriga nationella myndigheter, bland annat när de avser besluta att nödvändig information ska lämnas ut enligt artikel 8.1 i detta direktiv. Även om skyldigheten att iaktta banksekretessen inom ramen för artikel 8 i direktiv 2004/48 säkerställer rätten för envar att få sina personuppgifter skyddade, kan den utgöra en klar kränkning av ett effektivt utövande av den grundläggande rätten till ett effektivt rättsmedel och slutligen av rätten till immateriell egendom som tillkommer innehavarna av dessa rättigheter, varför en sådan bestämmelse således inte iakttar skyldigheten att säkerställa en korrekt balans mellan de olika grundläggande rättigheter som behandlas i artikel 8 i direktiv 2004/48.

Det ankommer på emellertid på den nationella domstolen att pröva om det finns andra sätt eller andra förfaranden i nationell rätt som gör det möjligt för behöriga rättsliga myndigheter att besluta om utlämnande av nödvändig information om identiteten för de personer som omfattas av artikel 8.1 i direktiv 2004/48 utifrån särdragen för varje enskilt fall.

2. SKYDD AV PERSONUPPGIFTER

I domen ***Schrems*** (C-362/14, EU:C:2015:650), som meddelades den 6 oktober 2015, prövade domstolen (stora avdelningen) *kommissionens och de nationella myndigheternas kontrollbefogenheter beträffande den registeransvariges överföring av personuppgifter till tredjeländer*. Domstolen hade att tolka artikel 25.6 i direktiv 95/46[84], enligt vilken kommissionen kan konstatera att ett tredjeland säkerställer en adekvat skyddsnivå för överföring av personuppgifter, samt att pröva giltigheten av beslut 2000/520, som kommissionen antagit med stöd av nämnda artikel 25.6. Parterna i det nationella målet var Maximilian Schrems, användare av ett socialt nätverk, och den irländska tillsynsmyndigheten. Målet gällde myndighetens vägran att pröva ett klagomål från honom om att nätverkets irländska dotterbolag överfört personuppgifter om användarna av nätverket till Förenta staterna. Enligt Maximilian Schrems erbjöd det landet inte tillräckligt skydd mot myndighetsövervakning

83 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter (EUT L 157, s. 45, och rättelse i EUT L 195, 2004, s. 16).

84 | Kommissionens beslut 2000/520/EG av den 26 juli 2000 enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG om huruvida ett adekvat skydd säkerställs genom de principer om integritetsskydd (Safe Harbor Privacy Principles) i kombination med frågor och svar som Förenta staternas handelsministerium utfärdat (EGT L 215, s. 7).

av de uppgifter som överfördes dit. Den irländska tillsynsmyndigheten hade avslagit klagomålet, bland annat med motiveringen att kommissionen, i beslutet, hade funnit att Förenta staterna, inom ramen för det så kallade safe harbor-systemet,[85] säkerställde en adekvat skyddsnivå för överförda personuppgifter.

Domstolen fann att åtgärden att låta överföra personuppgifter från en medlemsstat till ett tredjeland utgör behandling av personuppgifter, i den mening som avses i artikel 2 b i direktiv 95/46, som utförs inom en medlemsstats territorium. Varje nationell tillsynsmyndighet har därmed befogenhet att självständigt kontrollera huruvida en överföring till ett tredjeland av personuppgifter från den medlemsstat till vilken myndigheten hör, uppfyller kraven i direktivet. När det finns ett kommissionsbeslut, såsom beslut 2000/520, där det konstateras att ett tredjeland säkerställer en adekvat skyddsnivå, kan det inte hindra personer vilkas personuppgifter överförts, eller kan komma att överföras, till ett tredjeland, att vända sig till de nationella tillsynsmyndigheterna med en begäran om skydd för sina fri- och rättigheter med avseende på behandling av dessa uppgifter, en rätt de tillförsäkras i artikel 8.1 och 8.3 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. En sådan begäran innebär därför att myndigheten med vederbörlig omsorg måste utreda om kommissionens beslut om kommissionens beslut är förenligt med skyddet för privatlivet och enskilda personers grundläggande fri- och rättigheter. Om myndigheten finner att det saknas fog för begäran, ska den som inkommit med begäran kunna angripa detta beslut vid nationell domstol. Om myndigheten däremot anser att det finns fog för de invändningar som framförts, måste myndigheten ha befogenhet att inleda rättsliga förfaranden. Det ankommer härvidlag på den nationella lagstiftaren att föreskriva rättsmedel som gör det möjligt för den nationella tillsynsmyndigheten att vid nationella domstolar göra gällande de invändningar som den anser att det finns fog för, så att nationella domstolar, för det fall att de delar myndighetens tvivel angående kommissionsbeslutets giltighet, kan hänskjuta en begäran om förhandsavgörande till EU-domstolen för att pröva detta besluts giltighet.

Domstolen prövade vidare giltigheten av kommissionens beslut 2000/520, efter att ha erinrat om att den är exklusivt behörig att förklara en unionsrättsakt ogiltig. Den påpekade att en adekvat skyddsnivå i ett tredjeland, i den mening som avses i artikel 25 i direktiv 95/46, förutsätter att detta tredjeland, genom sin interna lagstiftning eller sina internationella förpliktelser, de facto säkerställer en nivå för skyddet av grundläggande fri- och rättigheter som är väsentligen likvärdig med den skyddsnivå som garanteras inom unionen enligt direktiv 95/46 jämfört med stadgan om de grundläggande rättigheterna. Kommissionen är följaktligen skyldig att bedöma innehållet i de regler som är tillämpliga i detta land och, mot bakgrund av att de kan förändras, ankommer det dessutom på kommissionen, efter det att den antagit ett beslut med stöd av artikel 25.6 i direktiv 95/46, att regelbundet kontrollera att tredjelandet fortsatt säkerställer en adekvat skyddsnivå. Eftersom kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning är begränsat, ska den göra en strikt kontroll av de krav som följer av artikel 25 i direktiv 95/46 jämförd med stadgan. I beslut 2000/520 hade kommissionen dock inte angett att Amerikas förenta stater de facto säkerställde en adekvat skyddsnivå genom sin interna lagstiftning eller sina internationella förpliktelser, och den hade inte slagit fast att de amerikanska myndigheterna uppfyllde kraven i artikel 25 i direktivet. Beslutet möjliggör således ingrepp i de grundläggande rättigheterna för personer vilkas personuppgifter överförs eller kan komma att överföras från unionen till Förenta staterna. Beslutet ogiltigförklarades därför.

Eftersom beslut 2000/520 dessutom berövar de nationella myndigheterna deras befogenheter enligt direktiv 95/46 när en person anför omständigheter som innebär att det kan ifrågasättas om ett kommissionsbeslut är giltigt, konstaterade domstolen att kommissionen överskridit den befogenhet den tilldelats av lagstiftaren och att beslutet därmed är ogiltigt.

I domen ***Weltimmo*** (C-230/14, EU:C:2015:639), meddelad den 1 oktober 2015, uttalade sig domstolen bland annat *om fastställande av tillämplig lag vid behandlingen av personuppgifter enligt artikel 4.1 a i direktiv 95/46 samt fastställande av behörighet tillsynsmyndighet och dennas befogenheter*. I detta fall hade den registeransvarige, ett bolag registrerat i Slovakien som drev webbplatser med fastighetsannonser avseende egendom i Ungern,

85 | Safe harbor-systemet innefattar en rad principer om skydd för personuppgifter som amerikanska företag kan välja att följa frivilligt.

inte utplånat personuppgifter rörande annonsörer på dessa webbplatser, trots att de begärt detta, och hade lämnat ut uppgifterna till inkassobyråer för att få obetalda fakturor betalda. Efter klagomål från annonsörerna förklarade sig den ungerska tillsynsmyndigheten behörig att pröva ärendena och ålade det slovakiska bolaget böter för överträdelse av den ungerska lag genom vilken direktiv 95/46 införlivats med nationell rätt.

Domstolen konstaterade att artikel 4.1 a i direktiv 95/46 medger att lagstiftning om skydd för personuppgifter i en annan medlemsstat än den där den registeransvarige är registrerad tillämpas under förutsättning att den registeransvarige utövar verklig och faktisk verksamhet – även om verksamheten är ytterst liten – i den medlemsstaten med hjälp av en stabil struktur och att den aktuella behandlingen utförs som ett led i verksamheten. Det är därvid nödvändigt att beakta både graden av stabilitet hos strukturen och huruvida verksamhet verkligen bedrivs i denna andra medlemsstat med hänsyn till näringsverksamhetens och de tillhandahållna tjänsternas specifika karaktär. Detta gäller särskilt företag som tillhandahåller tjänster uteslutande via internet. En enda företrädare kan under vissa omständigheter anses utgöra en stabil struktur om företrädaren agerar med en tillräcklig grad av stabilitet med hjälp av de resurser som krävs för att tillhandahålla de berörda konkreta tjänsterna i den aktuella medlemsstaten. Med förbehåll för de kontroller som ankommer på den hänskjutande domstolen, konstaterade EU-domstolen att då fastighetsbolagets verksamhet bestod i att driva flera webbplatser avseende egendom i Ungern, vilka var på ungerska, och hade en företrädare i Ungern, utövade bolaget verklig och faktisk verksamhet i Ungern.

Vad gäller behörighet och befogenheterna för den tillsynsmyndighet där ett ärende tagits upp enligt artikel 28.4 i direktiv 95/46, konstaterade domstolen att denna myndighet kan utöva sina undersökningsbefogenheter oavsett vilken nationell lagstiftning som är tillämplig och innan den ens vet vilken nationell lagstiftning som är tillämplig på den aktuella behandlingen. Om den emellertid finner att en annan medlemsstats rättsordning är tillämplig kan den inte vidta sanktionsåtgärder utanför sin egen medlemsstat. Under sådana förhållanden ska den i enlighet med skyldigheten att samarbeta enligt artikel 28.6 i samma direktiv, anmoda tillsynsmyndigheten i den andra medlemsstaten att fastställa en eventuell överträdelse av rättsordningen i den staten och vidta sanktionsåtgärder om den rättsordningen tillåter det, i förekommande fall med stöd av de upplysningar som den andra myndigheten har vidarebefordrat.

3. KEMIKALIER

I domen ***FDC och FMB*** (C-106/14, EU:C:2015:576), meddelad den 10 september 2015, uttalade sig domstolen om *tolkningen av Reach-förordningen*[86] *beträffande skyldigheten att anmäla förekomsten av ämnen som inger mycket stora betänkligheter i "varor" ingående i sammansatta produkter*, när de överskrider en koncentration på 0,1 procent i varan i fråga, till Europeiska kemikaliemyndigheten och att vidarebefordra tillräcklig information till mottagarna och konsumenterna. Parterna i det nationella målet var franska staten mot två franska företagssammanslutningar. Målet gällde räckvidden av denna skyldighet vid import av sammansatta produkter bestående av flera varor.

Domstolen konstaterade inledningsvis att förordningen, som i artikel 3.3 definierar begreppet vara som ett föremål som under produktionen får en särskild form, yta eller design, vilken i större utsträckning än dess kemiska sammansättning bestämmer dess funktion, inte innehåller någon specifik bestämmelse avseende sammansatta produkter som består av flera varor. Alla föremål som motsvarar de kriterierna som ingår

86 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG (EUT L 396, s. 1), i dess lydelse enligt kommissionens förordning (EU) nr 366/2011 av den 14 april 2011 (EUT L 101, s. 12).

som beståndsdelar i en sammansatt produkt utgör således ”varor”, såvida inte föremålet som en följd av produktionen blir till avfall eller förlorar den form, den yta eller den design som i större utsträckning än dess kemiska sammansättning bestämmer dess funktion.

Domstolen förklarade därefter att producentens anmälningsskyldighet bara avser varor som producenten själv framställer eller sätter samman. Den är däremot inte tillämplig på en vara som, även om den har använts av producenten som en insatsvara, har producerats av tredje part. När denna vara därefter används i ett senare led i produktionskedjan av en annan producent såsom en insatsvara vid framställningen av en sammansatt produkt, är således inte denna andra producent också skyldig att lämna in en anmälan om att det aktuella ämnet ingår i varan. En sådan anmälan vore överflödig med hänsyn till den anmälan som lämnats in av varans producent.

Anmälningsskyldigheten gäller även importören av en produkt som är sammansatt av flera varor. Slutligen gäller skyldigheten att informera mottagare och konsumenter varje aktör i distributionskedjan så snart som denne ställer en vara till en tredje parts förfogande.

XV. EKONOMISK OCH MONETÄR POLITIK

I domen ***Gauweiler m.fl.*** (C-62/14, EU:C:2015:400), som meddelades den 16 juni 2015, uttalade sig domstolen (stora avdelningen) angående *giltigheten av Europeiska centralbankens (ECB) råds beslut av den 6 september 2012 avseende ”OMT-programmet”*[87] som ger Europeiska centralbankssystemet (nedan kallat ECBS) rätt att under vissa villkor förvärva, på andrahandsmarknaderna, statsobligationer som emitterats av medlemsstaterna i euroområdet.

Detta program för köp av statsobligationer, vilket vid den tidpunkt då talan väcktes hade offentliggjorts genom ett pressmeddelande, och inte hade genomförts, har till syfte att åtgärda de störningar i den monetära politikens transmissionsmekanism som orsakats av den särskilda situationen för de statsobligationer som utfärdats av vissa medlemsstater, och att säkerställa den monetära politikens enhetlighet.

I syfte att undersöka huruvida detta program utgör ett behörighetsöverskridande och om det undergräver Tysklands konstitutionella identitet, frågade Bundesverfassungsgericht EU-domstolen angående bland annat gränserna för BCE:s mandat avseende den monetära politiken, såsom denna definieras i artiklarna 119 FEUF och 127.1 och 127.2 FEUF samt i artiklarna 17–24 i protokollet om ECBS och ECB. Vidare hade den tyska konstitutionsdomstolen bett EU-domstolen att pröva om detta program är förenligt med förbudet i artikel 123 FEUF mot monetär budgetfinansiering via värdepapper.

Domstolen började med att slå fast att enligt artiklarna 3.1 c FEUF och 119.2 FEUF har unionen exklusiv befogenhet att fastställa och bedriva en gemensam penning- och valutapolitik. Denna politik genomförs självständigt av ECBS, men under unionsdomstolens kontroll.

Vad beträffar ECBS befogenheter fann domstolen att med hänsyn till målen med OMT-programmet och till de medel som föreskrivits för att uppnå dessa mål omfattas ett sådant program av den monetära politiken. Programmets mål är nämligen att säkerställa såväl en lämplig transmission av den monetära politiken som denna politiks enhetlighet, ett mål som kan hänföras till upprätthållandet av prisstabilitet, vilket är huvudmålet för unionens monetära politik. En försämrad funktion hos den monetära politikens transmissionsmekanism kan göra ECBS beslut verkningslösa i en del av euroområdet och således äventyra den monetära politikens enhetlighet. Vad vidare gäller de medel som avses användas för att uppnå dessa mål ingår direkta monetära

87 | Europeiska centralbankens råds beslut av den 6 september 2012, om en rad tekniska detaljer avseende Eurosystemets direkta monetära transaktioner på andrahandsmarknaderna för statsobligationer.

transaktioner på andrahandsmarknaderna för statsobligationer bland de instrument för den monetära politiken som avses i artikel 18.1 i protokollet om ECBS och ECB. Varken den omständigheten att stabiliteten i euroområdet omfattas av den ekonomiska politiken, den selektiva karaktären av OMT-programmet, eller den omständigheten att genomförandet av ett sådant program måste ske med fullt iakttagande av Europeiska finansiella stabiliseringsfacilitetens (nedan kallad EFSF) och Europeiska stabilitetsmekanismens (nedan kallad ESM) makroekonomiska anpassningsprogram, kan i sig påverka denna slutsats. Vad gäller den sistnämnda omständigheten underströk domstolen att förvärvet av statsobligationer på andrahandsmarknaden har olika karaktär beroende på om det görs av ESM eller ECBS, på grund av skillnaden mellan de mål som eftersträvas i respektive fall.

Därefter drog domstolen slutsatsen att det aktuella programmet inte åsidosätter proportionalitetsprincipen. I detta hänseende tillerkände domstolen ECBS ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vid genomförandet av ett sådant program, eftersom ECBS behöver göra tekniska val och avancerade prognoser och bedömningar. Vad gäller frågan huruvida OMT-programmet är ägnat att säkerställa att de mål som eftersträvas av ECBS uppfylls, noterade domstolen att förvärv, på andrahandsmarknaderna, av statsobligationer från de medlemsstater i euroområdet som berörs av räntor som ECB anser vara extrema är ägnade att bidra till en sänkning av dessa räntor genom att avlägsna omotiverad rädsla för att euroområdet ska upplösas. ECBS hade således rätt att fastställa att en sådan utveckling av räntorna kan förenkla transmissionen av ECBS:s monetära politik och att säkerställa den monetära politikens enhetlighet. Vad beträffar huruvida det aktuella programmet var nödvändigt angav domstolen följande. För det första är de åtaganden som ECB kan göra vid genomförandet av ett sådant program i praktiken begränsade. För det andra kan ett sådant program endast tillämpas när situationen i vissa av dessa medlemsstater har motiverat ett ingripande från ESM som fortfarande pågår. Följaktligen kunde detta program antas av ECBS, utan att det fastställdes någon kvantitativ begränsning före dess genomförande. En sådan begränsning skulle för övrigt kunna försämra programmets effektivitet. Slutligen har ECBS avvägt de olika ifrågavarande intressena på så sätt att det undviks att det vid genomförandet av programmet i fråga kan uppkomma olägenheter som är uppenbart oproportionerliga i förhållande till de mål som eftersträvas med det aktuella programmet.

Vad gäller förbudet i artikel 123 FEUF mot monetär finansiering av medlemsstaterna angav domstolen att ECBS inte får förvärva statsobligationer på andrahandsmarknaderna på ett sådant sätt att dess agerande i praktiken skulle få en verkan som motsvarar den av ett förvärv av statsobligationer direkt från medlemsstaternas myndigheter eller andra offentligrättsliga organ. Detta skulle nämligen påverka effektiviteten av det förbud som återfinns i artikel 123.1 FEUF. Med beaktande av att denna bestämmelse syftar till att ge medlemsstaterna incitament att iaktta en sund finanspolitik, genom att förhindra att en monetär finansiering av offentliga underskott leder till alltför stor skuldsättning eller alltför stora underskott hos medlemsstaterna, måste ECB kringgärda sitt förvärv av statsobligationer på andrahandsmarknaderna med garantier som är tillräckliga för att förvärvet ska vara förenligt med dessa krav. Vad gäller ett sådant program som det som tillkännagavs i pressmeddelandet, skulle ECBS intervention således i praktiken kunna ha en sådan motsvarande verkan om de aktörer som kan förvärva statsobligationer på förstahandsmarknaden var säkra på att ECBS skulle köpa dessa obligationer inom en tid och på villkor som skulle göra det möjligt för dessa aktörer att i praktiken agera som ECBS mellanhänder för förvärv av obligationerna direkt från den berörda medlemsstatens myndigheter eller andra offentligrättsliga organ. Eftersom ECBS emellertid har för avsikt att dels iaktta en minimifrist från utfärdandet av en obligation på förstahandsmarknaden till köpet på andrahandsmarknaderna, dels avstå från att i förväg offentliggöra sitt beslut att göra sådana köp eller storleken på de planerade köpen, gör dessa garantier att det förhindras att villkoren för utfärdande av statsobligationer påverkas av förvissningen om att obligationerna kommer att köpas av ECBS efter det att de utfärdats.

XVI. SOCIALPOLITIK

1. ARBETSTAGARE SOM HYRS UT AV BEMANNINGSFÖRETAG

I domen i målet ***AKT*** (C-533/13, EU:C:2015:173), tog domstolens stora avdelning den 17 mars 2015 ställning till den *skyldighet att göra en översyn av förbud mot eller begränsningar av anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag som föreskrivs i artikel 4.1 i direktiv 2008/104*[88]. Det nationella målet rörde ett kollektivavtal som föreskrev en begränsning av inhyrning av arbetskraft från bemanningsföretag. Domstolen ombads att bringa klarhet i huruvida nämnda unionsrättsliga bestämmelse innebär att nationella myndigheter, inbegripet nationella domstolar, är skyldiga att underlåta att tillämpa sådana nationella bestämmelser som innehåller förbud mot eller begränsningar av anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag som inte är motiverade av något av de skäl av allmänintresse som följer av nämnda artikel 4.1.

Domstolen angav i det avseendet att med beaktande av det sammanhang i vilket artikel 4.1 i direktiv 2008/104[89] ingår ska bestämmelsen förstås så, att den sätter ramarna för medlemsstaternas regleringsverksamhet på området för förbud mot eller begränsningar av anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag och inte så, att den ålägger medlemsstaterna att införa viss lagstiftning på området. Det står emellertid medlemsstaterna fritt att avskaffa förbuden eller begränsningarna eller att anpassa dem så, att de i förekommande fall, kan motiveras med stöd av nämnda bestämmelse. Artikel 4.1 i direktivet riktar sig således endast till behöriga myndigheter i medlemsstaterna genom att ålägga dem en skyldighet att göra en översyn i syfte att försäkra sig om att eventuella förbud mot eller begränsningar av anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag är motiverade och den ålägger inte nationella domstolar en skyldighet att underlåta att tillämpa sådana bestämmelser i nationell rätt som innehåller förbud mot eller begränsningar av anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag, vilka inte är motiverade av skäl av allmänintresse i den mening som avses i den bestämmelsen.

2. ARBETSTIDENS FÖRLÄGGNING

I dom av den 10 september 2015 i målet ***Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*** (C-266/14, EU:C:2015:578), preciserade domstolen *begreppet arbetstid i den mening som avses i artikel 2 led 1 i direktiv 2003/88 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden*[90], *i fråga om arbetstagare som inte har någon fast bestämd arbetsplats eller arbetsplats där arbetet vanligtvis utförs*. Det nationella målet rörde arbetstagare som var anställda av ett bolag som utför installations- och underhållsarbeten på säkerhetssystem. Sedan bolagets regionala kontor stängt hade arbetstagarna inte någon fast bestämd arbetsplats. Arbetstagarna förfogade över en tjänstebil med vilken de dagligen reste från bostaden till de platser där bolagets kunder fanns. Den dagliga restiden för bolagets anställda mellan bostaden och den första respektive den sista kunden räknades inte som arbetstid. Den hänskjutande domstolen frågade alltså EU-domstolen om restiden mellan bostaden och kunderna skulle anses utgöra arbetstid.

88 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/104/EG av den 19 november 2008 om arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag (EUT L 327, s. 9).

89 | Den bestämmelsen har följande lydelse: "Begränsningar eller förbud mot anlitande av arbetskraft som hyrs ut av bemanningsföretag får endast motiveras av allmänintresset, särskilt arbetstagarnas skydd, kraven på hälsa och säkerhet i arbetet eller behovet av att garantera att arbetsmarknaden fungerar väl och att missbruk förhindras."

90 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/88/EG av den 4 november 2003 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EUT L 299, s. 9).

Domstolen slog fast att när arbetstagare, såsom de som är aktuella i det nationella målet, inte har någon fast bestämd arbetsplats eller arbetsplats där arbetet vanligtvis utförs, utgör deras dagliga restid mellan bostaden och den första respektive den sista kund som arbetsgivaren anvisat arbetstid i den mening som avses i direktiv 2003/88. Denna slutsats är resultatet av domstolens tillämpning av de tre rekvisiten i begreppet arbetstid i artikel 2 led 1 i direktivet.

Med hänsyn till att resorna för att ta sig till de kunder som arbetsgivaren anvisar är ett nödvändigt medel för att arbetstagarna ska kunna utföra sina tekniska arbeten hos kunderna fann domstolen, för det första, att arbetstagare som inte har någon fast bestämd arbetsplats eller arbetsplats där arbetet vanligtvis utförs ska anses utföra sina aktiviteter eller uppgifter under hela denna restid. I annat fall skulle nämligen arbetsgivaren kunna kräva att endast den tid som använts för att installera och underhålla säkerhetssystem omfattas av begreppet arbetstid, vilket skulle leda till att begreppet förvanskades och undergräva syftet att skydda arbetstagarnas säkerhet och hälsa.

I och med att arbetstagarna under resorna från bostaden till kunderna omfattas av arbetsgivarens instruktioner som kan ändra den ordning i vilken kunderna ska besökas eller ställa in respektive lägga till ett kundbesök har arbetstagarna, för det andra, ingen möjlighet att fritt förfoga över sin tid och ägna sig åt sina egna intressen. De står således till arbetsgivarens förfogande under denna restid.

För det tredje fann domstolen att om en arbetstagare inte längre har en fast bestämd arbetsplats utan utför sina aktiviteter eller uppgifter under resan till eller från en kund, ska nämnde arbetstagare anses befinna sig på arbetsplatsen under denna tid. Med hänsyn till att resorna utgör en ofrånkomlig del av ställningen som arbetstagare utan fast bestämd arbetsplats eller arbetsplats där arbetet vanligtvis utförs, kan dessa arbetstagares arbetsplats nämligen inte vara begränsad till den plats där dessa arbetstagare rent fysiskt utför sitt arbete hos arbetsgivarens kunder.

3. KOLLEKTIVA UPPSÄGNINGAR

I domarna i målen ***USDAW och Wilson*** (C-80/14, EU:C:2015:291), ***Lyttle m.fl.*** (C-182/13, EU:C:2015:317) och ***Rabal Cañas*** (C-392/13, EU:C:2015:318), som avkunnades den 30 april respektive den 13 maj 2015 klargjorde domstolen *begreppet "arbetsplats" liksom sättet att beräkna antalet uppsagda arbetstagare enligt artikel 1.1 första stycket a i direktiv 98/59*[91]. I de aktuella fallen ansåg arbetstagare som sagts upp vid flera arbetsplatser tillhörande ett och samma företag att de blivit föremål för kollektiva uppsägningar och väckte därför talan mot sin respektive arbetsgivare. Som grund för talan anförde de att uppsägningarna inte hade föregåtts av något överläggningsförfarande enligt artikel 2 i nämnda direktiv.

I de tre domarna preciserade domstolen att begreppet arbetsplats – vilket är ett kriterium som gör det möjligt att fastställa huruvida det föreligger en kollektiv uppsägning och därigenom huruvida direktivet är tillämpligt – är ett unionsrättsligt begrepp som inte kan definieras genom hänvisning till medlemsstaternas lagstiftning. I det avseendet angav domstolen att när ett "företag" består av flera enheter är det den enhet där de arbetstagare som berörs av uppsägningarna utför sina arbetsuppgifter som utgör "arbetsplatsen", i den mening som avses i artikel 1.1 första stycket a i direktiv 98/59. Den bestämmelsen kräver således att det tas hänsyn till uppsägningarna på varje arbetsplats för sig vid bedömningen av huruvida det rör sig om kollektiva uppsägningar. En tolkning enligt vilken det är det samlade antalet uppsägningar på alla arbetsplatser inom ett företag som ska beaktas vid tillämpningen av denna bestämmelse och som därmed väsentligt skulle öka

91 | Rådets direktiv 98/59/EG av den 20 juli 1998 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kollektiva uppsägningar (EGT L 225, s. 16, och rättelse i EGT L 37, 2000, s. 35).

det antal arbetstagare som kan skyddas av direktiv 98/59 skulle nämligen ändå strida mot direktivets andra syften som är att säkerställa ett jämförbart skydd för arbetstagarnas rättigheter i de olika medlemsstaterna och säkerställa att de kostnader som detta skydd medför för företagen i unionen blir jämförbara.

I domarna i målen ***USDAW och Wilson*** *och Lyttle m.fl.* slog domstolen således fast att artikel 1.1 första stycket a ii) i direktiv 98/59 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken en skyldighet att informera och överlägga med arbetstagarna föreskrivs vid uppsägning, under en period av 90 dagar, av minst 20 arbetstagare på en viss arbetsplats inom ett företag, och inte för fall då det samlade antalet uppsägningar på samtliga eller på vissa arbetsplatser inom ett företag under samma period uppgår till 20 eller fler. I domen i målet ***Rabal Cañas*** slog domstolen däremot fast att artikel 1.1 första stycket a i direktiv 98/59 ska tolkas så, att den utgör hinder för nationell lagstiftning i vilken företaget införs som enda referensenhet istället för arbetsplatsen, när tillämpningen av detta kriterium förhindrar det förfarande för information och överläggning som föreskrivs i artiklarna 2–4 i direktivet, medan en tillämpning av arbetsplatsen som referensenhet hade inneburit att de aktuella uppsägningarna skulle ha ansetts utgöra ”kollektiva uppsägningar” mot bakgrund av definitionen i artikel 1.1 första stycket a i direktivet.

När det gäller *frågan huruvida anställningsavtal som gäller för begränsad tid eller för vissa arbetsuppgifter ska beaktas angav* domstolen i domen i målet ***Rabal Cañas,*** att det av direktivets ordalydelse och systematik framgår klart att sådana avtal är undantagna från direktivets tillämpningsområde. Sådana avtal upphör nämligen inte på arbetsgivarens initiativ. Istället upphör de att gälla – på grund av villkor i avtalet eller på grund av tillämplig lagstiftning – när den avtalade tiden har löpt ut eller det avtalade arbetet har avslutats. Individuella upphöranden av sådana anställningsavtal ska följaktligen inte beaktas vid fastställandet av huruvida det föreligger kollektiva uppsägningar i den mening som avses i direktivet.

Vad vidare gäller frågan om skälen till uppsägningen påpekade domstolen att direktivet endast innehåller ett enda kvalitativt kriterium, nämligen att skälen till uppsägningen ”inte är hänförliga till berörda arbetstagare personligen”. Att uppställa andra krav skulle begränsa direktivets tillämpningsområde och skulle kunna undergräva direktivets syfte, vilket är att ge arbetstagare skydd vid kollektiva uppsägningar. Domstolen slog följaktligen fast att det för att fastställa att det föreligger kollektiva uppsägningar som uppkommer på grund av anställningsavtal som gäller för begränsad tid eller för vissa arbetsuppgifter inte krävs att skälet för de kollektiva uppsägningarna hänför sig till samma kollektiva anställning avseende samma tidsperiod eller samma arbetsuppgifter.[92]

XVII. FOLKHÄLSA

Den 29 april 2015 meddelade domstolen en dom på området folkhälsa som förtjänar särskild uppmärksamhet. I domen i målet ***Léger*** (C-528/13, EU:C:2015:288), gjorde domstolen vissa preciseringar avseende *kriteriet för permanent avstängning från blodgivning till följd av ett sexuellt beteende som innebär risk för allvarliga infektionssjukdomar som kan överföras via blod*. I det nationella målet hade en fransk medborgare nekats lämna blod med motiveringen att han haft sexuellt umgänge med en annan man och att det enligt fransk lagstiftning föreligger en permanent kontraindikation för blodgivning för en man som har haft sådant sexuellt umgänge.

Domstolen angav för det första att det ankommer på den nationella domstolen att avgöra huruvida det, såvitt gäller en man som har haft sexuellt umgänge med en annan man, föreligger en hög risk att få allvarliga infektionssjukdomar som kan överföras via blod i den mening som avses i punkt 2.1 i bilaga III till direktiv

92 | En annan dom som nämns i denna översikt rör också socialpolitiken. Det rör sig om dom av den 9 september 2015 i målet *Ferreira da Silva e Brito m.fl* (C-160/14, EU:C:2015:565), som redovisas i avsnitten IV ”Unionsrätten och nationell rätt” och V.1 ”Begäran om förhandsavgörande”.

2004/33[93]. Vid den bedömningen ska den nationella domstolen beakta den epidemiologiska situationen i den berörda medlemsstaten och undersöka huruvida, mot bakgrund av aktuella medicinska, vetenskapliga och epidemiologiska rön, sådana uppgifter fortfarande är tillförlitliga och relevanta.

För det andra underströk domstolen att även för det fall den nationella domstolen finner att män som har sexuellt umgänge med andra män löper en hög risk att få sådana sjukdomar som HIV (humant immunbristvirus) kvarstår frågan om den permanenta kontraindikationen för blodgivning står i överensstämmelse med unionens grundläggande rättigheter och särskilt förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning som föreskrivs i artikel 21.2 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

För att en sådan permanent kontraindikation för blodgivning, vilken kan innebära diskriminering på grund av sexuell läggning i förhållande till homosexuella personer, ska vara motiverad krävs att den uppfyller villkoren i artikel 52.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Vad gäller målet av allmänt samhällsintresse, i den mening som avses i nämnda artikel 52.1, påpekade domstolen att den permanenta avstängningen från blodgivning syftar till att minimera risken för överföring av infektionssjukdomar till mottagarna. Avstängningen bidrar till den allmänna målsättningen att säkerställa en hög hälsoskyddsnivå för människor, vilket utgör en målsättning som unionen erkänner enligt artikel 152 EG, i synnerhet i artikel 152.4 a och 152.5 samt i artikel 35 andra meningen i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Enligt sistnämnda bestämmelser krävs att en hög hälsoskyddsnivå för människor ska säkerställas vid utformning och genomförande av all unionspolitik och alla unionsåtgärder. Vad gäller frågan huruvida proportionalitetsprincipen iakttas angav domstolen att den principen, i en sådan situation som i det nationella målet, endast kan anses iakttagen om en hög hälsoskyddsnivå för mottagarna inte kan garanteras genom effektiv teknik för att upptäcka HIV som är mindre ingripande än ett permanent förbud mot blodgivning för hela den grupp som består av män som haft sexuellt umgänge med andra män. Det ankommer i det sammanhanget på den nationella domstolen att pröva huruvida det finns effektiv teknik för att upptäcka HIV i syfte att undvika överföring av ett sådant virus till mottagarna. Om sådan teknik saknas ska den nationella domstolen undersöka om det inte finns mindre ingripande metoder än ett permanent förbud mot blodgivning, exempelvis om det frågeformulär och den personliga intervju som utförs av medicinskt kvalificerad personal närmare kan identifiera de beteenden som medför en risk för mottagarnas hälsa.

XVIII. KONSUMENTSKYDD

I de mål som föranledde domen ***Unicaja Banco och Caixabank*** (C-482/13, C-484/13, C-485/13 och C-487/13, EU:C:2015:21), av den 21 januari 2015, tolkade domstolen *artikel 6.1 i direktiv 93/13 om oskäliga avtalsvillkor*[94], *vad gällde utmätningsförfaranden avseende utmätningar av ett flertal pantförskrivningar.* Dessa mål gällde spanska bestämmelser enligt vilka den nationella domstol vid vilken ett förfarande för utmätning av intecknad egendom inleds är skyldig att låta räkna om de belopp som ska betalas enligt ett villkor avseende dröjsmålsränta i avtalet om hypotekslån om denna ränta är högre än tre gånger den lagstadgade räntan, genom tillämpning av en dröjsmålsränta som inte överstiger denna nivå.

Domstolen fann härvidlag att artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte utgör hinder för sådana bestämmelser i den mån tillämpningen av dessa bestämmelser inte påverkar nämnda nationella domstols bedömning av huruvida ett sådant villkor är oskäligt, och att den inte hindrar den nationella domstolen från att ogiltigförklara nämnda villkor om den finner att detta villkor är ”oskäligt”. När den nationella domstolen har att pröva ett avtalsvillkor avseende

93 | Kommissionens direktiv 2004/33/EG av den 22 mars 2004 om genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/98/EG i fråga om vissa tekniska krav på blod och blodkomponenter (EUT L 91, s. 25).

94 | Rådets direktiv av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

dröjsmålsräntor vilka är lägre än den nivå som anges i den nationella lagstiftningen, innebär fastställandet av detta lagstadgade maximivärde inte att den nationella domstolen är förhindrad att bedöma huruvida detta villkor är oskäligt. När de dröjsmålsräntor som föreskrivs i ett avtal om hypotekslån däremot är högre än de som föreskrivs i den nationella lagstiftningen, och de därmed måste sättas ned i enlighet med denna lagstiftning, ska denna omständighet inte hindra den nationella domstolen från att, utöver denna jämkning, dra alla de konsekvenser som följer av att det villkor som föreskriver denna dröjsmålsränta eventuellt är oskäligt mot bakgrund av direktiv 93/13 och i förekommande fall, ogiltigförklara detta villkor.

I domen ***ERSTE Bank Hungary*** (C-32/14, EU:C:2015:637), av den 1 oktober 2015, förtydligade domstolen tolkningen av *artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13* i ett mål som gällde en nationell lagstiftning enligt vilken en notarie kan införa en verkställighetsstämpel i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument eller vägra att avlägsna en sådan stämpel från denna handling, trots att de rättsliga myndigheterna inte har gjort någon kontroll. Det nationella målet gällde en talan om ogiltigförklaring av ett beslut genom vilket en notarie vägrat att avlägsna en verkställighetsstämpel som – genom notariebestyrkt handling – hade införts i ett skuldebrev som en ungersk konsument undertecknat inom ramen för ett låneavtal och ett avtal om fastighetshypotek som ingåtts med en bank.

Domstolen påpekade att det i direktiv 93/13 inte regleras huruvida notarien – då notarien enligt nationell lagstiftning har behörighet att införa en verkställighetsstämpel i en bestyrkt handling som avser ett avtal och därefter att avlägsna densamma – även ska ges behörigheter som är direkt hänförliga till dömande verksamhet. I avsaknad av unionsrättslig harmonisering av de nationella mekanismerna för utmätning och av den roll som notarier har i detta sammanhang, ska sådana bestämmelser föreskrivas i den inhemska rättsordningen i varje medlemsstat enligt principen om medlemsstaternas självbestämmande i processuella frågor. Detta gäller dock under förutsättning att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas. Med utgångspunkt i effektivitetsprincipen fann domstolen att det enligt direktiv 93/13 i konsumenttvister krävs ett faktiskt ingripande från någon annan än de avtalsslutande parterna, nämligen den nationella domstol som är behörig att pröva sådana tvister. Emellertid krävs det inte för att effektivitetsprincipen ska anses ha iakttagits att total passivitet hos konsumenten uppvägs fullt ut. Det förhållandet att konsumenten kan åberopa det lagstadgade skyddet mot oskäliga avtalsvillkor endast om han eller hon väcker talan vid domstol för att angripa den notariebestyrkta handlingen kan således inte i sig anses strida mot effektivitetsprincipen. Det effektiva domstolsskydd som garanteras i direktivet grundas nämligen på antagandet att en av avtalsparterna först har väckt talan vid nationell domstol.

XIX. EKONOMISK OCH SOCIAL SAMMANHÅLLNING

På området ekonomisk och social sammanhållning biföll domstolen i domen ***Spanien/kommissionen*** (C-263/13 P, EU:C:2015:415), meddelad den 24 juni 2015, Konungariket Spaniens överklagande av en dom från tribunalen.[95] Tribunalen hade där ogillat en talan om *ogiltigförklaring av kommissionens beslut K(2009) 9270, K(2009) 10678 och K(2010) 337 om nedsättning av stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) till ett antal operativa program*[96].

95 | Tribunalens dom av den 26 februari 2013, *Spanien/kommissionen* (T-65/10, T-113/10 och T-138/10, EU:T:2013:93).

96 | Kommissionens beslut K(2009) 9270 av den 30 november 2009, K(2009) 10678 av den 23 december 2009 och K(2010) 337 av den 28 januari 2010 om nedsättning av stödet från Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) till det operativa programmet "Andalucía" avseende mål 1 (1994–1999), med tillämpning av kommissionens beslut K(94) 3456 av den 9 december 1994, till det operativa programmet "País Vasco" avseende mål 2 (1997–1999), med tillämpning av kommissionens beslut K(1998) 121 av den 5 februari 1998, respektive till det operativa programmet "Comunidad Valenciana" avseende mål 1 (1994–1999), med tillämpning av kommissionens beslut K(1994) 3043/6 av den 25 november 1994.

I sin dom erinrade domstolen om att enligt de skäl som redovisas i domarna ***Spanien/kommissionen*** (C-192/13 P, EU:C:2014:2156) och ***Spanien/kommissionen*** (C-197/13 P, EU:C:2014:2157) är kommissionen sedan år 2000 skyldig att iaktta vissa lagstadgade frister när den antar beslut om finansiell korrigering. Fristernas längd varierar beroende på tillämplig lagstiftning.

I detta fall gällde enligt artikel 100.5 i förordning nr 1083/2006[97] att kommissionen skulle fatta beslut om den finansiella korrigeringen inom sex månader från dagen för överläggningarna och att, om det inte hölls några överläggningar, sexmånadersperioden skulle börja löpa två månader efter dateringen av den inbjudan som skickades av kommissionen. Den bestämmelsen skulle tillämpas från och med den 1 januari 2007, även för program före perioden 2007–2013. De omtvistade beslutet hade dock antagits utan att den lagstadgade fristen hade iakttagits. Domstolen erinrade dels om att underlåtenhet att anta en rättsakt som går någon emot inom den frist som unionslagstiftaren ställt upp utgör ett åsidosättande av väsentliga formföreskrifter, dels om att det ankommer på domstolen att dra konsekvenserna av ett sådant åsidosättande och därmed ogiltigförklara en rättsakt som är behäftad med en sådan felaktighet. Den konstaterade därför att tribunalen hade gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att ogilla Konungariket Spaniens talan i målen i stället för att vidta åtgärder med anledning av att kommissionen i de omtvistade besluten åsidosatt väsentliga formföreskrifter. Dessutom ogiltigförklarade domstolen, med stöd av artikel 61 första stycket i domstolens stadga, de omtvistade besluten.

Besluten ogiltigförklarades inom ramen för en grund som domstolen tagit upp ex officio och som den inte gett parterna tillfälle att yttra sig över. Domstolen kan inte, förutom i särskilda fall, däribland dem som föreskrivs i unionsdomstolarnas rättegångsregler, meddela sitt avgörande med stöd av en rättslig grund som prövats ex officio, ens om det rör sig om tvingande rätt, utan att dessförinnan ha berett parterna tillfälle att yttra sig över grunden. Mål C-263/13 P var dock ett sådant undantagsfall, där det inte fanns anledning att låta parterna yttra sig över den grund som tagits upp ex officio, rörande åsidosättande av väsentliga formföreskrifter. I de ovannämnda målen Spanien/kommissionen, vilka rörde nästan identiska faktiska och rättsliga omständigheter som de i mål C-263/13 P, hade Konungariket Spanien och kommissionen nämligen redan haft tillfälle att i ett kontradiktoriskt förfarande framföra argument i frågan om fristerna för att anta beslut om finansiell korrigering.

XX. MILJÖ

I sin dom ***Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland*** (C-461/13, EU:C:2015:433), av den 1 juli 2015, uttalade sig domstolen (stora avdelningen) om *skyldigheterna enligt artikel 4.1 a i direktiv 2000/60 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område*[98]*, angående åtgärder för förbättring och förhindrande av försämring av ytvatten*.

Det nationella målet rörde en tvist mellan den tyska föreningen för miljö- och naturskydd och Förbundsrepubliken Tyskland, angående denna stats godkännande av tre projekt avseende fördjupning av delar av floden Weser, för att större containerfartyg skulle kunna passera. Behörig nationell myndighet hade kommit fram till att dessa projekt skulle få hydrologiska och morfologiska konsekvenser genom att ändra statusen hos vissa vattenförekomster, utan att detta för den skulle leder till en ändring av statusklassen enligt bilaga V till direktiv 2000/60. Myndigheten kom därför fram till att detta inte innebar en försämring av den berörda vattenförekomstens ekologiska potential eller status.

97| Rådets förordning (EG) nr 1083/2006 av den 11 juli 2006 om allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden samt om upphävande av förordning (EG) nr 1260/1999 (EUT L 210, s. 25).

98| Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (EGT L 327, s. 1).

Domstolen påpekade inledningsvis att lydelsen i artikel 4.1 a iii) i direktiv 2000/60 talar för att denna bestämmelse är tvingande för medlemsstaterna. Bestämmelsen föreskriver nämligen en skyldighet att förbättra och förebygga en försämring av ytvattenförekomsternas status, vilken har till syfte att uppnå kvalitetsmålen för statusen för ytvattenförekomster genom ett komplicerat förfarande som innehåller flera steg som lagreglerats i detalj. Bestämmelsen anger således inte endast mål för förvaltningsplaneringen utan har en tvingande verkan. Domstolen slog därför fast att medlemsstaterna är – med förbehåll för att undantag kan beviljas – skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst eller en god ekologisk potential och en god kemisk status hos en ytvattenförekomst.

Beträffande frågan huruvida begreppet ”försämring av statusen” i artikel 4.1 a i) i direktiv 2000/60 endast omfattar förändringar som medför en klassificering av vattenförekomsten i en lägre klass, i den mening som avses i bilaga V till direktivet, besvarade domstolen denna fråga nekande. Domstolen fann att klasserna endast är ett verktyg som begränsar medlemsstaternas bedömningsutrymme vid fastställandet av de kvalitetsfaktorer som återspeglar en viss vattenförekomsts reella status. Eftersom försämringar av en vattenförekomst, även om de är övergående, inte är tillåtna annat än på stränga villkor, måste den tröskel ovanför vilken det ska konstateras föreligga ett åsidosättande av skyldigheten att förebygga en försämring vara låg. En försämring föreligger således så snart statusen hos minst en av kvalitetsfaktorerna blir försämrad med en klass, även om denna försämring inte leder till en försämring av klassificeringen av ytvattenförekomsten som helhet. Om den aktuella kvalitetsfaktorn däremot redan befinner sig i den lägsta klassen ska varje försämring av denna kvalitetsfaktor anses innebära en ”försämring av statusen” hos en ytvattenförekomst.

I domen ***East Sussex County Council*** (C-71/14, EU:C:2015:656), av den 6 oktober 2015, uttalade sig domstolen angående tolkningen av artiklarna 5.2 och 6 i *direktiv 2003/4 om allmänhetens tillgång till miljöinformation*[99]. Det nationella målet rörde en tvist mellan ett folkvalt styrelseorgan för grevskapet East Sussex och dataskyddsmyndigheten angående dataskyddsmyndighetens beslut att förklara en avgift som tagits ut av nämnda styrelseorgan för att tillhandahålla miljöinformation rättsstridig. Den nationella domstolen bad för det första domstolen att klargöra de villkor som enligt artikel 5.2 i direktiv 2003/4 föreskrivs för att få ta ut en sådan avgift nämligen dels att beräkningen av avgiften endast får grunda sig på kostnader som hänför sig till tillhandahållandet av begärd miljöinformation, dels att det totala avgiftsbeloppet inte får överstiga ett ”skäligt belopp”. Vidare önskade den nationella domstolen få klarhet i hur omfattande den domstolsprövning eller administrativa prövning av huruvida avgiften är skälig måste vara.

Beträffande den första frågan fastställde domstolen, efter att ha understrukit att det i direktiv 2003/4 görs åtskillnad mellan å ena sidan ”tillhandahållande” av miljöinformation, för vilket de offentliga myndigheterna får ta ut en avgift och å andra sidan ”tillgång” till offentliga register och förteckningar som upprättas eller förs och till anordningar för undersökning av miljöinformation, vilken ska vara gratis, att det i princip endast är kostnader som inte uppstått vid inrättande och underhåll av sådana register, förteckningar och hjälpmedel för undersökning som hänför sig till ”tillhandahållande” av miljöinformation. Följaktligen kan kostnader för att upprätthålla en databas som används av en offentlig myndighet för att besvara förfrågningar om miljöinformation inte tas med i beräkningen av en avgift för ”tillhandahållande” av miljöinformation. Däremot inbegriper de kostnader som får tas ut som avgifter med stöd av artikel 5.2 i direktiv 2003/4 inte enbart kostnader för porto och kopiering, utan även kostnader som är hänförliga till den tid som personalen vid den berörda offentliga myndigheten har lagt ned på att besvara enskilda förfrågningar. Vad beträffar villkoret att avgiftsbeloppet ska vara skäligt fastställde domstolen att det inte får ha en avskräckande effekt och att, i syfte att bedöma detta kriterium, den informationssökandes ekonomiska situation och det allmänna intresset av miljöskydd ska beaktas.

99 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation och om upphävande av rådets direktiv 90/313/EEG (EUT L 41, s. 26).

Beträffande den andra frågan konstaterade domstolen att, eftersom direktivet inte bestämmer omfattningen av den administrativa prövning och domstolsprövning som det föreskriver, ankommer det på medlemsstaterna att bestämma denna omfattning under iakttagande av principerna om likvärdighet och effektivitet. Tillgång till en effektiv administrativ prövning och domstolsprövning är väsentligen förbundet med förverkligandet av syftet att tillförsäkra unionsrättens förenlighet med Århuskonventionen[100]. I den mån den nationella lagstiftningen i fråga begränsar prövningen till huruvida beslutet som fattats av den berörda myndigheten var ”ogrundat, rättsstridigt eller oskäligt”, angav domstolen att det under alla omständigheter skulle understrykas att villkoren i artikel 5.2 i direktiv 2003/4 ska underställas en administrativ prövning och en domstolsprövning som grundar sig på objektiva faktorer och som kan tillförsäkra att dessa villkor iakttas fullt ut. Domstolen fastställde att det ankom på den nationella domstolen att pröva huruvida dessa krav var uppfyllda.

XXI. INTERNATIONELLA AVTAL

I domen i målet ***kommissionen/rådet*** (C-28/12, EU:C:2015:282)[101], som avkunnades den 28 april 2015, ogiltigförklarade domstolen *beslutet av rådet och företrädarna för unionens medlemsstaters regeringar, församlade i rådet, dels om undertecknande på unionens vägnar av blandade avtal på luftfartsområdet som ingåtts med tredjeländer, dels om provisorisk tillämpning av avtalen av unionen och medlemsstaterna*[102]. Kommissionen hävdade i sin talan att beslutet inte är förenligt med artikel 13.2 FEU om principen om tilldelade befogenheter jämförd med artikel 218.2, 218.5 och 218.8 FEUF om ingående av internationella avtal på grund av att det inte antagits av endast rådet och inte heller med tillämpning av det förfarande och de omröstningsregler som föreskrivs i artikel 218 FEUF.

Domstolen fann att dessa argument var välgrundade. Inledningsvis konstaterade domstolen att beslutet faktiskt innebär att två olika akter har slagits samman, nämligen dels en akt om undertecknande av de aktuella avtalen på unionens vägnar och om deras provisoriska tillämpning av unionen, dels en akt om avtalens provisoriska tillämpning av medlemsstaterna, utan att det är möjligt att urskilja vilken akt som återger rådets vilja och vilken akt som ger uttryck för medlemsstaternas vilja. Genom beslutet har medlemsstaterna sålunda medverkat vid antagandet av den förstnämnda akten trots att en sådan akt enligt artikel 218.5 FEUF ska antas av endast rådet och medlemsstaterna inte har tillerkänts någon befogenhet i det avseendet. Omvänt har rådet, i egenskap av en av unionens institutioner, varit inblandat vid antagandet av den sistnämnda akten trots att en sådan akt först och främst omfattas av var och en av dessa staters nationella rätt och därefter av internationell rätt.

Vidare fann domstolen att dessa två olika akter, som ingår i det angripna beslutet, inte med giltig verkan kan antas i ett enda förfarande som utan åtskillnad innefattade inslag från rådets egen beslutsprocess och inslag av mellanstatlig art. Den akt som avser de aktuella avtalens provisoriska tillämpning av medlemsstaterna förutsätter nämligen att företrädarna för dessa stater är eniga, och således når en enhällig överenskommelse, medan det i artikel 218.8 FEUF föreskrivs att rådet på unionens vägnar ska besluta med kvalificerad majoritet.

100 | Konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor undertecknades i Århus den 25 juni 1998 och godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 2005/370/EG av den 17 februari 2005 (EUT L 124, s. 1).

101 | Vad gäller talans upptagande till sakprövning fann domstolen i denna dom att ett beslut av rådet och företrädare för unionens medlemsstaters regeringar om tredjeländers undertecknande av ett avtal om anslutning till ett internationellt avtal som unionen ingått, å ena sidan, och av medlemsstaterna, å andra sidan, ska betraktas som en akt av rådet mot vilken talan om ogiltigförklaring kan väckas om rådet i fråga om det antagna beslutet har medverkat i alla dessa avseenden.

102 | Beslut 2011/708/EU av rådet och företrädarna för Europeiska unionens medlemsstaters regeringar, församlade i rådet, av den 16 juni 2011 om undertecknande på unionens vägnar och provisorisk tillämpning av luftfartsavtalet mellan Amerikas förenta stater, som första part, Europeiska unionen och dess medlemsstater, som andra part, Island, som tredje part, och Konungariket Norge, som fjärde part, och om undertecknande på unionens vägnar och provisorisk tillämpning av biavtalet mellan Europeiska unionen och dess medlemsstater, som första part, Island, som andra part, och Konungariket Norge, som tredje part, om tillämpningen av luftfartsavtalet mellan Amerikas förenta stater, som första part, Europeiska unionen och dess medlemsstater, som andra part, Island, som tredje part, och Konungariket Norge, som fjärde part (EUT L 283 s. 1).

Mot den bakgrunden fann domstolen att beslutet inte var förenligt med artikel 218.2, 218.5 och 218.8 FEUF och följaktligen inte heller med artikel 13.2 FEU. Med hänsyn till att det förelåg tungt vägande rättssäkerhetsskäl beslutade domstolen emellertid att det angripna beslutets verkningar skulle bestå till dess att det, inom en skälig frist från dagen för avkunnandet av denna dom, har trätt i kraft ett nytt beslut som ska antas av rådet på grundval av artikel 218.5 och 218.8 FEUF.

XXII. GEMENSAM UTRIKES- OCH SÄKERHETSPOLITIK

Vad gäller restriktiva åtgärder på området för gemensam utrikes och säkerhetspolitik ska de två domarna som meddelades den 21 april 2015, ***Anbouba/rådet*** (C-605/13 P, EU:C:2015:248) och ***Anbouba/rådet*** (C-630/13 P, EU:C:2015:247) nämnas. I dessa domar fastställde domstolen (stora avdelningen) efter överklagande två domar från tribunalen[103] i vilka tribunalen i båda fallen ogillat en ogiltighetstalan som väckts av en syrisk affärsman mot ett antal beslut om frysning av penningmedel som berörde honom. Dessa restriktiva åtgärder tillämpades på klaganden på grund av att hans ställning som ordförande för ett av de största bolagen inom den syriska livsmedelsindustrin, och för att han stött den syriska regimen ekonomiskt. Issam Anbouba gjorde i sina överklagande gällande att tribunalen åsidosatt bevisbördereglerna i fråga om restriktiva åtgärder genom att fastställa att det föreligger en presumtion att han stöder den syriska regimen och genom att inte kräva att rådet lägger fram ytterligare bevis till stöd för beslutet att uppföra honom på förteckningen över personer som är föremål för sådana åtgärder.

Domstolen konstaterade att varken det omtvistade beslutet[104] eller den rättsakt med stöd av vilken beslutet antagits [105] inför någon presumtion om att ledarna för de största företagen i Syrien stöder den syriska regimen. Domstolen påpekade att mot bakgrund av situationen i Syrien har rådet fullgjort sin bevisbörda för att beslutet att införa klaganden i förteckningarna över personer som omfattas av restriktiva åtgärder var välgrundat, om rådet vid unionsdomstolen redogör för tillräckligt konkreta, precisa och samstämmiga indicier som gör det möjligt att fastställa att den person som omfattas av en åtgärd om frysning av tillgångar har en tillräcklig anknytning till den regim som ska bekämpas. Klagandens ställning i den syriska ekonomin, hans ställning som ordförande för ett av de största bolagen inom den syriska livsmedelsindustrin, hans betydelsefulla uppdrag såväl inom ett annat bolag som inom handels- och industrikammaren i staden Homs samt hans relationer med en familjemedlem till president Bachar Al-Assad utgjorde i förevarande fall en rad tillräckligt konkreta, precisa och samstämmiga indicier som gjorde det möjligt att slå fast att han stöder den syriska regimen ekonomiskt. Eftersom tribunalen har kontrollerat huruvida det var välgrundat att uppföra klaganden på förteckningarna över personer som omfattas av restriktiva åtgärder på grundval av en rad indicier avseende hans situation, uppdrag och relationer i den miljö som den syriska regimen utgör och som klaganden inte har motbevisat, fann domstolen att hänvisningen i den överklagade domen till en presumtion om stöd för regimen inte påverkar nämnda domars lagenlighet.

103 | Tribunalens dom av den 13 september 2013, *Anbouba/rådet* (T-563/11, EU:T:2013:429), och *Anbouba/rådet* (T-592/11, EU:T:2013:427).

104 | Rådets beslut 2011/273/Gusp av den 9 maj 2011 om restriktiva åtgärder mot Syrien (EUT L 121, s. 11), i dess lydelse enligt rådets beslut 2011/522/Gusp av den 2 september 2011 (EUT L 228, s. 16).

105 | Rådets förordning (EU) nr 442/2011 av den 9 maj 2011 om restriktiva åtgärder med hänsyn till situationen i Syrien (EUT L 121, s. 1) i dess lydelse enligt rådets förordning (EU) nr 878/2011 av den 2 september 2011 (EUT L 228, s. 1).

XXIII. EUROPEISKA PERSONALMÅL

I dom ***Missir Mamachi di Lusignano,*** (C-417/14 RX II, EU:C:2015:588), som avkunnades den 10 september 2015, hade domstolen tillfälle att *precisera personaldomstolens behörighet i skadeståndsmål som anhängiggjorts av familjemedlemmar till en avliden tjänsteman*. Vid en omprövning av en dom meddelad av tribunalen[106], uttalade sig domstolen bland annat om tribunalens slutsats att personaldomstolen i princip saknar behörighet med avseende på person att pröva en talan som väckts av tredjeman med yrkande om ersättning för en skada som denne tredjeman själv lidit, även om man anser att tvisten har sitt ursprung i anställningsförhållandet mellan en tjänsteman och institutionen. Tribunalen upphävde nämligen personaldomstolens dom[107] varigenom sistnämnda domstol förklarade sig behörig att pröva en talan med yrkande att kommissionen skulle förpliktas att betala olika belopp till sökanden och hans sons rättsinnehavare som ersättning för olika materiella och ideella skador de lidit på grund av mordet på sonen som var tjänsteman i unionen.

Domstolen fann i detta sammanhang att tribunalen genom sin dom hade undergrävt enhetligheten och konsekvensen i unionsrätten. Tribunalen har genom att förvisa talan till sig själv för avgörande i första instans – enligt domstolens förmenande – berövat personaldomstolen dess ursprungliga behörighet och uppställt en behörighetsregel till sin egen förmån. Hierarkin inom domstolen har följaktligen påverkats. Domstolen erinrade om att unionens rättssystem innehåller en tydlig behörighetsfördelning mellan domstolens tre domstolar, vilket innebär att om en av dessa tre domstolar är behörig att pröva en talan, saknar de två andra domstolarna med nödvändighet behörighet att göra det. Behörighetsreglerna för unionsdomstolarna ingår således i primärrätten och spelar en central roll i unionens rättsordning.

Domstolen slog i detta mål fast att personaldomstolen är behörig med avseende på person både vad gäller en talan som väcks av en tjänsteman och en talan som väcks av någon annan person som omfattas av tjänsteföreskrifterna. Domstolen slog i detta avseende fast, i motsats till vad tribunalen kommit fram till, att frågan huruvida sökanden och dennes rättsinnehavare verkligen har rätt till de förmåner som anges i tjänsteföreskrifterna, däribland den rätt som avses i artikel 73.2 a i tjänsteföreskrifterna, utgör en materiell regel som saknar relevans för att avgöra personaldomstolens behörighet.

Vad gäller personaldomstolens behörighet med avseende på person, noterade domstolen att såväl artikel 270 FEUF som artikel 91 i tjänsteföreskrifterna saknar uppgift om vilka typer av talan som kan väckas mot ett avslag på ett administrativt klagomål som gäller lagenligheten av en rättsakt som går klaganden emot. Personaldomstolen är således behörig att pröva talan, oavsett vilken typ av talan det rör sig om. Personaldomstolen är följaktligen behörig att pröva en skadeståndstalan som en tjänsteman väckt mot den institution som denne tillhör, när tvisten har sitt ursprung i anställningsförhållandet mellan den berörda personen och institutionen. Detsamma gäller enligt domstolen en skadeståndstalan som väckts av en person som omfattas av tjänsteföreskrifterna på grund av sina familjeband till en tjänsteman, när tvisten har sitt ursprung i anställningsförhållandet mellan tjänstemannen och den berörda institutionen.

106 | Tribunalens dom av den 10 juli 2014, *Missir Mamachi di Lusignano/kommissionen,* (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

107 | Personaldomstolens dom av den 12 maj 2011, *Missir Mamachi di Lusignano/kommissionen*, (F-50/09, EU:F:2012:55).

C | DOMSTOLENS SAMMANSÄTTNING

(Protokollär ordning den 31 december 2015)

Första raden från vänster till höger:

Förste generaladvokaten M. Wathelet; avdelningsordförandena T. von Danwitz och M. Ilešič; domstolens vice ordförande A. Tizzano; domstolens ordförande K. Lenaerts; avdelningsordförandena R. Silva de Lapuerta, L. Bay Larsen och J.L. da Cruz Vilaça

Andra raden från vänster till höger:

Domarna E. Juhász och A. Rosas; avdelningsordförandena F. Biltgen, C. Toader, A. Arabadjiev, D. Šváby och C. Lycourgos; generaladvokaten J. Kokott

Tredje raden från vänster till höger:

Domaren M. Safjan; generaladvokaterna Y. Bot, E. Sharpston; domarna J. Malenovský, A. Borg Barthet och E. Levits; generaladvokaten P. Mengozzi; domaren J.-C. Bonichot

Fjärde raden från vänster till höger:

Generaladvokaten N. Wahl; domarna C.G. Fernlund, A. Prechal, M. Berger,
E. Jarašiūnas, C. Vajda och S. Rodin

Femte raden från vänster till höger:

Generaladvokaten H. Saugmandsgaard Øe; domaren M. Vilaras; generaladvokaten M. Szpunar; domaren K. Jürimäe; generaladvokaten M. Campos Sánchez-Bordona; domaren E. Regan; generaladvokaten M. Bobek; justitiesekreteraren A. Calot Escobar

1. FÖRÄNDRINGAR I DOMSTOLENS SAMMANSÄTTNING ÅR 2015

HÖGTIDLIG SAMMANKOMST DEN 7 OKTOBER 2015

En högtidlig sammankomst hölls vid domstolen den 7 oktober 2015 med anledning av att vissa förordnanden förlängdes och att nya ledamöter av institutionen avlade ed och tillträdde sin tjänst.

Företrädarna för medlemsstaternas regeringar har genom beslut av den 24 september 2014, den 1 april 2015 respektive den 16 september 2015 förlängt förordnandena för följande tolv domare vid domstolen: Lars Bay Larsen, François Biltgen, Marko Ilešič, Endre Juhász, Küllike Jürimäe, Koen Lenaerts, Siniša Rodin, Allan Rosas, Marek Safjan, Rosario Silva de Lapuerta, Daniel Šváby och Camelia Toader. Förlängningen avser perioden från den 7 oktober 2015 till den 6 oktober 2021.

På grund av att Aindrias Ó Caoimhs Vassilios Skouris förordnanden upphört, har Eugene Regan och Michail Vilaras utnämnts till domare vid domstolen för perioden från den 7 oktober 2015 till den 6 oktober 2021.

Genom rådets beslut 2013/336/EU[1] av den 25 juni 2015 utökades med verkan från den 7 oktober 2015 antalet generaladvokater vid domstolen från nio till elva. Michal Bobek och Henrik Saugmandsgaard Øe utnämndes genom beslut av den 1 april respektive den 15 juni 2015 till generaladvokater vid domstolen för perioden från den 7 oktober 2015 till den 6 oktober 2021.

Genom beslut av den 16 september 2015 har vidare har Manuel Campos Sánchez-Bordona utnämnts till generaladvokat som efterträdare till generaladvokaten Pedro Cruz Villalón.[2]

1 | Rådets beslut 2013/336/EU av den 25 juni 2013 om ökning av antalet generaladvokater vid Europeiska unionens domstol (EUT L 179, s. 92).

2 | Generaladvokaten N. Jääskinens efterträdare kommer att träda i tjänst vid ett senare tillfälle. I enlighet med rotationsprincipen kommer denne att vara bulgarisk medborgare.

2. PROTOKOLLÄR ORDNING

FRÅN DEN 1 JANUARI 2015 TILL DEN 7 OKTOBER 2015

V. SKOURIS, ordförande
K. LENAERTS, vice ordförande
A. TIZZANO, ordförande på första avdelningen
R. SILVA DE LAPUERTA, ordförande på andra avdelningen
M. ILEŠIČ, ordförande på tredje avdelningen
L. BAY LARSEN, ordförande på fjärde avdelningen
T. von DANWITZ, ordförande på femte avdelningen
M. WATHELET, förste generaladvokat
A. Ó CAOIMH, ordförande på åttonde avdelningen
J.-C. BONICHOT, ordförande på sjunde avdelningen
C. VAJDA, ordförande på tionde avdelningen
S. RODIN, ordförande på sjätte avdelningen
K. JÜRIMÄE, ordförande på nionde avdelningen
A. ROSAS, domare
J. KOKOTT, generaladvokat
E. JUHÁSZ, domare
A. BORG BARTHET, domare
J. MALENOVSKÝ, domare
E. LEVITS, domare
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGOZZI, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
A. ARABADJIEV, domare
C. TOADER, domare
M. SAFJAN, domare
D. ŠVÁBY, domare
M. BERGER, domare
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat
A. PRECHAL, domare
E. JARAŠIŪNAS, domare
C.G. FERNLUND, domare
J. L. da CRUZ VILAÇA, domare
N. WAHL, generaladvokat
F. BILTGEN, domare
M. SZPUNAR, generaladvokat
C. LYCOURGOS, domare

A. CALOT ESCOBAR, justitiesekreterare

FRÅN DEN 8 OKTOBER TILL DEN 11 OKTOBER 2015

K. LENAERTS, ordförande
A. TIZZANO, vice ordförande
R. SILVA DE LAPUERTA, ordförande på första avdelningen
M. ILEŠIČ, ordförande på andra avdelningen
L. BAY LARSEN, ordförande på tredje avdelningen
T. von DANWITZ, ordförande på fjärde avdelningen
J.L. da CRUZ VILAÇA, ordförande på femte avdelningen
A. ROSAS, domare
J. KOKOTT, generaladvokat
E. JUHÁSZ, domare
A. BORG BARTHET, domare
J. MALENOVSKÝ, domare
E. LEVITS, domare
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGOZZI, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
J.-C. BONICHOT, domare
A. ARABADJIEV, domare
C. TOADER, domare
M. SAFJAN, domare
D. ŠVÁBY, domare
M. BERGER, domare
A. PRECHAL, domare
E. JARAŠIŪNAS, domare
C.G. FERNLUND, domare
M. WATHELET, generaladvokat
C. VAJDA, domare
N. WAHL, generaladvokat
S. RODIN, domare
F. BILTGEN, domare
K. JÜRIMÄE, domare
M. SZPUNAR, generaladvokat
C. LYCOURGOS, domare
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA, generaladvokat
M. VILARAS, domare
E. REGAN, domare
H. SAUGMANDSGAARD ØE, generaladvokat
M. BOBEK, generaladvokat

M. A. CALOT ESCOBAR, justitiesekreterare

FRÅN DEN 12 OKTOBER 2015 TILL DEN 31 DECEMBER 2015

K. LENAERTS, ordförande
A. TIZZANO, vice ordförande
R. SILVA DE LAPUERTA, ordförande på första avdelningen
M. ILEŠIČ, ordförande på andra avdelningen
L. BAY LARSEN, ordförande på tredje avdelningen
T. von DANWITZ, ordförande på fjärde avdelningen
J.L. da CRUZ VILAÇA, ordförande på femte avdelningen
M. WATHELET, förste generaladvokat
A. ARABADJIEV, ordförande på sjätte avdelningen
C. TOADER, ordförande på sjunde avdelningen
D. ŠVÁBY, ordförande på åttonde avdelningen
F. BILTGEN, ordförande på tionde avdelningen
C. LYCOURGOS, ordförande på nionde avdelningen
A. ROSAS, domare
J. KOKOTT, generaladvokat
E. JUHÁSZ, domare
A. BORG BARTHET, domare
J. MALENOVSKÝ, domare
E. LEVITS, domare
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGOZZI, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
J.-C. BONICHOT, domare
M. SAFJAN, domare
M. BERGER, domare
A. PRECHAL, domare
E. JARAŠIŪNAS, domare
C.G. FERNLUND, domare
C. VAJDA, domare
N. WAHL, generaladvokat
S. RODIN, domare
K. JÜRIMÄE, domare
M. SZPUNAR, generaladvokat
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA, generaladvokat
M. VILARAS, domare
E. REGAN, domare
H SAUGMANDSGAARD ØE, generaladvokat
M. BOBEK, generaladvokat

M. A. CALOT ESCOBAR, justitiesekreterare

3. DOMSTOLENS TIDIGARE LEDAMÖTER

(efter tjänstetillträde)

Massimo Pilotti, domare (1952–1958), ordförande 1952–1958
Petrus Serrarens, domare (1952–1958)
Adrianus Van Kleffens, domare (1952–1958)
Jacques Rueff, domare (1952–1959 och 1960–1962)
Otto Riese, domare (1952–1963)
Maurice Lagrange, generaladvokat (1952–1964)
Louis Delvaux, domare (1952–1967)
Charles Léon Hammes, domare (1952–1967), ordförande 1964–1967
Karl Roemer, generaladvokat (1953–1973)
Nicola Catalano, domare (1958–1962)
Rino Rossi, domare (1958–1964)
Andreas Matthias Donner, domare (1958–1979), ordförande 1958–1964
Alberto Trabucchi, domare (1962–1972), därefter generaladvokat (1973–1976)
Robert Lecourt, domare (1962–1976), ordförande 1967–1976
Walter Strauss, domare (1963–1970)
Joseph Gand, generaladvokat (1964–1970)
Riccardo Monaco, domare (1964–1976)
Josse J. Mertens de Wilmars, domare (1967–1984), ordförande 1980–1984
Pierre Pescatore, domare (1967–1985)
Alain Louis Dutheillet de Lamothe, generaladvokat (1970–1972)
Hans Kutscher, domare (1970–1980), ordförande 1976–1980
Henri Mayras, generaladvokat (1972–1981)
Cearbhall O'Dalaigh, domare (1973–1974)
Max Sørensen, domare (1973–1979)
Gerhard Reischl, generaladvokat (1973–1981)
Jean-Pierre Warner, generaladvokat (1973–1981)
Alexander J.Mackenzie Stuart, domare (1973–1988), ordförande 1984–1988
Aindrias O'Keeffe, domare (1974–1985)
Adolphe Touffait, domare (1976–1982)
Francesco Capotorti, domare (1976), därefter generaladvokat (1976–1982)
Giacinto Bosco, domare (1976–1988)
Thymen Koopmans, domare (1979–1990)
Ole Due, ordförande (1979–1994), ordförande 1988–1994
Ulrich Everling, domare (1980–1988)
Alexandros Chloros, domare (1981–1982)
Simone Rozès, generaladvokat (1981–1984)
Pieter Verloren van Themaat, generaladvokat (1981–1986)
Sir Gordon Slynn, generaladvokat (1981–1988), därefter domare (1988–1992)
Fernand Grévisse, domare (1981–1982 och 1988–1994)
Kai Bahlmann, domare (1982–1988)
Yves Galmot, domare (1982–1988)
G. Federico Mancini, generaladvokat (1982–1988), därefter domare (1988–1999)
Constantinos Kakouris, domare (1983–1997)
Marco Darmon, generaladvokat (1984–1994)
René Joliet, domare (1984–1995)

Carl Otto Lenz, generaladvokat (1984–1997)
Thomas Francis O'Higgins, domare (1985–1991)
Fernand Schockweiler, domare (1985–1996)
José Luís Da Cruz Vilaça, generaladvokat (1986–1988)
José Carlos De Carvalho Moitinho de Almeida, domare (1986–2000)
Jean Mischo, generaladvokat (1986–1991 och 1997–2003)
Gil Carlos Rodríguez Iglesias, domare (1986–2003), ordförande 1994–2003
Manuel Diez de Velasco, domare (1988–1994)
Manfred Zuleeg, domare (1988–1994)
Walter Van Gerven, generaladvokat (1988–1994)
Giuseppe Tesauro, generaladvokat (1988–1998)
Francis Geoffrey Jacobs, generaladvokat (1988–2006)
Paul Joan George Kapteyn, domare (1990–2000)
John L. Murray, domare (1991–1999)
Claus Christian Gulmann, generaladvokat (1991–1994), därefter domare (1994–2006)
David Alexander Ogilvy Edward, domare (1992–2004)
Michael Bendik Elmer, generaladvokat (1994–1997)
Günter Hirsch, domare(1994–2000)
Georges Cosmas, generaladvokat (1994–2000)
Antonio Mario La Pergola, domare (1994 och 1999–2006), generaladvokat (1995–1999)
Jean-Pierre Puissochet, domare (1994–2006)
Philippe Léger, generaladvokat (1994–2006)
Hans Ragnemalm, domare (1995–2000)
Nial Fennelly, generaladvokat (1995–2000)
Leif Sevón, domare (1995–2002)
Melchior Wathelet, domare (1995–2003)
Peter Jann, domare (1995–2009)
Colomer Dámaso Ruiz-Jarabo, generaladvokat (1995–2009)
Romain Schintgen, domare (1996–2008)
Krateros Ioannou, domare (1997–1999)
Siegbert Alber, generaladvokat (1997–2003)
Antonio Saggio, generaladvokat (1998–2000)
Vassilios Skouris, domare (1999–2015), ordförande 2003–2015
Fidelma O'Kelly Macken, domare (1999–2004)
Stig Von Bahr, domare (2000–2006)
Ninon Colneric, domare (2000–2006)
Leendert A. Geelhoed, generaladvokat (2000–2006)
Christine Stix-Hackl, generaladvokat (2000–2006)
Christiaan Willem Anton Timmermans, domare (2000–2010)
José Narciso Da Cunha Rodrigues, domare (2000–2012)
Maduro Luís Miguel Poiares Pessoa, generaladvokat (2003–2009)
Jerzy Makarczyk, domare (2004–2009)
Georges Arestis, domare (2004–2014)
Klučka Ján, domare (2004–2009)
Pranas Kūris, domare (2004–2010)
Konrad Hermann Theodor Schiemann, domare (2004–2012)
Uno Lõhmus, domare (2004–2013)
Pernilla Lindh, domare (2006–2011)

Ján Mazák, generaladvokat (2006–2012)
Verica Trstenjak, generaladvokat (2006–2012)
Jean-Jacques Kasel, domare (2008–2013)
Niilo Jääskinen, generaladvokat (2009–2015)
Pedro Cruz Villalón Pedro, generaladvokat (2009–2015)

ORDFÖRANDE

Massimo Pilotti (1952–1958)
Andreas Matthias Donner (1958–1964)
Charles Léon Hammes (1964–1967)
Robert Lecourt (1967–1976)
Hans Kutscher (1976–1980)
Josse J. Mertens de Wilmars (1980–1984)
Alexander John Mackenzie Stuart (1984–1988)
Ole Due (1988–1994)
Gil Carlos Rodríguez Iglésias (1994–2003)
Vassilios Skouris (2003–2015)

JUSTITIESEKRETERARE

Albert Van Houtte (1953–1982)
Paul Heim (1982–1988)
Jean-Guy Giraud (1988–1994)
Roger Grass (1994–2010)

D | DOMSTOLENS VERKSAMHETSSTATISTIK

DOMSTOLENS ALLMÄNNA VERKSAMHET

1. Inkomna, avgjorda och pågående mål (2011–2015)

INKOMNA MÅL

2. Typ av förfaranden (2011–2015)
3. Föremål för talan (2015)
4. Talan om fördragsbrott (2011–2015)

AVGJORDA MÅL

5. Typ av förfaranden (2011–2015)
6. Domar, beslut, yttranden (2015)
7. Dömande sammansättning (2011–2015)
8. Mål avgjorda genom dom, yttrande eller beslut av rättskipningskaraktär (2011–2015)
9. Föremål för talan (2011–2015)
10. Föremål för talan (2015)
11. Domar i mål om fördragsbrott: utgången i målen (2011–2015)
12. Handläggningstid (domar och beslut av rättskipningskaraktär) (2011–2015)

PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER

13. Typ av förfaranden (2011–2015)
14. Dömande sammansättning (2011–2015)

ÖVRIGT

15. Skyndsam handläggning (2011–2015)
16. Förfaranden för brådskande mål om förhandsavgörande (2011–2015)
17. Interimistiska förfaranden (2015)

DEN DÖMANDE VERKSAMHETENS ALLMÄNNA UTVECKLING (1952–2015)

18. Inkomna mål och avkunnade domar
19. Antalet inkomna mål om förhandsavgörande (per medlemsstat och år)
20. Antalet inkomna mål om förhandsavgörande (per medlemsstat och domstol)
21. Talan om fördragsbrott mot medlemsstaterna

DOMSTOLENS ALLMÄNNA VERKSAMHET

1. INKOMNA, AVGJORDA OCH PÅGÅENDE MÅL (2011–2015)[1]

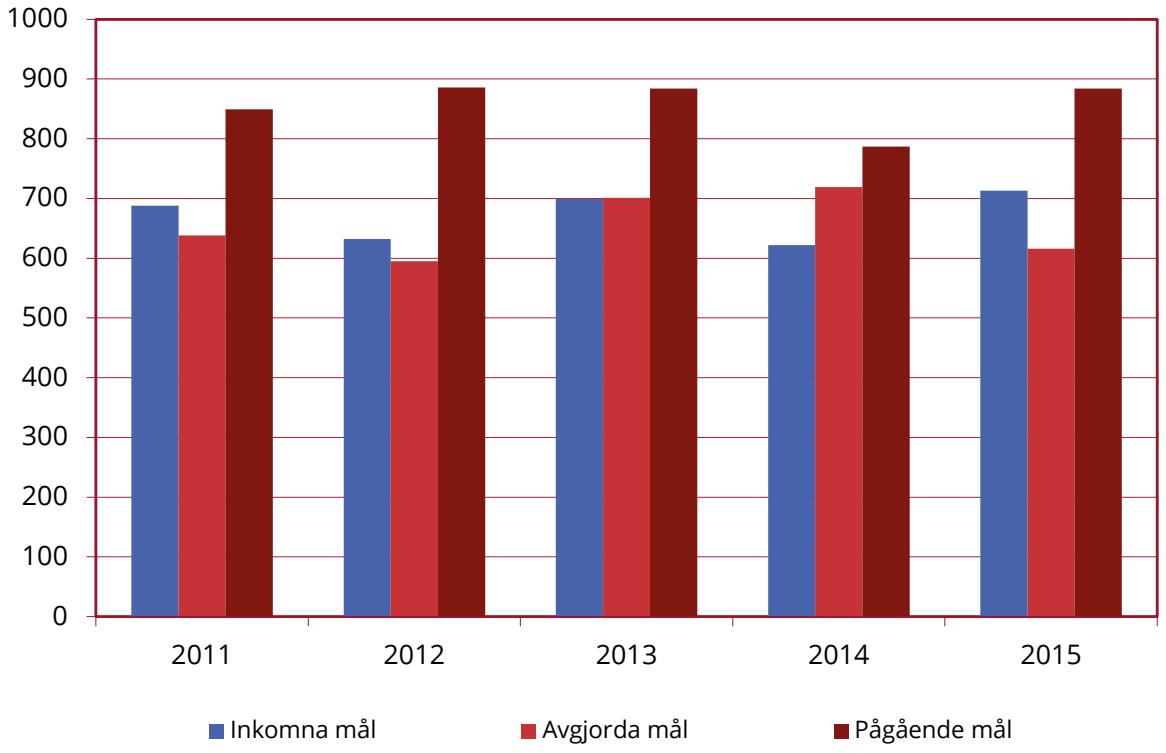

	2011	2012	2013	2014	2015
Inkomna mål	688	632	699	622	713
Avgjorda mål	638	595	701	719	616
Pågående mål	849	886	884	787	884

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2. INKOMNA MÅL – TYP AV FÖRFARANDEN (2011–2015)[1]

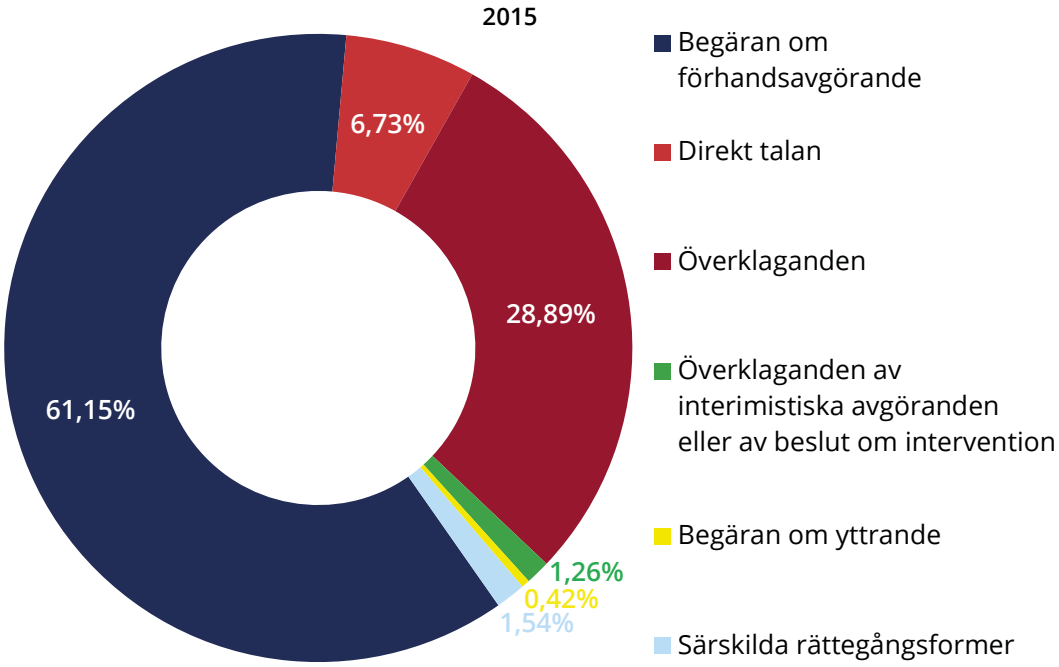

	2011	2012	2013	2014	2015
Begäran om förhandsavgörande	423	404	450	428	436
Direkt talan	81	73	72	74	48
Överklaganden	162	136	161	111	206
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	13	3	5		9
Begäran om yttrande		1	2	1	3
Särskilda rättegångsformer2	9	15	9	8	11
Totalt	**688**	**632**	**699**	**622**	**713**
Ansökan om interimistiska åtgärder	3		1	3	2

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2 | Följande förfaranden anses vara ”särskilda rättegångsformer”: rättshjälp, fastställelse av rättegångskostnader, rättelse, återvinning av tredskodom, tredjemanstalan, tolkning av dom, resning, prövning av förste generaladvokatens förslag om omprövning av ett avgörande av tribunalen, förfaranden om utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder, mål rörande immunitet.

3. INKOMNA MÅL – FÖREMÅL FÖR TALAN (2015)[1]

	Begäran om förhandsavgörande	Direkt talan	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgö-randen eller av be-slut om intervention	Begäran om yttrande	Totalt	Särskilda rät-tegångsformer
Associering av utomeuropeiska länder och territorier		1				1	
Bolagsrätt	1					1	
Civilrättsligt samarbete	1					1	
Ekonomisk och monetär politik	1	1	9			11	
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning			3			3	
Energi		1				1	
Etableringsfrihet	12					12	
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	50	2				52	
Europeiska unionens yttre åtgärder	3					3	
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning, ...)	3		3			6	
Folkhälsa	2		8			10	
Forskning och teknisk utveckling samt rymden			1			1	
Fri rörlighet för kapital	5	1				6	
Fri rörlighet för personer	14	1				15	
Fri rörlighet för varor	7	1				8	
Frihet att tillhandahålla tjänster	21	3				24	
Gemensam fiskeripolitik		1				1	
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	2		10			12	
Handelspolitik	1		14			15	
Immaterialrätt och industriell äganderätt	22		66			88	
Industripolitik	12					12	
Institutionell rätt	2	6	13		3	24	
Jordbruk	11	1	5			17	
Konkurrens	6		32	2		40	
Konsumentskydd	39					39	
Miljö	29	14	4			47	
Offentlig upphandling	22		2	2		26	
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	1		4			5	
Skatterätt	43	6				49	
Social trygghet för migrerande arbetstagare	6	1				7	
Socialpolitik	32					32	
Statligt stöd	4		21	4		29	
Tillgång till handlingar			6	1		7	
Tillnärmning av lagstiftning	20	2				22	
Transport	19	6	2			27	
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	27		2			29	
Unionsmedborgarskap	6					6	
Unionsrättens principer	12		1			13	
FEUF	**436**	**48**	**206**	**9**	**3**	**702**	
Immunitet och privilegier							2
Förfarande							9
Övriga							**11**
TOTALT	**436**	**48**	**206**	**9**	**3**	**702**	**11**

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

4. INKOMNA MÅL – TALAN OM FÖRDRAGSBROTT (2011–2015)[1]

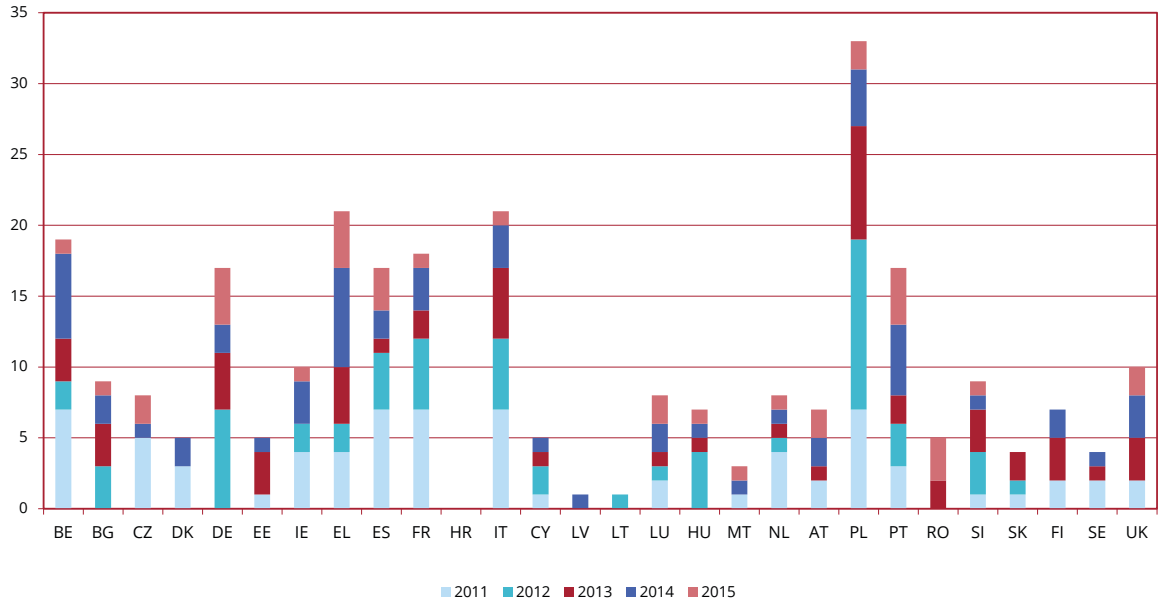

	2011	2012	2013	2014	2015
Belgien	7	2	3	6	1
Bulgarien		3	3	2	1
Tjeckien	5			1	2
Danmark	3			2	
Tyskland		7	4	2	4
Estland	1		3	1	
Irland	4	2		3	1
Grekland	4	2	4	7	4
Spanien	7	4	1	2	3
Frankrike	7	5	2	3	1
Kroatien					
Italien	7	5	5	3	1
Cypern	1	2	1	1	
Lettland				1	
Litauen		1			
Luxemburg	2	1	1	2	2
Ungern		4	1	1	1
Malta	1			1	1
Nederländerna	4	1	1	1	1
Österrike	2		1	2	2
Polen	7	12	8	4	2
Portugal	3	3	2	5	4
Rumänien			2		3
Slovenien	1	3	3	1	1
Slovakien	1	1	2		
Finland	2		3	2	
Sverige	2		1	1	
Förenade kungariket	2		3	3	2
Totalt	**73**	**58**	**54**	**57**	**37**

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

5. AVGJORDA MÅL – TYP AV FÖRFARANDEN (2011–2015)[1]

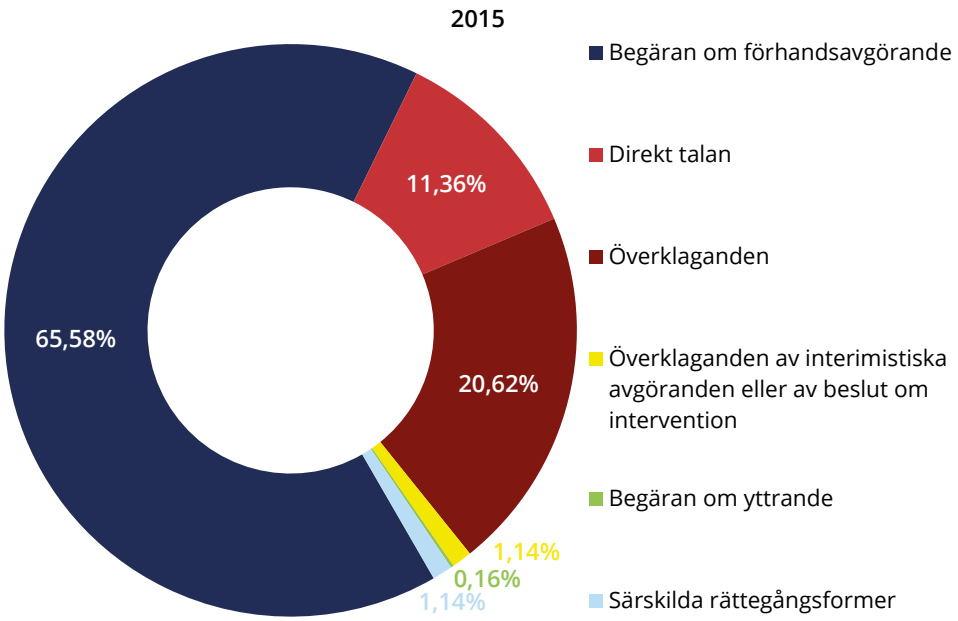

	2011	2012	2013	2014	2015
Begäran om förhandsavgörande	388	386	413	476	404
Direkt talan	117	70	110	76	70
Överklaganden	117	117	155	157	127
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	7	12	5	1	7
Begäran om yttrande	1		1	2	1
Särskilda rättegångsformer	8	10	17	7	7
Totalt	**638**	**595**	**701**	**719**	**616**

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

6. AVGJORDA MÅL – DOMAR, BESLUT OCH YTTRANDEN (2015)[1]

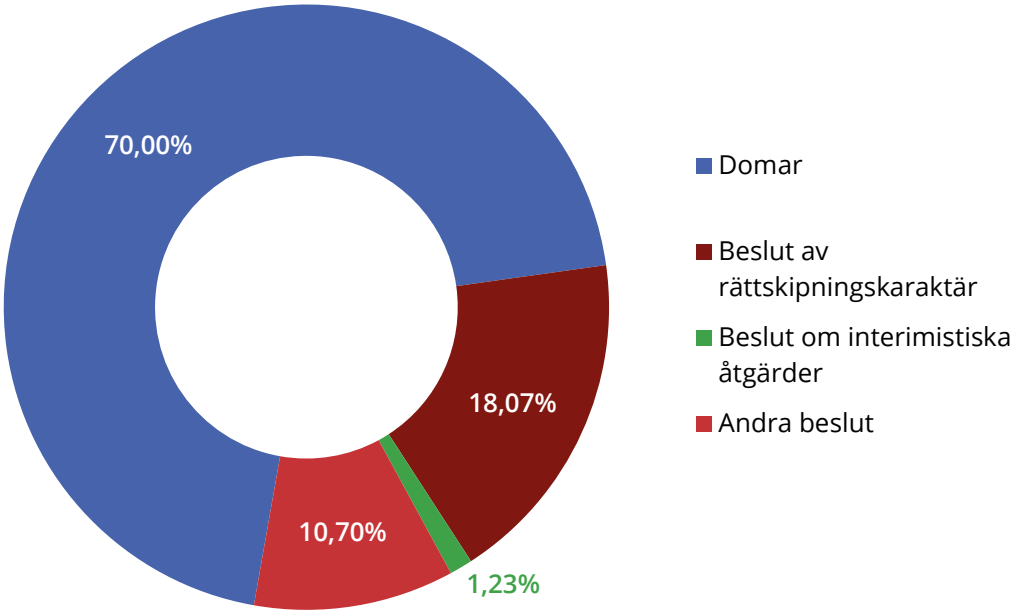

	Domar	Beslut av rättskipningskaraktär	Beslut om interimistiska åtgärder[3]	Andra beslut[4]	Begäran om yttrande	Totalt
Begäran om förhandsavgörande	296	47		34		377
Direkt talan	48			16		64
Överklaganden	54	51		9		114
Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention			7			7
Begäran om yttrande				1		1
Särskilda rättegångsformer	1	5		1		7
Totalt	**399**	**103**	**7**	**61**		**570**

1| De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

2| Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

3| Beslut som meddelats efter en begäran enligt artiklarna 278 FEUF och 279 FEUF (tidigare artiklarna 242 EG och 243 EG) eller artikel 280 FEUF (tidigare artikel 244 EG) eller enligt motsvarande bestämmelser i Euratomfördraget, eller beslut som meddelats till följd av ett överklagande av ett beslut om interimistiska åtgärder eller intervention.

4| Beslut som innebär att domstolen skiljer sig från målet genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

7. AVGJORDA MÅL – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2011–2015)[1]

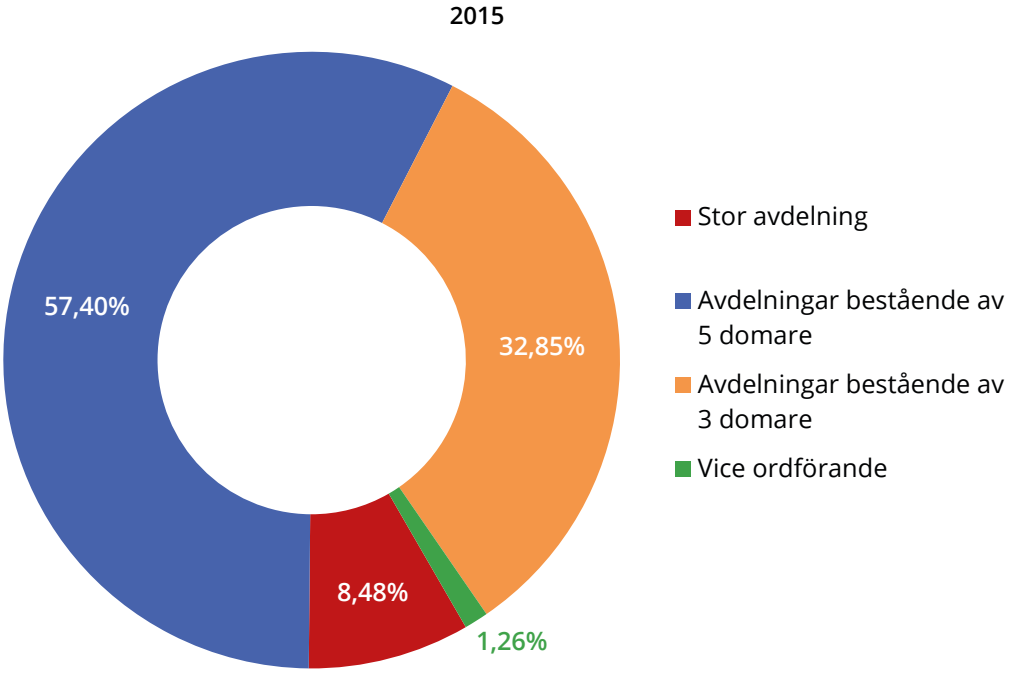

	2011			2012			2013			2014			2015		
	Domar/Yttranden	Beslut[2]	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut[2]	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut[2]	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut[2]	Totalt	Domar/Yttranden	Beslut[2]	Totalt
Domstolen i plenum	1		1	1		1				1		1			
Stor avdelning	62		62	47		47	52		52	51	3	54	47		47
Avdelningar bestående av 5 domare	290	10	300	275	8	283	348	18	366	320	20	340	298	20	318
Avdelningar bestående av 3 domare	91	86	177	83	97	180	91	106	197	110	118	228	93	89	182
Ordförande		4	4		12	12									
Vice ordförande								5	5		1	1		7	7
Totalt	**444**	**100**	**544**	**406**	**117**	**523**	**491**	**129**	**620**	**482**	**142**	**624**	**438**	**116**	**554**

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2 | Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

8. MÅL AVGJORDA GENOM DOM, YTTRANDE ELLER BESLUT AV RÄTTSKIPNINGSKARAKTÄR (2011–2015)[1, 2]

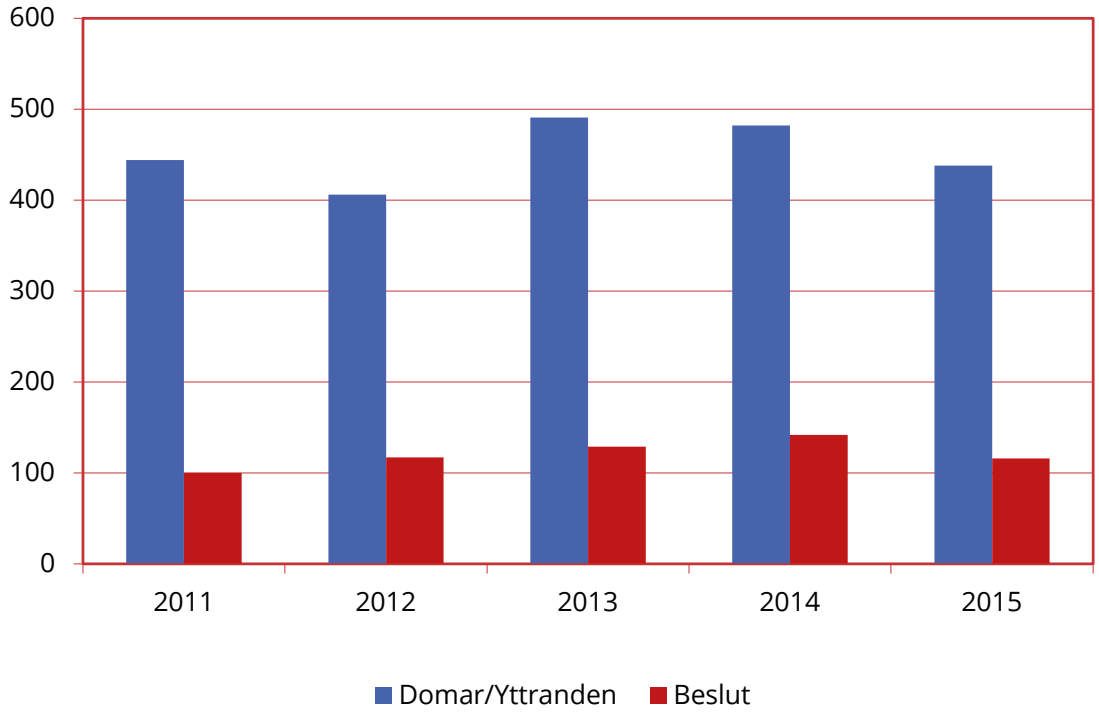

	2011	2012	2013	2014	2015
Domar/Yttranden	444	406	491	482	438
Beslut	100	117	129	142	116
Totalt Yhteensä	**544**	**523**	**620**	**624**	**554**

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2| Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

9. MÅL AVGJORDA GENOM DOM, YTTRANDE ELLER BESLUT AV RÄTTSKIPNINGSKARAKTÄR – FÖREMÅL FÖR TALAN (2011–2015)[1]

	2011	2012	2013	2014	2015
Anslutning av nya stater	1	2			
Bolagsrätt	8	1	4	3	1
Ekonomisk och monetär politik		3		1	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning		3	6	8	4
Energi	2		1	3	2
Etableringsfrihet	21	6	13	9	17
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	24	37	46	51	49
Europeiska unionens yttre åtgärder	8	5	4	6	1
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning, ...)[2]	4	3	2	5	1
Folkhälsa	3	1	2	3	5
Forskning och teknisk utveckling samt rymden		1	1		1
Fri rörlighet för kapital	14	21	8	6	8
Fri rörlighet för personer	9	18	15	20	13
Fri rörlighet för varor	8	7	1	10	9
Frihet att tillhandahålla tjänster	27	29	16	11	17
Gemensam fiskeripolitik	1			5	3
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	3	9	12	3	6
Gemensamma tulltaxan[4]	2				
Gemenskapernas egna medel[2]	2				
Handelspolitik	2	8	6	7	4
Immaterialrätt och industriell äganderätt	47	46	43	69	51
Industripolitik	9	8	15	3	9
Institutionell rätt	20	27	31	18	27
Jordbruk	23	22	33	29	20
Konkurrens	19	30	42	28	23
Konsumentskydd[3]	4	9	19	20	29
Miljö[3]	35	27	35	30	27

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2| Rubrikerna "Gemenskapernas budget" och "Gemenskapernas egna medel" har slagits samman och återfinns under rubriken "Finansiella bestämmelser" såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

3| Rubriken "Miljö- och konsumentskydd" har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

4| Rubrikerna "Gemensamma tulltaxan" och "Tullunionen" har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

Miljö- och konsumentskydd[3]	25	1			
Offentlig upphandling	7	12	12	13	14
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	1			5	1
Skatterätt	49	64	74	52	55
Social trygghet för migrerande arbetstagare	8	8	12	6	14
Socialpolitik	36	28	27	51	30
Statligt stöd	48	10	34	41	26
Sysselsättning					1
Tillgång till handlingar	2	5	6	4	3
Tillnärmning av lagstiftning	15	12	24	25	24
Transport	7	14	17	18	9
Tullunionen och gemensamma tulltaxan[4]	19	19	11	21	20
Turism		1			
Unionsmedborgarskap	7	8	12	9	4
Unionsrättens principer	15	7	17	23	12
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott		1		1	1
EG-fördraget/FEUF	**535**	**513**	**601**	**617**	**544**
EU-fördraget	1				
EKSG-fördraget	1				
Euratomfördraget					1
Immunitet och privilegier	2	3			2
Förfarande	5	7	14	6	4
Tjänsteföreskrifterna			5	1	3
Övriga	**7**	**10**	**19**	**7**	**9**
TOTALT	**544**	**523**	**620**	**624**	**554**

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2| Rubrikerna ”Gemenskapernas budget” och ”Gemenskapernas egna medel” har slagits samman och återfinns under rubriken ”Finansiella bestämmelser” såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

3| Rubriken ”Miljö- och konsumentskydd” har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

4| Rubrikerna ”Gemensamma tulltaxan” och ”Tullunionen” har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

10. MÅL AVGJORDA GENOM DOM, YTTRANDE ELLER BESLUT AV RÄTTSKIPNINGSKARAKTÄR – FÖREMÅL FÖR TALAN (2015)[1]

	Domar/ Yttranden	Beslut[2]	Totalt
Bolagsrätt	1		1
Ekonomisk och monetär politik	2	1	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	4		4
Energi	2		2
Etableringsfrihet	12	5	17
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	46	3	49
Europeiska unionens yttre åtgärder	1		1
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel, bedrägeribekämpning, ...)[3]	1		1
Folkhälsa	5		5
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	1		1
Fri rörlighet för kapital	8		8
Fri rörlighet för personer	13		13
Fri rörlighet för varor	6	3	9
Frihet att tillhandahålla tjänster	14	3	17
Gemensam fiskeripolitik	2	1	3
Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik	5	1	6
Handelspolitik	4		4
Immaterialrätt och industriell äganderätt	21	30	51
Industripolitik	9		9
Institutionell rätt	21	6	27
Jordbruk	16	4	20
Konkurrens	15	8	23
Konsumentskydd[4]	24	5	29
Miljö[4]	24	3	27

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2| Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

3| Rubrikerna ”Gemenskapernas budget” och ”Gemenskapernas egna medel” har slagits samman och återfinns under rubriken ”Finansiella bestämmelser” såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

4| Rubriken ”Miljö- och konsumentskydd” har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

5| Rubrikerna ”Gemensamma tulltaxan” och ”Tullunionen” har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

Offentlig upphandling	12	2	14
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	1		1
Skatterätt	48	7	55
Social trygghet för migrerande arbetstagare	11	3	14
Socialpolitik	27	3	30
Statligt stöd	16	10	26
Sysselsättning		1	1
Tillgång till handlingar	3		3
Tillnärmning av lagstiftning	23	1	24
Transport	9		9
Tullunionen och gemensamma tulltaxan[5]	18	2	20
Unionsmedborgarskap	3	1	4
Unionsrättens principer	4	8	12
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1		1
EG-fördraget/FEUF	**433**	**111**	**544**
Euratomfördraget	**1**		**1**
Immunitet och privilegier	**1**	**1**	**2**
Förfarande		4	4
Tjänsteföreskrifterna	3		3
Övriga	**4**	**5**	**9**
TOTALT	**438**	**116**	**554**

1| De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

2| Beslut varigenom domstolen skiljer sig från ett mål på annat sätt än genom avskrivning, genom konstaterande att anledning saknas att döma i målet eller genom återförvisning till tribunalen.

3| Rubrikerna ”Gemenskapernas budget” och ”Gemenskapernas egna medel” har slagits samman och återfinns under rubriken ”Finansiella bestämmelser” såvitt avser mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

4| Rubriken ”Miljö- och konsumentskydd” har delats upp i två olika rubriker för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

5| Rubrikerna ”Gemensamma tulltaxan” och ”Tullunionen” har slagits samman till en enda rubrik för mål som anhängiggjorts efter den 1 december 2009.

11. AVGJORDA MÅL – DOMAR I MÅL OM FÖRDRAGSBROTT: UTGÅNGEN I MÅLEN (2011–2015)[1]

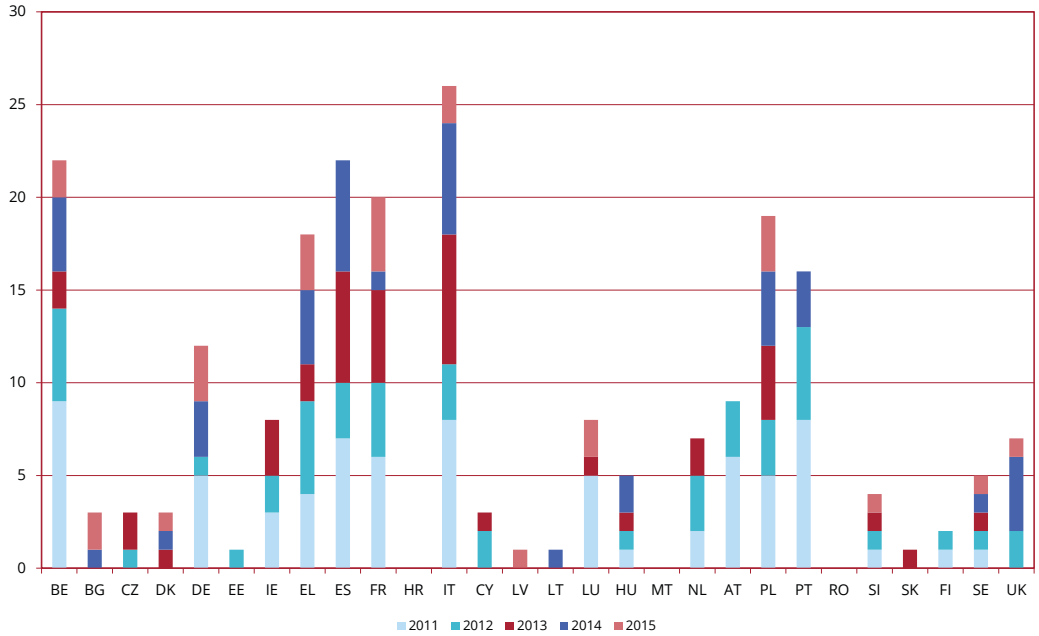

	2011		2012		2013		2014		2015	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
Belgien	9	1	5	1	2	1	4		2	
Bulgarien							1	1	2	
Tjeckien			1		2	2				
Danmark					1	1	1		1	
Tyskland	5		1	2		2	3	1	3	
Estland			1							
Irland	3		2		3	1				1
Grekland	4		5		2	1	4		3	
Spanien	7	1	3		6		6			
Frankrike	6		4		5	3	1		4	
Kroatien										
Italien	8	1	3		7	1	6		2	
Cypern		1	2		1					
Lettland									1	
Litauen							1			
Luxemburg	5				1	1			2	
Ungern	1	1	1		1		2			
Malta		1								
Nederländerna	2		3	1	2	2		1		
Österrike	6		3			1				
Polen	5		3		4	2	4		3	1
Portugal	8	1	5			1	3			
Rumänien		1								
Slovenien	1		1		1				1	
Slovakien		1		1	1					2
Finland	1		1			2				
Sverige	1		1		1	1	1		1	
Förenade kungariket			2			1	4		1	1
Totalt	**72**	**9**	**47**	**5**	**40**	**23**	**41**	**3**	**26**	**5**

1 | De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

12. AVGJORDA MÅL – HANDLÄGGNINGSTID (2011–2015)[1] I MÅNADER OCH TIONDELS MÅNADER

(DOMAR OCH BESLUT AV RÄTTSKIPNINGSKARAKTÄR)

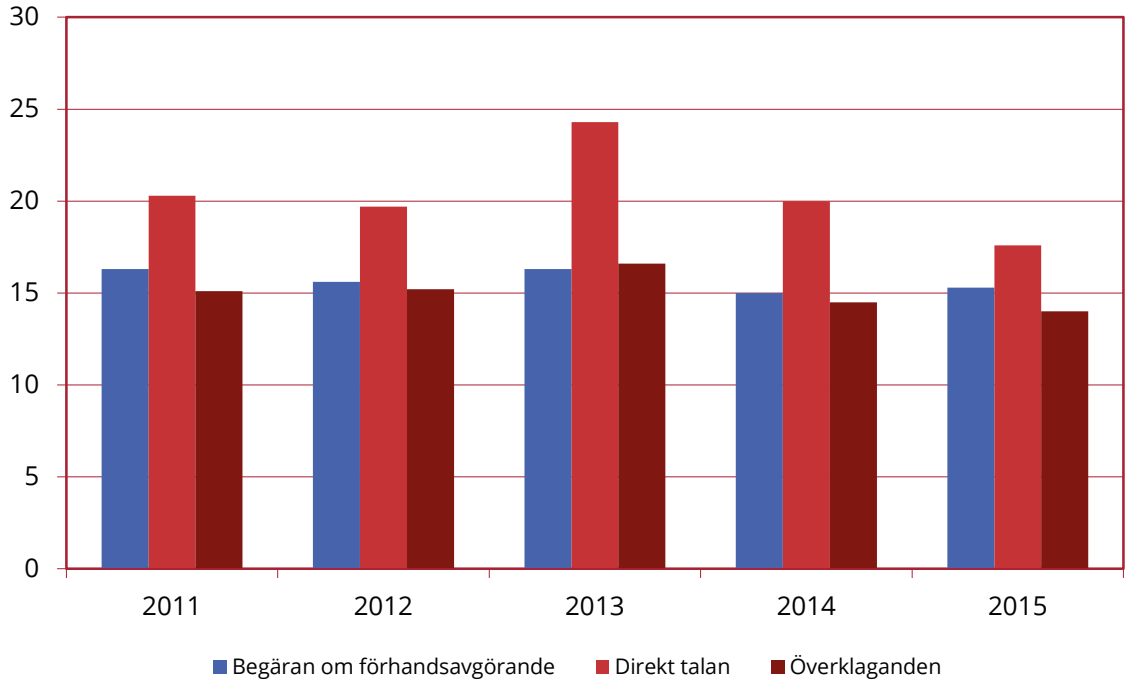

	2011	2012	2013	2014	2015
Begäran om förhandsavgörande	16,3	15,6	16,3	15,0	15,3
Förfaranden för brådskande mål om förhandsavgörande	2,5	1,9	2,2	2,2	1,9
Direkt talan	20,3	19,7	24,3	20,0	17,6
Överklaganden	15,1	15,2	16,6	14,5	14,0

1| Följande typer av mål omfattas inte av beräkningen av handläggningstiden: mål som innehåller en mellandom eller en åtgärd för bevisupptagning, yttranden, särskilda rättegångsformer (det vill säga rättshjälp, fastställelse av rättegångskostnader, rättelse, återvinning av tredskodom, tredjemanstalan, tolkning av dom eller särskilt uppsatt beslut, resning, prövning av förste generaladvokatens förslag om omprövning av ett avgörande från tribunalen, förfaranden om utmätning, kvarstad och andra säkerhetsåtgärder och mål rörande immunitet), mål som avslutas genom ett beslut om avskrivning, beslut att anledning saknas att döma i saken, beslut om återförvisning eller beslut om överlämnande till tribunalen, interimistiska förfaranden samt överklaganden angående interimistiska åtgärder eller intervention.

13. PÅGÅENDE PER MÅL DEN 31 DECEMBER – TYP AV FÖRFARANDEN (2011–2015)[1]

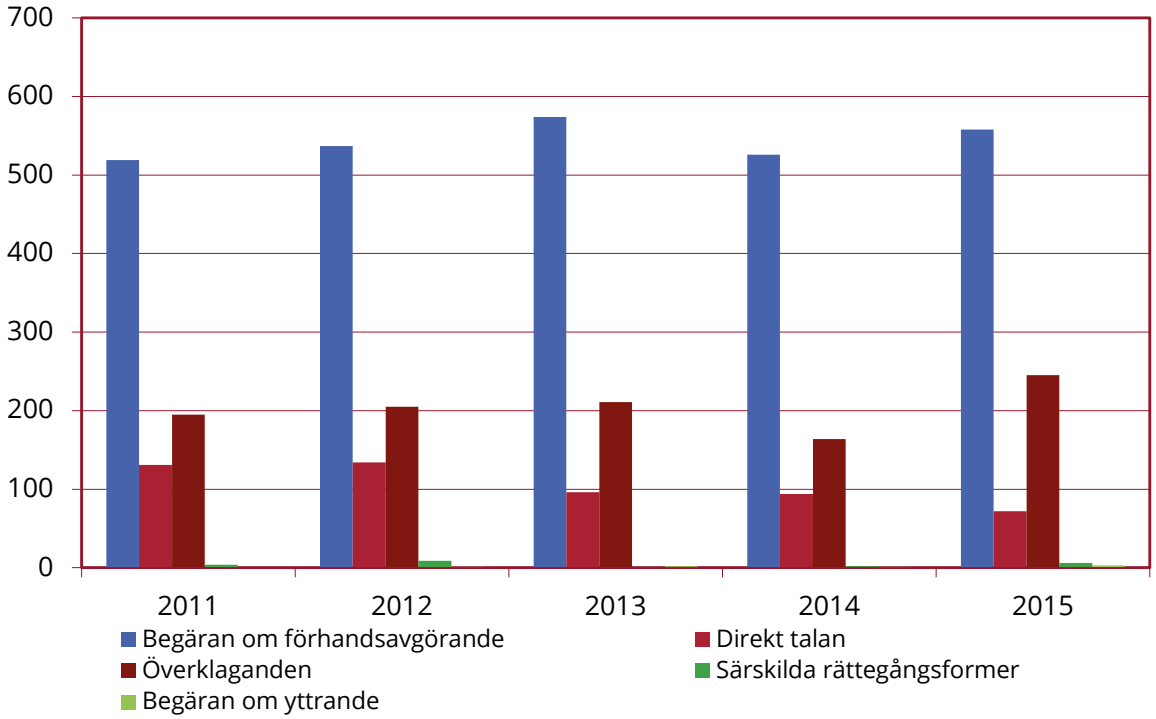

	2011	2012	2013	2014	2015
Begäran om förhandsavgörande	519	537	574	526	558
Direkt talan	131	134	96	94	72
Överklaganden	195	205	211	164	245
Särskilda rättegångsformer	4	9	1	2	6
Begäran om yttrande		1	2	1	3
Totalt	**849**	**886**	**884**	**787**	**884**

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

14. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2011–2015)[1]

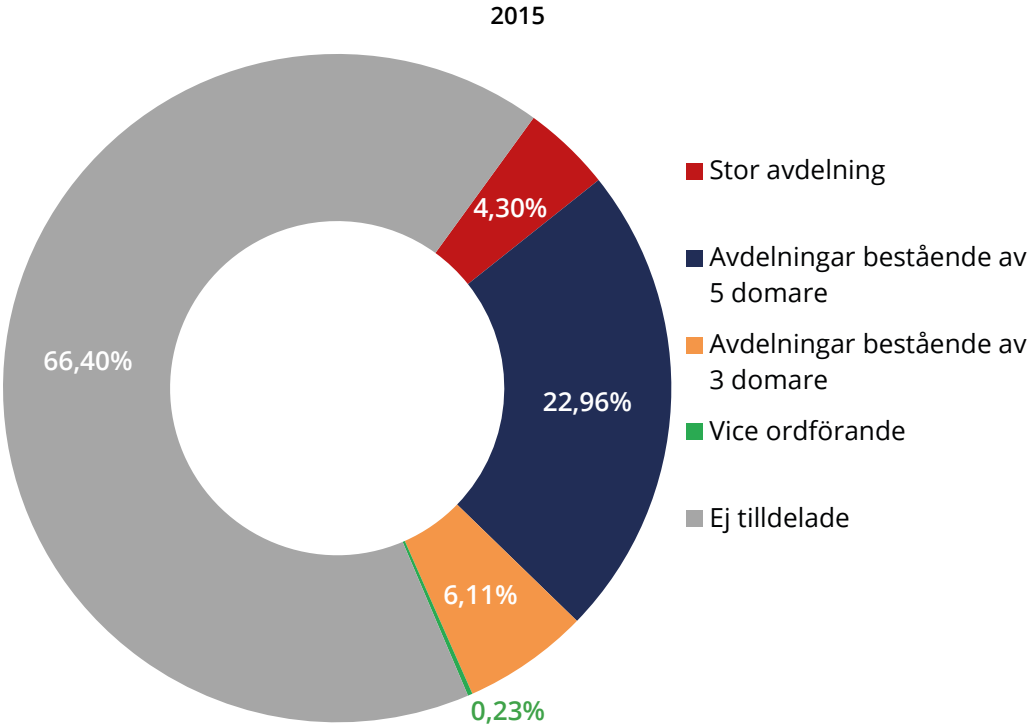

	2011	2012	2013	2014	2015
Stor avdelning	42	44	37	33	38
Avdelningar bestående av 5 domare	157	239	190	176	203
Avdelningar bestående av 3 domare	23	42	51	44	54
Ordförande	10				
Vice ordförande		1	1		2
Ej tilldelade	617	560	605	534	587
Totalt	**849**	**886**	**884**	**787**	**884**

1 | De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

15. ÖVRIGT – SKYNDSAM HANDLÄGGNING (2011–2015)[1]

	2011		2012		2013		2014		2015	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
Direkt talan			1			1				
Begäran om förhandsavgörande	2	7	1	5		16	2	10	1	14
Överklaganden		5		1						
Totalt	**2**	**12**	**2**	**6**		**17**	**2**	**10**	**1**	**14**

1 | Mål i vilka det under det aktuella året har beslutats att bifalla eller avslå en ansökan om skyndsam handläggning.

16. ÖVRIGT – FÖRFARANDEN FÖR BRÅDSKANDE MÅL OM FÖRHANDSAVGÖRANDE (2011–2015)

	2011		2012		2013		2014		2015	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa	2	5	4	1	2	3	4	1	5	5
Tillnärmning av lagstiftning										
Totalt	**2**	**5**	**4**	**1**	**2**	**3**	**4**	**1**	**5**	**5**

1 | Mål i vilka det under det föregående året har beslutats att bifalla eller avslå en ansökan om tillämpning av förfarandet för brådskande mål.

17. ÖVRIGT – INTERIMISTISKA FÖRFARANDEN (2015)[1]

	Inkomna ansökningar om interimistiska åtgärder	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om intervention	Utgången i målen	
			Avslag	Bifall
Tillgång till handlingar		1		
Statligt stöd		4	4	
Konkurrens	2	2	1	
Offentlig upphandling		2	2	
TOTALT	**2**	**9**	**7**	

1 | De angivna siffrorna (nettosiffror) visar antalet mål med beaktande av att vissa mål har förenats på grund av samband (en serie förenade mål = ett mål).

18. DEN DÖMANDE VERKSAMHETENS ALLMÄNNA UTVECKLING (1952–2015) – INKOMNA MÅL OCH AVKUNNADE DOMAR

År	Inkomna mål[1]							Domar/Yttranden[2]
	Begäran om förhand-savgörande	Direkt talan	Överklaganden	Överklaganden av interimistis-ka avgöranden eller av beslut om intervention	Begäran om yttrande	Totalt	Ansökan om interimistiska åtgärder	
1953		4				4		
1954		10				10		2
1955		9				9	2	4
1956		11				11	2	6
1957		19				19	2	4
1958		43				43		10
1959		46			1	47	5	13
1960		22			1	23	2	18
1961	1	24			1	26	1	11
1962	5	30				35	2	20
1963	6	99				105	7	17
1964	6	49				55	4	31
1965	7	55				62	4	52
1966	1	30				31	2	24
1967	23	14				37		24
1968	9	24				33	1	27
1969	17	60				77	2	30
1970	32	47				79		64
1971	37	59				96	1	60
1972	40	42				82	2	61
1973	61	131				192	6	80
1974	39	63				102	8	63
1975	69	61			1	131	5	78
1976	75	51			1	127	6	88
1977	84	74				158	6	100
1978	123	146			1	270	7	97
1979	106	1 218				1 324	6	138
1980	99	180				279	14	132
1981	108	214				322	17	128
1982	129	217				346	16	185
1983	98	199				297	11	151
1984	129	183				312	17	165
1985	139	294				433	23	211
1986	91	238				329	23	174

>>>

1| Bruttosiffror, särskilda rättegångsformer undantagna.

2| Nettosiffror.

År	Inkomna mål[1]							Domar/Yttranden[2]
	Begäran om förhand-savgörande	Direkt talan	Överklaganden	Överklaganden av interimistiska avgöranden eller av beslut om in-tervention	Begäran om yttrande	Totalt	Ansökan om interimistiska åtgärder	
1987	144	251				395	21	208
1988	179	193				372	17	238
1989	139	244				383	19	188
1990	141	221	15	1		378	12	193
1991	186	140	13	1	2	342	9	204
1992	162	251	24	1	2	440	5	210
1993	204	265	17			486	13	203
1994	203	125	12	1	3	344	4	188
1995	251	109	46	2		408	3	172
1996	256	132	25	3		416	4	193
1997	239	169	30	5		443	1	242
1998	264	147	66	4		481	2	254
1999	255	214	68	4		541	4	235
2000	224	197	66	13	2	502	4	273
2001	237	187	72	7		503	6	244
2002	216	204	46	4		470	1	269
2003	210	277	63	5	1	556	7	308
2004	249	219	52	6	1	527	3	375
2005	221	179	66	1		467	2	362
2006	251	201	80	3		535	1	351
2007	265	221	79	8		573	3	379
2008	288	210	77	8	1	584	3	333
2009	302	143	105	2	1	553	1	376
2010	385	136	97	6	0	624	3	370
2011	423	81	162	13	0	679	3	370
2012	404	73	136	3	1	617	0	357
2013	450	72	161	5	2	690	1	434
2014	428	74	111	0	1	614	3	416
2015	436	48	206	9	3	702	2	399
Totalt	**9146**	**8949**	**1895**	**115**	**26**	**20131**	**361**	**10612**

1| Bruttosiffror, särskilda rättegångsformer undantagna.

2| Nettosiffror.

19. DEN DÖMANDE VERKSAMHETENS ALLMÄNNA UTVECKLING (1952–2015) – ANTALET INKOMNA MÅL OM FÖRHANDSAVGÖRANDE (PER MEDLEMSSTAT OCH ÅR)

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Övrigt[1]	Totalt
1961																			1											1
1962																			5											5
1963																1			5											6
1964												2							4											6
1965					4					2									1											7
1966																			1											1
1967	5				11					3						1			3											23
1968	1				4					1		1							2											9
1969	4				11					1						1														17
1970	4				21					2		2							3											32
1971	1				18					6		5				1			6											37
1972	5				20					1		4							10											40
1973	8				37					4		5				1			6											61
1974	5				15					6		5							7								1			39
1975	7			1	26					15		14				1			4								1			69
1976	11				28		1			8		12							14								1			75
1977	16			1	30		2			14		7							9								5			84
1978	7			3	46		1			12		11							38								5			123
1979	13			1	33		2			18		19				1			11								8			106
1980	14			2	24		3			14		19							17								6			99
1981	12			1	41					17		11				4			17								5			108
1982	10			1	36					39		18							21								4			129
1983	9			4	36		2			15		7							19								6			98
1984	13			2	38		1			34		10							22								9			129
1985	13				40		2			45		11				6			14								8			139
1986	13			4	18		4	2	1	19		5				1			16								8			91

1 | Mål C-265/00, *Campina mot Melkunie* (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).
Mål C-169/15, *Montis Design* (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).
Mål C-196/09, *Miles m.fl. (Chambre de recours des écoles européennes).*

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Övrigt[1]	Totalt
1987	15			5	32		2	17	1	36		5				3			19									9		144
1988	30			4	34				1	38		28				2			26									16		179
1989	13			2	47		1	2	2	28		10				1			18			1						14		139
1990	17			5	34		4	2	6	21		25				4			9			2						12		141
1991	19			2	54		2	3	5	29		36				2			17			3						14		186
1992	16			3	62			1	5	15		22				1			18			1						18		162
1993	22			7	57		1	5	7	22		24				1			43			3						12		204
1994	19			4	44		2		13	36		46				1			13			1						24		203
1995	14			8	51		3	10	10	43		58				2			19	2		5					6	20		251
1996	30			4	66			4	6	24		70				2			10	6		6				3	4	21		256
1997	19			7	46		1	2	9	10		50				3			24	35		2				6	7	18		239
1998	12			7	49		3	5	55	16		39				2			21	16		7				2	6	24		264
1999	13			3	49		2	3	4	17		43				4			23	56		7				4	5	22		255
2000	15			3	47		2	3	5	12		50							12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10			5	53		1	4	4	15		40				2			14	57		4				3	4	21		237
2002	18			8	59			7	3	8		37				4			12	31		3				7	5	14		216
2003	18			3	43		2	4	8	9		45				4			28	15		1				4	4	22		210
2004	24			4	50		1	18	8	21		48				1	2		28	12		1				4	5	22		249
2005	21		1	4	51		2	11	10	17		18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221
2006	17		3	3	77		1	14	17	24		34			1	1	4		20	12	2	3			1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	2	8	14	26		43			1		2		19	20	7	3	1		1	5	6	16		265
2008	24		1	6	71	2	1	9	17	12		39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288
2009	35	8	5	3	59	2		11	11	28		29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302
2010	37	9	3	10	71		4	6	22	33		49		3	2	9	6		24	15	8	10	17	1	5	6	6	29		385
2011	34	22	5	6	83	1	7	9	27	31		44		10	1	2	13		22	24	11	11	14	1	3	12	4	26		423
2012	28	15	7	8	68	5	6	1	16	15		65		5	2	8	18	1	44	23	6	14	13		9	3	8	16		404
2013	26	10	7	6	97	3	4	5	26	24		62	3	5	10		20		46	19	11	14	17	1	4	4	12	14		450
2014	23	13	6	10	87		5	4	41	20	1	52	2	7	6		23		30	18	14	8	28	4	3	8	3	12		428
2015	32	5	8	7	79	2	8	2	36	25	5	47		9	8	7	14		40	23	15	8	18	5	5	4	7	16	1	436
Totalt	**794**	**83**	**48**	**172**	**2216**	**17**	**85**	**172**	**390**	**931**	**6**	**1326**	**7**	**46**	**37**	**90**	**121**	**2**	**949**	**470**	**89**	**132**	**109**	**14**	**32**	**95**	**121**	**589**	**3**	**9146**

1 | Mål C-265/00, *Campina mot Melkunie* (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).
Mål C-169/15, *Montis Design* (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).
Mål C-196/09, *Miles m.fl.* (*Chambre de recours des écoles européennes*).

20. DEN DÖMANDE VERKSAMHETENS ALLMÄNNA UTVECKLING (1952–2015) – ANTALET INKOMNA MÅL OM FÖRHANDSAVGÖRANDE (PER MEDLEMSSTAT OCH DOMSTOL)

			Totalt
Belgien	Cour constitutionnelle	32	
	Cour de cassation	93	
	Conseil d'État	76	
	Övriga domstolar	593	794
Bulgarien	Върховен касационен съд	2	
	Върховен административен съд	14	
	Övriga domstolar	67	83
Tjeckien	Ústavní soud		
	Nejvyššího soudu	5	
	Nejvyšší správní soud	24	
	Övriga domstolar	19	48
Danmark	Højesteret	35	
	Övriga domstolar	137	172
Tyskland	Bundesverfassungsgericht	1	
	Bundesgerichtshof	202	
	Bundesverwaltungsgericht	117	
	Bundesfinanzhof	307	
	Bundesarbeitsgericht	32	
	Bundessozialgericht	76	
	Övriga domstolar	1481	2216
Estland	Riigikohus	6	
	Övriga domstolar	11	17
Irland	Supreme Court	28	
	High Court	27	
	Övriga domstolar	30	85
Grekland	Άρειος Πάγος	10	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	56	
	Övriga domstolar	106	172
Spanien	Tribunal Constitucional	1	
	Tribunal Supremo	61	
	Övriga domstolar	328	390
Frankrike	Conseil constitutionnel	1	
	Cour de cassation	118	
	Conseil d'État	99	
	Övriga domstolar	713	931

Kroatien	Ustavni sud		
	Vrhovni sud		
	Visoki upravni sud		
	Visoki prekršajni sud		
	Övriga domstolar	6	6
Italien	Corte Costituzionale	2	
	Corte suprema di Cassazione	132	
	Consiglio di Stato	126	
	Övriga domstolar	1066	1326
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο	4	
	Övriga domstolar	3	7
Lettland	Augstākā tiesa	21	
	Satversmes tiesa		
	Övriga domstolar	25	46
Litauen	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	14	
	Lietuvos vyriausiasis administracinis Teismas	11	
	Övriga domstolar	11	37
Luxemburg	Cour constitutionnelle	1	
	Cour de cassation	27	
	Cour administrative	27	
	Övriga domstolar	35	90
Ungern	Kúria	20	
	Fővárosi Ítélőtábla	6	
	Szegedi Ítélötáblá	2	
	Övriga domstolar	93	121
Malta	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l- Appel		
	Övriga domstolar	2	2
Nederländerna	Hoge Raad der Nederlanden	271	
	Raad van State	107	
	Centrale Raad van Beroep	62	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	154	
	Tariefcommissie	35	
	Övriga domstolar	320	949
Österrike	Verfassungsgerichtshof	5	
	Oberster Gerichtshof	109	
	Verwaltungsgerichtshof	90	
	Övriga domstolar	266	470
Polen	Trybunał Konstytucyjny	1	
	Sąd Najwyższy	13	
	Naczelny Sąd Administracyjny	32	
	Övriga domstolar	43	89

Portugal	Supremo Tribunal de Justiça	4	
	Supremo Tribunal Administrativo	55	
	Övriga domstolar	73	132
Rumänien	Înalta Curte de Casație și Justiție	9	
	Curtea de Apel	55	
	Övriga domstolar	45	109
Slovenien	Ustavno sodišče	1	
	Vrhovno sodišče	8	
	Övriga domstolar	5	14
Slovakien	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	10	
	Övriga domstolar	22	32
Finland	Högsta domstolen	17	
	Högsta förvaltningsdomstolen	47	
	Työtuomioistuin	3	
	Övriga domstolar	28	95
Sverige	Högsta domstolen	19	
	Högsta förvaltningsdomstolen	7	
	Marknadsdomstolen	5	
	Arbetsdomstolen	4	
	Övriga domstolar	86	121
Förenade kungariket	House of Lords	40	
	Supreme Court	7	
	Court of Appeal	81	
	Övriga domstolar	461	589
Övriga	Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof[1]	2	
	Europaskolornas överklagandenämnd[2]	1	3
Totalt			**9146**

1| Mål C-265/00, *Campina Melkunie.*
Mål C-169/15, *Montis Design*

2| Mål C-196/09, *Miles m.fl.*

21. DEN DÖMANDE VERKSAMHETENS ALLMÄNNA UTVECKLING (1952–2015) – TALAN OM FÖRDRAGSBROTT MOT MEDLEMSSTATERNA

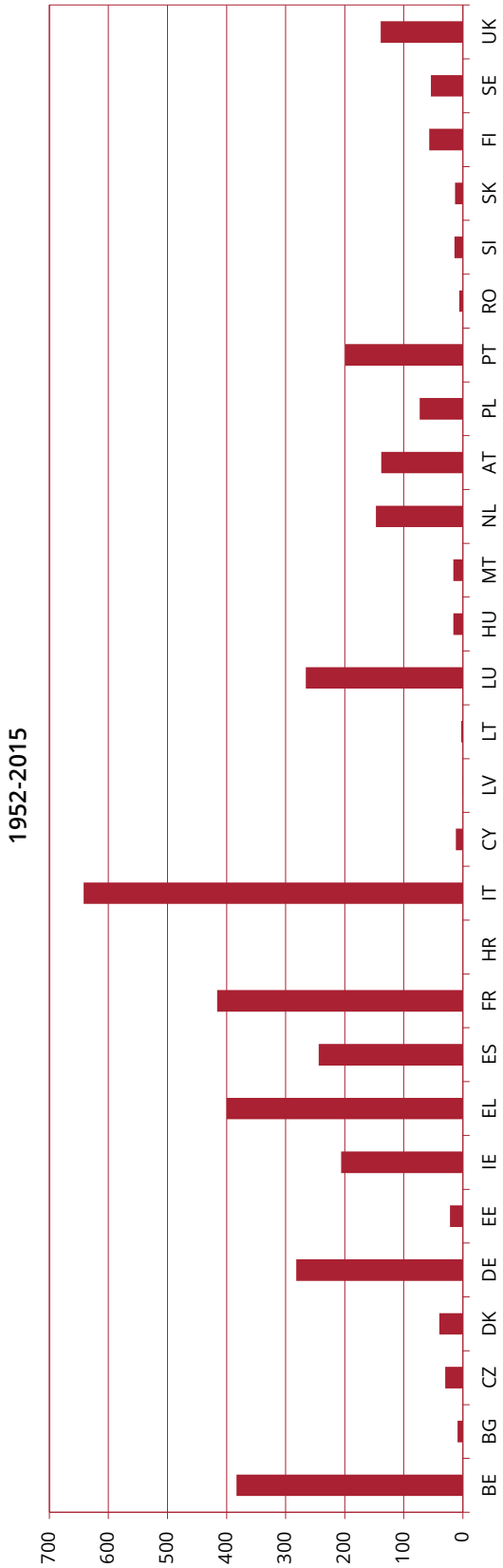

BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Totalt
383	9	30	40	282	22	206	400	244	416		642	12	1	3	266	16	16	147	138	73	199	6	14	13	57	54	139	**3828**

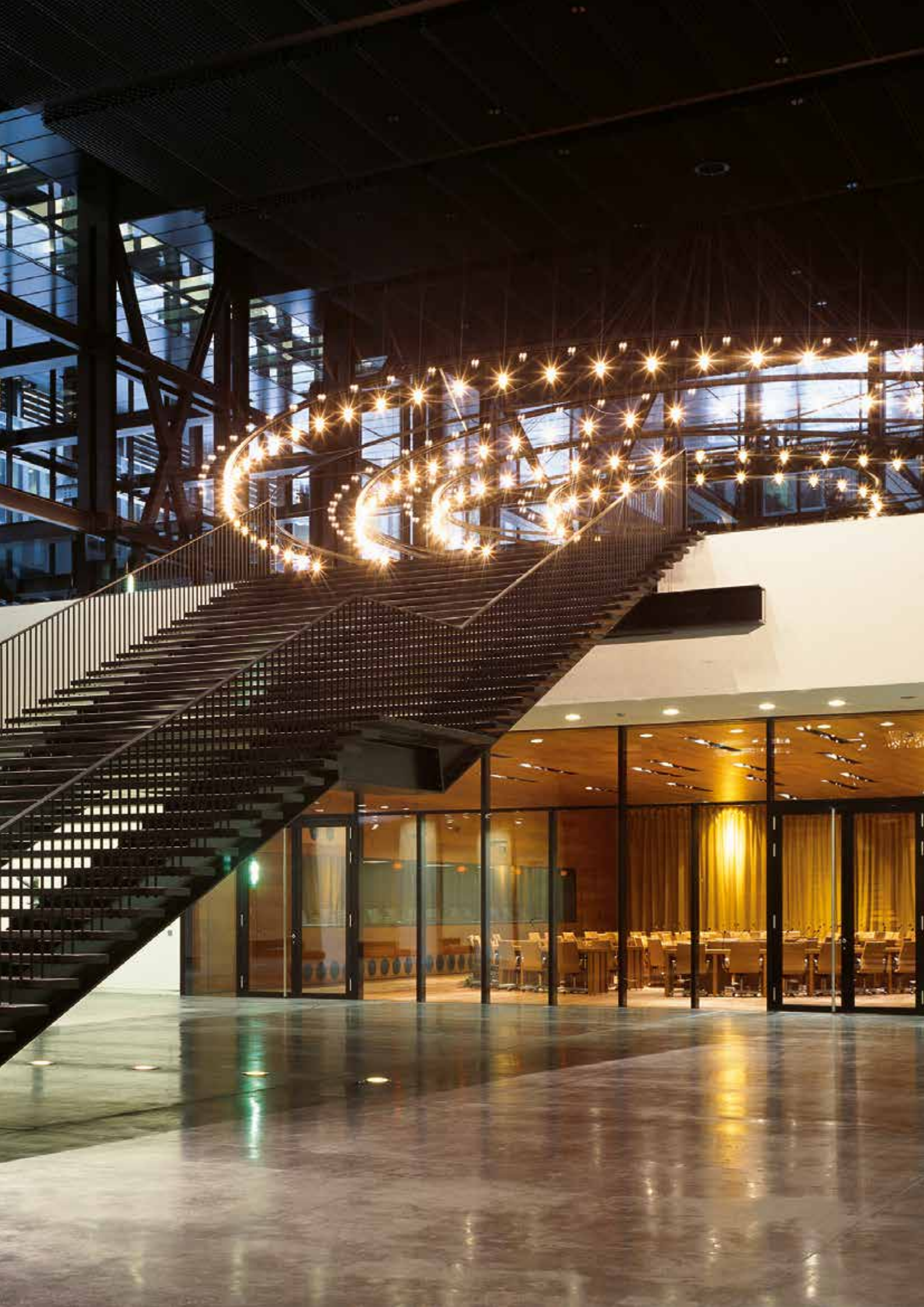

KAPITEL II
TRIBUNALEN

A | TRIBUNALENS VERKSAMHET ÅR 2015

Av ordföranden Marc JAEGER

Även om det per definition är svårt att sia om framtiden kan man tämligen riskfritt säga att år 2015 troligen kommer att vara ett historiskt år för tribunalen. Tre huvudsakliga händelser förklarar detta.

Med hjälp av de reformer som ägt rum sedan flera år och tack vare personalens fullständiga engagemang, har tribunalens produktivitet för det första nått en exceptionell nivå med oförändrade resurser. Vem hade kunnat säga för fem år sedan att tribunalen skulle komma att avgöra 987 mål år 2015, en ökning med närmare 90 procent jämfört med år 2010 (då 527 mål avgjordes) och en förbättring med mer än 20 procent jämfört med det tidigare historiska resultat som noterades år 2014 (då 814 mål avgjordes).

Vad gäller antalet anhängiggjorda mål bekräftas den trend med ständig ökning av antalet mål som har kunnat iakttas allt sedan tribunalen inrättades. År 2015 anhängiggjordes 831 nya mål, vilket är nära nog samma antal som rekordåret 2014 (912 nya mål). Det genomsnittliga antalet mål som anhängiggjorts årligen mellan 2013 och 2015 är således närmare 40 procent högre jämfört med mellan 2008 och 2010.

Produktiviteten har emellertid ökat i sådan grad att tribunalen lyckats minska antalet pågående mål i väsentlig utsträckning (från 1 423 mål 2014 till 1 267 mål 2015, det vill säga en minskning med mer än 10 procent). Bland de viktiga faktorer som präglat tribunalens verksamhet bör även den avsevärda och kontinuerliga förkortningen av handläggningstiderna som har kunnat konstateras allt sedan 2013 understrykas (från 23,4 månader år 2014 till 20,6 månader 2015, det vill säga en minskning med mer än 10 procent).

För det andra trädde tribunalens nya rättegångsregler i kraft den 1 juli 2015, vilka ersatte de ursprungliga rättegångsreglerna. Sistnämnda regler antogs den 2 maj 1991 och har därefter ändrats vid ett flertal tillfällen. Genom detta nya instrument förtydligas och förenklas vissa processuella bestämmelser, vilka även har getts en ny struktur. Nya bestämmelser har införts i syfte att få förfarandet att flyta effektivare, till gagn för en skyndsam och modern rättskipning som iakttar parternas processuella rättigheter.

År 2015 var slutligen det år då det beslutades om en strukturreform av tribunalen. I Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) 2015/2422 av den 16 december 2015 om ändring av protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol[1] föreskrivs nämligen att antalet domare i tribunalen ska ökas i tre etapper för att 2019 ha fördubblats. Behörigheten att i första instans pröva mål mellan Europeiska unionen och dess anställda överförs dessutom till tribunalen, liksom de sju domartjänster som för närvarande finns i Europeiska unionens personaldomstol. Överföringen kommer att ske på grundval av en kommande lagstiftningsbegäran från domstolen.[2]

För att reformen – som är av en aldrig tidigare skådad omfattning – ska kunna genomföras kommer det under 2016 att bli nödvändigt att tribunalens struktur, organisation och funktionssätt tas under grundligt övervägande i syfte att upprätta den nya grundvalen för Europeiska unionens domstolsprövning av förvaltningsmål i första instans. Reformen kommer sålunda ge tribunalen möjlighet att – i en kontext där målen ökar och blir allt mer diversifierade och komplicerade – intensifiera sina ansträngningar för att skyndsamt och konsekvent och med hög kvalitet utföra sitt grundläggande uppdrag, det vill säga att genomföra legalitetskontrollen av Europeiska unionens akter. Detta är ett villkor för den enskildes rätt till effektivt domstolsskydd och en naturlig följd av principen om en rättsunion

1 | EUT L 341, s. 14.

2 | I enlighet med skäl 9 i förordningen.

I. LAGENLIGHETSPRÖVNING

UPPTAGANDE TILL SAKPRÖVNING AV TALAN SOM VÄCKTS MED STÖD AV ARTIKEL 263 FEUF

1. BEGREPPET AKT MOT VILKEN TALAN KAN VÄCKAS

I dom av den 29 april 2015 i målet ***Total och Elf Aquitaine/kommissionen*** (T-470/11, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:241), erinrade tribunalen om att det endast är åtgärder som har sådana bindande rättsverkningar som kan påverka sökandens intressen, genom att klart förändra dennes rättsliga ställning, som utgör sådana akter som kan bli föremål för en talan om ogiltigförklaring enligt artikel 263 FEUF. Tribunalen preciserade i det avseendet att skrivelser i vilka Europeiska kommissionen krävde att moderbolag skulle betala de böter som moderbolagen och deras dotterbolag solidariskt ålagts för överträdelse av konkurrensrätten – efter nedsättning och delvis återbetalning av böterna till det dotterbolag som ursprungligen betalat dem – hade bindande rättsverkningar i och med att de innebar att institutionens ståndpunkt slutgiltigt fastställdes och kunde bli föremål för tvångsverkställighet.

Tribunalen tog vidare ställning till frågan huruvida de angripna skrivelserna var sådana att de kunde påverka sökandenas intressen genom att klart förändra deras rättsliga ställning, i den mening som avses i artikel 263 FEUF men fann att så inte var fallet i fråga om det kapitalbelopp som sökandena avkrävdes i de skrivelserna, eftersom det beloppet var oförändrat däri. Tribunalen fann således att talan skulle avvisas i den del den syftade till ogiltigförklaring av de angripna skrivelserna vad beträffar nämnda kapitalbelopp. I den mån som kommissionen i skrivelserna även krävde betalning av dröjsmålsränta fann tribunalen emellertid att de påverkade moderbolagens rättsliga ställning. Moderbolagen hade nämligen inte tidigare varit skyldiga att betala dröjsmålsränta, eftersom deras dotterbolag hade betalat det ursprungliga bötesbeloppet som ålagts solidariskt i tid. Tribunalen fann följaktligen att talan kunde tas upp till sakprövning i den del den avsåg den dröjsmålsränta som sökandena krävdes på i de angripna skrivelserna.

I dom av den 4 mars 2015, ***Förenade kungariket/ECB*** (T-496/11, REU, EU:T:2015:133)[3], tog tribunalen ställning till huruvida en talan om ogiltigförklaring av reglerna om tillsyn av Eurosystemet som offentliggjorts av Europeiska centralbanken (ECB) kunde tas upp till prövning.

Vad gäller den frågan angav tribunalen inledningsvis att prövningen av huruvida en akt kan ha rättsverkningar, och således bli föremål för en talan om ogiltigförklaring enligt artikel 263 FEUF, ska ske med bedömning av dess lydelse och det sammanhang i vilket den antagits, aktens innehåll samt upphovsmannens avsikt. När det gäller aktens lydelse och det sammanhang i vilket den har antagits, framhöll tribunalen att denna prövning ska ske utifrån en bedömning av hur de berörda parterna rimligen kunde uppfatta rättsakten. Om akten uppfattas som enbart innebärande en styrning av ett beteende ska det konstateras att akten inte medför några rättsverkningar som medger att en talan om ogiltigförklaring får väckas. Det kan å andra sidan följa av denna bedömning att de berörda parterna uppfattar den angripna rättsakten på så sätt att de är skyldiga att iaktta denna, trots den form eller den benämning som upphovsmannen har gett den. För att bedöma hur de berörda parterna uppfattar lydelsen av den angripna rättsakten och det sammanhang i vilket den har antagits, ska det undersökas huruvida rättsakten har offentliggjorts utanför upphovsmannens interna krets. Det är vidare relevant för de berörda parternas uppfattning hur rättsakten har formulerats. Slutligen kan den angripna rättsaktens lydelse och det sammanhang i vilket den antagits uppfattas olika beroende på de parter som berörs av rättsakten.

3 | Denna dom behandlas även nedan i avsnittet "Regler om tillsyn av Eurosystemet – ECB:s befogenhet".

I förevarande fall hade reglerna om tillsyn offentliggjorts utanför ECB:s interna krets genom offentliggörandet på ECB:s webbsida. Reglerna om tillsyn framstår inte alls som enbart ett uttryckligt förslag till vägledning, utan de presenteras som en beskrivning av Eurosystemets roll, vilket skulle kunna leda parterna till slutsatsen att reglerna återger de befogenheter som enligt fördragen faktiskt tillerkänns ECB och de nationella centralbankerna i medlemsstaterna inom euroområdet. De omtvistade delarna av reglerna om tillsyn, angående lokaliseringen av centrala motparter som har till uppgift att cleara transaktioner rörande finansiella värdepapper är vidare av synnerligen precis karaktär, vilket underlättar tillämpningen av den. Vad slutligen gäller frågan hur regleringsmyndigheterna i medlemsstaterna inom euroområdet uppfattar av reglerna om tillsyn av Eurosystemet påpekade tribunalen att ECB åberopat flera rättsliga grunder för sitt påstående om Eurosystemets befogenhet att utöva tillsyn över och i förekommande fall anta regler för systemen för clearing av värdepapper, vilka de centrala motparterna utgör en del av. Enligt tribunalen kunde inte sådana argument anses vara så pass uppenbart ogrundade att det direkt kunde uteslutas att regleringsmyndigheterna i medlemsstaterna inom euroområdet hade dragit slutsatsen att Eurosystemet hade normgivningskompetens för verksamheten i systemen för clearing och avveckling av värdepapper och att regleringsmyndigheterna således var skyldiga att övervaka iakttagandet av kravet på lokalisering enligt reglerna om tillsyn av Eurosystemet.

Mot bakgrund av dessa omständigheter fann tribunalen att reglerna om tillsyn av Eurosystemet medförde rättsverkningar och således utgjorde en akt mot vilken en talan om ogiltigförklaring kan väckas enligt artikel 263 FEUF.

2. BEGREPPET DIREKT BERÖRD

I dom av den 7 juli 2015, ***Federcoopesca m.fl./kommissionen*** (T-312/14, REU, EU:T:2015:472), klargjorde tribunalen att det tredje fall som beskrivs i artikel 263 fjärde stycket FEUF, med hänsyn till syftet med denna bestämmelse och den omständigheten att EUF-fördragets upphovsmän har förenat villkoret direkt berörd med ett ytterligare villkor avseende frånvaron av genomförandeåtgärder, endast är tillämpligt på en talan mot rättsakter som i sig, det vill säga oberoende av någon genomförandeåtgärd, påverkar den sökandens rättsliga ställning. När den omstridda rättsakten inte i sig påverkar sökandens rättsliga ställning räcker denna omständighet för att bedöma att det tredje fallet i artikel 263 fjärde stycket FEUF inte är tillämpligt, utan att det i sådana fall är nödvändigt att pröva huruvida rättsakten innefattar genomförandeåtgärder gentemot sökanden.

Samma frågeställning var aktuell i målet ***CSF/kommissionen*** (T-337/13, REU, EU:T:2015:502), som tribunalen avgjorde genom dom av den 15 juli 2015. Tribunalen slog fast att ett beslut, i vilket kommissionen på grundval av artikel 11.3 i direktiv 2006/42/EG[4] finner att ett förbud mot utsläppande på marknaden eller en återkallelse från marknaden som utfärdats av en medlemsstat är befogat, direkt berörde tillverkaren av den vara som avses med beslutet varför denna har rätt att väcka talan om ogiltigförklaring vid unionsdomstolen.

Enligt tribunalen har ett sådant beslut andra direkta verkningar på nämnda tillverkares rättsliga ställning än de som följer av de åtgärder som vidtagits av de nationella myndigheterna. Med hänsyn till ordalydelsen i artikel 11 i direktiv 2006/42, direktivets syfte och allmänna systematik innebär det nämligen att alla medlemsstater förutom den som har antagit den åtgärd som kommissionen har ansett vara befogad vid behov vidtar de åtgärder som behövs för att säkersälla att direktivet tillämpas korrekt och på ett enhetligt sätt. Kommissionens beslut har således den direkta verkan att det utlöser nationella förfaranden och att den rätt som den berörda tillverkaren hittills haft att sälja varor som förutsätts överensstämma med kraven enligt artikel 7 i nämnda direktiv inom hela unionen.

4 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/42/EG av den 17 maj 2006 om maskiner och om ändring av direktiv 95/16/EG (omarbetning) (EUT L 157, s. 24).

3. TALERÄTT MOT ETT BESLUT ATT INGÅ ETT INTERNATIONELLT AVTAL

I dom av den 10 december 2015, ***Front Polisario/rådet*** (T-512/12, REU, EU:T:2015:953), tog tribunalen ställning till frågan huruvida Front populaire pour la libération de la saguia-el-hamra et du rio de oro (Folkfronten för Saqia el-Hamras och Rio de Oros befrielse, nedan kallad Polisario), har rätt att väcka talan om ogiltigförklaring mot beslutet av Europeiska unionens råd om godkännande av att unionen och Konungariket Marocko ingick ett avtal.[5] Avtalet är bland annat tillämpligt på Västsahara, på vilket Polisario delvis gör anspråk.

Tribunalen konstaterade att bestämmelserna i det avtal som godkänts genom det angripna beslutet hade rättsverkningar för hela det territorium på vilket avtalet är tillämpligt, och följaktligen för det territorium i Västsahara som kontrolleras av Konungariket Marocko. Dessa verkningar rörde emellertid inte endast Konungariket Marocko, utan även Polisario, eftersom det ännu inte hade fastställts någon definitiv folkrättslig status för detta territorium som ska fastställas inom ramen för ett förhandlingsförfarande under beskydd av Förenta nationerna (FN) mellan Konungariket Marocko och just Polisario. Av samma skäl skulle Polisario betraktas som personligen berörd av det angripna beslutet. Enligt tribunalen utgjorde nämnda omständigheter just en faktisk situation som särskiljer Polisario från alla andra rättssubjekt och ger organisationen en särskild egenskap. Polisario var nämligen den enda samtalspartner som deltog i de förhandlingar som leddes under FN:s beskydd mellan Polisario och Konungariket Marocko i syfte att slutgiltigt avgöra Västsaharas folkrättsliga status.

Tribunalen slog följaktligen fast att det skulle anses att Polisario var direkt och personligen berörd av det angripna beslutet.

4. RÄTTSKAPACITET

I den ovannämnda domen *Front Polisario/rådet*[6] (EU:T:2015:953) slog tribunalen fast att en enhet som inte är en juridisk person enligt en medlemsstats eller en tredjestats rätt i vissa speciella fall ändå kan betraktas som en ”juridisk person” i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF och tillåtas att väcka talan om ogiltigförklaring med stöd av denna bestämmelse. Så är särskilt fallet när unionen och dess institutioner i sina rättsakter eller i sitt handlande behandlar enheten ifråga som ett särskilt rättssubjekt som kan ha egna rättigheter och skyldigheter och bli föremål för restriktioner.

Vad gäller det aktuella fallet konstaterade tribunalen inledningsvis att Polisario är en av parterna i konflikten angående detta icke självstyrande territoriums öde och att enheten i egenskap av part i konflikten nämndes vid namn i dokument rörande frågan, inklusive i flera av parlamentets resolutioner. Vidare påpekades att det för närvarande var omöjligt för Polisario att formellt ombildas till en juridisk person enligt Västsaharas rätt, eftersom det ännu saknades en sådan. Förvisso förvaltade Konungariket Marocko de facto praktiskt taget hela Västsaharas territorium, men det rör sig därvid om en faktisk situation som Polisario motsatte sig och som just var ursprunget till konflikten mellan Polisario och den staten. Enligt tribunalen skulle det med säkerhet vara möjligt för Polisario att ombildas till en juridisk person i överensstämmelse med rättsregler i en tredjestat, men det kunde inte av det skälet krävas av organisationen att den gör det. Slutligen erinrade tribunalen om att rådet och kommissionen själva erkänner att Västsaharas folkrättsliga status och rättsliga ställning har vissa

5| Rådets beslut 2012/497/EU av den 8 mars 2012 om ingående av avtalet genom skriftväxling mellan Europeiska unionen och Konungariket Marocko om ömsesidiga liberaliseringsåtgärder angående jordbruksprodukter, bearbetade jordbruksprodukter, fisk och fiskeriprodukter, om ersättande av protokoll nr 1, 2 och 3 och deras bilagor samt om ändring av Europa–Medelhavsavtalet om upprättande av en associering mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Konungariket Marocko, å andra sidan (EUT L 241, s. 2).

6| Denna dom behandlas även nedan i avsnittet ”Yttre förbindelser”.

särdrag och att de anser att territoriets slutgiltiga status och följaktligen vilket lands rätt som ska bli tillämplig där ska fastställas inom ramen för en fredsprocess under FN:s överinseende, och FN betraktar Polisario som en väsentlig part i en sådan process.

Mot bakgrund av dessa omständigheter slog tribunalen fast att Polisario skulle betraktas som en ”juridisk person” i den mening som avses i artikel 263 fjärde stycket FEUF.

5. BEGREPPET DEN SOM EN AKT RIKTAR SIG TILL

I beslut av den 13 mars 2015, ***European Coalition to End Animal Experiments/ECHA*** (T-673/13, REU, EU:T:2015:167), tog tribunalen ställning till frågan huruvida sökanden, vilken deltagit såsom intervenient i förfarandet vid Europeiska kemikaliemyndighetens (Echa) överklagandenämnd, kunde anses vara den till vilken det beslut som antagits under det förfarandet riktade sig.

När det rör sig om en talan om ogiltigförklaring med stöd av artikel 263 FEUF kan enligt tribunalen kan det angripna beslutet endast anses vara riktat till sökanden om något av följande villkor är uppfyllda. Antingen ska det formella kravet att det i beslutet uttryckligen anges att det är riktat till sökanden vara uppfyllt eller ska det materiella kravet att det följer av bestämmelserna i nämnda beslut att sökanden däri identifieras som en person som beslutet riktar sig till på grund av att nämnda beslut, genom att ge uttryck för upphovsmannens vilja, är avsett att medföra bindande rättsverkningar som kan påverka sökandens intressen, genom att klart förändra dennes rättsliga ställning, vara uppfyllt.

KONKURRENSREGLER TILLÄMPLIGA PÅ FÖRETAG

1. ALLMÄNT

2015 års rättspraxis har bland annat avsett reglerna för avslutande av förfarandet enligt artikel 13.2 i förordning (EG) nr 1/2003[7], iakttagandet av rätten till försvar och utlämnande av uppgifter som samlats in enligt konkurrensreglerna och huruvida dessa uppgifter eventuellt kan användas i en talan om skadestånd.

a) KLAGOMÅL – REGLERNA I ARTIKEL 13.2 I FÖRORDNING NR 1/2003

I det mål som avgjordes genom dom av 21 januari 2015, ***easyJet Airline/kommissionen*** (T-355/13, REU, EU:T:2015:36), hade talan väckts vid tribunalen mot det beslut genom vilket kommissionen hade avvisat sökandens klagomål mot en flygplatsoperatör som påstods agera konkurrenssnedvridande på markanden för flygplatstjänster. Beslutet hade fattats med stöd av artikel 13.2 i förordning nr 1/2003 med motiveringen att en nationell konkurrensmyndighet redan hade behandlat ärendet. Till stöd för sin talan gjorde sökanden gällande bland annat att kommissionen hade gjort en felaktig rättstillämpning när den fann att den nationella konkurrensmyndigheten handlagt klagomålet i den mening som avses i bestämmelserna i artikel 13.2 i förordning nr 1/2003, då klagomålet i själva verket hade avvisats av prioritetshänsyn.

7 | Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 FEUF] och [102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1).

Vad beträffar domstolsprövningen av ett kommissionsbeslut grundat på artikel 13.2 i förordning nr 1/2003, fann tribunalen att denna syftar till att kontrollera att det omtvistade beslutet inte är fattat på grundval av materiellt oriktiga uppgifter om de faktiska omständigheterna och att kommissionen inte har gjort en felaktig rättstillämpning, uppenbart oriktig bedömning eller gjort sig skyldig till maktmissbruk när den har bedömt att en medlemsstats konkurrensmyndighet redan har handlagt ett klagomål. Tribunalen erinrade om att kontrollen av beslut från medlemsstaternas konkurrensmyndigheter däremot enbart ankommer på de nationella domstolarna, vilka fyller en grundläggande funktion i tillämpningen av unionens konkurrensregler.

Vidare har enligt tribunalen uttrycket ”klagomål … som redan har handlagts av en annan konkurrensmyndighet” i artikel 13.2 i förordning nr 1/2003 en stor räckvidd då det kan omfatta alla klagomål som har handlagts av en annan konkurrensmyndighet, oberoende av utgången. Denna bokstavstolkning är förenlig med den allmänna systematiken i denna förordning av vilken det framgår att det viktiga inte är vad konkurrensmyndighetens prövning av klagomålet mynnar ut i, utan att det har prövats av den sistnämnda. Av detta följer att kommissionen får, i syfte att avvisa ett klagomål, stödja sig på att en medlemsstats konkurrensmyndighet tidigare har avvisat klagomålet av prioriteringshänsyn.

Således utgör den omständigheten – om den antas vara styrkt – att den nationella konkurrensmyndigheten i fråga inte avslutade handläggningen av ett klagomål som ingetts till den genom ett beslut i den mening som avses i artikel 5 i nämnda förordning och att den anfört prioritetshänsyn som skäl för sitt beslut utgör således inte hinder för kommissionen att med tillämpning av artikel 13.2 i förordningen konstatera att klagomålet redan har handlagts av en nationell konkurrensmyndighet och därför avvisa klagomålet.

b) RÄTTEN TILL FÖRSVAR

– RÄTTEN ATT YTTRA SIG

I dom av den 15 juli 2015, ***Akzo Nobel och Akcros Chemicals/kommissionen*** (T-485/11, REU (Utdrag), EU:T:2015:517), fick tribunalen tillfälle att framhålla att iakttagandet av rätten till försvar kräver att det företag som är föremål för en undersökning har getts tillfälle att under det administrativa förfarandet på ett meningsfullt sätt framföra sina synpunkter på huruvida de påstådda omständigheterna och förhållandena verkligen föreligger och är relevanta och på de handlingar som kommissionen har lagt till grund för sitt påstående om att företaget har begått en överträdelse av EUF-fördraget. En tidsfrist på fyra arbetsdagar för framläggande av synpunkter för det företag som var föremål för en undersökning kan enligt tribunalen inte anses förenlig med iakttagandet av rätten till försvar.

Följaktligen ska det angripna beslutet ogiltigförklaras eftersom sökandena inte har visat att det angripna beslutet skulle ha haft ett annat innehåll, men väl att sökandena hade kunnat försvara sig bättre om det inte förelegat något fel i förfarandet, det vill säga om sökandena hade fått en tillräcklig frist för att yttra sig. Tribunalen preciserade i det avseendet att bedömningen avser tidpunkten för det administrativa förfarande som ledde till att det angripna beslutet antogs, det vill säga innan beslutet antogs.

– MOTIVERINGSSKYLDIGHET

Bland de 13 domar som meddelades samma dag i en rad mål där talan hade väckts mot ett beslut genom vilket kommissionen hade påfört flera flygbolag böter för delaktighet i en kartell på marknaden för flygfrakt,[8] fick tribunalen, genom dom av den 16 december 2015, ***Martinair Holland/kommissionen*** (T-67/11, REU, EU:T:2015:984), tillfälle att, i viktiga avseenden, klargöra motiveringsskyldighetens omfattning.

Tribunalen erinrade om att, när kommissionen motiverar ett beslut som antagits i syfte att säkerställa tillämpningen av unionens konkurrensregler är den, enligt artikel 296 FEUF, skyldig att åtminstone nämna de faktiska omständigheterna och de överväganden som har väsentlig betydelse för systematiken i beslutet, för att på så sätt göra det möjligt för den behöriga domstolen och berörda parter att få kännedom om på vilka villkor kommissionen har tillämpat unionsrätten. Motiveringen ska även vara logisk och får bland annat inte innehålla motsägelser som kan hindra förståelsen av de skäl som ligger bakom rättsakten. Tribunalen underströk i det sammanhanget att principen om ett effektivt domstolsskydd kräver att artikeldelen i ett beslut som antagits av kommissionen och i vilket åsidosättanden av konkurrensreglerna fastställs, är särskilt klar och precis samt att de företag som hållits ansvariga och har ålagts sanktioner ska kunna förstå varför de funnits vara ansvariga och har ålagts sanktioner och kunna bestrida detta ansvar och sanktionerna, såsom de formulerats i nämnda artikeldel.

Vidare erinrade tribunalen om att det föreligger en motsägelse mellan skälen i ett kommissionsbeslut, när skälen däri beskriver en enda fortlöpande överträdelse, i vilken samtliga anklagade företag påstås ha deltagit, och artikeldelen, vilken innehåller flera artiklar, fastställer antingen flera enskilda och fortlöpande överträdelser eller en enda fortlöpande sådan för vilken eller vilka endast de företag som direkt har deltagit i de beteenden som avses i var och en av dessa artiklar hålls ansvariga. Tribunalen fann i det avseendet att enbart den omständigheten att det föreligger en sådan motsägelse inte räcker för att nämnda beslut ska anses vara bristfälligt motiverat, under förutsättning att, för det första, de berörda på grundval av beslutet i dess helhet kan identifiera och åberopa denna motsägelse, för det andra, att lydelsen av artikeldelen är tillräckligt tydlig och precis för att de ska kunna förstå beslutets exakta innebörd och, för det tredje, att den bevisning som använts för att visa att de företag som påstås ha deltagit i de överträdelser för vilka de hålls ansvariga i artikeldelen tydligt identifieras och undersöks i skälen. Däremot om de interna motsägelserna i kommissionsbeslutet har varit av sådant slag att de äventyrar de sanktionerade företagens rätt till försvar och hindrar tribunalen från att utföra sin prövning, är motiveringen av beslutet behäftad med sådana brister att det ska ogiltigförklaras. Så förhåller det sig bland annat när beslutet inte gör det möjligt dels att bedöma om den bevisning som återfinns i skälen är tillräcklig, dels att begripa den logik som låg bakom kommissionens bedömning att hålla mottagarna av beslutet ansvariga.

Dessutom fann tribunalen att när de nationella domstolarna fäller avgöranden om avtal, beslut eller förfaranden enligt artikel 101 FEUF som redan är föremål för ett beslut av kommissionen får de inte fatta beslut som strider mot detta beslut. Av detta följer att de nationella domstolarna är bundna av det beslut som kommissionen har antagit i den mån som nämnda beslut inte har ogiltigförklarats, vilket innebär att dess artikeldel måste kunna förstås på ett entydigt sätt. I synnerhet ska de nationella domstolarna, av den tydligt formulerade artikeldelen i ett beslut i vilket en överträdelse av konkurrensregler fastställs, kunna utläsa överträdelsens omfattning

8| Domar av den 16 december 2015, *Air Canada/kommissionen* (T-9/11, EU:T:2015:994), *Koninklijke Luchtvaart Maatschappij/kommissionen* (T-28/11, EU:T:2015:995), *Japan Airlines/ kommissionen* (T-36/11, EU:T:2015:992), *Cathay Pacific Airways/ kommissionen* (T-38/11, EU:T:2015:985), *Cargolux Airlines/ kommissionen* (T-39/11, EU:T:2015:991), *Latam Airlines Group och Lan Cargo/ kommissionen* (T-40/11, EU:T:2015:986), *Singapore Airlines och Singapore Airlines Cargo PTE/kommissionen* (T-43/11, EU:T:2015:989), *Deutsche Lufthansa m.fl./ kommissionen* (T-46/11, EU:T:2015:987), *British Airways/kommissionen* (T-48/11, EU:T:2015:988), *SAS Cargo Group m.fl./kommissionen* (T-56/11, EU:T:2015:990), *Air France-KLM/kommissionen* (T-62/11, EU:T:2015:996), *Air France/kommissionen* (T-63/11, EU:T:2015:993), och *Martinair Holland/kommissionen* (T-67/11, REU, EU:T:2015:984).

och identifiera de ansvariga personerna, för att kunna dra de nödvändiga slutsatserna med avseende på de krav på ersättning för skada som orsakats av överträdelsen vilka ingetts av personer som skadats av denna överträdelse. Lydelsen av artikeldelen i ett beslut är således i detta avseende av betydelse då den till sin natur fastställer de berörda personernas inbördes rättigheter och skyldigheter.

c) UTLÄMNANDE AV UPPGIFTER OCH TALAN OM SKADESTÅND

– UPPGIFTER SOM LÄMNAS UT INOM RAMEN FÖR PROGRAMMET FÖR FÖRMÅNLIG BEHANDLING

I det mål som avgjordes genom dom av den 15 juli 2015, ***AGC Glass Europe m.fl./kommissionen*** (T-465/12, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:505), prövade tribunalen lagenligheten av ett kommissionsbeslut om avslag på en begäran om sekretess som ett antal bilglastillverkare hade ingett. Begäran avsåg vissa uppgifter i kommissionens beslut i vilket den sistnämnda redan hade konstaterat att dessa företag hade åsidosatt artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)[9]. Till stöd för sin talan åberopade sökandena bland annat att 2002 års meddelande om samarbete[10] och 2006 års tillkännagivande om samarbete[11] innehöll bestämmelser som hos de företag som omfattades av deras tillämpningsområde skapade berättigade förväntningar om att frivilligt lämnade uppgifter kommer att förbli konfidentiella så långt detta är möjligt, även i samband med att kommissionen offentliggör sitt beslut.

Tribunalen fann i det avseendet att det framgår av punkterna 3-7 i 2002 års meddelande om samarbete och av punkterna 3-5 i 2006 års tillkännagivande om samarbete att syftet med dessa båda dokument uteslutande är att slå fast under vilka villkor ett företag kan beviljas immunitet mot böter eller nedsättning av böter. I de ifrågavarande dokumenten anges inte någon annan fördel som ett företag skulle kunna göra anspråk på i utbyte mot att det samarbetar. Denna slutsats bekräftas uttryckligen av punkt 31 i 2002 års meddelande om samarbete och av punkt 39 i 2006 års tillkännagivande om samarbete. Enligt dessa båda punkter, som är identiskt formulerade, kan det faktum att ett företag beviljas immunitet eller nedsättning i fråga om böter inte skydda det från civilrättsliga följder på grund av dess deltagande i en överträdelse av artikel 101 FEUF.

I punkt 6 i 2006 års tillkännagivande om samarbete anges dessutom att ”[f]öretag som kan tänkas ansöka om förmånlig behandling [kanske] avstår … från att samarbeta med kommissionen enligt detta tillkännagivande om det kan ha en negativ inverkan på deras ställning i civilrättsliga förfaranden, jämfört med företag som inte samarbetar”, vilket innebär att ett företag inte ska ha en svagare ställning i eventuella civilrättsliga förfaranden enbart av det skälet att företaget i samband med en ansökan om förmånlig behandling frivilligt har försett kommissionen med en skriftlig företagsredogörelse som skulle kunna bli föremål för ett editionsföreläggande. Det är i linje med denna vilja att skydda i synnerhet företagsredogörelser som kommissionen, i punkterna 31–35 i 2006 års tillkännagivande, har ålagt sig själv särskilda regler för hur sådana redogörelser ska vara utformade, vem som ska ha tillgång till dem och hur de får användas. Dessa regler rör emellertid uteslutande handlingar och redogörelser – skriftliga eller inspelade – som kommissionen har erhållit med stöd av 2002 års meddelande eller 2006 års tillkännagivande om samarbete vars offentliggörande enligt kommissionen normalt sett riskerar att undergräva skyddet för syftet med inspektioner och utredningar i den mening som avses i artikel

9 | Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1994, s. 3).

10 | Kommissionens meddelande om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 45, 2002, s. 3).

11 | Rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

4 i förordning (EG) nr 1049/2001[12]. De ifrågavarande reglerna har således varken till syfte eller verkan att hindra kommissionen från att, i det beslut varigenom det administrativa förfarandet avslutas, offentliggöra uppgifter rörande beskrivningen av överträdelsen som den har erhållit inom ramen för programmet för förmånlig behandling, och dessa regler ger inte heller upphov till några berättigade förväntningar i det avseendet.

Tribunalen fann avslutningsvis att ett sådant offentliggörande, som sker med stöd av artikel 30 i förordning nr 1/2003 och i överensstämmelse med sekretessbestämmelserna, således inte innebär ett åsidosättande av de berättigade förväntningar som sökandena kan ha till följd av 2002 års meddelande och 2006 års tillkännagivande om samarbete, vilka enbart rör beräkningen av böter och behandlingen av de handlingar och redogörelser som specifikt avses i dessa dokument.

– OMFATTNINGEN AV KRAVET PÅ OFFENTLIGGÖRANDE

Centralt för det mål som avgjordes genom dom av den 15 juli 2015, ***Pilkington Group/kommissionen*** (T-462/12, REU, EU:T:2015:508), var ett annat kommissionsbeslut om avslag på en ansökan om sekretess. Precis som i målet AGC Glass Europe hade en bilglastillverkare mot vilken kommissionen hade riktat ett beslut om fastställande av förekomsten av en kartell inom denna sektor, opponerat sig mot att vissa uppgifter i sistnämnda beslut offentliggjordes. Tillverkaren ifrågasatte beslutet att avslå dess ansökan om sekretess med motiveringen att ett sådant avslag innebar en avvikelse från kommissionens tidigare praxis avseende offentliggörande av konfidentiella uppgifter i förhållande till den praxis som tidigare gällt i specifika och liknande fall. Kommissionen åsidosatte därigenom principen om likabehandling och skyddet för berättigade förväntningar.

Tribunalen fann i det avseendet att kommissionen får, när den utövar sina befogenheter vad gäller genomförande av unionens konkurrensrätt, med iakttagande av sekretessreglerna, offentliggöra en fullständigare version av sina beslut än vad som är minimikravet enligt artikel 30 i förordning nr 1/2003. Kommissionen får således – såsom när det gäller den allmänna bötesnivån – anpassa sin inställning vad gäller offentliggörande av beslut med hänsyn till sin konkurrenspolitik. Det tillsynsuppdrag som kommissionen har enligt artiklarna 101.1 FEUF och 102 FEUF omfattar nämligen inte endast att utreda och bestraffa individuella överträdelser, utan medför även en skyldighet att föra en allmän politik som syftar till att på konkurrensområdet tillämpa de principer som fastställts i EUF-fördraget, och att påverka företagens beteende i denna riktning.

Även om det antas att kommissionen genom det angripna beslutet har ändrat sin inställning vad gäller detaljnivån i den offentliggjorda versionen av bilglasbeslutet i förhållande till tidigare ärenden påverkar detta faktum, med hänsyn till den analys som gjorts vid prövningen av den andra grunden, enligt tribunalen inte i sig det angripna beslutets lagenlighet.

2. RÄTTSPRAXIS PÅ OMRÅDET FÖR ARTIKEL 101 FEUF

a) ANSVAR – AGENTAVTAL

I dom av den 15 juli 2015, ***voestalpine och voestalpine Wire Rod Austria/kommissionen*** (T-418/10, REU, EU:T:2015:516), preciserade tribunalen, vid vilken talan väckts av ett företag som bestred sin påstådda delaktighet, via sin agent i Italien, i en regional del av en kartell som omfattade 18 leverantörer av stål för

12| Rådets förordning (EG) nr 1049/2001 av den 30 maj 2001 om allmänhetens tillgång till Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar (EGT L 145, s. 43).

spännarmering,[13] vilka kriterier som gör det möjligt att avgöra huruvida två företag som utgör två olika juridiska personer, i syfte att tillskriva en av dessa ansvar för konkurrensbegränsande beteende, kan anses utgöra en enda ekonomisk enhet med ett enhetligt beteende på marknaden.

I det avseendet fann tribunalen, efter att ha erinrat om att begreppet företag i konkurrensrättsliga sammanhang ska förstås som en ekonomisk enhet som kan bestå av flera företag som utgör olika juridiska personer, att, vad gäller företag som står i ett vertikalt förhållande, såsom en huvudman och hans agent eller mellanman, ska två faktorer beaktas vid bedömningen av huruvida det föreligger en ekonomisk enhet: För det första ska det beaktas huruvida mellanmannen påtar sig en ekonomisk risk och, för det andra, huruvida de tjänster som mellanmannen tillhandahåller huvudmannen inte tillhandahålls andra.

I det sammanhanget, preciserade tribunalen, är det viktigt att fastställa i vilken utsträckning agenten står de ekonomiska riskerna med försäljningen eller vid utförandet av avtal med tredjeman i fråga om de uppgifter som agenten fått i uppdrag av huvudmannen att utföra. Vidare påpekades, med avseende på huruvida mellanmannens tjänster kan betraktas som exklusiva när agenten inte företräder en utan två huvudmän, att det för att avgöra huruvida det föreligger en ekonomisk enhet är viktigt att veta om agenten, vad avser de uppgifter som huvudmannen har anförtrott vederbörande, kan agera som en självständig näringsidkare som fritt kan bestämma sin egen marknadsstrategi. Om agenten inte kan agera på det sättet ingår de uppgifter som agenten utför för nämnda huvudmans räkning i den sistnämndas verksamhet.

b) PRESKRIPTION

– PRESKRIPTIONSAVBRYTANDE HANDLING – BESLUT OM VILLKORAD IMMUNITET

I dom av den 6 oktober 2015, ***Corporación Empresarial de Materiales de Construcción/kommissionen*** (T-250/12, REU, EU:T:2015:749), fick tribunalen även möjlighet att klargöra frågan huruvida ett beslut enligt punkt 15 i 2002 års meddelande om samarbete om beviljande av villkorad immunitet ska kvalificeras som en preskriptionsavbrytande handling i den mening som avses i artikel 25.3 i förordning nr 1/2003.

Tribunalen fann i det avseendet att ett beslut om att bevilja den som ansöker om förmånlig behandling villkorad immunitet är, genom att ge vederbörande en särskild processuell ställning, av grundläggande betydelse för att kommissionen ska kunna undersöka och beivra misstänkta överträdelser av konkurrensreglerna. Programmet för förmånlig behandling bidrar nämligen direkt till att beivrandet av överträdelser av konkurrensreglerna får full verkan. Beslutet att bevilja ett företag som ansöker om förmånlig behandling villkorad immunitet, gör det vidare möjligt att visa att ansökan uppfyller de uppsatta villkoren för att efter det administrativa förfarandet, under vissa förutsättningar, kunna beviljas slutlig immunitet. Denna processuella ställning tvingar slutligen nämnda sökande att fram till det att kommissionen fattar ett slutgiltigt beslut agera på ett sätt som uppfyller villkoren i punkt 11 a–c i 2002 års meddelande om samarbete, för att kunna göra anspråk på att beviljas slutlig immunitet.

Tribunalen slöt sig till att ett beslut om villkorad immunitet är en processuell åtgärd som syftar till att undersöka eller ingripa mot överträdelsen i den mening som avses i artikel 25.3 första meningen i förordning nr 1/2003, vilken ska betraktas som en preskriptionsavbrytande åtgärd som ger upphov till allmängiltiga verkningar (*erga omnes*) för alla företag som deltagit i den ifrågavarande överträdelsen.

13 | Beträffande andra aspekter av denna kartell, avseende metoden för beräkning av böterna, se redogörelsen nedan under c) Beräkning av böterna.

– ANSVAR – FÖRHÅLLANDET MELLAN DOTTERBOLAG OCH MODERBOLAG

I det mål som avgjordes genom dom av den 15 juli 2015, ***Akzo Nobel m.fl./kommissionen*** (T-47/10, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:506), hade talan väckts vid tribunalen om ogiltigförklaring av ett beslut genom vilket kommissionen hade konstaterat att sökande hade deltagit i en kartell på den europeiska marknaden för värmestabilisatorer. Till stöd för sin talan gjorde sökandena, som bestod i ett moderbolag och dess dotterbolag verksamma på denna marknad, bland annat gällande åsidosättande av artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003, med hänvisning till att kommissionens möjligheter att vidta åtgärder mot nämnda dotterbolag var preskriberade och därmed även kommissionens möjlighet att ålägga dessa dotterbolag att betala böter solidariskt med moderbolaget.

Tribunalen fann att ett företags dotterbolag som själva deltagit i överträdelser av artikel 101.1 FEUF kunde göra gällande att preskriptionsfristen i artikel 25.1 b i förordning nr 1/2003 hade löpt ut vad avsåg dem, eftersom kommissionens första åtgärder i syfte att undersöka eller ingripa mot överträdelserna i den mening som avses i artikel 25.3 i nämnda förordning vidtogs efter det att nämnda frist hade löpt ut beträffande dessa dotterbolag. Tribunalen erinrade dock om att preskription enligt artikel 25 i förordning nr 1/2003 inte innebär att överträdelsen inte anses ha ägt rum eller att kommissionen hindras att i ett beslut fastställa ansvar för en sådan. Preskriptionen innebär endast att de företag, vars överträdelser preskriberats, undgår påföljder.

Vidare följer det av en bokstavstolkning samt en teleologisk och kontextuell tolkning av artikel 25 i förordning nr 1/2003 att preskription enligt artikel 25.1 verkar till förmån för, och kan åberopas av, varje rättssubjekt separat när de är föremål för kommissionens ingripanden. Enligt tribunalen medför inte enbart den omständigheten att ett dotterbolag i en koncern, i betydelsen ekonomisk enhet, drar nytta av att preskriptionsfristen löpt ut att moderbolagets ansvar kan ifrågasättas eller att kommissionen inte kan vidta åtgärder mot moderbolaget. Denna bedömning strider inte enligt tribunalen mot användningen i artikel 25.3 och 25.4 i förordning nr 1/2003 av begreppet företag, i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, som endast syftar till att ange de åtgärder som avbryter preskriptionsfristen liksom omfattningen av deras verkan i förhållande till alla de företag och företagssammanslutningar som har deltagit i överträdelsen, det vill säga inbegripet de juridiska personer de består av.

c) BERÄKNING AV BÖTERNA

– FASTSTÄLLANDE AV VÄRDET AV ETT FÖRETAGS FÖRSÄLJNING

I dom av den 9 september 2015, ***Panasonic och MT Picture Display/kommissionen*** (T-82/13, REU (Utdrag), överklagad till domstolen EU:T:2015:612), uttalade sig tribunalen om de tillämpliga kriterierna vid bestämningen av värdet av ett företags försäljning för att kunna fastställa rätt bötesbelopp. Tribunalen fann att sökandena i förevarande mål, som svar på kommissionens begäran om upplysningar, hade föreslagit en alternativ metod för beräkningen av värdet på direkta försäljningar inom EES för omvandlade produkter, vilken gick ut på att beakta det viktade genomsnittliga värdet på färgkatodstrålerör för tv-apparater relaterade till nämnda försäljningar, med avseende på deras verkliga storlek och perioden i fråga. Enligt tribunalen framgår det av punkt 15 i 2006 års riktlinjer om beräkning av böter[14], att kommissionen ska, när den fastställer värdet av ett företags försäljning, utgå från de bästa uppgifter som finns tillgängliga för företaget. Eftersom kommissionen hade uppgifter som på ett mer exakt sätt speglade värdet av den direkta försäljningen inom EES av omvandlade

14 | Riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 23.2 a i förordning (EG) nr 1/2003 (EUT 2006, C 210, s. 2).

produkter konstaterade tribunalen att den avvikit från riktlinjerna när det gäller beräkningen av sökandenas böter utan att ge någon motivering till detta.

Tribunalen fann att det således ankom på den att, inom ramen för sin obegränsade behörighet, fastställa sökandenas böter med beaktande av de sifferuppgifter som sökandena lämnat in under det administrativa förfarandet. Tribunalen fann att det hade gjorts en korrekt bedömning av omständigheterna i målet när det bötesbelopp som sökandena skulle påföras fastställdes på grundval av de uppgifter om försäljningsvärdet som getts in som svar på kommissionens begäran om upplysningar.

– INDIVIDUALISERING AV PÅFÖLJDEN

År 2015 fick tribunalen, i en rad mål där talan hade väckts mot de kommissionsbeslut genom vilka kommissionen hade beivrat 18 leverantörer av stål för spännarmering på grund av delaktighet i en kartell inom denna sektor, tillfälle att på ett användbart sätt förtydliga beräkningsmetoden för böterna.

I domar av den 15 juli 2015, ***SLM och Ori Martin/kommissionen*** (T-389/10 och T-419/10, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:513), ***Fapricela/kommissionen*** (T-398/10, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:498), ovannämnda voestalpine och voestalpine Wire Rod Austria/kommissionen (EU:T:2015:516), och ***Trafilerie Meridionali/kommissionen*** (T-422/10, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:512), erinrade tribunalen om att, i en situation som den förevarande, i vilken den aktuella kartellen bestod av flera delar och av kommissionen hade kvalificerats som en enda, komplex och fortlöpande överträdelse, framgår det av principen om att påföljder och sanktionsåtgärder ska vara individuella att sanktionen ska fastställas med beaktande av den situation som vart och ett av de överträdande företagen befinner sig i, i förhållande till överträdelsen.

I de ovannämnda domarna voestalpine och voestalpine Wire Rod Austria/kommission (EU:T:2015:512) samt SLM och Ori Martin/kommissionen (EU:T:2015:513), fann tribunalen att när det rör sig om en enda överträdelse, i betydelsen komplex överträdelse, som omfattar flera avtal och samordnade förfaranden på olika marknader där inte alla de som gjort sig skyldiga till överträdelsen är närvarande eller på vilka de endast känner till delar av den samlade planen, ska påföljderna fastställas individuellt med hänsyn till de berörda företagens agerande och beskaffenhet. Tribunalen preciserade sålunda att ett överträdande företag som inte har hållits ansvarigt för vissa delar av en enda överträdelse följaktligen inte kan anses ha haft någon roll vid genomförandet av nämnda delar. I det avseendet fann tribunalen i den ovannämnda domen Trafilerie Meridionali/kommissionen (EU:T:2015:512), att ett företag som fastställts vara ansvarigt med avseende på flera delar i en kartell bidrar i större omfattning till kartellens effektivitet och allvar än en kartelldeltagare som enbart deltar i en enda del i denna kartell. Det ena företaget gör sig således skyldigt till en allvarligare överträdelse än det andra. Tribunalen underströk att ett företag under alla omständigheter aldrig kan ålägga böter vars storlek beräknas med hänsyn till ett deltagande i en samverkan som det inte hållits ansvarigt för.

I de ovannämnda domarna voestalpine och voestalpine Wire Rod Austria/kommissionen (EU:T:2015:512), samt SLM och Ori Martin/kommissionen (EU:T:2015:513) fann tribunalen att i praktiken kan en individualisering av påföljden i förhållande till överträdelsen ske under olika skeden i förfarandet för fastställande av bötesbeloppet. Kommissionen kan på så sätt undersöka särdragen i ett företags delaktighet i överträdelsen för det första i samband med bedömningen av den enda överträdelsens objektiva svårighetsgrad som sådan, för det andra vid beaktandet av eventuella förmildrande omständigheter och för det tredje i ett senare skede, efter bedömningen av överträdelsens objektiva svårighetsgrad eller de förmildrande omständigheterna. I punkt 36 i 2006 års riktlinjer anges i det avseendet att kommissionen i vissa fall kan ålägga symboliska böter och att den, såsom anges i punkt 37 i riktlinjerna, även kan avvika från den allmänna metoden för att fastställa bötesbeloppet om omständigheterna i en enskild situation så kräver.

– BETALNINGSFÖRMÅGA – DOMSTOLSPRÖVNING

Tribunalen fick, i samband med ett antal mål i vilka talan hade väckts på området för stål för spännarmering, i de ovannämnda domarna Fapricela/kommissionen (EU:T:2015:498), Trafilerie Meridionali/kommissionen (EU:T:2015:512) och i dom av den 15 juli 2015, ***Westfälische Drahtindustrie m.fl./kommissionen*** (T-393/10, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:515), bland annat tillfälle att slå fast att en nedsättning av bötesbeloppet inte kunde beviljas med stöd av punkt 35 i 2006 års riktlinjer om beräkning av böter med beaktande av företagens betalningsförmåga annat än i undantagsfall och på de villkor som fastställs i dessa riktlinjer. Det ska således för det första visas att de ålagda böterna ”oåterkalleligen skulle äventyra det berörda företagets ekonomiska bärkraft och leda till att företagets tillgångar förlorade allt värde”. För det andra ska det även fastställas att det föreligger ”en viss ekonomisk kontext och … ett samhällssammanhang”. Dessa båda grupper av villkor har tidigare klargjorts av unionsdomstolarna, före antagandet av punkt 35 i riktlinjerna för beräkning av böter, och en tillämpning av denna punkt på de berörda företagen utgör på det sättet ett konkret uttryck för proportionalitetsprincipen i fråga om sanktioner för överträdelser av konkurrensrätten. Eftersom tillämpningen av punkt 35 i 2006 års riktlinjer utgör den sista omständighet som beaktas vid fastställandet av de böter som ska åläggas för överträdelse av de konkurrensregler som är tillämpliga på företag, omfattas enligt tribunalen bedömningen av de bötfällda företagens betalningsförmåga av den obegränsade behörighet som föreskrivs i artikel 261 FEUF och i artikel 31 i förordning nr 1/2003.

Dessutom, enligt tribunalen, innebär inte avsaknaden av en prövning ex officio av det omtvistade beslutet ett åsidosättande av principen om ett effektivt domstolsskydd. Ett iakttagande av denna princip kräver inte att tribunalen, som visserligen är skyldig att bemöta de grunder som har åberopats och pröva såväl faktiska som rättsliga omständigheter, ex officio företar en ny och uttömmande granskning av handlingarna i målet. Med förbehåll för de grunder som omfattas av tvingade rätt och som det ankommer på unionsdomstolen att pröva och i förekommande fall behandla ex officio, ska unionsdomstolen vidare utföra sin granskning på grundval av de omständigheter som klaganden har anfört till stöd för sina grunder och får inte hänvisa till kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning med avseende på bedömningen av dessa omständigheter, och på så sätt avstå från att göra en fördjupad prövning av såväl rättsliga som faktiska omständigheter.

Slutligen ska, enligt tribunalen, unionsdomstolen i princip, och med förbehåll för prövningen av de uppgifter som parterna har lagt fram vid den, beakta de rättsliga och faktiska förhållanden som föreligger vid den tidpunkt då den fattar sitt avgörande, om den anser att det är motiverat att utöva denna behörighet.

– NEDSÄTTNING AV BÖTESBELOPPET PÅ GRUND AV DEN ORIMLIGT LÅNGA HANDLÄGGNINGSTIDEN FÖR DET ADMINISTRATIVA FÖRFARANDET – DOMSTOLSPRÖVNING

I den ovannämnda domen Akzo Nobel m.fl./kommissionen (EU:T:2015:506) prövade tribunalen, mot bakgrund av principen om likabehandling, ett beslut genom vilket kommissionen hade beviljat nedsättning av det bötesbelopp som företag i en kartell hade påförts med undantag för de företag, och däribland sökandena, som hade väckt talan vid domstol mot beslut som var riktade mot dem och som hade fattats under det administrativa förfarandet.

Enligt tribunalen strider det resonemang, enligt vilket denna skillnad i behandling motiveras av att situationen skiljer sig åt i den meningen att sökandena, till skillnad från övriga företag, hade väckt talan i domstol, mot principen om ett effektivt domstolsskydd. I och med att kommissionen beviljade alla andra berörda företag utom

sökandena en nedsättning av böterna med anledning av den långa handläggningstiden för det administrativa förfarandet gav det angripna beslutet upphov till en omotiverad skillnad i behandling.

d) FÖRLIKNING – HYBRIDSITUATION

– BÖTER – LIKABEHANDLING

I dom av den 20 maj 2015, ***Timab Industries*** och ***CFPR/kommissionen*** (T-456/10, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:296), i vilken en kartell på den europeiska marknaden för fosfater för djurfoder behandlades, klargjorde tribunalen räckvidden av principen om likabehandling i samband med tillämpningen av det förlikningsförfarande i kartellärenden som har införts genom förordning (EG) nr 622/2008[15]. Denna dom gav tribunalen möjlighet att för första gången uttala sig angående detta förfarande.

Tribunalen fann i det avseendet att, i de fall ett förlikningsförfarande inte omfattar samtliga deltagare i en överträdelse på grund av att, såsom i det aktuella målet, ett företag drar sig ur förlikningsförfarandet, ska kommissionen anta två olika beslut. Dels ska den, enligt ett förenklat förfarande (förlikningsförfarande), anta ett beslut vars adressater är de deltagare i överträdelsen som har beslutat att ingå förlikning och medge sitt ansvar. Dels ska kommissionen, enligt ett ordinarie förfarande, anta ett beslut avseende de deltagare i överträdelsen som har beslutat att inte ingå förlikning. Det är emellertid enligt tribunalen även i en sådan hybridsituation, i vilken det antas två beslut med olika adressater och enligt två olika förfaranden, fråga om deltagare i en och samma kartell, vilket innebär att principen om likabehandling ska iakttas. Denna princip innebär, vilket tribunalen erinrade om, att jämförbara situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling.

Härav följer att om, enligt tribunalen, förlikningsförfarandet är ett alternativt administrativt förfarande till det vanliga administrativa förfarandet, och skiljer sig från detta då det har vissa särskilda kännetecken, såsom att anmärkningarna meddelas i förväg och att det anges ett intervall för det sannolika bötesbeloppet, så är 2006 års riktlinjer för beräkning av böter fullt ut tillämpliga i detta sammanhang. Detta innebär att det vid fastställandet av bötesbeloppet inte får förekomma diskriminering mellan de parter som har deltagit i samma kartell vad beträffar de delar och beräkningsmetoder som inte kan hänföras till förlikningsförfarandets särskilda kännetecken, såsom tillämpningen av en nedsättning på 10 procent vid förlikning.

– BÖTESINTERVALL – BINDANDE KARAKTÄR

I den ovannämnda domen Timab Industries och CFPR/kommissionen (EU:T:2015:296), uttalade sig tribunalen även om verkningarna av ett meddelande om bötesintervall under förlikningsförfarandet till ett företag som drog sig ur detta förfarande.

Tribunalen underströk för det första att bötesintervallet är ett unikt instrument som är avsett specifikt för förlikningsförfarandet. Artikel 10a.2 i förordning (EG) nr 773/2004[16] ger i det avseendet uttryckligen kommissionens avdelningar möjlighet att tillhandahålla deltagare i förlikningsdiskussioner en uppskattning av

15| Kommissionens förordning (EG) nr 622/2008 av den 30 juni 2008 om ändring av förordning (EG) nr 773/2004 om genomförande av förlikningsförfaranden i kartellärenden (EUT L 171, s. 3).

16| Kommissionens förordning (EG) nr 773/2004 av den 7 april 2004 om kommissionens förfaranden enligt artiklarna [101 FEUF] och [102 FEUF] (EUT L 123, s. 18).

de böter de kan komma att åläggas med hänsyn till den vägledning som ges i 2006 års riktlinjer om beräkning av böter, i tillkännagivandet om förlikningsförfaranden[17] och, vid behov, i 2002 års meddelande om samarbete.

Tribunalen fann att om företaget inte ger in någon förlikningsinlaga kommer det förfarande som leder fram till det slutliga beslutet att regleras av de allmänna bestämmelserna i förordning nr 773/2004 i stället för av bestämmelserna om förlikningsförfarandet. Härav följer även att det bötesintervall som sökandena underrättas om under förlikningsförfarandet saknar betydelse, eftersom det är ett instrument knutet till just detta förfarande. Det vore således ologiskt, och till och med olämpligt, om kommissionen var skyldig att tillämpa eller hänvisa till ett bötesintervall som fastställts i ett annat, då avslutat förfarande. Att redan i meddelandet om invändningar ange ett bötesintervall skulle enligt tribunalen dessutom stå i strid med denna rättsakts rent förberedande karaktär och kommissionen skulle då fråntas sin möjlighet att ålägga böter anpassade till nya omständigheter som föreligger vid tidpunkten för beslutet, samtidigt som den är skyldig att beakta nya argument eller bevis som den underrättas om under det ordinarie förfarandet och som kan få betydelse för bötesbeloppet.

3. RÄTTSPRAXIS PÅ OMRÅDET FÖR FÖRETAGSKONCENTRATIONER

I det mål som avgjordes genom dom av den 13 maj 2015, ***Niki Luftfahrt/kommissionen*** (T-162/10, REU, EU:T:2015:283), hade en talan om ogiltigförklaring väckts vid tribunalen mot det beslut genom vilket kommissionen hade godkänt en koncentration på området för flygtransporter, på villkor att de föreslagna åtagandena iakttogs, och som avsåg Deutsche Lufthansa AG:s avsikt att förvärva kontrollen över Austrian Airlines.

Tribunalen erinrade till att börja med om att definitionen av den relevanta marknaden med avseende på koncentrationer inte nödvändigtvis motsvarar definitionen av den relevanta marknaden med avseende på statligt stöd, då dessa förfaranden skiljer sig åt vad avser såväl deras föremål som deras rättsliga grund nämligen artikel 108.2 första stycket FEUF i det ena fallet, och artikel 8.2 i förordning (EG) nr 139/2004[18] i det andra. Kommissionen ska, vid kontroll av koncentrationer, enligt artikel 2.2 och 2.3 i förordning nr 139/2004 säkerställa att koncentrationen inte påtagligt hämmar den effektiva konkurrensen på den inre marknaden eller en väsentlig del av denna. Tyngdpunkten i bedömningen ska således avse huruvida koncentrationen innebär konkurrensbegränsningar. Det är skälet till att de åtaganden som föreslås av de anmälande parterna syftar till att avhjälpa de konkurrensproblem som skapas av koncentrationen på de marknader där parterna konkurrerade med varandra före koncentrationen. Tribunalen slog vidare fast att kommissionen måste, vid prövningen av om en koncentration är förenlig med den gemensamma marknaden, bedöma koncentrationens konkurrensbegränsande verkan på de marknader där parterna i sammanslagningen har överlappande verksamhet. Om en av parterna redan före koncentrationen har en monopolställning på den relevanta marknaden, faller detta därför per definition vid sidan av bedömningen av koncentrationens effekter på konkurrensen. Situationen är däremot en annan när en monopolställning eller dominerande ställning är följden av koncentrationen eller förstärks av denna. I ett sådant fall kan kommissionen inte, såvida inte parterna gjort åtaganden som mildrar effekterna av den dominerande ställningen på konkurrensen, förklara koncentrationen förenlig med den gemensamma marknaden.

Tribunalen, som även hade att uttala sig om sökandens grund under vilken det gjordes gällande att det hade gjorts en uppenbart oriktig bedömning med avseende på den relevanta marknadens geografiska avgränsning, underströk att, för det första, om kommissionen definierade den relevanta marknaden enligt den så kallade A&D-metoden, enligt vilken varje förbindelse mellan en avgångs- och en destinationsort anses utgöra en

17 | Kommissionens tillkännagivande om förlikningsförfaranden i samband med beslut enligt artikel 7 och artikel 23 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 i kartellärenden (EUT C 167, s. 1).

18 | Rådets förordning (EG) nr 139/2004 av den 20 januari 2004 om kontroll av företagskoncentrationer (EUT L 24, s. 1).

separat marknad, var denna metod förenlig med riktlinjerna i rättspraxis. För det andra, vad gäller den av sökanden påstådda underlåtenheten att bedöma koncentrationens inverkan på konkurrensen på den relevanta geografiska marknaden, vilken definierats med utgångspunkt i en ”helhetsbedömning”, fann tribunalen att, när kommissionen kritiseras för att inte ha beaktat ett eventuellt konkurrensproblem på andra marknader än de som omfattas av konkurrensbedömningen, måste sökanden åberopa starka indicier som på ett påtagligt sätt visar att det föreligger ett konkurrensproblem som har en sådan inverkan att det borde ha undersökts av kommissionen. Eftersom sökanden inte med tillräcklig precision har definierat den relevanta geografiska marknad som vederbörande påstod vara för handen, fann tribunalen att det följaktligen var omöjligt för den att bedöma huruvida kommissionen borde ha undersökt den aktuella koncentrationens potentiella inverkan på konkurrensen på denna marknad.

I det mål som avgjordes genom dom av den 9 mars 2015, ***Deutsche Börse/kommissionen*** (T-175/12, EU:T:2015:148), hade talan väckts vid tribunalen mot kommissionens beslut att förklara en planerad företagskoncentration mellan Deutsche Börse AG och NYSE Euronext Inc. oförenlig med den inre marknaden. Beslutet grundande sig på att transaktionen ifråga hade bedömts kunna påtagligt hämma den effektiva konkurrensen genom att skapa en dominerande eller monopolliknande ställning. Enligt kommissionen skulle koncentrationen ha lett till en unik vertikal struktur i och med att den skulle kontrollera mer än 90 procent av den globala handeln med europeiska derivat på börsen.

Tribunalen underkände Deutsche Börses argument med avseende på de effektivitetsvinster som företagskoncentrationen hade kunnat ge och de åtaganden som de företag som planerat att delta i den hade gjort i syfte att väga upp de påtagliga begränsningarna för en effektiv konkurrens. Tribunalen fann i det avseendet att det, såsom framgår av punkt 87 i 2004 års riktlinjer för bedömningen av horisontella koncentrationer[19], ankommer på de samgående parterna att i god tid lämna all relevant information som är nödvändig för att visa att de påstådda effektivitetsvinsterna är specifika för koncentrationen och troligen kommer att förverkligas. På motsvarande sätt åligger det de anmälande parterna att visa i vilken utsträckning effektivitetsvinsterna sannolikt kommer att motverka eventuella negativa verkningar på konkurrensen som koncentrationen annars skulle ge upphov till, och därmed direkt gynna konsumenterna. Frågan om en eventuell negativ inverkan på konkurrensen, vilken det ankommer på kommissionen att bevisa, skiljer sig nämligen från frågan huruvida effektivitetsvinsterna kommer att ge konsumenterna fördelar, är koncentrationsspecifika och kontrollerbara, vilket det ankommer på de samgående parterna att bevisa. Härav följer att bevisbörden för att de påstådda effektivitetsvinsterna är kontrollerbara ligger på parterna i företagskoncentrationen. Denna fördelning av bevisbördan kan anses objektivt motiverad eftersom, för det första, det är nämnda parter som har tillgång till relevant information i det avseendet och, för det andra, argumentet med avseende på effektivitetsvinsterna syftar till att väga upp kommissionens slutsatser att den planerade företagskoncentrationen troligen kommer att ha en påtaglig negativ inverkan på den effektiva konkurrensen genom att skapa en dominerande ställning.

Tribunalen tillade även att, såsom det med rätta har uttryckts i punkt 86 i 2004 års riktlinjer för bedömningen av horisontella koncentrationer, effektivitetsvinsterna ska gå att ”kontrollera” så att kommissionen kan vara rimligen säker på att de troligtvis kommer att förverkligas och att de är tillräckligt betydande för att motverka de eventuella skadliga verkningarna av en koncentration för konsumenterna. Villkoret att effektivitetsvinsterna ska vara kontrollerbara kräver dock inte att den part som har anmält transaktionen lägger fram uppgifter som kan kontrolleras på ett oberoende sätt av en utomstående eller inger handlingar daterade före koncentrationen som gör det möjligt att på ett objektivt och oberoende sätt bedöma omfattningen av de effektivitetsvinster som förvärvet skulle leda till. I det sammanhanget påverkar inte den omständigheten att en kund hoppas kunna göra nettobesparingar efter ett och ett halvt eller två år kommissionens underkännande av påståendet att koncentrationen skulle kunna ge kunderna positiva fördelar, eftersom det i 2004 års riktlinjer för bedömningen

19| Riktlinjer för bedömning av horisontella koncentrationer enligt rådets förordning om kontroll av företagskoncentrationer (EUT C 31, 5.2.2004, s. 5).

av horisontella koncentrationer med rätta anges att, allmänt gäller att ju senare effektivitetsvinsterna beräknas kunna förverkligas, desto mindre troligt är det enligt kommissionen att effektivitetsvinsterna faktiskt förverkligas.

STATLIGT STÖD

1. SELEKTIVITET

I dom av den 17 december 2015, ***Spanien m.fl./kommissionen*** (T-515/13 och T-719/13, REU, EU:T:2015:1004), fick tribunalen tillfälla att klargöra begreppet selektivitet, ett avgörande kriterium för kvalificeringen av en åtgärd som statligt stöd.

Målet rörde ett kommissionsbeslut att förklara visa skatteåtgärder som omfattade det ”spanska tax lease-systemet” delvis oförenliga med den inre marknaden. Systemet användes i samband med transaktioner rörande konstruktionsarbeten vid varv och rederiers anskaffning av fartyg. Det baserade sig på skatteplanering där två mellanhänder i form av ett leasing-företag och en ekonomisk intressegruppering, som inrättats av den bank som ansvarade för arrangemanget, användes i samband med fartygsförsäljning. Banken sålde andelar i dessa intressegrupperingar till investerare och skapade ett komplext nät av kontrakt mellan de olika parterna.

Syftet med arrangemanget var att skapa skattefördelar för investerare och överföra en del dessa fördelar till rederierna i form av rabatter på fartygspriset medan investerarna fick övriga fördelar i form av avkastning på investeringen.

Tribunalen fann att kommissionen felaktigt kommit fram till att det rörde sig om en selektiv ekonomisk fördel och därmed om statligt stöd till förmån för intressegrupperingarna och investerarna.

Vad särskilt avsåg investerarna fann tribunalen att den ekonomiska fördel de hade fått inte var av selektiv karaktär. Trots att det förelåg ett system för godkännande, förblev de aktuella fördelarna tillgängliga på samma villkor för alla investerare som beslutade sig för att delta i tax lease-operationerna genom förvärv av andelar i de ekonomiska intressegrupperingar som bankerna hade bildat. Dessa fördelar var således av allmän karaktär i förhållande till investerarna, vilka var verksamma inom samtliga ekonomiska sektorer.

I dom av den 25 mars 2015, ***Belgien/kommissionen*** (T-538/11, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:188) föranleddes tribunalen att pröva ett kommissionsbeslut angående Konungariket Belgiens finansiering av obligatorisk screening efter transmissibla spongiforma encefalopatier (TSE) hos nötkreatur.

Tribunalen fann i det sammanhanget att kommissionens bedömning att den omtvistade åtgärden var av selektiv karaktär var korrekt. Kommissionen hade nämligen konstaterat att Konungariket Belgien, genom den aktuella åtgärden, hade gett näringsidkare i nötköttssektorn en fördel, genom att kostnadsfritt erbjuda vissa kontroller som näringsidkarna var skyldiga att genomföra innan deras varor kunde släppas ut på marknaden eller saluföras, medan denna fördel inte erbjöds företag i andra sektorer som också var skyldiga att genomföra kontroller innan deras varor kunde släppas ut på marknaden eller saluföras. Tribunalen avvisade i synnerhet Konungariket Belgiens argument att den aktuella åtgärdens selektiva karaktär enbart kan bedömas mot bakgrund av de företag som producerar, saluför eller bearbetar de produkter som omfattas av de obligatoriska BSE-testerna, eftersom övriga företag i faktiskt och rättsligt hänseende inte befinner sig i en jämförbar situation. En åtgärds selektiva karaktär ska nämligen bedömas i förhållande till samtliga företag och inte i förhållande till de företag som erhåller samma fördel inom samma grupp.

2. ÅTGÄRDER SOM MINSKAR DE UTGIFTER SOM NORMALT BELASTAR FÖRETAGEN

I de mål som avgjordes genom domar av den 26 februari 2015, ***Frankrike/kommissionen*** (T-135/12, EU:T:2015:116), och ***Orange/kommissionen*** (T-385/12, överklagad till domstolen, EU:T:2015:117), prövade tribunalen lagenligheten av ett beslut genom vilket kommissionen hade förklarat det stöd som Republiken Frankrike hade beviljat företaget France Télécom genom en reform av finansieringen av pensionerna för statsanställda vid detta bolag, på vissa villkor delvis förenligt med den inre marknaden. Sökandena ifrågasatte bland annat kvalificeringen av den omtvistade reformen som statligt stöd.

Tribunalen fann i det avseendet att en åtgärd inte kan kvalificeras som statligt stöd när den endast går ut på att förhindra att mottagarens budget inte belastas med en utgift som, i en normal situation, inte hade existerat, i den mening som avses i dom av den 23 mars 2006, Enirisorse[20]. Emellertid konstaterade den att, under de i målet aktuella omständigheterna, den omtvistade åtgärden ingick i ett helt och hållet specifikt och avvikande system. Vidare fann tribunalen att det i rättspraxis därefter hade preciserats att en åtgärd inte kan undgå att kvalificeras som statligt stöd när mottagarna av denna åläggs en specifik pålaga av annat slag, utan samband med den aktuella åtgärden.

I detta mål underströk tribunalen att pensionssystemet för statsanställda härrörde från ett i rättsligt hänseende annat system som uppenbarligen var skilt från det system som var tillämpligt på privatanställda, såsom anställda i konkurrerande företag till France Télécom. Följaktligen gick det inte att komma fram till att den omtvistade åtgärden syftade till att undvika att France Télécom skulle drabbas av en pålaga som, under normala omständigheter, inte skulle belasta dess budget i den mening som avses i den ovannämnda domen Enirisorse (EU:C:2006:197).

I övrigt, med avseende på argumentet att den omtvistade åtgärden hade befriat France Télécom från en strukturell lagstadgad nackdel, fann tribunalen att, även om förekomsten av en sådan nackdel hade konstaterats, skulle de beviljade fördelarnas påstådda kompensatoriska karaktär inte påverka deras kvalificering som statligt stöd i den mening som avses i artikel 107 FEUF. Det är nämligen bara när en statlig åtgärd ska anses utgöra en ersättning som motsvarar ett vederlag för tjänster som det mottagande företaget har tillhandahållit för att fullgöra sina skyldigheter avseende allmännyttiga tjänster enligt kriterierna i dom av den 24 juli 2003, *Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg*[21] som åtgärden i fråga inte omfattas av artikel 107.1 FEUF. Så förhöll det sig inte förevarande mål.

Frågan om statligt ingripande i syfte att lätta de bördor som i normala fall belastar ett företags budget var central även i det mål som avgjordes genom dom av den 25 mars 2015, ***Belgien/kommissionen*** (T-538/11, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:188). I denna dom fastställde tribunalen kommissionens bedömning att Konungariket Belgien hade gett näringsidkare i nötköttssektorn fördelar genom att finansiera obligatorisk screening efter transmissibla spongiforma encefalopatier (TSE) hos nötkreatur, då dessa hade befriats från en pålaga som annars skulle ha belastat deras budget.

Tribunalen erinrade i det avseendet om att begreppet kostnader som normalt belastar ett företags budget inbegriper bland annat extra kostnader som företagen måste bära på grund av skyldigheter enligt lag eller andra föreskrifter eller avtal som är tillämpliga på en ekonomisk verksamhet. Det var således utan att begå något fel som kommissionen ansåg att kostnader för kontroller i samband med tillverkning eller försäljning av produkter, som gjorts obligatoriska genom bestämmelser i lag eller andra föreskrifter, såsom den obligatoriska

20 | C-237/04, REU, EU:C:2006:197, i synnerhet punkterna 43-49.

21 | C-280/00, REU, nedan kallad domen *Altmark*, EU:C:2003:415.

TSE-screeningen, utgör en kostnad som normalt belastar ett företags budget. Det faktum att överföringen av kostnaden för TSE-screeningen på staten inte motiveras av principen att förorenaren betalar, även om så skulle vara fallet, påverkar inte denna slutsats.

3. KRITERIET AVSEENDE EN PRIVAT INVESTERARE I EN MARKNADSEKONOMI

Under år 2015 gjorde tribunalen, i tre domar, användbara preciseringar angående tillämpningen av kriteriet avseende en privat investerare.

Tribunalen prövade först, i det mål som avgjordes genom dom av den 15 januari 2015, ***Frankrike/kommissionen*** (T-1/12, REU, EU:T:2015:17), lagenligheten av ett beslut genom vilket kommissionen hade förklarat det stöd till undsättning och omstrukturering (bestående i kapitaltillskott och två lån) som Republiken Frankrike hade genomfört respektive planerat att genomföra till förmån för SeaFrance oförenligt med den inre marknaden.

Tribunalen erinrade om att kommissionen är skyldig att, när den tar ställning till tillämpningen av kriteriet avseende en privat investerare, alltid undersöka samtliga relevanta omständigheter och det sammanhang i vilket den omtvistade transaktionen har genomförts. När kriteriet avseende en privat investerare ska tillämpas på flera på varandra följande statliga ingripanden ska kommissionen ta ställning till huruvida ingripandena uppvisar så nära samband att det är omöjligt att skilja dem åt. Bedömningen av huruvida flera på varandra följande statliga ingripanden kan skiljas åt ska bland annat ske mot bakgrund av ingripandenas tidsföljd och syfte samt det mottagande företagets situation vid tidpunkten för ingripandena. Mot bakgrund av dessa principer fann tribunalen att det var riktigt av kommissionen att anse att de olika ingripandena i fråga uppvisade ett så nära samband att det var omöjligt att skilja dem åt i syfte att pröva huruvida kriteriet avseende en privat investerare var uppfyllt.

Lånen kunde nämligen inte skäligen särskiljas från rekapitaliseringen av SeaFrance eller från den kredit som bolaget beviljades såsom undsättningsstöd och därigenom anses utgöra en självständig investering mot bakgrund av kriteriet avseende en privat investerare.

Därefter var tillämpningen av kriteriet avseende en privat investerare på upprepade ingripanden från en stat central i de mål som avgjordes genom dom av den 2 juli 2015, ***Frankrike och Orange/kommissionen*** (T-425/04 RENV och T-444/04 RENV, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:450). Efter det att domstolen hade återförvisat dessa mål[22], fick tribunalen på nytt pröva kommissionens beslut att kvalificera dels Republiken Frankrikes tillkännagivande i december 2002 av ett planerat aktieägartillskott till förmån för ett företag i vilket staten var majoritetsägare, dels ett erbjudande om aktieägartillskott som gavs kort därefter och som bestod i öppnandet av en kreditfacilitet till förmån för detta företag, som statligt stöd.

Tribunalen fann i sin dom att kommissionen felaktigt hade kvalificerat erbjudandet om aktieägartillskott till France Télécom som statligt stöd och ogiltigförklarade därför kommissionens beslut.

För det första fann tribunalen att kommissionen hade gjort en felaktig rättstillämpning när den tillämpade kriteriet avseende en rationell privat investerare på, främst och i huvudsak, tidigare uttalanden från juli 2002. Det var nämligen uttalandet från december 2002 och erbjudandet om aktieägartillskott, som tillsammans hade kvalificerats som statligt stöd av kommissionen, vilket innebär att kriteriet avseende en rationell privat investerare ska tillämpas på dessa två åtgärder och bara dessa. Kommissionens tillämpning av kriteriet är än

22 | Dom av den 19 mars 2013, *Bouygues och Bouygues Télécom/kommissionen m.fl. och kommissionen/Frankrike m.fl.* (C-399/10 P och C-401/10 P, REU, EU:C:2013:175), meddelad efter överklagande av dom av den 21 maj 2010, *Frankrike m.fl./kommissionen* (T-425/04, T-444/04, T-450/04 och T-456/04, REU, EU:T:2010:216).

mer felaktigt i avsaknad av tillräckliga uppgifter för att bedöma huruvida uttalandena från juli månad 2002 och framåt i sig var ägnade att ta statliga medel i anspråk och därmed utgöra statligt stöd.

För det andra erinrade tribunalen om att kommissionen var skyldig att bedöma kriteriet avseende en rationell privat investerarer utifrån sammanhanget vid den tidpunkt då Republiken Frankrike vidtog de aktuella åtgärderna, nämligen i december 2002 och inte utifrån den tidigare situation som rådde i juli 2002 såsom den gjort. Det är visserligen möjligt att beakta äldre händelser och omständigheter, men det kan inte vara tillåtet att låta dessa äldre händelser i sig och på ett avgörande sätt utgöra den relevanta referensramen vid tillämpningen av kriteriet avseende en privat rationell investerare.

För det tredje underströk tribunalen, med avseende på kommissionens argument att erbjudanet om aktieägartillskott endast utgjorde en konkretisering av tidigare uttalanden från Republiken Frankrike, på så sätt att agerandet från den sistnämndas sida inte uppfyllde kriteriet avseende en privat rationell investerare, att uttalandena från juli 2002 och framåt inte i sig innehöll ett föregripande av något specifikt finansiellt stöd i likhet med det som slutligen genomfördes i december 2002. Dessa uttalanden var öppet hållna, otydliga och villkorliga med avseende på deras natur, räckvidd och villkoren för en eventuell intervention från Republiken Frankrikes sida.

Slutligen uttalade sig tribunalen, i dom av den 25 juni 2015, ***SACE och Sace BT/kommissionen*** (T-305/13, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:435), angående lagligheten av ett beslut genom vilket kommissionen hade kvalificerat ett återförsäkringsskydd som ett statligt italienskt moderbolag hade beviljat sitt dotterbolag samt tillskott av kapital från nämnda moderbolag i syfte att täcka dotterbolagets förluster som olagligt statligt stöd.

Efter att ha fastställt att Republiken Italien skulle tillskrivas ansvar för den aktuella åtgärden prövade tribunalen frågan huruvida det förelåg en fördel mot bakgrund av kriteriet avseende en privat investerare och de ömsesidiga skyldigheter som kommissionen och medlemsstaterna har när de tillämpar detta kriterium.

Tribunalen påpekade i det avseendet att, om det visar sig att kriteriet avseende en privat investerare kan vara tillämpligt, ankommer det på kommissionen att förelägga den berörda medlemsstaten att inkomma med alla relevanta upplysningar som gör det möjligt för kommissionen att pröva om villkoren för detta kriteriums tillämplighet och tillämpning är uppfyllda. I det sammanhanget ankommer det på medlemsstaten att till kommissionen inkomma med objektiva och kontrollerbara uppgifter som visar att dess beslut är grundat på ekonomiska förhandskalkyler som kan jämföras med sådana kalkyler som en rationell privat aktör – som befinner sig i en situation som ligger så nära som möjligt den situation som medlemsstaten befinner sig i – under de aktuella omständigheterna skulle ha låtit upprätta före beslutet om den aktuella åtgärden för att utröna om en sådan investering kommer att löna sig. Tribunalen fastställde emellertid att de ekonomiska förhandskalkylerna ska bedömas i varje enskilt fall och anpassas till arten av och komplexiteten i den aktuella transaktionen, värdet på de aktuella medlen, varorna eller tjänsterna och de aktuella omständigheterna.

I förevarande fall, vad gäller återförsäkringsskyddet, som utgjordes av en affärstransaktion fann tribunalen att åtgärdens räntabilitet kunde beräknas på grundval av en relativt begränsad analys av riskerna och storleken på återförsäkringspremien i förhållande till riskens omfattning. Under dessa förutsättningar, med hänsyn till transaktionens visserligen inte försumbara men ändå begränsade storlek, fann tribunalen att den omständigheten att moderbolaget inte styrkt att det utförde en ekonomisk förhandskalkyl av storleken på premien i förhållande till risken, för att avgöra om det lönade sig att bevilja dotterbolaget återförsäkringen inte i sig var tillräcklig för att anse att moderbolaget inte handlade som ett privat återförsäkringsbolag skulle ha handlat i en jämförbar situation. Tribunalen drog trots detta slutsatsen att kommissionen kunde, mot bakgrund av de uppgifter den förfogade över vid den tidpunkt då den antog det angripna beslutet, med rätta komma fram till att återförsäkringen hade antagits på förmånligare prisvillkor än de som en privat återförsäkrare hade krävt.

Vad vidare beträffar de kapitaltillskott som var ägnade att täcka dotterbolagets förluster fann tribunalen att, vilka uppgifter om förhandskalkyl som erfordras måste i en ekonomisk kris bedömas med hänsyn till att det i vissa fall kan vara omöjligt att på ett tillförlitligt och väl underbyggt sätt förutse utvecklingen av det ekonomiska läget och de olika aktörernas resultat. Att det är omöjligt att utföra detaljerade och fullständiga prognoser fråntar emellertid inte en offentlig investerare skyldigheten att utföra en lämplig förhandskalkyl av investeringens räntabilitet, jämförbar med vad en privat investerare skulle ha låtit göra i en liknande situation. Tribunalen fann att kommissionen i förevarande fall inte hade gjort en oriktig bedömning när den fann att de båda aktuella kapitaltillskotten, i avsaknad av en lämplig ekonomisk förhandskalkyl av deras ekonomiska räntabilitet, inte var förenliga med kriteriet avseende en privat investerare.

4. TJÄNSTER AV ALLMÄNT EKONOMISKT INTRESSE

I år ska två beslut, på området för tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, vilka är nära förbundna varandra med hänsyn till att båda rör de åtgärder som Konungariket Danmark vidtagit till förmån för tv-bolaget TV2, särskilt uppmärksammas.

I dom av den 24 september 2015, ***TV2/Danmark/kommissionen*** (T-674/11, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:684), hade tribunalen först bland annat att pröva tillämpningsmetoderna för de villkor som ersättningen för utförande av allmännyttiga tjänster måste uppfylla för att inte kvalificeras som statligt stöd enligt domen *Altmark* (EU:C:2003:415)[23].

Tribunalen förtydligade till att börja med det andra villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), enligt vilket de kriterier på grundval av vilka ersättningen beräknas ska vara fastställda i förväg på ett objektivt och öppet sätt. Det preciserades att detta villkor uppställer tre krav som de kriterier som används vid beräkningen av ersättningen måste uppfylla för att denna beräkning ska vara tillförlitlig och kunna kontrolleras av kommissionen. Dessa krav innebär att kriterierna för beräkning av ersättningen ska vara fastställda i förväg, genom ett öppet förfarande och att de till sin art ska vara objektiva.

Det andra villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) kräver däremot inte, i motsats till vad kommissionen har gjort gällande, att de kriterier på grundval av vilka ersättningen beräknas måste vara utformade på ett sådant sätt att storleken på de utgifter som mottagaren av ersättningen har haft ska kunna påverkas eller kontrolleras i syfte att garantera att den allmännyttiga tjänsten sköts på ett effektivt sätt. Genom sin tolkning av det andra villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), tycks kommissionen anse att kriterierna för beräkningen av ersättningen ska garantera att den allmännyttiga tjänsten utförs på ett effektivt sätt. En sådan tolkning, vilken strider mot lydelsen i det andra villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), leder till att detta villkor blandas ihop med det fjärde villkoret

Därefter preciserade tribunalen genomförandekriterierna för det fjärde villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), enligt vilket medlemsstaten, i ett första skede, måste välja ut ett företag, som drivs på normala marknadsvillkor, och som är ett annat än det som erhåller ersättningen att användas som referensföretag för att, i ett andra skede, på grundval av en undersökning av de kostnader för detta referensföretag visa att mottagaren är ett ”välskött företag med tillräcklig utrustning” i den mening som avses med detta villkor. Trots svårigheterna med att tillämpa detta villkor, kräver det sistnämnda således att medlemsstaten väljer ett annat företag än det mottagande företaget som referensföretag. För att detta villkor ska vara uppfyllt är det således inte tillräckligt att medlemsstaten förklarar att det med hänsyn till den särskilda beskaffenheten av uppdraget att tillhandahålla allmännyttiga tjänster inte är möjligt att på marknaden identifiera något företag som är

23| Se ovan fotnot 21.

jämförbart med mottagaren av ersättningen för att sedan vinnlägga sig om att visa att mottagaren själv är ett ”välskött och tillräckligt utrustat” företag i den mening som avses i detta villkor.

Vidare preciserade tribunalen att, vad gäller bevisbördan, ankommer det på medlemsstaten att visa att det fjärde villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) är uppfyllt.

Slutligen gav den ovannämnda domen ***TV2/Danmark/kommissionen*** (EU:T:2015:684) tribunalen även tillfälle att klargöra den rättspraxis som rör villkoret för huruvida det föreligger en överföring av statliga medel. Tribunalen erinrade i det avseendet om att det följer av rättspraxis att en fördel som tilldelas med hjälp av statliga medel är en fördel som när den väl tilldelats påverkar statens medel negativt. Statliga medel kan även bestå av medel som härrör från tredje part men som antingen frivilligt har ställts till statens förfogande av innehavarna eller har övergetts av innehavarna och förvaltas av staten i enlighet med dess suveräna befogenheter.

Däremot kan inte medel anses stå under statens kontroll och följaktligen utgöra statliga medel i den mening som avses ovan enbart till följd av den omständigheten att staten genom en lagstiftningsåtgärd föreskriver att tredje part ska använda sina egna medel på ett särskilt sätt. I förevarande mål fann tribunalen att Konungariket Danmarks ingripande bland annat gick ut på att fastställa en högsta gräns för de reklamintäkter som mottagaren kunde förfoga över, vilka inbetalades till en fond med uppgift att därefter överföra medlen till mottagaren. Tribunalen fann att denna möjlighet för staten inte var tillräcklig för att dra slutsatsen att det rörde sig om medel som kontrollerades av staten.

För det andra i dom av den 24 september 2015, ***Viasat Broadcasting UK/kommissionen*** (T-125/12, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:687), uttalade sig tribunalen bland annat om förhållandet mellan å ena sidan de fyra villkoren ovan i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) och, å andra sidan, de villkor under vilka ett statligt stöd till ett företag som anförtrotts att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse kan anses förenliga med den inre marknaden enligt artikel 106.2 FEUF.

Tribunalen underströk inledningsvis att även om villkoren för att en stödåtgärd ska anses förenlig med den inre marknaden har en viss likhet med villkoren i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), vid tillämpning av artikel 106.2 FEUF, är det i grunden en helt annan fråga som ska besvaras, vilken rör den aktuella stödåtgärdens förenlighet med den inre markanden, vilken förutsätter att den fråga som berörs av domen *Altmark* (EU:C:2003:415) först har besvarats jakande. Tribunalen konstaterade i det avseendet att det visserligen fastställs fyra olika villkor i nämnda dom, men att dessa villkor inte är helt oberoende av varandra. Det finns ett inre sammanhang mellan de tre sista villkoren och i den meningen ett visst mått av inbördes beroende. Det andra villkoret, att det fastställs objektiva och öppna kriterier för beräkning av ersättningen, utgör nämligen en nödvändig förutsättning för att besvara frågan huruvida denna ersättning överstiger vad som är nödvändigt för att täcka hela eller en del av kostnaden för fullgörandet av public service-skyldigheter, enligt vad som krävs enligt det tredje villkoret. En kontroll av huruvida det tredje villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) är uppfyllt måste bygga på objektiva och öppna kriterier, vilket krävs enligt det andra villkoret. Beträffande det fjärde villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415), utgör detta ett komplement till det andra villkoret i den mån det kräver att de objektiva och öppna kriterier som avses däri ska grundas på ett genomsnittligt företag som är välskött och tillräckligt utrustat för att kunna uppfylla erforderliga krav på allmännytta.

Vidare erinrade tribunalen om att syftet med det test som inbegriper en bedömning av huruvida de fyra villkoren i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) är uppfyllda är att förhindra att ersättningen innebär att det mottagande företaget gynnas ekonomiskt i förhållande till konkurrerande företag. Tribunalen konstaterade i det sammanhanget att, vad beträffar tillämpningen av artikel 106.2 FEUF sammanfaller det tredje villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) i stor utsträckning med det proportionalitetskriterium som följer av rättspraxis angående tillämpningen av denna artikel. Tribunalen preciserade dock att det visserligen i båda fallen i huvudsak är samma kriterium som tillämpas, men kontexten och syftet skiljer sig åt i varje enskilt fall. De kostnader för en tjänst av allmänt ekonomiskt intresse som bör beaktas vid tillämpningen av artikel 106.2 FEUF är med

andra ord de verkliga kostnaderna för denna tjänst såsom de faktiskt är och inte hade kunnat eller borde vara. Proportionalitetskriteriet ska beaktas när de faktiska kostnaderna för en tjänst av allmänt ekonomiskt intresse ska beräknas, om kommissionen inte förfogar över uppgifter som möjliggör en exakt beräkning av dessa kostnader och därför måste göra en uppskattning. Det är av detta skäl som det vid tillämpningen av artikel 106.2 FUEF inte är relevant för bedömningen av stödets proportionalitet huruvida det andra och det fjärde villkoret i domen *Altmark* (EU:C:2003:415) är uppfyllt. Ett motsatt resonemang skulle nämligen i slutändan leda till ett krav på att tjänster av allmänt ekonomiskt intresse alltid ska tillhandahållas enligt normala marknadsmässiga villkor. Om ett sådant krav skulle medges, skulle tillämpningen av konkurrensreglerna rättsligt och i praktiken kunna hindra att det särskilda uppdrag som ålagts ett företag som ska förvalta en tjänst av allmänt ekonomiskt intresse fullgörs, vilket är precis vad artikel 106.2 FEUF syftar till att förhindra.

5. ÅTERKRAV AV STÖD

I det mål som avgjordes genom dom av den 5 februari 2015, ***Aer Lingus*/*kommissionen*** (T-473/12, REU (Utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:78), hade en talan om ogiltigförklaring väckts vid tribunalen av ett beslut genom vilket kommissionen dels hade fastställt att Irlands tillämpning av en reducerad skatt på flygtransporter för kortare flygsträckor innebar ett statligt stöd som var oförenligt med den inre marknaden, dels förordnat om att stödet skulle återkrävas av mottagarna med preciseringen att stödet motsvarade skillnaden mellan den reducerade skattesatsen för denna skatt (två euro) och standardskattesatsen som i princip var tillämplig (tio euro), det vill säga åtta euro. Sökanden gjorde gällande bland annat att kommissionen gjorde en uppenbart oriktig bedömning vid kvalificeringen av åtgärden som statligt stöd och vid kvantifieringen av den ekonomiska fördelen genom att inte beakta att flygskatten övervältras på passagerarna.

Tribunalen erinrade i det avseendet om att en stats skyldighet att upphäva stöd som kommissionen har betraktat som oförenligt med den inre marknaden är avsett att återställa den situation som rådde innan stödet beviljades och att detta syfte uppnås när stödmottagarna har återbetalat de belopp som utbetalats som olagligt stöd. Det finns inte någon unionsbestämmelse som kräver att kommissionen fastställer det exakta stödbelopp som ska återbetalas men när den beslutar att kräva återbetalning av ett visst bestämt belopp måste den dels identifiera stödmottagarna, dels på ett så precist sätt som omständigheterna i målet tillåter fastställa värdet av det stöd som företaget har erhållit.

I en situation som den förevarande, där den aktuella skatten var avsedd att övervältras på passagerarna kunde kommissionen inte utgå från att den fördel som faktiskt erhållits och bibehållits av flygbolagen i samtliga fall uppgick till 8 euro per passagerare. Kommissionen skulle följaktligen med avseende på flygbolag som i likhet med sökandebolaget betalade flygskatt enligt den lägre skattesatsen på två euro, ha fastställt i vilken grad dessa faktiskt hade överfört den ekonomiska fördel som följde av den lägre skattesatsen på sina passagerare, för att med större precision kunna beräkna den fördel som de faktiskt fått, såvida den inte beslutade att överlåta denna uppgift till de nationella myndigheterna efter att ha försett dem med de härför nödvändiga uppgifterna.

Ett återkrav av ett belopp på åtta euro per passagerare skulle, enligt tribunalen, i vilket fall som helst medföra en risk för ytterligare snedvridningar av konkurrensen, eftersom det skulle kunna innebära att återkravet hos flygbolagen överstiger den fördel som de faktiskt erhållit. Den omständigheten att kunderna till de flygbolag som var skyldiga att erlägga den aktuella flygskatten inte är företag i den mening som avses i unionsrätten, med följd att stödet inte kan återkrävas från dem, påverkar inte heller kommissionens skyldighet att identifiera stödmottagarna, det vill säga de företag som faktiskt kommit i åtnjutande av det statliga stödet, och begränsa återkravet till den ekonomiska fördel som stödmottagaren verkligen har haft.

IMMATERIALRÄTT

1. GEMENSKAPSVARUMÄRKEN

a) ABSOLUTA REGISTRERINGSHINDER

År 2015 har flera av de absoluta registreringshindren enligt artikel 7.1 i förordning (EG) nr 207/2009[24] närmare klargjorts i tribunalens praxis.

I dom av den 15 januari 2015, ***MEM/harmoniseringskontoret (MONACO)*** (T-197/13, REU, EU:T:2015:16), prövade tribunalen ett överklagande av ett beslut där fjärde överklagandenämnden vid Kontoret för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken och mönster) (harmoniseringskontoret) hade nekat skydd i unionen för ordmärket MONACO för vissa varor och tjänster[25], med motiveringen av att det sökta varumärket var av beskrivande karaktär och saknade särskiljningsförmåga.

Tribunalen fann att ordet ”monaco” motsvarar namnet på ett furstendöme som är världsberömt bland annat genom att dess furstefamilj är välkänd samt att en stor grand prix-tävling i formel 1 och en cirkusfestival anordnas där. Furstendömet Monaco är i ännu högre grad känt för unionsmedborgarna, bland annat eftersom det gränsar till en medlemsstat, Frankrike, att det ligger nära en annan medlemsstat, Italien, och att det använder samma valuta som 19 av de 28 medlemsstaterna, nämligen euron. Ordet ”monaco” för således, oavsett omsättningskretsens språkliga tillhörighet, tankarna till det geografiska området med samma namn. Tribunalen fann också att överklagandenämnden korrekt hade definierat omsättningskretsen som allmänheten i unionen och bedömt att denna, beroende på vilka av de berörda varorna och tjänsterna det var fråga om, var uppmärksamma i medelhög respektive hög grad.

Enligt tribunalen gjorde harmoniseringskontoret också rätt när den fann att ordet ”monaco” i handeln kan anses visa varornas geografiska ursprung eller avsedda ändamål, eller platsen för tillhandahållande av tjänster, och att det aktuella varumärket således var beskrivande med avseende på de berörda varorna och tjänsterna. Eftersom ett varumärke som beskriver varornas eller tjänsternas egenskaper därigenom med nödvändighet saknar särskiljningsförmåga beträffande dessa varor eller tjänster, konstaterade tribunalen att varumärket MONACO saknade särskiljningsförmåga.

Dom av den 14 juli 2015, ***Genossenschaftskellerei Rosswag-Mühlhausen/harmoniseringskontoret (Lembergerland)*** (T-55/14, REU, EU:T:2015:486) gällde överklagande av ett beslut meddelat av harmoniseringskontorets första överklagandenämnd, där denna fastställde beslutet att inte registrera ordkännetecknet Lembergerland som gemenskapsvarumärke på grund av ett absolut registreringshinder enligt artikel 7.1 j i förordning nr 207/2009.

Tribunalen erinrade om att enligt den bestämmelsens lydelse får varumärken för viner som innehåller eller består av en geografisk beteckning som identifierar vin inte registreras när dessa viner inte har detta ursprung och att skyddet för geografiska beteckningar när det gäller vin grundar sig på unionsförordningar, särskild förordningar om den gemensamma organisationen av marknaden för vin, och på bilaterala konventioner som ingåtts mellan unionen och tredjestater och som avser handel med vin. Den noterade vidare att enligt artikel 8 b

24 | Rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken (EUT L 78, s. 1).

25 | Det rörde sig om följande varor och tjänster: Magnetiska databärare, papper, kartong, samt produkter därav, ej ingående i andra klasser, trycksaker, fotografier, transport, anordnande av resor, underhållning, sport- och idrottsaktiviteter samt kortvarigt boende.

ii) i avtalet mellan gemenskapen och Republiken Sydafrika[26] är de geografiska beteckningar på sydafrikanska viner som anges i bilaga II till avtalet skyddade i unionen. Lemberg nämns uttryckligen där. Enligt tribunalen föranleder den omständigheten att namnet betecknar en ”estate” (vingård) och inte en region, en kommun eller ett distrikt inte någon annan bedömning än att namnet uttryckligen är skyddat som geografisk beteckning enligt nämnda avtal. När det gäller definitionen av ”geografisk beteckning” hänvisar avtalet mellan gemenskapen och Republiken Sydafrika till artikel 22.1 i TRIPs-avtalet[27], enligt vilken geografiska ursprungsbeteckningar är ”beteckningar som anger att en vara har sitt ursprung i en medlems territorium, eller i en region eller ort inom detta territorium, om varans egenskaper, rykte eller andra karaktäristiska egenskaper i huvudsak kan hänföras till dess geografiska ursprung”. Det finns inget stöd för att en ”ort” i den mening som avses i denna bestämmelse inte skulle kunna utgöras av en vingård eller för att en sådan ”ort” ska avgränsas till ett territorium utifrån dess storlek eller formella administrativa indelning.

Tribunalen påpekade vidare att registreringshindret i artikel 7.1 j i förordning nr 207/2009 är tillämpligt när det sökta varumärket består av en geografisk beteckning eller av sådana beståndsdelar att det med säkerhet är möjligt att identifiera den aktuella geografiska beteckningen. I det aktuella fallet var det sökta kännetecknet, ”Lembergerland”, ett ord som bland annat bestod av den skyddade geografiska beteckningen Lemberg, vilken klart kunde identifieras i själva kännetecknet. Tribunalen underkände därför argumentet att varumärket inte stämde överens med den geografiska beteckningen Lemberg utan utgjorde ett nytt, påhittat ord där endast sju av bokstäverna sammanföll med den geografiska beteckningen Lemberg. Den underkände även argumentet att det sökta varumärket, Lembergerland, inte kunde ge upphov till förväxling med den geografiska beteckningen Lemberg, eftersom den har en annan betydelse än denna beteckning. Ett varumärke ska vägras registrering om det innehåller eller består av en geografisk beteckning, oavsett om det sökta kännetecknet kan vilseleda konsumenten om ursprunget för det vin som varumärket avser eller inte.

I dom av den 7 oktober 2015, ***Cypern/harmoniseringskontoret (ΧΑΛΛΟΥΜΙ och HALLOUMI)*** (T-292/14 och T-293/14, REU, EU:T:2015:752) prövade tribunalen två överklaganden av beslut där harmoniseringskontorets fjärde överklagandenämnd hade fastställt avslag på ansökningar om registrering av ordkännetecknen ΧΑΛΛΟΥΜΙ och HALLOUMI som gemenskapsvarumärken för ost, mjölk och mejeriprodukter.

Tribunalen underströk att ett kännetecken omfattas av förbudet mot registrering i artikel 7.1 c i förordning nr 207/2009 endast om det har ett tillräckligt direkt och konkret samband med de ifrågavarande varorna eller tjänsterna, så att omsättningskretsen omedelbart och utan vidare eftertanke kan uppfatta en beskrivning av de ifrågavarande varorna och tjänsterna eller en av deras egenskaper. Den fann därför överklagandenämndens bedömning korrekt, det vill säga att uttrycken HALLOUMI och ΧΑΛΛΟΥΜΙ, skrivna med versaler, betecknar en speciell cypriotisk ost och således, i den cypriotiska allmänhetens ögon, direkt beskriver de avsedda typerna av ost, mjölk och mejeriprodukter och deras geografiska ursprung. Uttrycken HALLOUMI och ΧΑΛΛΟΥΜΙ betecknar mycket riktigt en speciell ost som exporteras från Cypern och som tillverkas på ett visst sätt och har en viss smak och struktur samt särskilda kulinariska egenskaper. Överklagandenämnden gjorde således inte en felaktig bedömning när den fastställde att de sökta varumärkena inte kunde registreras med anledning av att de, åtminstone i den cypriotiska allmänhetens ögon, beskrev de varor som ansökningarna avsåg.

Beträffande invändningen att förordning nr 207/2009 inte utesluter kontrollmärken, påpekade tribunalen att den förordningen inte skyddar sådana märken utan endast individuella och kollektiva gemenskapsvarumärken. Tribunalen framhöll att överklagandenämnden hade erinrat om att kontrollmärken endast kan registreras som individuella varumärken och endast under förutsättning att inget av de absoluta registreringshindren enligt förordningen är för handen.

26 | Avtal mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Sydafrika om handel med vin (EGT L 28, 2002, s. 4).

27 | Avtal om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter av den 15 april 1994, som utgör bilaga 1 C till avtalet om upprättande av Världshandelsorganisationen (WTO) (EGT L 336, s. 1; svensk specialutgåva, område 1, volym 38, s. 3).

Slutligen erinrade Tribunalen om att begreppet allmänintresse, som ligger bakom artikel 7.1 c i förordning nr 207/2009, kräver att kännetecken eller upplysningar vilka i handeln visar egenskaper hos de varor eller tjänster för vilka registreringen söks fritt ska kunna användas av alla. Denna bestämmelse hindrar att kännetecken och upplysningar förbehålls ett enda företag genom att de registreras som varumärken och att ett företag – till förfång för andra företag, inbegripet konkurrenter – monopoliserar ett beskrivande ord och därmed begränsar det ordförråd som dessa andra företag har för att beskriva sina egna varor. Det är förbestämt och presumerat att det föreligger ett allmänintresse eller att allmänheten har ett intresse av att beskrivande varumärken lämnas tillgängliga för användning av andra näringsidkare. Av detta följer att överklagandenämnden, när det sökta varumärket är beskrivande, bara behöver konstatera att det föreligger en sådan beskrivande karaktär utan att det är nödvändigt att undersöka huruvida det, oberoende av varumärkets beskrivande karaktär, faktiskt föreligger ett allmänintresse av att det sökta varumärket lämnas tillgängligt för användning av andra näringsidkare. Tribunalen erinrade även om att tillämpningen av artikel 7.1 c i förordning nr 207/2009 inte beror på om det föreligger ett konkret, aktuellt och tungt vägande frihållningsbehov.

b) RELATIVA REGISTRERINGSHINDER

Fem domar ska särskilt lyftas fram i år vad gäller de relativa registreringshindren i artikel 8 i förordning nr 207/2009.

I dom av den 12 februari 2015, ***Compagnie des montres Longines Francillon/harmoniseringskontoret – Cheng (B)*** (T-505/12, REU, EU:T:2015:95), prövade tribunalen lagenligheten av beslutet av harmoniseringskontorets femte överklagandenämnd att avslå en invändning mot ansökan om registrering som gemenskapsvarumärke av ett figurkännetecken bestående av ett versalt B placerat i mitten av ett par utsträckta vingar, för optiska solglasögon, kläder och skor. Invändningen grundade sig på ett äldre internationellt figurmärke bestående av ett ”bevingat timglas” med verkan bland annat i vissa av unionens medlemsstater, för klockor, diverse klockrelaterade produkter och tidmätare samt smycken. Ansökan hade avslagits bland annat med motiveringen av det inte förelåg någon varuslagslikhet.

Tribunalen konstaterade att även om de aktuella varorna tillhörde närliggande marknadssegment, skilde de sig åt till sin art och med avseende på avsett ändamål och användningsområde och var därför varken konkurrerande eller sinsemellan utbytbara. Vad gällde frågan huruvida det fanns en estetisk komplementaritet mellan dessa varor, erinrade tribunalen om att försök att uppnå en viss estetisk harmoni var en alltför generell faktor för att i sig motivera komplementaritet mellan varorna. Tribunalen prövade för det första om de varor som avsågs med det äldre varumärket var nödvändiga eller viktiga för användningen av de varor som avsågs med det sökta varumärket, eller omvänt, och för det andra om konsumenterna anser att det är brukligt att dessa varor saluförs under samma varumärke. Eftersom det inte hade styrkts att något av dessa villkor var uppfyllt, fann tribunalen att varorna inte liknade varandra. Överklagandenämnden hade därmed inte gjort fel som uteslutit all risk för förväxling redan på grundval av en jämförelse mellan de aktuella varorna.

Tribunalen slog också fast att överklagandenämnden hade fog för sin slutsats att det äldre varumärket, som bara bestod av en grafisk beståndsdel, ett ”bevingat timglas”, inte var ett känt varumärke, trots att ett sammansatt varumärke, i form av samma beståndsdel samt ordet ”longines” regelbundet användes på den relevanta marknaden. Tribunalen grundade sig bland annat på att det i det sammansatta varumärket, som det användes, var ordelementet ”longines” som dominerade helhetsintrycket och var det som konsumenterna lade på minnet. Beträffande den grafiska beståndsdelen – det ”bevingade timglaset” – hade det inte hade visats att denna lades på minnet som sådan, oavsett är den förekom som del av det sammansatta varumärket eller i dess registrerade form.

Dom av den 5 maj 2015, ***Spa Monopole/harmoniseringskontoret – Orly International (SPARITUAL)*** (T-131/12, REU, EU:T:2015:257) gällde en ansökan om registrering av ordkännetecknet SPARITUAL som gemenskapsvarumärke för varor i klass 3 enligt Niceöverenskommelsen av den 15 juni 1957 om internationell klassificering av varor och tjänster för varumärkesregistrering, med ändringar och tillägg. Ansökan hade varit föremål för en invändning som bland annat grundades på ordmärket SPA och figurmärket SPA med pierrotfigur för varor i klass 32 enligt Niceöverenskommelsen. Harmoniseringsbyråns första överklagandenämnd hade avslagit invändningen med bland annat den motiveringen att det inte hade styrkts att ordmärket SPA var känt med avseende på varor i klass 32. Den angav särskilt att den omständigheten att figurmärket var känt inte i sig innebar att ordmärket SPA också var känt med avseende på dessa varor.

Beslutet överklagades till tribunalen, som erinrade om att ett varumärke kan förvärva särskiljningsförmåga genom att användas som del av ett annat registrerat varumärke, förutsatt att omsättningskretsen fortsatt uppfattar de aktuella varorna som härrörande från ett visst företag. Innehavaren av ett registrerat varumärke kan, för att visa att varumärket har speciell särskiljningsförmåga och att det är känt, åberopa bevisning för att varumärket använts i en annan form, såsom en del av ett annat känt registrerat varumärke, förutsatt att omsättningskretsen fortsatt uppfattar de aktuella varorna som härrörande från samma företag.

Tribunalen fann vidare att överklagandenämnden hade gjort fel när den bedömde att renomméet för figurmärket SPA med pierrotfigur inte kunde utsträckas till ordmärket SPA för varor i klass 32. Det framgår av rättspraxis att det är i det specifika sammanhanget att det påstås föreligga en ”varumärkesfamilj” eller en ”varumärkesserie” som man måste förstå domstolens slutsats i punkt 86 i dom av den 13 september 2007, *Il Ponte Finaziaria/harmoniseringskontoret*[28], att det enligt artikel 10.2 a i direktiv 89/104/EEG[29] och analogt enligt artikel 15.2 a i förordning nr 207/2009 inte är möjligt att genom att bevisa att ett varumärke har använts sträcka ut det skydd som ett registrerat varumärke åtnjuter i förhållande till ett annat registrerat varumärke, vars användning inte är styrkt, med motiveringen att det sistnämnda varumärket endast skiljer sig i begränsad omfattning från det förstnämnda varumärket. I det aktuella fallet hade klaganden dock inte försökt styrka användning av varumärken inom en och samma varumärkesfamilj, SPA. Vad klaganden sökte visa var att ordmärket SPA var känt med avseende på varor i klass 32, eftersom användningen av detta ordmärke i figurmärket SPA med pierrotfigur inte förändrat dess särskiljningsförmåga, utan ordmärket tvärtom var väldigt synligt och lätt att känna igen i det aktuella figurmärket.

Mot denna bakgrund fann tribunalen att det var tillåtet att lägga fram bevisning avseende figurmärket SPA med pierrotfigur, i vilket ordmärket SPA ingick, för att styrka att ordmärket SPA var känt, under förutsättning att det visades att skillnaderna mellan ordmärket och det figurmärke som användes i näringsverksamhet inte utgjorde hinder för att omsättningskretsen fortsatt uppfattade de aktuella varorna som härrörande från ett visst företag.

I dom av den 10 juni 2015, ***AgriCapital/Harmoniseringskontoret – agri.capital (AGRI.CAPITAL)*** (T-514/13, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:372), bedömde tribunalen likheten mellan å ena sidan finansiella tjänster, som omfattades av de äldre varumärkena, och å andra sidan fastighetstjänster och tjänster tillhandahållna av en byggherre, som det sökta varumärket avsåg.

Tribunalen framhöll att finansiella tjänster inte är av samma art, och inte heller har samma avsedda ändamål eller användningsområde, som fastighetstjänster. Medan finansiella tjänster tillhandahålls av finansinstitut som ett led i förvaltningen av kundernas penningmedel och bland annat består i handhavande av insatta medel, penningöverföringar och beviljande av lån eller i diverse finansiella transaktioner, rör fastighetstjänster nämligen en fastighet, det vill säga särskilt hyra, köp, försäljning eller förvaltning av en fastighet. När det gäller det faktum

28 | C-234/06 P, REG, EU:C:2007:514.

29 | Rådets första direktiv 89/104/EEG av den 21 december 1988 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar (EGT L 40, 1989, s. 1; svensk specialutgåva, område 13, volym 17, s. 178).

att de aktuella tjänsterna skulle kunna ha samma distributionskanaler, fann tribunalen att fastighetstjänster i princip inte tillhandahålls i samma lokaler som finansiella tjänster.

Vad gäller jämförelsen mellan finansiella tjänster och tjänster tillhandahållna av en byggherre, påpekade tribunalen att byggherrens sökande efter finansiering endast syftar till att denne, till en början, ska kunna bära kostnaderna för förvärv av de byggnader som ska renoveras eller de markområden som ska ställas i ordning innan kostnaderna, i ett senare skede, kan övervältras på de kunder som köper den fastighet som är resultatet av det aktuella byggnads- eller renoveringsprojektet. Det är visserligen vanligt att byggherrar, inom ramen för sina fastighetsprojekt, tillhandahåller rådgivning till sina kunder när det gäller finansiering av deras förvärv, men detta kan inte anses utgöra finansiell rådgivning som den som omfattas av de äldre varumärkena. Denna rådgivning från byggherrens sida kan nämligen likställas med den rådgivning som alla säljare av egendom av ett visst värde – såsom exempelvis en båt, en affärsverksamhet eller ett konstverk – kan tänkas erbjuda sina kunder vad beträffar det ekonomiska intresse de skulle kunna ha av att köpa den aktuella egendomen. Detta innebär inte att den säljare som erbjuder rådgivningen därmed tillhandahåller en finansiell tjänst.

Inte heller kan finansiella tjänster och tjänster tillhandahållna av en byggherre anses ha ett nära samband genom att de kompletterar varandra. Finansiella tjänster är förvisso, med tanke på att fastighetstransaktioner oftast rör betydande belopp, viktiga för att genomsnittskonsumenten ska kunna utnyttja tjänster tillhandahållna av en byggherre. En stor del av den verksamhet som bedrivs i en marknadsekonomi kräver dock finansiering eller investeringar. Finansiella tjänster kan således, till sin natur, förknippas med de allra flesta verksamheter och inte bara med verksamhet bedriven av en byggherre.

Tribunalen fann mot denna bakgrund att de tjänster som avsågs med de äldre varumärkena och de tjänster som avsågs med det sökta varumärket inte liknande varandra. Avsaknaden av likhet mellan tjänsterna kunde inte, vid bedömningen av risken för förväxling, kompenseras av att de motstående varumärkena liknade varandra, även om det var fråga om en hög varumärkeslikhet.

I dom av den 30 september 2015, ***Tilda Riceland Private/harmoniseringskontoret – Siam Grains (BASmALI)*** (T-136/14, REU, EU:T:2015:734), uttalade sig tribunalen om lagligheten av avslagsbeslutet från harmoniseringskontorets fjärde överklagandenämnd efter invändning mot ansökan om registrering av figurmärket BASmALI som gemenskapsvarumärke för ris. Invändningen grundade sig på det äldre, icke registrerade varumärket eller det äldre kännetecknet BASMATI, som användes i näringsverksamhet i samband med ris. Överklagandenämnden ansåg att klaganden inte visat att denne hade använt namnet basmati som särskiljande kännetecken i näringsverksamhet. Enligt överklagandenämnden måste det aktuella kännetecknets särskiljningsförmåga följa av dess funktion att identifiera varornas kommersiella ursprung. Klaganden bestred denna bedömning vid tribunalen och gjorde gällande att artikel 8.4 i förordning nr 207/2009 hade åsidosatts.

Tribunalen konstaterade att överklagandenämnden i och för sig hade rätt i att det berörda kännetecknet, enligt artikel 8.4 i förordning nr 207/2009, måste användas som en särskiljande beståndsdel i det hänseendet att det ska tjäna till att identifiera innehavarens ekonomiska verksamhet. Detta kan emellertid inte anses innebära att användning av ett kännetecken, enligt den bestämmelsen, uteslutande ska ha till funktion att identifiera de berörda varornas eller tjänsternas kommersiella ursprung. Genom att dra denna slutsats uppställde överklagandenämnden ett villkor som inte föreskrivs i artikel 8.4 i förordning nr 207/2009.

Denna bestämmelse avser icke-registrerade varumärken och varje ”annat tecken” som används i näringsverksamhet. I det sammanhanget kan, om inget annat anges, användning av det berörda kännetecknet, i förhållande till nämnda känneteckens natur, ha till funktion att omsättningskretsen identifierar den berörda varans kommersiella ursprung, men också särskilt att nämnda krets identifierar varans geografiska ursprung och dess inneboende särskilda egenskaper eller de utmärkande egenskaper som ligger till grund för varans rykte. Det berörda kännetecknet kan sålunda, i förhållande till sin natur, anses utgöra en särskiljande beståndsdel när det tjänar till att identifiera ett företags varor eller tjänster i förhållande till ett annat företags varor eller tjänster,

men även när det tjänar till att identifiera vissa varor eller tjänster i förhållande till andra liknande varor eller tjänster. Överklagandenämndens synsätt medför således att kännetecken som används av flera näringsidkare eller som används tillsammans med varumärken undantas från tillämpningsområdet för artikel 8.4 i förordning nr 207/2009, trots att denna bestämmelse inte föreskriver ett sådant undantag. Tribunalen ogiltigförklarade därför det överklagade beslutet.

I dom av den 2 oktober 2015, ***The Tea Board/harmoniseringskontoret – Delta Lingerie (Darjeeling)*** (T-624/13, REG, överklagad till domstolen, EU:T:2015:743), erinrade tribunalen om att gemenskapens kollektivmärken, som alla gemenskapsvarumärken, åtnjuter skydd mot varje intrång som skulle kunna uppstå vid registrering av ett gemenskapsvarumärke som innebär en risk för förväxling.

Det har införts ett undantag i 66.2 i förordning nr 207/2009 från artikel 7.1 c i samma förordning genom vilket villkoren för registrering har mildrats och som varumärken som beskriver de berörda varornas ursprung kan dra nytta av. Förordningen ska enligt artikel 66.3, om inte annat uttryckligen föreskrivs, tillämpas på samtliga gemenskapens kollektivmärken inklusive de som registrerats i enlighet med artikel 66.2 i förordningen. Funktionen hos gemenskapens kollektivmärken enligt nämnda artikel 66.2 består i att särskilja varor och tjänster som omfattas av sådana varumärken utifrån den enhet som innehar dem och inte utifrån deras geografiska ursprung. När de motstående kännetecknen i ett invändningsförfarande dels är kollektivmärken, dels individuella varumärken, måste jämförelsen mellan de berörda varorna och tjänsterna därför ske enligt samma kriterier som tillämpas när det ska bedömas huruvida de varor och tjänster som omfattas av två individuella varumärken liknar varandra eller är identiska. Även om det antas att ursprunget hos varor eller tjänster som omfattas av de motstående kännetecknen kan utgöra en av de faktorer som ska beaktas vid helhetsbedömningen av huruvida det föreligger en risk för förväxling i den mening som avses i artikel 8.1 b i förordning nr 207/2009, är denna bestämmelse inte tillämplig när ett av de kumulativa villkor som uttalas där i likhet med i det aktuella fallet inte är uppfyllt.

Tribunalen tog också åter upp begreppet renommé för ett varumärke. Den noterade att artikel 8.5 i förordning nr 207/2009 inte definierar begreppet renommé och att bedömningen av ett äldre varumärkes renommé ska göras med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter i målet, nämligen bland annat varumärkets marknadsandel, i hur stor omfattning, på hur stort geografiskt område och hur länge varumärket har använts samt hur stora investeringar företaget har gjort för att marknadsföra det. Samtidigt måste varje bedömning av ett gemenskapsvarumärke enligt artikel 66.2 i förordningen, inklusive bedömningen av dess renommé i den mening som avses i artikel 8.5, utföras enligt samma kriterier som tillämpas på individuella varumärken.

c) FÖRFARANDEFRÅGOR

I dom av den 13 februari 2015, ***Husky CZ/harmoniseringskontoret – Husky of Tostock (HUSKY)*** (T-287/13, REU, EU:T:2015:99), uttalade sig tribunalen om tolkningen av regel 71.2 i förordning (EG) nr 2868/95[30].

Tribunalen påpekade att den engelska språkversionen av den regeln skiljer sig från de tyska, spanska, franska och italienska versionerna. Behovet av att en unionsrättsakt tillämpas, och därmed tolkas, på ett enhetligt sätt, gör att man inte kan betrakta en viss språkversion av en unionsrättsakt isolerat. I stället ska den tolkas i förhållande till såväl upphovsmannens verkliga avsikt som det av denne eftersträvade syftet, och särskilt mot bakgrund av de övriga officiella språkversionerna. Vidare framgår det inte av lydelsen av bestämmelserna i förordning nr 2868/95 att det finns skäl att inte tillämpa och tolka regel 71.2 med beaktande av regel 71.1. Denna punkt ska tolkas så, att harmoniseringskontoret har möjlighet att i fall där det finns två eller flera

30| Kommissionens förordning (EG) nr 2868/95 av den 13 december 1995 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 40/94 om gemenskapsvarumärke (EGT L 303, s. 1).

parter som förutsättning för en förlängning av en frist kräva de andra parternas samtycke, och inte så, att en sådan förlängning förutsätter parternas samtycke. Om det för en förlängning av fristen endast krävdes att parterna var överens, skulle detta kunna leda till att den part som begär förlängningen fråntogs möjligheten att försvara sig. Det skulle också kunna motverka intresset av god rättskipning och strida mot syftet med regel 71, som just är att möjliggöra en förlängning av fristerna när det är motiverat av omständigheterna. Tribunalen fann således att överklagandenämnden inte gjorde en oriktig bedömning när den slog fast att regel 71.2 i genomförandeförordningen ska tolkas på så sätt att harmoniseringskontoret, när en part i ett förfarande med flera parter begär förlängning av fristen, får kräva ett samtycke från den andra parten, men inte är tvungen att göra det, och att denna bestämmelse ska läsas tillsammans med regel 71.1, av vilken det följer att harmoniseringskontoret, särskilt då den beslutar att inte kräva något sådant samtycke, är skyldig att beakta de omständigheter som ligger till grund för begäran om förlängd frist.

Tribunalen preciserade också att regel 22.6 i förordning nr 2868/95 är att betrakta som en komplettering och en precisering av bestämmelserna i regel 22.2–22.4 i samma förordning, bestämmelser som enligt regel 40.5 i förordningen ska gälla i tillämpliga delar i upphävandeförfaranden. Under dessa förhållanden är regel 22.6 tillämplig i ett upphävandeförfarande som grundas på artikel 51.1 a i förordning nr 207/2009. Härav framgår att harmoniseringskontoret har möjlighet att begära en översättning av de handlingar som inte har tillhandahållits på handläggningsspråket från den part som har ingett handlingarna.

I dom av den 25 mars 2015, ***Apple and Pear Australia och Star Fruits Diffusion/harmoniseringskontoret – Carolus C. (English pink)*** (T-378/13, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:186), prövade tribunalen frågan huruvida en dom som meddelats av en nationell domstol i ett intrångsmål utgör en relevant faktisk omständighet vars eventuella betydelse för utgången i ärendet bör bedömas av överklagandenämnden. Tribunalen framhöll inledningsvis att artikel 95 i förordning nr 207/2009 föreskriver att medlemsstaterna inom sina territorier ska utse nationella domstolar som ska vara ”domstolar för gemenskapsvarumärken”. I artikel 96 i förordning nr 207/2009 anges att domstolarna för gemenskapsvarumärken är behöriga i fråga om talan om intrång och genkäromål om upphävande eller ogiltighetsförklaring av ett gemenskapsvarumärke. Den belgiska lagstiftaren har utsett Tribunal de commerce de Bruxelles (handelsdomstolen i Bryssel) till domstol för gemenskapsvarumärken i första instans. Domen från den domstolen utgjorde vid första påseendet en faktisk omständighet som var relevant för utgången i ärendet. Överklagandenämnden kan nämligen inte ha underlåtit att uppfatta att det fanns väsentliga gemensamma drag mellan de faktiska omständigheter som hade legat till grund för målet om varumärkesintrång och dem som låg till grund för förfarandet om invändningar mot registrering av det sökta varumärket. Domen kom också från en domstol för gemenskapsvarumärken, inrättad med tillämpning av förordning nr 207/2009. Nämnda domstol handlar i denna egenskap inom ramen för det självständiga system som unionsordningen för varumärken utgör, eftersom den i hela unionen ska skydda de gemenskapsvarumärken som blir utsatta eller riskerar att bli utsatta för ett intrång, och den eftersträvar på detta sätt systemets specifika mål. Med hänsyn till samtliga dessa omständigheter utgjorde domen från den nationella domstolen vid första påseendet en relevant faktisk omständighet vars eventuella betydelse för utgången i ärendet borde ha bedömts av överklagandenämnden. Genom att underlåta detta iakttog överklagandenämnden inte vederbörlig omsorg vid bedömningen av de relevanta faktiska omständigheter som åberopats.

I dom av den 25 juni 2015, ***Copernicus Trademarks/harmoniseringskontoret – Maquet (LUCEA LED)*** (T-186/12, REU, EU:T:2015:436), hade tribunalen tillfälle att precisera att artikel 76.1 i förordning nr 207/2009, enligt vilken harmoniseringskontorets prövning i ärenden om relativa registreringshinder ska vara begränsad till vad parterna åberopat och yrkat, inte hindrar att harmoniseringskontoret ex officio prövar prioriteten för det varumärke som invändningen grundas på.

Att granskaren fört in en prioritetsdag i registret hindrar inte heller att harmoniseringskontoret i ett invändningsförfarande prövar om villkoren för prioritet är uppfyllda. Den rättspraxis enligt vilken den som

ansöker om registrering av ett varumärke och vill bestrida giltigheten av det gemenskapsvarumärke som ligger till grund för en invändning måste framställa detta bestridande inom ramen för en ogiltighetsförfarande kan inte överföras till ett yrkande om prioritet för ett sådant varumärke. Att en prioritetsdag förts in i registret för ett varumärke kan inte, åtminstone inte med framgång, bestridas i ett ogiltighetsförfarande. Det finns inte något annat specifikt förfarande som å ena sidan gör det möjligt för utomstående att ifrågasätta den prioritetsdag som förts in i registret för ett gemenskapsvarumärke och å andra sidan kan jämföras med ett ogiltighetsförfarande, som har den särskilda egenskapen att harmoniseringskontoret inte kan inleda det på eget initiativ.

I dom av den 30 juni 2015, ***La Rioja Alta/harmoniseringskontoret – Aldi Einkauf (VIÑA ALBERDI)*** (T-489/13, REU (Utdrag), EU:T:2015:446), framhöll tribunalen att situationen att två varumärken har samexisterat på en viss marknad eventuellt kan beaktas som en relevant faktor, eftersom det i rättspraxis medgetts att denna situation tillsammans med andra faktorer kan bidra till att minska risken för förväxling mellan dessa varumärken hos omsättningskretsen.

I ett förfarande vid harmoniseringskontoret avseende relativa registreringshinder ankommer det visserligen på innehavaren av det omstridda varumärket att visa att skälet till att varumärkena kunde samexistera var att det saknades risk för att omsättningskretsen skulle förväxla det omstridda varumärket med det äldre varumärke som utgör grunden för ansökan om ogiltighetsförklaring. Det står emellertid nämnda innehavare fritt att visa detta med åberopande av en mängd omständigheter som talar för att så är fallet. Uppgifter som är av särskild vikt på detta område är uppgifter som visar att omsättningskretsen kände till båda varumärkena redan innan ansökan om registrering av det omstridda varumärket ingavs. Det framgår dessutom av rättspraxis att de två varumärkena måste ha samexisterat under så pass lång tid att detta kunnat påverka omsättningskretsens uppfattning. Samexistensens längd utgör således också en avgörande omständighet.

I dom av den 15 juli 2015, ***Australian Gold/harmoniseringskontoret – Effect Management & Holding (HOT)*** (T-611/13, REU, EU:T:2015:492), hade tribunalen tillfälle att erinra om att frågan huruvida ett kännetecken kan registreras som gemenskapsvarumärke ska prövas endast på grundval av den relevanta lagstiftningen.

Harmoniseringskontoret och, i förekommande fall, unionsdomstolen, är således inte bundna av de beslut och avgöranden som meddelats i en medlemsstat, även om de kan beakta dem. Detta gäller även beslut och avgöranden som meddelats med tillämpning av nationell lagstiftning som har harmoniserats med stöd av direktiv 2008/95/EG[31]. Denna bedömning påverkas inte av bestämmelserna i förordning (EG) nr 44/200[32] och i artikel 109 i förordning nr 207/2009. Såsom framgår av bland annat skäl 15 i förordning nr 44/2001, är syftet med denna förordning nämligen enbart att undvika att oförenliga domar meddelas i två medlemsstater. Den är inte tillämplig på harmoniseringskontoret. Vidare är syftet med artikel 109 i förordning nr 207/2009 att förhindra att det meddelas motstridiga domar när en talan om intrång väcks vid en nationell domstol på grundval av ett gemenskapsvarumärke och en annan talan om intrång väcks vid en annan nationell domstol på grundval av ett nationellt varumärke. Den avser således enbart effekterna av, och inte villkoren för, skyddet för dessa varumärken. Bedömningen ovan påverkas inte heller av vad som föreskrivs i artikel 7.2 i förordning nr 207/2009, där det föreskrivs att de absoluta registreringshinder som anges i punkt 1 är tillämpliga även om de endast finns i en del av unionen. Ett avslag på en nationell registreringsansökan är nämligen baserat på nationella bestämmelser som genomförs enligt ett nationellt förfarande i ett nationellt sammanhang. Ett sådant avslag kan således inte likställas med ett erkännande av att det i en stat föreligger ett absolut registreringshinder i den mening som avses i förordning nr 207/2009.

31 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/95/EG av den 22 oktober 2008 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar (EUT L 299, s. 25).

32 | Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

Även om det är önskvärt att harmoniseringskontoret beaktar de beslut och avgöranden från nationella myndigheter som avser varumärken som är identiska med dem som är föremål för harmoniseringskontorets prövning, och omvänt, har harmoniseringskontoret följaktligen ingen skyldighet att beakta dessa beslut och avgöranden, inte ens de som avser identiska varumärken. För det fall att harmoniseringskontoret beaktar dessa beslut och avgöranden, är de inte bindande för kontoret.

Slutligen hade tribunalen i dom av den 18 november 2015, ***Instituto dos Vinhos do Douro e do Porto/ harmoniseringskontoret – Bruichladdich Distillery (PORT CHARLOTTE)*** (T-659/14, REU, EU:T:2015:863), tillfälle att precisera räckvidden av skyddet i förordning (EG) nr 491/2009[33].

Tribunalen påpekade att vinbeteckningar som är skyddade enligt bland annat artiklarna 51 och 54 i förordning (EG) nr 1493/199[34] automatiskt ska vara skyddade enligt den förordningen och att kommissionen ska föra in dem i det register som avses i artikel 118n i förordning nr 491/2009, det vil säga i databasen E-Bacchus. Det följer av det automatiska skyddet för de vinbeteckningar som redan var skyddade enligt förordning 1493/1999 att det inte krävs ett införande i databasen E-Bacchus för att de ska komma i åtnjutande av ett skydd på unionsnivå. Detta ”automatiska” skydd, för det fall att det grundas direkt på den relevanta nationella lagstiftningen, innebär inte nödvändigtvis att harmoniseringskontoret är skyldigt, enligt förordning nr 491/2009, att beakta bestämmelserna i den lagstiftningen eller skyddsvillkoren i densamma. Av detta följer att bestämmelserna i förordning nr 491/2009, vad gäller förordningens tillämpningsområde, enhetligt och exklusivt reglerar såväl tillstånd som begränsningar av eller förbud mot kommersiellt utnyttjande av unionsrättsligt skyddade ursprungsbeteckningar och geografiska beteckningar. I just detta sammanhang innebar det ovanstående att överklagandenämnden inte var skyldig att tillämpa de skyddsvillkor som särskilt fastställts i de relevanta bestämmelserna i den nationella rätten och på grundval av vilka ursprungsbeteckningarna ”porto” och ”port” fördes in i databasen E-Bacchus.

Vad gäller frågan huruvida skyddet enligt artikel 118m.1 och 118m.2 i förordning nr 491/2009 är uttömmande eller inte, konstaterade tribunalen att det varken av bestämmelserna i förordning nr 491/2009 eller av dem i förordning nr 207/2009 framgår att skyddet enligt den förstnämnda förordningen ska tolkas som uttömmande. Tvärtom kan ogiltighetsgrunderna alternativt eller kumulativt grundas på äldre rättigheter enligt unionslagstiftningen eller enligt den nationella rätt som ger detta skydd. Av detta följer att det skydd som ges ursprungsbeteckningar och geografiska beteckningar kan kompletteras av relevant nationell rätt som föreskriver ett kompletterande skydd, under förutsättning att detta skydd utgör ”äldre rättigheter”.

Tribunalen preciserade dessutom att även om den som ansöker om ogiltighetsförklaring visserligen ska lägga fram information som visar att vederbörande, under tillämplig nationell lag, är berättigad att göra anspråk på en äldre rättighet, ankommer det i första hand på de behöriga enheterna vid harmoniseringskontoret att bedöma rättsverkan och räckvidden av detta. Av artikel 53.1 c i förordning nr 207/2009, jämförd med artikel 8.4 i samma förordning, framgår dessutom att om det finns ett annat kännetecken än ett varumärke, så kan ett gemenskapsvarumärke förklaras ogiltigt, om kännetecknet samtidigt uppfyller fyra villkor. De två första villkoren följer av lydelsen i artikel 8.4 i förordning nr 207/2009 och ska därför tolkas mot bakgrund av unionsrätten. Däremot utgör de två andra villkor som därefter anges i artikel 8.4 a och b i samma förordning villkor som visserligen föreskrivs i förordningen men som till skillnad från de föregående villkoren ska bedömas med beaktande av kriterier som föreskrivs i den rätt som gäller för det åberopade kännetecknet. Mot denna bakgrund fann tribunalen att överklagandenämnden i detta fall hade gjort fel när den inte godtagit den bevisning som klaganden åberopat och valt att inte tillämpa den berörda nationella lagstiftningen med hänvisning till

33 | Rådets förordning (EG) nr 491/2009 av den 25 maj 2009 om ändring av förordning (EG) nr 1234/2007 om upprättande av en gemensam organisation av jordbruksmarknaderna och om särskilda bestämmelser för vissa jordbruksprodukter (förordningen om en samlad marknadsordning) (EUT L 154, s. 1).

34 | Rådets förordning (EG) nr 1493/1999 av den 17 maj 1999 om den gemensamma organisationen av marknaden för vin (EGT L 179, s. 1).

att skyddet för nämnda ursprungsbeteckningar och geografiska beteckningar uteslutande omfattades av förordning nr 491/2009 och unionens exklusiva behörighet.

d) BEFOGENHET ATT ÄNDRA ÖVERKLAGANDENÄMNDENS BESLUT

I den ovannämnda domen *English pink* (EU:T:2015:186) preciserade tribunalen villkoren för sin befogenhet enligt artikel 65.3 i förordning nr 207/2009 att ändra överklagandenämndens beslut. Till stöd för sitt yrkande om ändring av det överklagade beslutet åberopade klaganden principen om rättskraft för beslut som meddelats av en domstol i en medlemsstat som utsetts till domstol för gemenskapsvarumärken i den mening som avses i artikel 95 i förordningen.

Tribunalen erinrade inledningsvis om att behörigheten att ändra överklagandenämndens beslut inte innebär att tribunalen får göra bedömningar av frågor som överklagandenämnden ännu inte har tagit ställning till. Tribunalens behörighet att ändra beslut ska således i princip endast avse de fall där tribunalen – efter att ha prövat överklagandenämndens bedömning – på grundval av fastlagda rättsliga och faktiska omständigheter kan fastställa vilket beslut som överklagandenämnden var skyldig att fatta.

Ett avgörande som meddelats av en nationell domstol i egenskap av domstol för gemenskapsvarumärken med anledning av en talan om intrång i ett gemenskapsvarumärke har inte rättskraft i förhållande till beslut som harmoniseringskontorets enheter ska fatta i ett förfarande där invändningar framställs mot registrering av ett gemenskapsvarumärke, även om detta är identiskt med det nationella varumärke som avses i talan om varumärkesintrång. Härav följer att förekomsten av ett sådant avgörande inte i sig räcker för att tribunalen ska kunna fastställa vilket beslut överklagandenämnden var skyldig att fatta. Överklagandenämnderna ska fatta beslut enligt förordning nr 207/2009 inom ramen för en normbunden behörighet, och den förordningen innehåller inte någon bestämmelse som anger att harmoniseringskontoret, på grund av principen om rättskraft, skulle vara bunden av ett avgörande från en domstol för gemenskapsvarumärken. Principen om rättskraft begränsar således inte överklagandenämnden, och inte heller unionsdomstolen när den gör en laglighetsprövning och utövar sin befogenhet att ändra överklagandenämndens beslut.

Tribunalen fann därför att den på grundval av fastlagda faktiska och rättsliga omständigheter inte kunde fastställa vilket beslut som överklagandenämnden varit skyldig att fatta och att den i detta fall således inte heller kunde utöva sin behörighet att ändra överklagandenämndens beslut.

e) BEVIS PÅ VERKLIGT BRUK AV VARUMÄKET

I dom av den 16 juni 2015, ***Polytetra/harmoniseringskontoret – El du Pont de Nemours (POLYTETRAFLON)*** (T-660/11, REU, EU:T:2015:387), prövade tribunalen bland annat om bevisning från invändaren om användning av det äldre varumärket, rörande tredje mans slutprodukter som innehöll en beståndsdel som motsvarade den vara som det varumärket avsåg, kunde utgöra bevis på verkligt bruk i den mening som avses i artikel 42.2 och 42.3 i förordning nr 207/2009.

I detta mål fann tribunalen att de avvisande ämnen som det äldre varumärket avsåg, som invändaren levererade till sina kunder, bearbetades till varor avsedda att säljas till slutkonsumenterna och användas som sådana. Under dessa förhållanden skilde sig dessa varor till sin art, syfte och avsedda ändamål väsentligt från avvisande ämnen och tillhörde inte samma produktgrupp som de. Härav följer att bevis för användning av det äldre varumärket för tredje mans slutprodukter i vilka en beståndsdel från invändaren ingick inte innebar att det var möjligt att dra slutsatsen att det varumärket använts för de slutprodukter för vilka det registrerats.

Tribunalen påpekade vidare att tredje man använde det berörda varumärket för att ange att varan innehöll en råvara eller hade en ytbeläggning som invändaren var ursprunget till. De använde inte det varumärket för att det utgjorde ett ursprungssamband mellan invändaren och en tredje mans vara eller mellan en tredje man och dennes vara. I det aktuella fallet gjorde användningen av varumärket för tredje mans slutprodukter det inte möjligt att säkerställa varumärkets grundläggande funktion att ange dessa varors ursprung. Sådan användning kunde därför inte anses utgöra användning för dessa varor i den mening som avses i artikel 42.2 och 42.3 i förordning nr 207/2009.

2. GEMENSKAPSFORMGIVNINGAR

Två avgöranden rörande registrering av gemenskapsformgivningar enligt förordning (EG) nr 6/2002[35] förtjänar att nämnas särskilt.

I dom av den 21 maj 2015, ***Senz Technologies/harmoniseringskontoret – Impliva (Paraplyer)*** (T-22/13 och T-23/13, REU (Utdrag), EU:T:2015:310), erinrade tribunalen om att en formgivning ska anses ha gjorts tillgänglig för allmänheten när den part som gör gällande att så skett har visat att det föreligger sådana omständigheter som innebär att formgivningen ska anses ha gjorts tillgänglig för allmänheten och att denna presumtion gäller oberoende av var de presumtionsgrundande omständigheterna har ägt rum.

Huruvida de personer som ingår i dessa specialiserade kretsar inom den berörda sektorn rimligen kunde ha fått kännedom om händelser som ägt rum utanför unionen är en fråga rörande de faktiska omständigheterna vars svar beror på bedömningen av omständigheterna i varje enskilt fall. Vid denna bedömning ska det prövas huruvida det finns anledning att utifrån de faktiska omständigheterna, som den part som bestrider att formgivningen har gjorts tillgänglig för allmänheten ska tillhandahålla, anse att personer inom dessa kretsar faktiskt inte hade möjlighet att få kännedom om de presumtionsgrundande omständigheterna, samtidigt som man beaktar vilken kunskap som rimligen kan krävas av personer i dessa kretsar om den tidigare formgivningens ståndpunkt (*state of the art*). Dessa faktiska omständigheter kan avse vilka personer som ingår i de specialiserade kretsarna, deras kvalifikationer, sedvänjor och beteenden, verksamhetens räckvidd, deras närvaro vid evenemang där formgivningar presenteras, de berörda formgivningarnas kännetecken, såsom deras samspel med andra produkter eller branscher, och kännetecken för de produkter som den aktuella formgivningen har blivit integrerad i, särskilt hur teknisk den berörda produkten är. En formgivning kan i vart fall inte anses vara känd vid normal yrkesmässig verksamhet om personer i specialiserade kretsar inom den berörda sektorn bara kunde upptäcka den av en slump.

Tribunalen påpekade vidare att artikel 7.1 i förordning nr 6/2002 inte kräver att den tidigare formgivningen har använts för produktion eller marknadsföring av en produkt. Det faktum att en formgivning aldrig har ingått i en produkt skulle vara av betydelse endast om det visas att specialiserade kretsar inom den berörda sektorn vanligtvis inte gör sökningar i patentregistren eller att de inte i allmänhet tillmäter patent någon betydelse.

I dom av den 10 september 2015, ***H&M Hennes & Mauritz/harmoniseringskontoret – Yves Saint Laurent (handväskor)*** (T-525/13, REU, EU:T:2015:617), uttalade sig tribunalen om kriterierna för bedömning av särprägeln vad gäller den grad av frihet formgivaren har haft vid utvecklingen av formgivningen, i den mening som avses i artikel 6 i förordning nr 6/2002.

Vilken grad av frihet som formgivaren haft vid utvecklingen av en formgivning är bland annat beroende av krav som följer av de kännetecken som är bestämda av produktens, eller en del av produktens, tekniska funktion och av krav som ställs på produkten enligt tillämplig lagstiftning. Dessa krav leder till att vissa kännetecken

35 | Rådets förordning (EG) nr 6/2002 av den 12 december 2001 om gemenskapsformgivning (EGT L 3, 2002, s. 1).

standardiseras och således blir gemensamma för flera formgivningar som används för den berörda produkten. Ju större formgivarens frihet är vid utvecklingen av formgivningen, i desto mindre utsträckning är smärre skillnader mellan de formgivningar som jämförs tillräckliga för att de helhetsintryck som den kunniga användaren får ska skilja sig åt. Omvänt gäller att ju mer formgivarens frihet vid utvecklingen av formgivningen är begränsad, i desto större utsträckning är smärre skillnader mellan de formgivningar som jämförs tillräckliga för att de helhetsintryck som den kunniga användaren får ska skilja sig åt. Om formgivaren således har stor frihet vid utvecklingen av formgivningen stärker det slutsatsen att det helhetsintryck som den kunniga användaren får är detsamma när det inte föreligger några betydande skillnader mellan formgivningarna.

I artikel 6 i förordning nr 6/2002, vilken rör bedömningen av formgivningars särprägel, föreskrivs i punkt 1 kriteriet om det helhetsintryck som de motstående formgivningarna ger, och i punkt 2 anges att formgivarens grad av frihet ska beaktas vid denna bedömning. Av dessa bestämmelser framgår att bedömningen av en gemenskapsformgivnings särprägel består i en undersökning i fyra steg. Undersökningen syftar till att fastställa, för det första, vilken sektor som de produkter som formgivningen är avsedd att ingå i eller användas för hör till, för det andra, vem den kunnige användaren av dessa produkter är med utgångspunkt i produkternas avsedda användning samt denne användares kunskap om den tidigare konstnivån och uppmärksamhetsnivån vid jämförelsen – om möjligt en direkt jämförelse – av de aktuella formgivningarna, för det tredje, den grad av frihet som formgivaren har haft vid utvecklingen av formgivningen samt, för det fjärde, resultatet av jämförelsen av de aktuella formgivningarna med beaktande av den berörda sektorn, graden av formgivarens frihet och de helhetsintryck som en kunnig användare får av den omstridda formgivningen och av varje tidigare formgivning som gjorts tillgänglig för allmänheten. Även om den omständighet som rör graden av formgivarens frihet kan ”stärka”, eller e contrario nyansera, slutsatsen angående det helhetsintryck som var och en av de aktuella formgivningarna ger, utgör bedömningen av graden av formgivarens frihet emellertid inte ett inledande och teoretiskt steg vid jämförelsen av det helhetsintryck som var och en av de aktuella formgivningarna ger.

Överklagandenämnden gjorde således inte fel när den angav att formgivarens frihet inte i sig kan vara avgörande för bedömningen av en formgivnings särprägel men att den däremot är en omständighet som ska beaktas vid den bedömningen. Den fann enligt tribunalen helt korrekt att formgivarens frihet snarare är en omständighet som gör det möjligt att nyansera bedömningen av den omstridda formgivningens särprägel än en självständig omständighet.

GEMENSAM UTRIKES- OCH SÄKERHETSPOLITIK – RESTRIKTIVA ÅTGÄRDER

År 2015 var tribunalens rättspraxis avseende restriktiva åtgärder på området för gemensam utrikes- och säkerhetspolitik mycket varierad. Flera domar förtjänar att nämnas särskilt.

1. TERRORISM

I dom ***Abdulrahim/rådet och kommissionen*** (T 127/09 RENV, REU, EU:T:2015:4) hade tribunalen för första gången tillfälle att på området för restriktiva åtgärder mot vissa personer och enheter inom ramen för kampen mot terrorism, tillämpa de principer som domstolen slagit fast i sin dom av den 18 juli 2013 i målet *Kommissionen m.fl./Kadi*[36] avseende vilken typ av prövning som unionsdomstolen ska göra. Målet gällde restriktiva åtgärder som antagits gentemot sökanden med stöd av förordning (EG) nr 881/2002[37].

Målet hade återförvisats från domstolen genom en dom[38] där domstolen upphävde det beslut [39] vilket tribunalen hade funnit att sökanden saknade berättigade intresse av att få saken prövad och att anledning därför saknades att pröva talan. Tribunalen underströk att i enlighet med det tillvägagångssätt som slagits fast i den ovannämnda domen *Kommissionen m.fl./Kadi*, (EU:C:2013:518) gäller att för det fall den berörda personen väcker talan för att bestrida lagenligheten av beslutet att uppta eller behålla hans eller hennes namn i förteckningen nr 881/2002 ska unionsdomstolen, vid sin laglighetsprövning, av de skäl som legat till grund för beslutet, förvissa sig om att det föreligger faktiska omständigheter som utgör ett tillräckligt underlag för ett sådant beslut.

I detta sammanhang förutsätter rätten till försvar och principen om rätt till ett effektivt domstolsskydd för det första att den behöriga unionsmyndigheten lämnar ut skälen för sitt beslut till den berörda personen, bereder vederbörande tillfälle att på ett ändamålsenligt sätt ge sin ståndpunkt till känna samt prövar de anförda skälen mot bakgrund av de yttranden och bevisning som ingetts av den berörda personen. För det andra innebär dessa rättigheter att unionsdomstolen, om ett domstolsförfarande inleds, bland annat ska kontrollera att de skäl som anförs i redogörelsen för skälen är tillräckligt precisa och konkreta, och i förekommande fall – mot bakgrund av de uppgifter som ingetts till den – att de faktiska omständigheter som ligger till grund för skälen är styrkta.

Däremot kan det inte i sig anses utgöra ett åsidosättande av de ovannämnda rättigheterna att den behöriga unionsmyndigheten inte tillhandahåller den berörda personen, och i ett senare skede unionsdomstolen, uppgifter och bevisning beträffande den redogörelse för skälen som ligger till grund för det aktuella beslutet. I en sådan situation har unionsdomstolen emellertid inte några ytterligare uppgifter eller någon bevisning till sitt förfogande. Det betyder att om unionsdomstolen inte kan finna att det finns stöd för skälen, kan de inte godtas som grund för det angripna beslutet om upptagande i förteckningen.

36 | C-584/10 P, C-593/10 P och C-595/10 P, REU, EU:C:2013:518.

37 | Rådets förordning (EG) nr 881/2002 av den 27 maj 2002 om införande av vissa särskilda restriktiva åtgärder mot vissa med Usama bin Ladin, nätverket al-Qaida och talibanerna associerade personer och enheter och om upphävande av förordning (EG) nr 467/2001 om förbud mot export av vissa varor och tjänster till Afghanistan, skärpning av flygförbudet och förlängning av spärrandet av tillgångar och andra finansiella medel beträffande talibanerna i Afghanistan (EGT L 139, s. 9).

38 | Dom av den 28 maj 2013, *Abdulrahim/rådet och kommissionen* (C-239/12 P, REU, EU:C:2013:331).

39 | Beslut den 28 februari 2012, *Abdulrahim/rådet och kommissionen* (T-127/09, EU:T:2012:93).

Mot denna bakgrund ansåg tribunalen att de påståenden som riktades mot sökanden i sanktionskommitténs redogörelse för skälen var otillräckliga – antingen på grund av att det förelåg brister i motiveringen eller på grund av att det saknades uppgifter eller bevisning som utgör stöd för det aktuella skälet då den berörda personen utförligen förnekat det som påståtts – för att beslutet att, på EU-nivå, anta restriktiva åtgärder mot honom ska vara motiverat. Tribunalen fann följaktligen att förordningen i vilken sådana restriktiva åtgärder infördes avseende sökanden ska ogiltigförklaras.

2. ISLAMISKA REPUBLIKEN IRAN

När det gäller restriktiva åtgärder mot Islamiska republiken Iran i syfte att hindra kärnvapenspridning hade tribunalen i tre domar tillfälle att göra viktiga förtydliganden avseende begreppet ”stöd till Irans regering” i den mening som avses i de relevanta unionsrättsliga bestämmelserna på området[40].

För det första hade tribunalen i det mål som den 25 juni 2015 avgjordes genom domen ***Iranian Offshore Engineering & Construction/rådet*** (T-95/14, REU (utdrag), överklagad till domstolen, EU:T:2015:433), att ta ställning till en talan om ogiltigförklaring av vissa rättsakter genom vilka rådet hade fört in namnet på sökanden, ett bolag med säte i Iran, i förteckningen över personer och enheter som ska omfattas av restriktiva åtgärder, med motiveringen att bolaget var en viktig enhet i energisektorn som ger stora inkomster till den iranska staten, och därmed tillhandahåller Irans regering ekonomiskt och logistiskt stöd.

Vid sin prövning av inskrivningsgrunden ekonomiskt stöd till Irans regering erinrade tribunalen om principen att rättsakters lagenlighet endast kan bedömas utifrån de faktiska och rättsliga omständigheter som låg till grund för deras antagande och inte utifrån omständigheter som rådet fått kännedom om efter det att rättsakterna antogs. Detta gäller även om rådet skulle anse att dessa omständigheter skulle kunna rättfärdiga nämnda rättsakter. Tribunalen noterade att det i förevarande fall följde av rådets vacklande resonemang att rådet inte hade någon klar uppfattning om aktieägarsammansättningen i sökandebolaget då de angripna rättsakterna antogs. Följaktligen fann tribunalen att rådet inte hade styrkt att det angivna skälet att sökandebolaget ger Irans regering stora inkomster är väl underbyggt.

Däremot fann tribunalen att rådet inte gjort någon oriktig bedömning när rådet fann att sökanden tillhandahåller Irans regering logistiskt stöd. Härvidlag angav tribunalen att ordet ”logistiskt” avser all verksamhet som rör organisation eller genomförande av en komplex process. Efter att ha slagit fast att sökandebolagets verksamhet genom sin kvantitativa och kvalitativa betydelse var nödvändig för att uppfylla behov inom olje- och gassektorn, en sektor från vilken den iranska staten erhåller betydande inkomster, vilket möjliggör för Irans regering att finansiera sina spridningskänsliga kärntekniska verksamhet, fann tribunalen att kriteriet avseende logistiskt stöd skulle anses vara uppfyllt.

För det andra hade tribunalen, i sin dom av den 25 mars 2015, ***Central Bank of Iran/rådet*** (T-563/12, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:187), anledning att pröva en talan som väckts av Islamiska republiken Irans centralbank i vilken denna bestred de restriktiva åtgärder som vidtagits gentemot banken.

Till att börja med påpekade tribunalen att kriteriet om stöd till Irans regering, som utvidgar tillämpningsområdet för de restriktiva åtgärderna för att öka trycket på Islamiska republiken Iran, avser all den berörda personens eller enhetens verksamhet som, även oberoende av någon eventuell direkt eller indirekt koppling till kärnvapenspridning, till följd av sin kvantitativa eller kvalitativa betydelse kan främja sådan spridning genom att

40 | Artikel 23.2 d i rådets förordning (EU) nr 267/2012 av den 23 mars 2012 om restriktiva åtgärder mot Iran och om upphävande av förordning (EU) nr 961/2010 (EGT L 88, s. 1), och artikel 20.1 c i rådets beslut 2010/413/Gusp av den 26 juli 2010 om restriktiva åtgärder mot Iran och om upphävande av gemensam ståndpunkt 2007/140/Gusp (EUT L 195, s. 39).

ge Irans regering stöd, i form av materiella, ekonomiska eller logistiska tillgångar eller hjälp, som underlättar för den i dess strävan avseende kärnvapen. Den tillämpliga förordningen vilar alltså på antagandet att det finns en koppling mellan att ge sådant stöd till Irans regering och verksamhet som innebär risk för kärnvapenspridning. Förordningen syftar därför till att frånta Irans regering dess inkomstkällor, för att tvinga den att upphöra med sitt kärnvapenprogram till följd av bristande ekonomiska resurser.

Vad gällde prövningen av om rådets motivering var välgrundad angav tribunalen att sett till sökandens uppgifter och befogenheter i egenskap av Islamiska republiken Irans centralbank, såsom dessa definieras i lag, var det uppenbart att sökanden tillhandahåller Irans regering finansiella tjänster, som till följd av sin kvantitativa eller kvalitativa betydelse kan främja kärnvapenspridning. Sökanden hävdade i detta sammanhang att centralbanken under den aktuella perioden aldrig utnyttjat sina befogenheter att bevilja lån och krediter eller tillhandahålla regeringen garantier, och att den i praktiken inte tillhandahållit Irans regering några tillgångar eller någon finansiell hjälp. Tribunalen konstaterade emellertid att sökanden inte hade inkommit med någon bevisning till styrkande av detta påstående. Följaktligen fann tribunalen att kriteriet avseende stöd till Irans regering var uppfyllt i det aktuella fallet.

För det tredje gav domen av den 8 september 2015, ***Ministry of Energy of Iran/rådet*** (T-564/12, REU, EU:T:2015:599), tribunalen tillfälle att uttala sig angående de restriktiva åtgärder som vidtagits gentemot det iranska energiministeriet. Dessa åtgärder hade vidtagits gentemot energiministeriet med motiveringen att de var ansvariga för politiken i energisektorn, som genererade betydande intäkter till Irans regering. Energiministeriet hade väckt talan vid tribunalen med yrkande om ogiltigförklaring av rättsakter som ledde till att ministeriets tillgångar frystes efter det att rådet, som svar på yttranden från ministeriet inom ramen för en begäran om omprövning av införandet av ministeriet i förteckningen över enheter som omfattas av de restriktiva åtgärderna, funnit att de restriktiva åtgärderna fortfarande var motiverade av de skäl som angavs i de aktuella rättsakterna.

Tribunalen hade att pröva huruvida rätten till försvar och principen om effektivt domstolsskydd hade åsidosatts. Tribunalen fann att enligt de tillämpliga bestämmelserna är rådet skyldigt att se över beslutet att föra upp en enhet i förteckningarna med anledning av de kommentarer enheten ingett. I avsaknad av en exakt tidsfrist måste en sådan översyn ske inom rimlig tid. Enligt tribunalen är i detta sammanhang en svarstid på mer än 15 månader, såsom i det aktuella fallet, uppenbart orimlig. Tribunalen fann emellertid att åsidosättandet av skyldigheten att besvara kommentarerna inom en rimlig tid inte nödvändigtvis motiverar att de angripna rättsakterna ogiltigförklaras. Härvidlag framhöll tribunalen att syftet med skyldigheten till översyn är att försäkra att tillräckliga skäl för att anta restriktiva åtgärder mot en person eller enhet föreligger vid tidpunkten för deras antagande, med beaktande av de kommentarer en sådan person eller enhet har framfört. Eftersom rådet faktiskt hade översänt ett svar på sökandens kommentarer hade detta syfte uppnåtts, om än i ett sent skede, och det åsidosättande rådet gjort sig skyldigt till hade således inte längre någon negativ inverkan på den berörda enhetens situation. Sökanden kunde således inte åberopa förseningen i fråga för att få till stånd en ogiltigförklaring av de restriktiva åtgärder mot sökanden..

Vad gäller huruvida åtgärden var välgrundad fann tribunalen att den omständigheten att sökanden är delaktig, i sin egenskap av ministerium underställt Irans regering, i att exportera elektricitet, i synnerhet genom att uppbära betalningar från köpare av exporterad elektricitet, innebär ett stöd till Irans regering, i form av finansiellt stöd, oaktat det faktum att det aktuella ministeriets samlade verksamhet uppvisar underskott. Vidare påpekade tribunalen att frysningen av ministeriets tillgångar, grundad på dess export av elektricitet, tillgodosåg syftet att frånta Irans regering dess inkomstkällor. Tribunalen underströk att den avgörande frågan för att fastställa om sökanden tillhandahöll finansiellt stöd till Irans regering således inte var dess totala lönsamhet, utan huruvida dess verksamhet som bestod i export av elektricitet är lönsam. Sökanden bestred inte lönsamheten av denna verksamhet. Följaktligen fann tribunalen att rådet inte gjorde en oriktig bedömning genom att anta de omtvistade restriktiva åtgärderna gentemot sökanden.

3. ARABREPUBLIKEN SYRIEN

I sin dom av den 21 januari 2015, ***Makhlouf/rådet*** (T-509/11, EU:T:2015:33), fick tribunalen tillfälle att fastställa de restriktiva åtgärder som antagits av rådet gentemot en närstående till Syriens president Bachar Al-Assad. Ursprunget till denna dom var att sökanden väckt talan mot rådets beslut att föra in hans namn i förteckningen över personer som omfattas av de restriktiva åtgärder som antagits gentemot arabrepubliken Syrien. Sökanden yrkade att denna inskrivning skulle ogiltigförklaras. Till stöd för detta yrkande åberopade sökanden bland annat att hans grundläggande rättigheter och motiveringsskyldigheten hade åsidosatts.

Inledningsvis konstaterade tribunalen att rådet inte hade åsidosatt sökandens rätt till försvar och rätt till en rättvis rättegång, samt att de skäl som angavs i de angripna rättsakterna gav den berörde personen tillräckliga uppgifter för att denne skulle kunna bestrida deras giltighet vid unionsdomstolen. Tribunalen fann att rådet hade haft fog för att anse att sökanden, redan på grund av att han var farbror eller morbror till Bachar Al-Assad och familjeöverhuvud, hade koppling till det syriska ledarskapet, eftersom det är ett notoriskt faktum att makten i Syrien hålls inom en och samma familj, vilket rådet hade rätt att beakta. Enligt tribunalen gjorde de omständigheter som rådet åberopat att det skäligen kunde antas att sökanden hade kontakter med de styrande i regimen eller stödde regimen ekonomiskt.

Vidare fann tribunalen att rådet inte åsidosatt proportionalitetsprincipen, principen om äganderätt eller principen om rätt till privatliv. Sett till den fundamentala betydelsen av att skydda civilbefolkningen i Syrien och till de undantag som medges i de angripna rättsakterna, var de inskränkningar av sökandens rätt till egendom och respekt för privatlivet som de angripna rättsakterna medför inte oproportionerliga i förhållande till det mål som eftersträvas.

4. REPUBLIKEN VITRYSSLAND

Den 6 oktober 2015 hade tribunalen i två domar, ***FC Dynamo-Minsk/rådet*** (T-275/12, EU:T:2015:747) och ***Chyzh m.fl./rådet*** (T-276/12, EU:T:2015:748), anledning att pröva talan avseende rättsakter genom vilka rådet antagit restriktiva åtgärder gentemot sökandena, närmare bestämt en vitrysk fotbollsklubb, ordföranden för denna klubbs styrelse, ett holdingbolag med säte i Minsk (Vitryssland) som tillhörde nämnda ordförande, samt detta bolags dotterbolag, med motiveringen att de gav finansiellt stöd till den vitryska presidentens regim eller drog nytta av denna.

Vad gällde ordföranden i fotbollsklubbens styrelse konstaterade tribunalen att rådet inte inkommit med någon bevisning som visade att vederbörande gav finansiellt stöd till den vitryska presidentens regim. Det var därför inte motiverat att införa denna persons namn i förteckningarna över personer som omfattas restriktiva åtgärder. Tribunalen godtog härvidlag inte rådets argument att sökanden lyckats erhålla offentliga upphandlingskontrakt och koncessioner i Vitryssland tack vare sina nära kontakter med presidentens regim. Eftersom tilldelningen av dessa kontrakt och koncessioner regleras i lag i Vitryssland var rådet tvunget att visa att sökanden hade kunnat erhålla de aktuella kontrakten på annat sätt än genom sina meriter.

Vad därefter gällde holdingbolaget konstaterade tribunalen att rådet inte kunde införa detta bolag i de omstridda förteckningarna i början av år 2012 med motiveringen att bolaget innehades av en person som fanns med i dessa förteckningar. När det gäller Vitryssland var det nämligen först från och med slutet av år 2012 som unionsrätten gav rådet möjlighet att tillämpa frysningen av en persons tillgångar så att det även innefattade personer eller enheter under dennes kontroll. I detta sammanhang konstaterade tribunalen även att rådet inte lyckats visa att nämnda bolag gav finansiellt stöd till den vitryska presidentens regim.

Vad slutligen gällde den vitryska fotbollsklubben och de andra bolag vilkas namn lagts till i de omtvistade förteckningarna med motiveringen att det rörde sig om dotterbolag till holdingbolaget fann tribunalen att det rättsstridiga införandet i förteckningarna av holdingbolaget även gjorde att införandet av namnen på dess dotterbolag, inbegripet fotbollsklubben, var rättsstridigt.

Följaktligen ogiltigförklarade tribunalen merparten av de angripna rättsakterna i de delar dessa avsåg sökandena.

5. UKRAINA

Tribunalen fick i domen av den 26 oktober 2015, ***Portnov/rådet*** (T-290/14, REU, EU:T:2015:806), anledning att för första gången uttala sig angående restriktiva åtgärder som antagit med hänsyn till situationen i Ukraina och som avser personer vilka uppges vara ansvariga för förskingring av ukrainska offentliga medel. Målet gällde restriktiva åtgärder som antagits gentemot rådgivaren till den tidigare presidenten i Ukraina, med motiveringen att han var föremål för utredning i Ukraina för inblandning i brott i samband med förskingring av ukrainska statliga medel och olaglig utförsel av medlen ur Ukraina.

Tribunalen erinrade om att rådet visserligen har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller de allmänna kriterier som ska beaktas i samband med att beslut om restriktiva åtgärder antas, men att det emellertid krävs att unionsdomstolen förvissar sig om att det föreligger faktiska omständigheter som utgör ett tillräckligt underlag för ett sådant beslut vilket har en individuell innebörd för denna person. Detta förutsätter en undersökning av de faktiska omständigheter som har åberopats i redogörelsen för skälen och som ligger till grund för nämnda beslut, vilket betyder att domstolskontrollen inte är begränsad till en bedömning av huruvida de angivna skälen är sannolika i abstrakt mening, utan gäller huruvida det föreligger tillräckligt klart och konkret stöd för dessa skäl, eller åtminstone för ett av dem som i sig anses räcka som grund för beslutet.

Därefter undersökte tribunalen skrivelsen från Ukrainas riksåklagarämbete till Europeiska unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, som rådet åberopat till stöd för införandet av sökandens namn i den omtvistade förteckningen. Tribunal påpekade att även om skrivelsen härrör från en hög rättsinstans i tredjeland, innehåller den emellertid endast ett allmänt påstående om att sökanden, som en av flera tidigare höga tjänstemän, är föremål för en utredning angående icke närmare angivna gärningar som utgör förskingring av statliga medel och som även rör olaglig utförsel av sådana medel till utlandet. Tribunalen fann därför att varken dessa gärningar eller sökandens ansvar i det avseendet preciserades närmare i nämnda skrivelse.

Enligt tribunalen följer av detta att den aktuella skrivelsen inte kan utgöra ett tillräckligt underlag för att ta upp sökandens namn i den omtvistade förteckningen av det skälet att han fastställts som ansvarig för förskingring av offentliga medel. Eftersom beslutet att ta upp sökanden i förteckningen inte var i överensstämmelse med kriterierna för att föra upp personer som ska omfattas av de ifrågavarande restriktiva åtgärderna på denna förteckning, ogiltigförklarade tribunalen de angripna rättsakterna i den del de avsåg sökanden.

REGLER OM TILLSYN AV EUROSYSTEMET – ECB:S BEFOGENHET

I den ovannämnda domen *Förenade kungariket/ECB*[41] (EU:T:2015:133) hade tribunalen att ta ställning till ECB:s befogenhet att reglera systemen för clearing av värdepapper, i enlighet med de krav som ställs inom ramen för tillsynen av Eurosystemet.

Inledningsvis konstaterade tribunalen att införandet av ett krav på lokalisering inom euroområdet för centrala motparter som tillhandahåller clearingtjänster för värdepapper gick utöver en ren tillsyn av dessa system och att det utgjorde en reglering av verksamheten i denna infrastruktur.

Därefter påpekade tribunalen att artikel 127.1 och 127.2 FEUF och artikel 22 i ECB:s stadga kompletterar varandra. Befogenheten att utfärda förordningar enligt artikel 22 i nämnda stadga utgör ett av de medel som står till buds för ECB för att uppfylla den uppgift som anförtrotts Eurosystemet enligt artikel 127.2 FEUF att främja ett väl fungerande betalningssystem. Denna uppgift tjänar i sig till att uppfylla det huvudmål som anges i artikel 127.1 FEUF. Härav följer nödvändigtvis att uttrycket ”clearingsystem” i artikel 22 i ECB:s stadga ska tolkas i förening med hänvisningen till ”betalningssystem” i samma artikel. Följaktligen fann tribunalen att i avsaknad av en uttrycklig hänvisning till clearing av värdepapper i artikel 22 i ECB:s stadga, var uttrycket ”clearing- och betalningssystem” avsett att understryka att ECB har befogenhet att utfärda förordningar för att säkerställa effektiva och sunda betalningssystem, inbegripet sådana system som innefattar en clearingdel, snarare än att tillerkänna Europeiska centralbanken en självständig normgivningskompetens för samtliga clearingsystem.

Slutligen påpekade tribunalen att det framgår av bestämmelserna i EUF-fördraget att om ECB ska tillerkännas en normgivningskompetens beträffande systemen för clearing av värdepapper måste detta ske genom ett uttryckligt tillerkännande. För det fall ECB skulle anse att en normgivningskompetens för ECB beträffande infrastruktur som utnyttjas för clearing av värdepapperstransaktioner är nödvändig för att den ska kunna uppfylla sin uppgift enligt artikel 127.2 fjärde strecksatsen FEUF, ankommer det således på ECB att begära att unionslagstiftaren ska ändra artikel 22 i stadgan genom att lägga till en uttrycklig hänvisning till systemen för clearing av värdepapper.

FOLKHÄLSA

Variationsrikedomen i unionsinstitutionernas lagstiftande och administrativa verksamhet återspeglas i de mål som tribunalen avgör på folkhälsoområdet. Sålunda har den prövat lagenligheten av akter eller underlåtenhet att handla i frågor rörande livsmedelssäkerhet och biocidprodukter.

I dom av den 11 februari 2015 i målet ***Spanien/kommissionen*** (T-204/11, REU (Utdrag), EU:T:2015:91), tog tribunalen ställning till lagenligheten av en kommissionsakt rörande metoder för detektion av marina biotoxiner i musslor.

Målet rörde en talan om ogiltigförklaring av förordning (EU) nr 15/2011[42], genom vilken kommissionen hade ändrat metoderna för detektion av marina biotoxiner och ersatt den biologiska metod som dittills tillämpats med en kemisk metod. Kommissionen grundade ändringen på ett yttrande från Europeiska myndigheten

41 | Se även ovan under rubriken ”Upptagande till sakprövning av talan som väckts med stöd av artikel 263 FEUF” angående begreppet rättsakt mot vilken talan kan väckas.

42 | Kommissionens förordning (EU) nr 15/2011 av den 10 januari 2011 om ändring av förordning (EG) nr 2074/2005 vad gäller erkända testmetoder för detektion av marina biotoxiner i levande musslor (EUT L 6, s. 3).

för livsmedelssäkerhet (Efsa), i vilket bristerna i den biologiska metoden påtalades. Till stöd för sin talan om ogiltigförklaring åberopade Konungariket Spanien ett åsidosättande av artikel 168 FEUF och gjorde gällande att beslutet att ersätta den biologiska metoden med den nya metoden utgjorde ett allvarligt hot mot folkhälsoskyddet. Konungariket Spanien gjorde även gällande att proportionalitetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar hade åsidosatts.

Tribunalen angav att det med hänsyn till Efsas vetenskapliga bedömningar skulle ha inneburit en risk för folkhälsan om den biologiska metoden hade bibehållits. Kommissionen var således skyldig att utan dröjsmål vidta åtgärder för att skydda folkhälsan. Kommissionens agerande var inte förhastat, eftersom den kemiska metoden hade validerats till följd av en studie som genomförts av medlemsstaterna under samordning av EU:s referenslaboratorium för marina biotoxiner. Tribunalen fann dessutom att Konungariket Spanien inte hade visat att beslutet att ersätta den biologiska metoden med den kemiska metoden som referensmetod för kända biotoxiner hade medfört en risk för folkhälsan i strid med EUF-fördraget. Konungariket Spanien hade nämligen inte visat att den kemiska metoden var mindre tillförlitlig än den biologiska metoden. En outre, selon le Tribunal, le Royaume d'Espagne n'avait pas démontré que la décision de remplacer la méthode biologique par la méthode chimique comme méthode de référence pour les biotoxines connues aurait entraîné un risque pour la santé publique en violation du traité FUE. Det hade i synnerhet inte visats att den kemiska metoden och den biologiska metoden skiljde sig från varandra vad gäller analystiden på ett sätt som medförde en risk för folkhälsan, eller att den högre kostnaden för den kemiska metoden hade undergrävt skyddet för folkhälsan och inte heller att tillgängligt referensmaterial inte möjliggjorde en ändmålsenlig kontroll.

Tribunalen underkände även argumentet att proportionalitetsprincipen åsidosatts. Den merkostnad som den kemiska metoden drar med sig enligt Konungariket Spanien kan nämligen inte anses vara oproportionerlig i förhållande till målet att skydda konsumenternas hälsa. För det första var det inte möjligt att med hjälp av den biologiska metoden detektera vissa typer av toxiner på ett tillräckligt tillförlitligt sätt. För det andra hade Konungariket Spanien inte visat att hänsyn tagits till den kostnadsminskning som den kemiska metoden skulle kunna innebära för aktörerna inom sektorn till följd av att den har större tillförlitlighet vad gäller kända toxiner.

Slutligen konstaterade tribunalen att principen om skydd för berättigade förväntningar inte heller hade åsidosatts. Även om nödvändigt referensmaterial för användning av den kemiska metoden inte var tillgängligt för vissa toxiner när den angripna förordningen antogs var det likväl möjligt att på ett tillfredsställande sätt göra en indirekt bedömning på grundval av befintligt referensmaterial som var avsett för föreningar tillhörande samma grupp.

I målet ***Sverige/kommissionen*** (T-521/14, EU:T:2015:976), där dom avkunnades den 16 december 2015 hade Sverige väckt en passivitetstalan vid tribunalen och yrkat fastställelse av att kommissionen hade åsidosatt förordning (EU) nr 528/2012[43] genom att inte, såsom föreskrivs i förordningen, anta delegerade akter för att närmare ange vetenskapliga kriterier för att fastställa hormonstörande egenskaper.

Tribunalen konstaterade att det framgick tydligt av förordningen att det förelåg en klar, precis och ovillkorlig skyldighet för kommissionen att anta delegerade akter, och att detta skulle ske senast den 13 december 2013. Det faktum att de vetenskapliga kriterier som den hade föreslagit under sommaren 2013 hade bemötts med kritik, enligt vilken dessa kriterier var ovetenskapliga, och att genomförandet av kriterierna skulle ha en inverkan på den inre marknaden påverkar inte det faktum att det förelåg en skyldighet för kommissionen att vidta åtgärder. Kommissionen hade således underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt förordning nr 528/2012.

43 | Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 528/2012 av den 22 maj 2012 om tillhandahållande på marknaden och användning av biocidprodukter (EUT L 167, s. 1).

REGISTRERING AV KEMIKALIER

I det mål i vilken tribunalen meddelade dom den 25 september 2015, ***VECCO m.fl./kommissionen*** (T-360/13, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:695), hade tribunalen att pröva en talan om delvis ogiltigförklaring av förordning (EU) nr 348/2013[44], genom vilken kromtrioxid infördes i bilaga XIV till förordning (EG) nr 1907/2006[45] och inget undantag beviljades för någon användning av kromtrioxid.

Sökandena åberopade särskilt den möjlighet som föreskrivs i förordning nr 1907/2006 att bevilja undantag för vissa användningar, förutsatt att det finns en ordentlig kontroll av risken genom befintlig specifik unionslagstiftning som anger minimikrav avseende skyddet för människors hälsa eller miljön för ämnets användning.

I den aktuella domen prövade tribunalen för första gången de kriterier som måste vara uppfyllda för att en unionsrättsakt ska kunna anses utgöra befintlig specifik unionslagstiftning i den mening som avses i artikel 58.2 i förordning nr 1907/2006.

Tribunalen påpekade härvidlag att endast en ”rättsregel som har antagits av en enhet inom unionen och som är avsedd att få bindande verkan” kan utgöra en sådan lagstiftning.

Vidare ansåg tribunalen att direktiven 98/24/EG[46] och 2004/37/EG[47], vilka rör arbetsskydd, inte kan utgöra en sådan lagstiftning. Eftersom dessa direktiv inte innehåller någon hänvisning till ett visst ämne, kan de inte anses vara specifika, med tanke på att de är allmänt tillämpliga på alla kemiska ämnen, och de kan inte heller anses ange minimikrav, med tanke på att det som fastställs genom direktiven endast är en allmän ram avseende skyldigheterna för arbetsgivare som utsätter sina anställda för risker i samband med användning av kemiska ämnen. Det samma gäller direktiven 2012/18/EU[48] 2010/75/EG[49], vilka rör miljöskydd. Angående det första direktivet konstaterade tribunalen att det inte avser specifikt enskilda användningar av farliga ämnen, och inte heller skydd av människor mot alltför hög exponering för farliga ämnen på arbetsplatsen. Vad gäller det andra direktivet avser det en viss industriell process som i fråga om processvolym överstiger ett visst – högt satt – tröskelvärde, och inte ett visst ämne som används i den processen. Dessutom är direktivet inte tillämpligt på alla typer av denna process; det är bland annat inte tillämpligt på processer som inte överstiger det angivna tröskelvärdet.

Tribunalen fann att eftersom det inte fanns någon befintlig specifik unionslagstiftning som anger minimikrav avseende skyddet för människors hälsa eller miljön för ämnets användning, saknade kommissionen utrymme för skönsmässig bedömning i fråga om huruvida undantag skulle beviljas. Följaktligen ogillade tribunalen talan.

44 | Kommissionens förordning (EU) nr 348/2013 av den 17 april 2013 om ändring av bilaga XIV till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) (EUT L 108, s. 1).

45 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG (EGT L 396, s. 1).

46 | Rådets direktiv 98/24/EG av den 7 april 1998 om skydd av arbetstagares hälsa och säkerhet mot risker som har samband med kemiska agenser i arbetet (fjortonde särdirektivet enligt artikel 16.1 i direktiv 89/391/EEG) (EGT L 131, s. 11).

47 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/37/EG av den 29 april 2004 om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för carcinogener eller mutagena ämnen i arbetet (sjätte särdirektivet enligt artikel 16.1 i rådets direktiv 89/391/EEG) (EUT L 158, s. 50).

48 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/18/EU av den 4 juli 2012 om åtgärder för att förebygga och begränsa faran för allvarliga olyckshändelser där farliga ämnen ingår och om ändring och senare upphävande av rådets direktiv 96/82/EG (EUT L 197, s. 1).

49 | Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU av den 24 november 2010 om industriutsläpp (samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar (EUT L 334, s. 17).

TILLGÅNG TILL INSTITUTIONERNAS HANDLINGAR

Rättspraxis avseende tillgång till handlingar rörde under år 2015 bland annat tillämpningsområdet för förordning nr 1049/200[50], och särskilt behandlades begreppet handling och räckvidden för undantagen till rätten till tillgång med hänsyn till skyddet för affärsintressen och för syftet med inspektioner, utredningar och revisioner.

I målet ***Breyer/kommissionen*** (T-188/12, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:124), i vilket dom meddelades den 27 februari 2015 prövade tribunalen en talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut att inte bevilja sökanden i målet tillgång till de inlagor som en medlemsstat gett in under ett fördragsbrottsförfarande vid domstolen, vilket avslutats då begäran om tillgång framställdes.

I denna dom gavs tribunalen tillfälle att erinra om att begreppet handling i den mening som avses i förordning nr 1049/2001 grundar sig på att det finns ett innehåll som bevaras och som kan återges eller som det är möjligt att ta del av efter det att det upprättats. I detta avseende saknar det betydelse på vilket medium innehållet lagrats. Även typen och beskaffenheten av det lagrade innehållet samt omfattningen, längden, betydelsen och framställningen av detta innehåll saknar härvidlag betydelse. Detta innehåll måste dock avse policy, verksamhet eller beslut som omfattas av den aktuella institutionens ansvarsområde.

Inlagor som upprättats av en medlemsstat inom ramen för ett fördragsbrottsmål som kommissionen anhängiggjort som ett led i utövandet av sina befogenheter, vilka domstolen i det sammanhanget översänt till kommissionen som innehar dem utgör enligt tribunalen handlingar som finns hos en institution i den mening som avses i förordning nr 1049/2001 och omfattas således av förordningens tillämpningsområde.

I samband med bedömningen av vilken påverkan artikel 15.3 FEUF har på tillämpningen av förordning nr 1049/2001 på de omtvistade inlagorna erinrade tribunalen om att det följer bland annat av den bestämmelsen och av målen med unionens bestämmelser på området att dömande verksamhet som sådan är utesluten från tillämpningsområdet för den rätt till tillgång till handlingar som fastställs i dessa bestämmelser. Såsom domstolen redan tidigare har slagit fast är emellertid inlagor som en institution gett in till unionsdomstolens, trots att de utgör en del av den domstolens dömande verksamhet, inte undantagna från rätten till tillgång till handlingar på grundval av artikel 15.3 fjärde stycket FEUF. Tribunalen fann således, analogt, att inlagor som har upprättats av en medlemsstat inom ramen för ett fördragsbrottsförfarande inte i högre grad än kommissionens inlagor omfattas av det undantag från rätten till tillgång till handlingar som, vad gäller domstolens dömande verksamhet, har införts genom artikel 15.3 fjärde stycket FEUF.

Mot bakgrund av det ovanstående fann tribunalen att artikel 15.3 fjärde stycket FEUF inte utgjorde hinder för att de omtvistade inlagorna ansågs omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 1049/2001 dock och utan att det påverkar en eventuell tillämpning av något av undantagen i artikel 4 i förordningen eller möjligheten för den berörda medlemsstaten att enligt artikel 4.5 i förordningen begära att den aktuella institutionen inte ska lämna ut sina inlagor.

Begreppet handling var återigen aktuellt i domen av den 2 juli 2015 i målet, ***Typke/kommissionen*** (T-214/13, REU, överklagad till domstolen, EU:T:2015:448), där tribunalen prövade en talan rörande en begäran om att få till stånd en sökning i en databas. Tribunalen angav inledningsvis att enligt artikel 3 a i förordning nr 1049/2001 avses med en handling vid tillämpning av förordningen ”allt innehåll, oberoende av medium”. Oberoende av denna vida definition är det enligt tribunalen ändå nödvändigt att göra skillnad mellan begreppet handling och information vid tillämpningen av förordning nr 1049/2001.

50 | Se fotnot 12 ovan.

För det fall en ansökan inges med avsikten att kommissionen ska utföra en sökning i en eller flera av sina databaser enligt de kriterier som sökanden uppställer är kommissionen enligt tribunalen skyldig att, med förbehåll för en eventuell tillämpning av artikel 4 i förordning nr 1049/2001, tillmötesgå denna, om den sökning som efterfrågas kan utföras med hjälp av de sökverktyg som är tillgängliga för denna databas. Det kan däremot inte krävas att kommissionen ska lämna ut till sökanden en del av eller samtliga de uppgifter som ingår i en eller flera av dess databaser, klassificerade enligt ett schema som inte finns i denna databas. Vad gäller databaser kan följaktligen allt som kan hämtas från en sådan databas genom en normal sökning eller en rutinsökning bli föremål för en ansökan om tillgång till handlingar med stöd av förordning nr 1049/2001.

I det aktuella fallet förutsatte tillgång till den kombination av uppgifter som avsågs i begäran om tillgång att det utfördes arbete i form av dataprogrammering, vilket inte kan jämställas med en normal sökning eller en rutinsökning. Härav drog tribunalen slutsatsen att sökandens ansökan inte avsåg tillgång – ens delvis sådan – till en eller flera befintliga utan i stället upprättande av nya handlingar som inte kunde hämtas från en databas genom en normalsökning eller rutinsökning med hjälp av ett befintligt sökverktyg.

I målet ***Unión de Almacenistas de Hierros de España/kommissionen*** (T-623/13, REU, EU:T:2015:268), i vilket dom meddelades den 12 maj 2015 uttalade sig tribunalen om lagenligheten av kommissionens beslut att neka sökanden tillgång till en rad handlingar som den spanska konkurrensmyndigheten överlämnat till kommissionen inom ramen för två utredningar angående tillämpningen av artikel 101 FEUF. Kommissionen hade grundat sitt beslut på att det förelåg en allmän presumtion för att ett utlämnande av sådana handlingar som de omtvistade handlingarna skulle skada de berörda företagens affärsintressen och syftet med utredningar.

I det avseendet angav tribunalen att det faktiskt föreligger en allmän presumtion för att ett utlämnande av handlingar som en nationell konkurrensmyndighet gett in enligt artikel 11.4 i förordning nr 1/2003[51] i princip skulle undergräva såväl skyddet för affärsintressena hos de företag de aktuella upplysningarna rör, som det därtill nära anknutna skyddet för syftet (se punkt 54 ovan) med den berörda nationella konkurrensmyndighetens utredningar. I likhet med vad som har slagits fast i fråga om kommissionens kontroll av företagskoncentrationer[52] gäller nämnda presumtion oberoende av frågan huruvida ansökan om tillgång avser ett redan avslutat ärende eller ett pågående ärende.

Tribunalen betonade vidare att en välfungerande mekanism för informationsutbyte inom nätverket för myndigheter som upprätthåller unionens konkurrensregler kräver att sålunda utbytt information förblir konfidentiell. Om vem som helst med stöd av förordning nr 1049/2001 skulle kunna få tillgång till handlingar som medlemsstaternas konkurrensmyndigheter har sänt till kommissionen, skulle den garanti om starkare skydd som gäller för överlämnad information, och som denna mekanism bygger på, äventyras.

Slutligen angav tribunalen att den tidsmässiga begränsning som gäller för en allmän presumtionsregel inte kunde motiveras i det aktuella fallet av att det tas hänsyn till den rätt till ersättning som de personer har som lidit skada till följd av ett åsidosättande av artikel 101 FEUF. Den bevisning som behövdes för att begära ersättning för skada hade således eventuellt stått att finna i de handlingar som fanns i denna nationella konkurrensmyndighets utredning.

I dom av den 7 juli 2015, ***Axa Versicherung/kommissionen*** (T-677/13, REU, EU:T:2015:473), kunde tribunalen ytterligare belysa frågeställningen rörande de allmänna presumtioner som gäller för vissa kategorier av handlingar.

51 | Se fotnot 7 ovan.

52 | Dom av den 28 juni 2012, *kommissionen/Éditions Odile Jacob* (C-404/10 P, REU, EU:C:2012:393), av den 13 september 2013, *Nederländerna/kommissionen* (T-380/08, REU, EU:T:2013:480), och av den 7 oktober 2014, *Schenker/kommissionen* (T-534/11, REU, EU:T:2014:854).

Bakgrunden till det målet var två ansökningar om tillgång till handlingar rörande ett förfarande för tillämpning av konkurrensreglerna. Den ena ansökan avsåg innehållsförteckningen i den aktuella akten. Kommissionen hade helt avslagit ansökan om tillgång till de hänvisningar till handlingar om förmånlig behandling som gjorts i innehållsförteckningen med angivande av att det fanns en allmän presumtion för att syftet med inspektioner och utredningar skulle undergrävas om handlingarna lämnades ut.

Tribunalen påpekade inledningsvis att kommissionen får anse att ett utlämnande av hänvisningar till ”handlingar om förmånlig behandling” som finns i akten i ett konkurrensärende kan äventyra effektiviteten i dess program för förmånlig behandling i den mån det leder till att en utomstående får kännedom om känslig affärsinformation eller konfidentiella uppgifter om de inblandades samarbete som finns i dessa handlingar. Sådana överväganden kan emellertid inte motivera att denna tillgång regelmässigt nekas, eftersom varje ansökan om tillgång till de aktuella handlingarna ska prövas i varje enskilt fall. I synnerhet kan, med hänsyn till betydelsen av skadeståndstalan inför de nationella domstolarna för att bevara en effektiv konkurrens inom unionen, enbart en hänvisning till en risk för att tillgången till bevisning som finns i akten i ett konkurrensärende skulle kunna påverka effektiviteten av ett program för förmånlig behandling – inom ramen för vilket dessa handlingar har översänts till den behöriga konkurrensmyndigheten – inte vara tillräcklig för att motivera ett avslag på en ansökan om tillgång till denna bevisning. Den omständigheten att ett sådant avslag skulle kunna hindra nämnda talan från att väckas innebär tvärtom att avslaget måste grundas på tvingande skäl till skydd för det åberopade intresset vilka gäller för varje handling till vilken tillgång nekats. Det åligger sålunda kommissionen och de nationella domstolar som ska pröva frågan om tillgång till handlingar som inhämtats i samband med genomförandet av ett program för förmånlig behandling och som finns i akten i ett konkurrensärende att i varje enskilt fall göra en avvägning mellan de olika intressen som motiverar att de aktuella handlingarna lämnas ut eller skyddas med beaktande av samtliga relevanta omständigheter i ärendet.

Dessa överväganden gör sig i än högre grad gällande i ett fall där en person som anser sig ha drabbats av en överträdelse av konkurrensreglerna och som redan har väckt skadeståndstalan vid en nationell domstol ansöker om tillgång inte till de ”handlingar om förmånlig behandling” som finns i akten i det ärende som utmynnat i det beslut i vilket överträdelsen fastställts, utan endast till de hänvisningar till dessa handlingar som gjorts i innehållsförteckningen i nämnda akt. Ett fullständigt avslag på ansökan om tillgång till dessa hänvisningar, även deras neutrala eller oviktiga delar, gör det vidare omöjligt eller, i vart fall, orimligt svårt för sökanden att identifiera de egentliga ”handlingarna om förmånlig behandling” och att bilda sig en uppfattning om det eventuella behovet av dessa handlingar för att underbygga sin skadeståndstalan och, i än mindre grad, att göra en ansats för att förklara varför ett sådant behov föreligger trots att det är just för att iaktta dessa krav som det i rättspraxis har ställts villkor inte bara för utlämnande av dessa handlingar och deras ingivande till domstol vid skadeståndstalan som väcks vid nationella domstolar, utan även för kommissionens erkännande av ett övervägande allmänintresse för det fall det till kommissionen ges in en ansökan enligt förordning nr 1049/2001.

YTTRE FÖRBINDELSER

I den ovannämnda domen *Front Polisario/rådet*[53] (EU:T:2015:953) fann tribunalen att unionens institutioner förfogar över ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller frågan huruvida det är lämpligt eller ej att ingå ett avtal med en tredjestat vilket kommer att tillämpas på ett visst territorium, och det gäller i än högre grad när de folkrättsliga regler och principer som är tillämpliga på området är komplexa och vaga. Härav följer att domstolskontrollen med nödvändighet begränsas till frågan huruvida den berörda unionsinstitutionen, i

53 | Angående denna dom se även texten ovan angående ”[u]pptagande till sakprövning av talan som väckts med stöd av artikel 263 FEUF”, under punkterna 3 (”Talerätt mot ett beslut att ingå ett internationellt avtal”) och 4 (”Rättskapacitet”).

detta fall rådet, när det godkände ingåendet av ett avtal som det som godkänts genom det angripna beslutet gjorde sig skyldigt till en uppenbart oriktig bedömning.

Unionsdomstolen ska härvid kontrollera huruvida institutionen omsorgsfullt och opartiskt har prövat alla omständigheter som är relevanta i det enskilda fallet, det vill säga de omständigheter som bedömningen grundar sig på. Det är förvisso korrekt att det av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna inte följer något absolut förbud för unionen att ingå ett avtal som kan komma att tillämpas på ett omtvistat territorium. Det är inte desto mindre korrekt att skyddet av de grundläggande rättigheterna för befolkningen på ett sådant territorium har en särskild betydelse och följaktligen utgör en fråga som rådet måste studera innan det godkänner ett sådant avtal. Tribunalen förtydligade att i synnerhet när det gäller ett avtal som syftar till att underlätta exporten till unionen av diverse varor med ursprung i ifrågavarande territorium, måste rådet undersöka alla relevanta omständigheter noggrant och opartiskt i syfte att försäkra sig om att verksamhet med tillverkning av varor som är avsedda för export inte bedrivs vare sig till skada för det ifrågavarande territoriets befolkning eller innebär åsidosättanden av dess grundläggande rättigheter. Med beaktande av den omständigheten att Konungariket Marockos suveränitet över Västsahara inte har erkänts, vare sig av unionen och dess medlemsstater eller mer allmänt av FN och av avsaknaden av varje internationellt mandat som kan göra den marockanska närvaron på detta territorium motiverad, borde rådet emellertid självt ha försäkrat sig om att det inte fanns några indikationer på en utvinning av naturresurserna på Västsaharas territorium under marockansk kontroll som kan vara till skada för dess invånare och inskränka deras grundläggande rättigheter. Eftersom det varken av rådets argument eller av de uppgifter som rådet har ingett framgår att det utfört en sådan prövning fann tribunalen att rådet hade åsidosatt sin skyldighet att före antagandet av det angripna beslutet pröva alla omständigheter i det aktuella fallet. Följaktligen fann tribunalen att talan skulle bifallas och ogiltigförklarade det angripna beslutet såvitt det genom beslutet godkändes att det aktuella avtalet var tillämpligt på Västsahara.

II. TALAN OM SKADESTÅND

I dom av den 3 december 2015 i målet ***CN/parlamentet*** (T-343/13, REU, EU:T:2015:926), tog tribunalen ställning till en talan som väckts av en tidigare tjänsteman vid rådet i syfte att erhålla ersättning för den skada som han påstod sig ha lidit till följd av att vissa personuppgifter om honom spridits på parlamentets webbplats. Parlamentet hade på sin webbplats offentliggjort en underrättelse med en kortfattad beskrivning av innehållet i den framställningen som sökanden hade gjort, med angivande av sökandens namn och av att han hade drabbats av en allvarlig livshotande sjukdom och att hans son led av allvarliga psykiska eller fysiska funktionshinder.

Tribunalen angav att behandlingen av de känsliga personuppgifterna om sökanden prövas mot bakgrund av artikel 10 i förordning (EG) nr 45/2001[54], enligt vilken det är förbjudet att behandla personuppgifter som rör en persons hälsa utom i fall om den registrerade har lämnat sitt uttryckliga samtycke. I det sammanhanget erinrades om att den registrerades samtycke i artikel 2 h i förordning nr 45/2001 definieras som ”varje slag av frivillig, särskild och informerad viljeyttring genom vilken den registrerade godtar behandling av personuppgifter som rör honom eller henne”. Med beaktande av alla omständigheter i det aktuella fallet fann tribunalen att sökanden hade gett uttryck för en ”frivillig och informerad viljeyttring”. En uppmärksam läsning av den information som gavs av parlamentet borde nämligen ha gjort det möjligt för en skäligen uppmärksam framställare att bedöma innebörden och följderna av vederbörandes handlande. Denna viljeyttring var också av särskild art. Parlamentet hade nämligen underrättat sökanden om att dennes klagomål, som avsåg att sökanden ansåg att en unionsinstitution med avseende på sökandens karriär inte hade tagit vederbörlig hänsyn till hans sjukdom

54 | Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 45/2001 av den 18 december 2000 om skydd för enskilda då gemenskapsinstitutionerna och gemenskapsorganen behandlar personuppgifter och om den fria rörligheten för sådana uppgifter (EGT L 8, 2001, s. 1).

och hans sons funktionshinder skulle bli tillgängligt på internet. Tribunalen fann också att sökanden hade lämnat sitt uttryckliga samtycke genom att markera de rutor i formuläret som avsåg offentlig behandling och införande i ett register som är tillgängligt på internet. Det behövde därmed inte underförstått dras en slutsats om att han lämnat sitt samtycke på grundval av något som helst handlande. Dessa överväganden ska enligt tribunalen i tillämpliga delar tillämpas i detta fall på behandling av andra personuppgifter än de som avser känsliga personuppgifter om sökanden.

Tribunalen angav att underrättelsen inte desto mindre innehåller även känsliga personuppgifter om sökandens son, även om denne inte namnges däri, eftersom det i underrättelsen anges att sökandens son lider av allvarliga psykiska eller fysiska funktionshinder. I avsaknad av uppgifter om att sökanden är den legala ställföreträdaren för sin son kan sökandens uttryckliga samtycke därför inte motivera parlamentets behandling av nämnda uppgifter. Tribunalen slog emellertid fast att sökanden i samband med sin talan inte med framgång kunde göra gällande rättsstridigheter som följer av ett påstått åsidosättande av rättigheter som tillkommer tredje man, däribland hans son.

Tribunalen bedömde vidare parlamentets agerande sedan sökanden begärt att underrättelsen skulle tas bort från parlamentets webbplats och påpekade att det i förordning nr 45/2001 inte uttryckligen föreskrivs någon möjlighet att återkalla ett samtycke som lämnats tidigare. Sökanden hade inte heller gjort gällande att en rättsregel eller rättsprincip hade åsidosatts för den händelse att parlamentets ursprungliga offentliggörande varit tillåtligt, vilket var fallet. När begäran såsom i det aktuella fallet inte är välgrundad utan beviljas av artighet, finns det ingen anledning att ålägga en skyldighet till ”omedelbar” verkställighet. I detta fall var parlamentet endast skyldigt att följa sitt åtagande inom en skälig frist.

III. ÖVERKLAGANDEN

Bland de avgöranden som tribunalens avdelning för överklaganden meddelat under år 2015 finns det tre domar som förtjänar ett särskilt omnämnande.

För det första fann tribunalen i dom av den 19 juni 2015, ***Z/domstolen*** (T-88/13 P, REU (utdrag), EU:T:2015:393), såvitt gäller det förfarande för att anföra klagomål som införs genom artikel 90 i tjänsteföreskrifter för tjänstemän i europeiska unionen, att den klagande måste ha rätt att få lagenligheten av beslutet om avslag på klagomålet kontrollerad av unionsdomstolen och inte enbart lagenligheten av det inledande beslut som är föremål för klagomålet. Klagandens intresse av att handläggningen av klagomålet går rätt till och att beslutet om avslag på klagomålet ogiltigförklaras om det förekommit fel, ska bedömas fristående och utan samband med den eventuella talan som väckts mot den ursprungliga rättsakten, vilken är föremål för klagomålet. Om det förhöll sig på annat sätt skulle den berörde tjänstemannen, när talan väckts mot den ursprungliga rättsakt som ett klagomål riktats mot, aldrig kunna göra gällande fel i handläggningen av klagomålet, vilka fråntagit vederbörande rätten till en korrekt administrativ omprövning av administrationens beslut, varje gång talan väcks mot den ursprungliga rättsakten som klagomålet riktas mot. Detta skulle innebära att klaganden fråntogs rätten till ett förfarande som har till syfte att möjliggöra och underlätta en lösning i godo av en tvist mellan tjänstemannen och administrationen och som innebär att den myndighet som tjänstemannen lyder under är skyldig att i överenstämmelse med gällande regler ompröva sitt beslut mot bakgrund av tjänstemannens eventuella invändningar.

I domen av den 16 september 2015, ***EMA/Drakeford*** (T-231/14 P, REU (utdrag), EU:T:2015:639), fastställde tribunalen för det andra personaldomstolens synsätt att syftet med artikel 8 första stycket i anställningsvillkoren för övriga anställda i Europeiska unionen är att förhindra att administrationen missbrukar avtal som är formellt olika för att kringgå det krav på omvandling som föreskrivs i nämnda artikel, när en tillfälligt anställd som har

en tidsbegränsad anställning gör framsteg i karriären eller dennes arbetsuppgifter utvecklas. Villkoret för omvandlingen av ett avtal är emellertid att anställningsförhållandet mellan den tillfälligt anställde som har gjort framsteg i karriären eller vars arbetsuppgifter har utvecklats och arbetsgivaren kännetecknas av kontinuitet. Om den anställde ingår ett avtal som innebär en betydande – och inte endast formell – förändring av typen av arbetsuppgifter, är villkoret för tillämpning av artikel 8 första stycket i anställningsvillkoren inte längre uppfyllt. Det skulle nämligen strida mot andan i artikel 8 första stycket i anställningsvillkoren om varje förnyande kunde beaktas vid tillämpningen av bestämmelsen i den artikeln. Tribunalen har preciserat att en eventuell jämförelse av arbetsuppgifterna visserligen skulle visa att tjänsten som sektorchef innebär en betydande förändring jämfört med tjänsten som ställföreträdande chef, vilket utgör ett avbrott i den mening som avses enligt det begrepp som personaldomstolen fastställt. Medan den omständigheten att en person fortsätter inom samma verksamhetsområde inte automatiskt innebär att det föreligger kontinuitet i anställningsförhållandet, måste det i princip uteslutas att kontinuitet föreligger för det fall att tjänsten som sektorchef erhållits genom ett externt uttagningsförfarande. Även om den berörde, innan han utnämndes till sektorchef, innehade tjänsten som tillförordnad sektorchef, går det inte att dra slutsatsen att utnämningen till sektorchef faktiskt utgjorde ett avbrott jämfört med de uppgifter som han tidigare utfört, även om utnämningen skedde till följd av ett externt förfarande.

För det tredje fann tribunalen i dom av den 13 oktober 2015, ***kommissionen/Verile och Gjergji*** (T-104/14 P, REU, EU:T:2015:776), inledningsvis att den berörde inte enligt artikel 11.2 i bilaga VIII till tjänsteföreskrifter för tjänstemän i Europeiska unionen ska garanteras en möjlighet att få slutgiltigt besked om det antal pensionsgrundande tjänsteår som han kommer att tillgodoräknas till följd av en sådan överföring innan han beslutar huruvida han vill utöva sin rätt att överföra de pensionsrättigheter som han har förvärvat i ett annat system till unionens pensionssystem. Enligt nämnda bestämmelse krävs det inte heller att en eventuell tvist mellan den berörde och institutionen avseende tolkningen och tillämpningen av relevanta bestämmelser ska avgöras av unionsdomstolen innan den berörde ens har beslutat huruvida han vill överföra de pensionsrättigheter som han har förvärvat i ett annat system till unionens pensionssystem.

IV. ANSÖKNINGAR OM INTERIMISTISKA ÅTGÄRDER

Under år 2015 gavs 32 ansökningar om interimistiska åtgärder in till tribunalen och tribunalen antog beslut i 31 mål.[55]

Tribunalens ordförande biföll tre ansökningar om uppskov med verkställigheten, genom beslut den 1 september 2015, ***Frankrike/kommissionen*** (T-344/15 R, REU, EU:T:2015:583) och ***Pari Pharma/EMA*** (T-235/15 R, REU (Utdrag), överklagat till domstolen, EU:T:2015:587), och den 15 december 2015, ***CCPL m.fl./kommissionen*** (T-522/15 R, REU (Utdrag), EU:T:2015:1012).

I beslutet *Pari Pharma/EMA* (EU:T:2015:587), vilket gällde den Europeiska läkemedelsmyndighetens (EMA) avsikt att med stöd av förordning nr 1049/2001 lämna ut uppgifter som påstods vara konfidentiella, anlade tribunalens ordförande samma synsätt som han tillämpat i motsvarande beslut år 2014.[56]

55| Tre beslut har antagits av domaren med behörighet att besluta om interimistiska åtgärder, som ersatte tribunalens ordförande, i enlighet med artikel 157.4 jämförd med artikel 12 i tribunalens rättegångsregler. Dessa var beslut av den 17 april 2015, *CGI Luxembourg och Intrasoft International/parlamentet* (T-769/14 R, EU:T:2015:227), beslut av den 12 juni 2015, *Cofely Solelec m.fl./parlamentet* (T-224/15 R, EU:T:2015:377), och beslut av den 15 oktober 2015, *Ahrend Furniture/kommissionen* (T-482/15 R, EU:T:2015:782).

56| Det rör sig om beslut av den 13 februari 2014, *Luxembourg Pamol (Cyprus)* och *Luxembourg Industries/kommissionen* (T-578/13 R, EU:T:2014:103), och beslut av den 25 juli 2014, *Deza/ECHA* (T-189/14 R, EU:T:2014:686), vilka inte har överklagats (se årsrapport 2014, s.156 och 157).

Tribunalens ordförande medgav att ansökan vid första påseendet framstår som faktiskt och rättsligt befogad (*fumus boni juris*) och konstaterade att det rörde sig om en prövning av huruvida protokoll som innehåller en bedömning av likheten mellan två läkemedel och av det ena läkemedlets kliniska överlägsenhet jämfört med det andra ska anses vara konfidentiella. Bedömningen hänför sig till en specifik del av läkemedelsbranschen, särläkemedel, och avser bland annat farmakokinetiska kliniska studier och studier avseende bioekvivalens. Den omfattar frågeställningar som medför tekniskt avancerade vetenskapliga värderingar. Genom att pröva de omtvistade protokollen och frågan huruvida EMA handlade oriktigt när myndigheten avslog sökandens begäran om konfidentiell behandling, ställdes tribunalens ordförande således inför komplicerade problemställningar, vilkas lösning inte genast framstod som självklar, utan borde prövas grundligt av den domstol som ska avgöra målet rörande huvudsaken.

Enligt tribunalens ordförande var resultatet av intresseavvägningen till sökandens fördel. I förevarande mål har den domstol som ska avgöra målet rörande huvudsaken, att avgöra huruvida det beslut genom vilket EMA har uttryckt sin avsikt att lämna ut de omtvistade protokollen till tredje part ska ogiltigförklaras för att beslutet innebär ett åsidosättande av protokollens konfidentiella art. För att en dom om ogiltigförklaring av ett beslut ska bevara sin ändamålsenliga verkan måste sökanden kunna förhindra att EMA lämnar ut dessa protokoll. En sådan dom skulle berövas sin ändamålsenliga verkan om ansökan om interimistiska åtgärder avslogs, då ett avslag skulle innebära att EMA gavs möjlighet att lämna ut dessa protokoll och därmed i praktiken föregripa det framtida avgörandet i sak.

När det gällde huruvida det förelåg en situation som ställde krav på skyndsamhet konstaterade tribunalens ordförande att de påstådda skadorna var allvarliga och underströk att det vad gällde prövningen av ansökan om interimistiska åtgärder skulle presumeras att de omtvistade protokollen var konfidentiella. Dessa protokoll rör sökandens produktion och affärsverksamhet och utgör således en immateriell tillgång som kan användas för konkurrensändamål, och värdet av denna tillgång skulle kraftigt reduceras om dessa protokoll inte längre var konfidentiella. Vad gäller huruvida den skada som kan uppkomma på grund av utlämnandet av de omtvistade protokollen till en tredje part som begärt utlämnande i enlighet med förordning nr 1049/2001 är irreparabel, ansåg tribunalens ordförande att ett sådant utlämnande försätter sökanden i en sårbar situation som är minst lika hotfull som den som skulle uppstå vid en publicering på internet. Dessa utomstående skulle nämligen omgående ha fått tillgång till känsliga uppgifter och direkt kunnat utnyttja dem i konkurrenssyften och därmed försvaga sökandens konkurrensläge. Eftersom utlämnandet av en handling i enlighet med förordning nr 1049/2001 får allmängiltig verkan (*erga omnes*), kan den påstådda skadan inte beräknas, eftersom ett obestämt och obegränsat antal nuvarande och potentiella konkurrenter runt om i världen kan ta del av protokollen för att använda dem på olika sätt på kort, medellång eller lång sikt.

Även om den påstådda skadan inte hade kunnat betecknas som irreparabel, skulle tribunalens ordförande i varje fall ha varit förhindrad att pröva huruvida varje enskild uppgift i de omtvistade protokollen är konfidentiell för att eventuellt bifalla begäran om interimistiska åtgärder till en del. Med hänsyn till särdragen i mål om skydd för handlingar som påstås vara konfidentiella, är det inte lämpligt att tribunalens ordförande överväger en partiell lösning som innebär att endast vissa uppgifter skyddas, samtidigt som tillgång till andra uppgifter medges. Om den domstol som har att pröva målet i huvudsaken medger att de omtvistade protokollen principiellt ska omfattas av en allmän presumtion om konfidentialitet, föreligger nämligen ingen skyldighet att lämna ut delar av protokollen. Den domare som är behörig att besluta om interimistiska åtgärder kan således inte, med hänsyn till denna domares rent underordnade behörigheter tillåta en partiell tillgång till uppgifterna utan att detta innebär att detta avgörande i huvudsaken förlorar sin ändamålsenliga verkan.

Slutligen erinrade tribunalens ordförande om att kriteriet avseende den anförda skadans irreparabla karaktär, som har utvecklats i rättspraxis och inte förekommer vare sig i fördragen eller i rättegångsreglerna, inte får tillämpas när det är oförenligt med kraven på ett effektivt interimistiskt skydd. I de primärrättsliga bestämmelserna i artiklarna 278 FEUF och 279 FEUF anges således att den domare som är behörig att besluta om interimistiska

åtgärder får förordna om uppskov med verkställighet om denna domare anser ”att omständigheterna så kräver” och får föreskriva ”nödvändiga” interimistiska åtgärder. Enligt tribunalens ordförande var dessa villkor uppfyllda i det aktuella fallet. Detta gällde i än högre grad då varken huvudtalan eller ansökan om interimistiska åtgärder kunde betecknas som en avledande manöver av sökanden i syfte att orättmätigt fördröja ett utlämnande av de omtvistade protokollen.

I det ovannämnda beslutet *Frankrike/kommissionen* (EU:T:2015:583) biföll tribunalens ordförande en ansökan om interimistiska åtgärder som ingetts av Republiken Frankrike och syftade till att erhålla uppskov med verkställigheten av utlämnandet av handlingar som medlemsstaten hade överlämnat till kommissionen, vilka kommissionen beslutat att lämna ut till en utomstående sökande i enlighet med förordning nr 1049/2001.

Trots att kommissionen i målet rörande huvudsaken bestritt att de aktuella handlingarna är konfidentiella medgav institutionen emellertid att domaren med behörighet att besluta om interimistiska åtgärder borde hindra utlämnandet av dessa handlingar för att domen i målet rörande huvudsaken ska bevara sin ändamålsenliga verkan.

Tribunalens ordförande medgav att ansökan vid första påseendet framstår som faktiskt och rättsligt befogad (*fumus boni juris*) med tanke på att det av den diskussion som förts mellan parterna framgick att det vid tidpunkten för det interimistiska förfarandet förelåg en allvarlig rättslig tvist vad gällde tillämpningsområdet för artikel 4.5 i förordning nr 1049/2001, vilken åberopats av Republiken Frankrike. Enligt denna artikel har medlemsstaterna en privilegierad ställning i förhållande till andra som innehar handlingar genom att det föreskrivs att varje medlemsstat till skillnad från andra har möjlighet att begära att institutionen inte ska lämna ut en handling som härrör från denna medlemsstat utan att medlemsstaten ”dessförinnan har lämnat sitt medgivande”. I dom av den 21 juni 2012, *IFAW Internationaler Tierschutz-Fonds/kommissionen*[57] slog nämligen domstolen fast att det inte åligger den berörda institutionen att göra en kontroll som går utöver att endast kontrollera om det föreligger en motivering med hänvisning till undantagen i artikel 4.1–4.3 i förordning nr 1049/2001. Samtidigt fann tribunalen i sin dom av den14 februari 2012, *Tyskland/kommissionen*[58], att det var tillåtet för denna institution att göra en kontroll som bestod i att avgöra huruvida den motivering som den berörda medlemsstaten har anfört till stöd för sin invändning mot att lämna ut de omtvistade handlingarna vid första påseendet kunde utgöra grund för en sådan vägran.

Intresseavvägningen utföll till Frankrikes fördel. Tribunalens ordförande konstaterade att tribunalen, när den ska avgöra målet i sak, har att ta ställning till huruvida det kommissionsbeslut – genom vilket kommissionen uppgav sig ha för avsikt att lämna ut de omtvistade handlingarna – ska ogiltigförklaras, på grund av att kommissionen gjort en felaktig bedömning av handlingarnas konfidentiella karaktär. För att en dom om ogiltigförklaring av detta beslut ska bevara sin ändamålsenliga verkan måste Republiken Frankrike kunna förhindra att kommissionen i förtid lämnar ut nämnda handlingar, vilket de facto skulle kunna föregripa det framtida avgörandet i sak.

När det gällde huruvida det förelåg en situation som ställde krav på skyndsamhet gjorde Republiken Frankrike gällande att dessa handlingar utgör viktig bevisning i ett förfarande mellan medlemsstaten och kommissionen, ett förfarande som uppvisar stora likheter med den administrativa fasen av ett fördragsbrottsförfarande, eftersom det inbegriper en dialog med medlemsstaten som syftar till en tillnärmning av olika ståndpunkter. Enligt Republiken Frankrike kan detta mål enbart uppnås om det föreligger ett strikt ömsesidigt förtroende, och ett förtida utlämnande av de handlingar som utväxlats under detta förfarande skulle förstöra det ömsesidiga förtroendet, eftersom detta utlämnande skulle undergräva medlemsstatens försvarsstrategi i ett senare rättsligt förfarande. Tribunalens ordförande ansåg att ett sådant försvar hör till de uppdrag som anförtrotts Republiken Frankrike som stat och att det omtvistade utlämnandet allvarligt kunde skada detta uppdrag. Den

57 | C-135/11 P, REU, EU:C:2012:376, punkterna 63 och 64.

58 | T-59/09, REU, EU:T:2012:75, punkterna 51–53 och 57.

skada som åsamkats till följd av utlämnandet skulle även ha varit irreparabel. En ogiltigförklaring i efterhand av det angripna beslutet kan inte undanröja den skada som åsamkats till följd av utlämnandet. Eftersom skadan inte är ekonomisk kan den inte heller gottgöras genom ekonomisk ersättning som utges till följd av en skadeståndstalan som väcks mot kommissionen.

I det mål som föranledde det ovannämnda beslutet *CCPL m.fl./kommissionen* (EU:T:2015:1012) hade fem bolag som ingick i en kooperativ organisation, vilka påförts böter för att ha deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan på marknaden för livsmedelsförpackningar, ansökt om interimistiska åtgärder i syfte att erhålla ett undantag från skyldigheten att ställa en bankgaranti för bolagens böter. I sitt beslut erinrade tribunalens ordförande om att ett undantag från denna skyldighet endast kan beviljas om sökanden kan bevisa att det objektivt sett är omöjligt för den att ställa bankgarantin eller att det skulle äventyra dess ekonomiska överlevnad att ställa garantin. Tribunalens ordförande konstaterade att sökandena i god tid gjort allvarliga försök att erhålla en sådan garanti, men att dessa försök varit resultatlösa, eftersom de tolv banker som kontaktats i ärendet alla vägrat att lämna någon garanti, med hänvisning till sökandenas prekära ekonomiska situation. I detta sammanhang valde tribunalens ordförande att inte se sökandena som ett enda kooperativ, med motiveringen att sökandenas intressen inte sammanfaller i tillräcklig mån.

Ett *fumus boni juris* ansågs föreligga avseende sökandenas alternativa yrkande om nedsättning av böterna, som byggde på grunden att sökandenas bristande betalningsförmåga inte hade beaktats. Tribunalens ordförande ansåg att det inte kunde uteslutas att den domstol som har att pröva talan i sak utövar sin obegränsade behörighet avseende böter och sätter ned bötesbeloppen.

Följaktligen beviljade tribunalens ordförande det sökta undantaget, dock under villkor att sökandena regelbundet informerade kommissionen om genomförandet av CCPL-koncernens omstruktureringsplan, och att de så snart som möjligt betalar de påförda böterna i poster, genom att betala kommissionen de belopp som följer av planen samt de månadsbelopp som utgörs av de intäkter som uppstår från försäljningen av vissa andelar.

På området för offentlig upphandling har flera beslut meddelats som följer den ändring av rättspraxis som skedde genom beslut av den 4 december 2014, *Vanbreda Risk & Benefits/kommissionen* [59] och som efter överklagande har bekräftats genom beslutet av den 23 april 2015, *kommissionen/Vanbreda Risk & Benefits*[60]. Det erinras om att denna nya rättspraxis innebär att villkoret att det ska föreligga en situation som ställer krav på skyndsamhet mildras på detta specifika rättsområde, i den meningen att en allvarlig, men icke irreparabel, skada kan räcka för att villkoret ska vara uppfyllt, förutsatt att ansökan vid första påseendet framstår som särskilt faktiskt och rättsligt befogad (*fumus boni juris*). Detta mildare villkor är dock endast tillämpligt om ansökan om interimistiska åtgärder inges av den anbudsgivare vars anbud inte antagits innan avtal sluts mellan den upphandlande myndigheten och det företag som har tilldelats kontraktet, och under den tiodagarsperiod under vilken avtal inte får ingås.[61] Detta gäller dock under förutsättning att denna tiodagarsperiod har iakttagits av den upphandlande myndigheten innan avtalet ingicks och att den anbudsgivare vars anbud inte antagits under denna period har inkommit med tillräckliga uppgifter för att utöva sin rätt till försvar.

I de ovannämnda besluten *CGI Luxembourg och Intrasoft International/parlamentet* (EU:T:2015:227) och *Cofely Solelec m.fl./parlamentet* (EU:T:2015:377) och i beslut av den 25 juni 2015, ***Banimmo/kommissionen*** (T-293/15 R, EU:T:2015:438), fann således domaren med behörighet att besluta om interimistiska åtgärder – vilken utan hörande av motparten (*inaudita altera parte*) bifallit de ansökningar om interimistiska åtgärder

59 | T-199/14 R, REU (Utdrag), EU:T:2014:1024.

60 | C-35/15 P(R), REU, EU:C:2015:275.

61 | Detta föreskrivs i artikel 171.1 i kommissionens delegerade förordning (EU) nr 1268/2012 av den 29 oktober 2012 om tillämpningsföreskrifter för Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) nr 966/2012 om finansiella regler för unionens allmänna budget (EUT L 362, s. 1).

som ingetts av de anbudsgivare vilkas anbud inte antagits – att det inte längre fanns anledning att pröva talan, efter det att den upphandlande myndigheten hade återtagit besluten genom vilka de anbud som dessa anbudsgivares lämnat underkändes.

I beslut av den 15 juni 2015, ***Close och Cegelec/parlamentet*** (T-259/15 R, REU (Utdrag), EU:T:2015:378) konstaterade tribunalens ordförande först att den tiodagarsperiod under vilken avtal inte får ingås hade iakttagits fullt ut av den upphandlande myndigheten innan den ingick avtal med det företag som tilldelats kontraktet, och att de anbudsgivare vars anbud inte antagits, vilka hade underrättats i god tid om att deras anbud inte antagits, hade getts möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt väcka talan om ogiltigförklaring och ansöka om interimistiska åtgärder. Tribunalens ordförande ansåg dock att mildringen av villkoret att det ska föreligga en situation som ställer krav på skyndsamhet inte kunde tillämpas i det aktuella fallet, eftersom talan inte hade väckts, och ansökan om interimistiska åtgärder inte hade ingetts, under tiodagarsfristen som löper från delgivningen av beslutet att förkasta anbudet fram till ingåendet av avtalet. Eftersom dessa anbudsgivare inte hade visat att det förelåg en risk för att de skulle lida en allvarlig och irreparabel skada, avslogs deras ansökan om interimistiska åtgärder.[62]

62| Även övriga ansökningar om interimistiska åtgärder på området för offentlig upphandling avslogs, på grund av att de inte framstod vid första påseendet som särskilt faktiskt och rättsligt befogade (fumus boni juris) och att det inte förelåg en situation som ställde krav på skyndsamhet (beslut den 24 mars 2015, *Europower/kommissionen*, T-383/14 R, REU (Utdrag), EU:T:2015:190, den 7 juli 2015, *GSA och SGI/parlamentet*, T-321/15 R, EU:T:2015:522, och *Ahrend Furniture/kommissionen*, se ovan, EU:T:2015:782).

B | TRIBUNALENS SAMMANSÄTTNING

(Protokollär ordning den 31 december 2015)

Första raden från vänster till höger:

Avdelningsordförandena G. Berardis, M. Van der Woude, A. Dittrich, S. Papasavvas; tribunalens vice ordförande H. Kanninen; tribunalens ordförande M. Jaeger; avdelningsordförandena M.E. Martins Ribeiro, M. Prek, S. Frimodt Nielsen och D. Gratsias.

Andra raden från vänster till höger:

Domarna C. Wetter, M. Kancheva, J. Schwarcz, I. Pelikánová, O. Czúcz et F. Dehousse, I. Wiszniewska-Białecka, I. Labucka, A. Popescu och E. Buttigieg.

Tredje raden från vänster till höger:

Domarna I.S. Forrester, S. Gervasoni, A.M. Collins, E. Bieliūnas,V. Tomljenović, V. Kreuschitz, I. Ulloa Rubio och L. Madise, justitiesekreteraren E. Coulon.

1. FÖRÄNDRINGAR I TRIBUNALENS SAMMANSÄTTNING ÅR 2015

En högtidlig sammankomst hölls vid domstolen den 7 oktober 2015 med anledning av att vissa förordnanden förlängdes och att nya ledamöter av institutionen avlade ed och tillträdde sin tjänst.

Till följd av att Nicholas James Forwood lämnat sin tjänst har företrädarna för medlemsstaternas regeringar genom beslut av den 1 september 2015 utnämnt Ian Stewart Forrester till domare i tribunalen för återstoden av Nicholas James Forwoods förordnande, det vill säga för perioden den 1 oktober 2015–31 augusti 2019. Under denna sammankomst avlade Ian Stewart Forrester ed inför domstolen.

2. PROTOKOLLÄR ORDNING

FRÅN DEN 1 JANUARI 2015 TILL DEN 6 OKOTOBER 2015

M. JAEGER, tribunalens ordförande
H. KANNINEN, vice ordförande
M.E. MARTINS RIBEIRO, avdelningsordförande
S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
M. PREK, avdelningsordförande
A. DITTRICH, avdelningsordförande
S. FRIMODT NIELSEN, avdelningsordförande
M. VAN DER WOUDE, avdelningsordförande
D. GRATSIAS, avdelningsordförande
G. BERARDIS, avdelningsordförande
N.J. FORWOOD, domare
F. DEHOUSSE, domare
O. CZÚCZ, domare
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, domare
I. PELIKÁNOVÁ, domare
I. LABUCKA, domare
J. SCHWARCZ, domare
A. POPESCU, domare
M. KANCHEVA, domare
E. BUTTIGIEG, domare
C. WETTER, domare
V. TOMLJENOVIĆ, domare
E. BIELIŪNAS, domare
V. KREUSCHITZ, domare
A. COLLINS, domare
I. ULLOA RUBIO, domare
S. GERVASONI, domare
L. MADISE, domare

E. COULON, justitiesekreterare

FRÅN DEN 7 OKTOBER 2015 TILL DEN 31 DECEMBER 2015

M. JAEGER, ordförande
H. KANNINEN, vice ordförande
M.E. MARTINS RIBEIRO, avdelningsordförande
S. PAPASAVVAS, avdelningsordförande
M. PREK, avdelningsordförande
A. DITTRICH, avdelningsordförande
S. FRIMODT NIELSEN, avdelningsordförande
M. van der WOUDE, avdelningsordförande
D. GRATSIAS, avdelningsordförande
G. BERARDIS, avdelningsordförande
F. DEHOUSSE, domare
O. CZUCZ, domare
I. WISZNIEWSKA-BIALECKA, domare
I. PELIKANOVA, domare
I. LABUCKA, domare
J. SCHWARCZ, domare
A. POPESCU, domare
M. KANCHEVA, domare
E. BUTTIGIEG, domare
C. WETTER, domare
V. TOMLJENOVIC, domare
E. BIELIUNAS, domare
V. KREUSCHITZ, domare
A. COLLINS, domare
I. ULLOA RUBIO, domare
S. GERVASONI, domare
L. MADISE, domare
I. S. FORRESTER, domare

E. COULON, justitiesekreterare

3. TRIBUNALENS TIDIGARE LEDAMÖTER

Edward David Alexander Ogilvy (1989–1992)
Christos Yeraris (1989–1992)
José Luis Da Cruz Vilaça (1989–1995), ordförande (1989–1995)
Jacques Biancarelli (1989–1995)
Donal Patrick Michael Barrington (1989–1996)
Romain Alphonse Schintgen (1989–1996)
Heinrich Kirschner (1989–1997)
Antonio Saggio (1989–1998), ordförande (1995–1998)
Cornelis Paulus Briët (1989–1998)
Koen Lenaerts (1989–2003)
Bo Vesterdorf (1989–2007), ordförande (1998–2007)
Rafael García-Valdecasas y Fernández (1989–2007)
Kalogeropoulos Andreas (1992–1998)
Christopher William Bellamy (1992–1999)
André Potocki (1995–2001)
Rui Manuel Gens de Moura Ramos (1995–2003)
Pernilla Lindh (1995–2006)
Virpi Tiili (1995–2009)
Josef Azizi (1995–2013)
John D.Cooke (1996–2008)
Jörg Pirrung (1997–2007)
Paolo Mengozzi (1998–2006)
Arjen W. H. Meij (1998–2010)
Mihalis Vilaras (1998–2010)
Nicholas James Forwood (1999–2015)
Hubert Legal (2001–2007)
Verica Trstenjak (2004–2006)
Daniel Šváby (2004–2009)
Ena Cremona (2004–2012)
Vilenas Vadapalas (2004–2013)
Küllike Jürimäe (2004–2013)
Enzo Moavero Milanesi (2006–2011)
Nils Wahl (2006–2012)
Teodor Tchipev (2007–2010)
Valeriu M.Ciucă (2007–2010)
Santiago Soldevila Fragoso (2007–2013)
Laurent Truchot (2007–2013)
Kevin O'Higgins (2008–2013)

ORDFÖRANDE

José Luis Da Cruz Vilaça (1989–1995)
Antonio Saggio (1995–1998)
Bo Vesterdorf (1998–2007)

JUSTITIESEKRETERARE

Hans Jung (1989–2005)

C | TRIBUNALENS VERKSAMHETSSTATISTIK

TRIBUNALENS ALLMÄNNA VERKSAMHET

1. Inkomna, avgjorda och pågående mål (2011–2015)

INKOMNA MÅL

2. Typ av förfarande (2011–2015)
3. Form av talan (2011–2015)
4. Föremål för talan (2011–2015)

AVGJORDA MÅL

5. Typ av förfarande (2011–2015)
6. Föremål för talan (2015)
7. Föremål för talan (2011–2015) (domar och beslut)
8. Dömande sammansättning (2011–2015)
9. Handläggningstid i månader (2011–2015) (domar och beslut)

PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER

10. Typ av förfarande (2011–2015)
11. Föremål för talan (2011–2015)
12. Dömande sammansättning (2011–2015)

ÖVRIGT

13. Interimistiska beslut (2011–2015)
14. Skyndsam handläggning (2011–2015)
15. Avgöranden av tribunalen som har överklagats till domstolen (1990–2015)
16. Fördelning av överklagandena på typ av förfarande (2011–2015)
17. Utgången i överklagade mål (2015) (domar och beslut)
18. Utgången i överklagade mål (2011–2015) (domar och beslut)
19. Allmän utveckling (1989–2015) (inkomna, avgjorda och pågående mål)

1. TRIBUNALENS ALLMÄNNA VERKSAMHET – INKOMNA, AVGJORDA OCH PÅGÅENDE MÅL (2011–2015)[1 2]

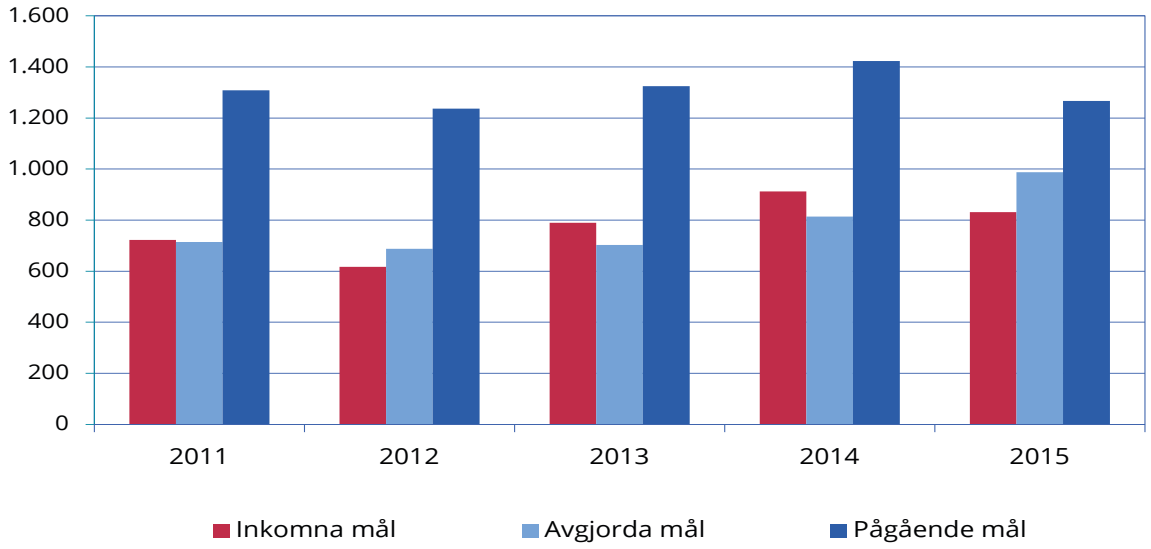

	2011	2012	2013	2014	2015
Inkomna mål	722	617	790	912	831
Avgjorda mål	714	688	702	814	987
Pågående mål	1308	1237	1325	1423	1267

1 | Om inget annat anges beaktas de särskilda rättegångsformerna i denna tabell och i tabellerna på följande sidor. Följande förfaranden anses vara "särskilda rättegångsformer": Ansökan om återvinning av tredskodom (artikel 41 i domstolens stadga, artikel 166 i tribunalens rättegångsregler), tredjemanstalan (artikel 42 i domstolens stadga, artikel 167 i tribunalens rättegångsregler), tolkning av dom eller särskilt uppsatt beslut (artikel 43 i domstolens stadga, artikel 168 i tribunalens rättegångsregler) resning (artikel 44 i domstolens stadga, artikel 169 i tribunalens rättegångsregler), rättshjälp (artikel 148 i tribunalens rättegångsregler), rättelse (artikel 164 i tribunalens rättegångsregler) och tvist om de ersättningsgilla rättegångskostnaderna (artikel 170 i tribunalens rättegångsregler).

2 | Om inget annat anges beaktas inte interimistiska förfaranden i denna tabell eller i tabellerna på följande sidor.

2. INKOMNA MÅL – TYP AV FÖRFARANDE (2011–2015)

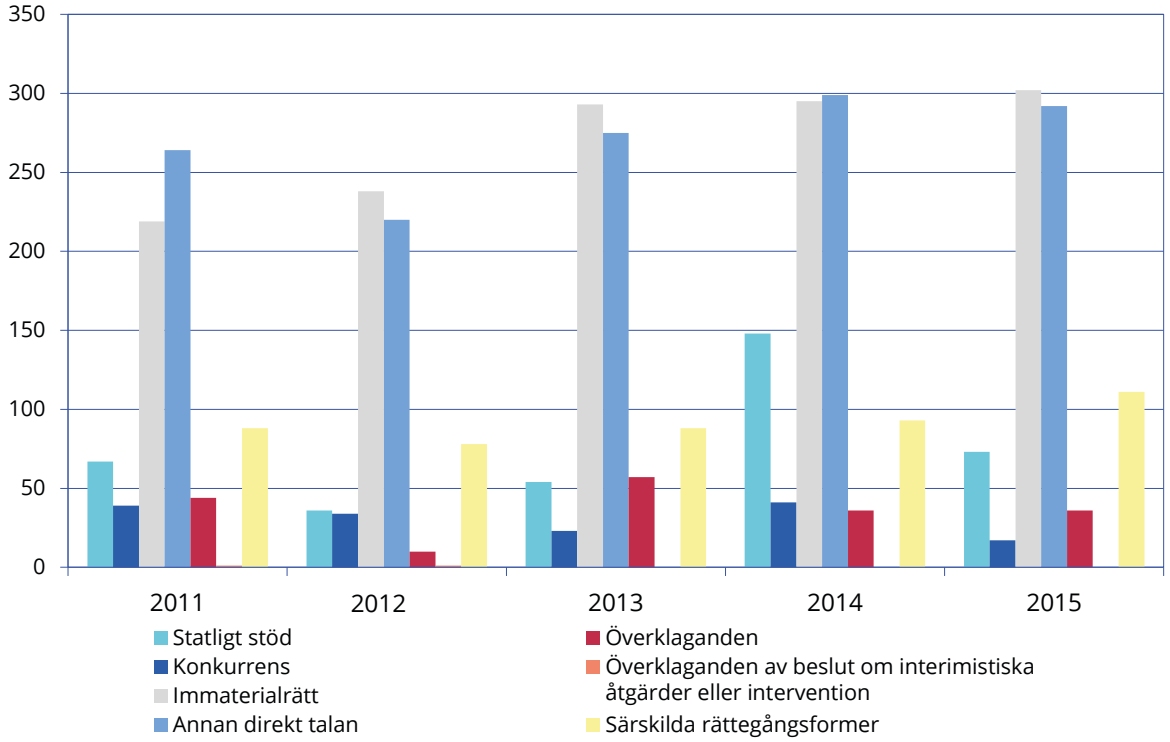

	2011	2012	2013	2014	2015
Statligt stöd	67	36	54	148	73
Konkurrens	39	34	23	41	17
Immaterialrätt	219	238	293	295	302
Annan direkt talan	264	220	275	299	292
Överklaganden	44	10	57	36	36
Överklaganden av beslut om interimistiska åtgärder eller intervention	1	1			
Särskilda rättegångsformer	88	78	88	93	111
Totalt	**722**	**617**	**790**	**912**	**831**

3. INKOMNA MÅL – FORM AV TALAN (2011–2015)

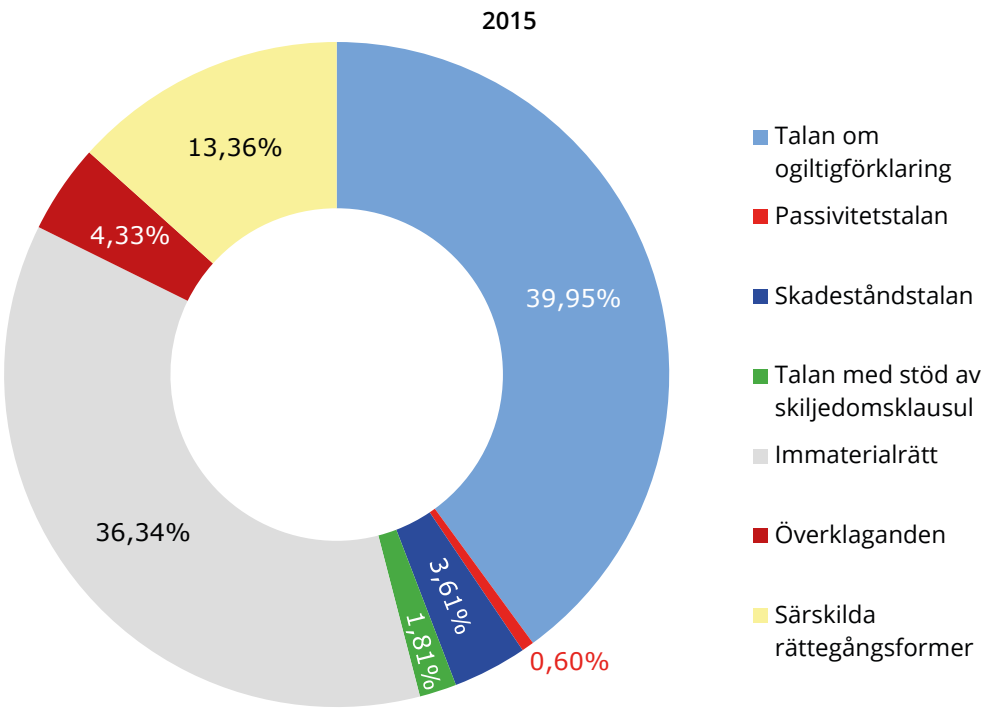

	2011	2012	2013	2014	2015
Talan om ogiltigförklaring	341	257	319	423	332
Passivitetstalan	8	8	12	12	5
Skadeståndstalan	16	17	15	39	30
Talan med stöd av skiljedomsklausul	5	8	6	14	15
Immaterialrätt	219	238	293	295	302
Överklaganden	44	10	57	36	36
Överklaganden av beslut om interimistiska åtgärder eller intervention	1	1			
Särskilda rättegångsformer	88	78	88	93	111
Totalt	**722**	**617**	**790**	**912**	**831**

4. INKOMNA MÅL – FÖREMÅL FÖR TALAN (2011–2015)[1]

	2011	2012	2013	2014	2015
Anslutning av nya stater			1		
Associering av utomeuropeiska länder och territorier			1		
Bolagsrätt				1	1
Ekonomisk och monetär politik	4	3	15	4	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	3	4	3	3	5
Energi	1		1	3	3
Etableringsfrihet				1	
Europeiska unionens yttre åtgärder	2	1		2	1
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)		1		4	7
Folkhälsa	2	12	5	11	2
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	4	3	5	2	10
Fri rörlighet för kapital					2
Fri rörlighet för personer					1
Fri rörlighet för varor			1		2
Frihet att tillhandahålla tjänster		1		1	
Gemensam fiskeripolitik	3		3	3	
Handelspolitik	11	20	23	31	6
Immaterialrätt och industriell äganderätt	219	238	294	295	303
Industripolitik				[2]	
Institutionell rätt	44	41	44	67	53
Jordbruk	22	11	27	15	37
Konkurrens	39	34	23	41	17
Konsumentskydd			1	1	2
Kultur			[1]		
Miljö	6	3	11	10	5
Offentlig upphandling	18	23	15	16	23
Område med frihet, säkerhet och rättvisa	1		6	1	
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	3	2	12	3	5
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	93	59	41	69	55
Skatterätt	1	1	1	1	1
Skiljedomsklausul	5	8	6	14	15
Social trygghet för migrerande arbetstagare			1		
Socialpolitik	5	1		1	
Statligt stöd	67	36	54	148	73
Sysselsättning			2		
Tillgång till handlingar	21	18	20	17	48
Tillnärmning av lagstiftning			13		1
Transeuropeiska nät			3		
Transport	1		5	1	
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	10	6	1	8	
Turism			2		
Unionsmedborgarskap				1	
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	2	1	2		3
Utrikes- och säkerhetspolitik			2		
Totalt EG/FEUF-fördraget	**587**	**527**	**645**	**777**	**684**
Tjänsteföreskrifterna	47	12	57	42	36
Särskilda rättegångsformer	88	78	88	93	111
TOTALT	**722**	**617**	**790**	**912**	**831**

5. AVGJORDA MÅL – TYP AV FÖRFARANDE (2011–2015)

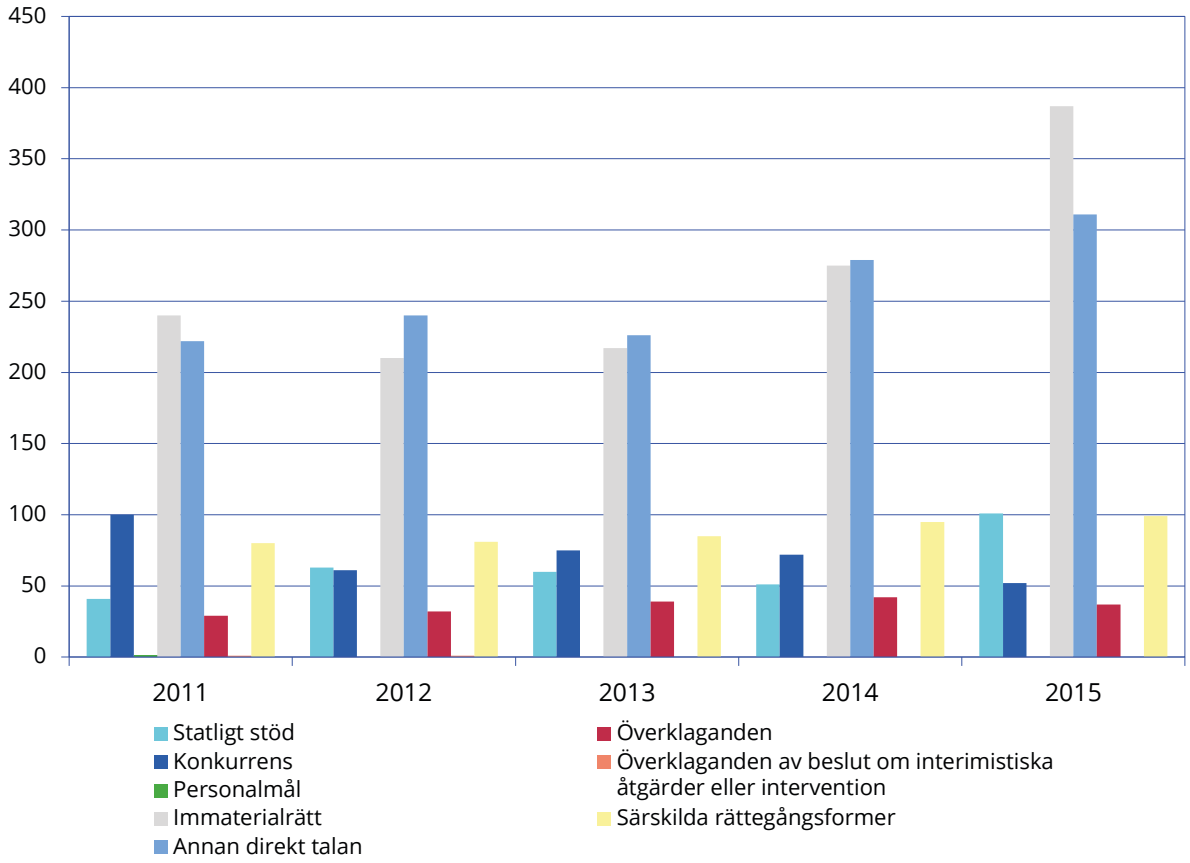

	2011	2012	2013	2014	2015
Statligt stöd	41	63	60	51	101
Konkurrens	100	61	75	72	52
Personalmål	1				
Immaterialrätt	240	210	217	275	387
Annan direkt talan	222	240	226	279	311
Överklaganden	29	32	39	42	37
Överklaganden av beslut om interimistiska åtgärder eller intervention	1	1			
Särskilda rättegångsformer	80	81	85	95	99
Totalt	**714**	**688**	**702**	**814**	**987**

6. AVGJORDA MÅL – FÖREMÅL FÖR TALAN (2015)

	Domar	Beslut	Totalt
Anslutning av nya stater	1		1
Bolagsrätt		1	1
Ekonomisk och monetär politik	5	4	9
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	3	3	6
Energi	1		1
Etableringsfrihet		1	1
Europeiska unionens yttre åtgärder	1	1	2
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)	1	4	5
Folkhälsa	10	5	15
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	2		2
Fri rörlighet för kapital		2	2
Fri rörlighet för personer		1	1
Fri rörlighet för varor		2	2
Gemensam fiskeripolitik	1	2	3
Handelspolitik	15	9	24
Immaterialrätt och industriell äganderätt	299	89	388
Industripolitik		2	2
Institutionell rätt	19	39	58
Jordbruk	28	4	32
Konkurrens	47	5	52
Konsumentskydd	1	1	2
Miljö	2	16	18
Offentlig upphandling	12	10	22
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	4	5	9
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	38	22	60
Skatterätt		1	1
Skiljedomsklausul	2		2
Statligt stöd	34	67	101
Tillgång till handlingar	15	6	21
Transport	2	1	3
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	3	1	4
Utrikes- och säkerhetspolitik		1	1
Totalt EG/FEUF-fördraget	**546**	**305**	**851**
Tjänsteföreskrifterna	23	14	37
Särskilda rättegångsformer	1	98	99
TOTALT	**570**	**417**	**987**

7. AVGJORDA MÅL – FÖREMÅL FÖR TALAN (2011–2015)[1]

(DOMAR OCH BESLUT)

	2011	2012	2013	2014	2015
Anslutning av nya stater					1
Associering av utomeuropeiska länder och territorier				1	
Bolagsrätt					1
Ekonomisk och monetär politik	3	2	1	13	9
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	9	12	14	1	6
Energi			1	3	1
Etableringsfrihet					1
Europeiska unionens yttre åtgärder	5		2		2
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)		2			5
Folkhälsa	3	2	4	10	15
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	5	3	4	1	2
Fri rörlighet för kapital					2
Fri rörlighet för personer	2	1			1
Fri rörlighet för varor			1		2
Frihet att tillhandahålla tjänster	3	2		1	
Gemensam fiskeripolitik	5	9	2	15	3
Handelspolitik	10	14	19	18	24
Immaterialrätt och industriell äganderätt	240	210	218	275	388
Industripolitik					2
Institutionell rätt	36	41	35	33	58
Jordbruk	26	32	16	15	32
Konkurrens	100	61	75	72	52
Konsumentskydd	1				2
Miljö	22	8	6	10	18
Offentlig upphandling	15	24	21	18	22
Område med frihet, säkerhet och rättvisa		2	7	1	
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	4	1	6	3	9
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	32	42	40	68	60
Skatterätt		2		2	1
Skiljedomsklausul	6	11	8	10	2
Social trygghet för migrerande arbetstagare			1		
Socialpolitik	5	1	4		
Statligt stöd	41	63	59	51	101
Sysselsättning			2		
Tillgång till handlingar	23	21	19	23	21
Tillnärmning av lagstiftning				13	
Transeuropeiska nät				1	
Transport	1	1		3	3
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	1	6	9	6	4
Turism			1	1	
Unionsmedborgarskap				1	
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1	1	1	2	
Utrikes- och säkerhetspolitik				2	1
Totalt EG/FEUF-fördraget	**599**	**574**	**576**	**673**	**851**
Totalt EKSG-fördraget			**1**		
Totalt Euratomfördraget	**1**				
Tjänsteföreskrifterna	34	33	40	46	37
Särskilda rättegångsformer	80	81	85	95	99
TOTALT	**714**	**688**	**702**	**814**	**987**

8. AVGJORDA MÅL – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2011–2015)

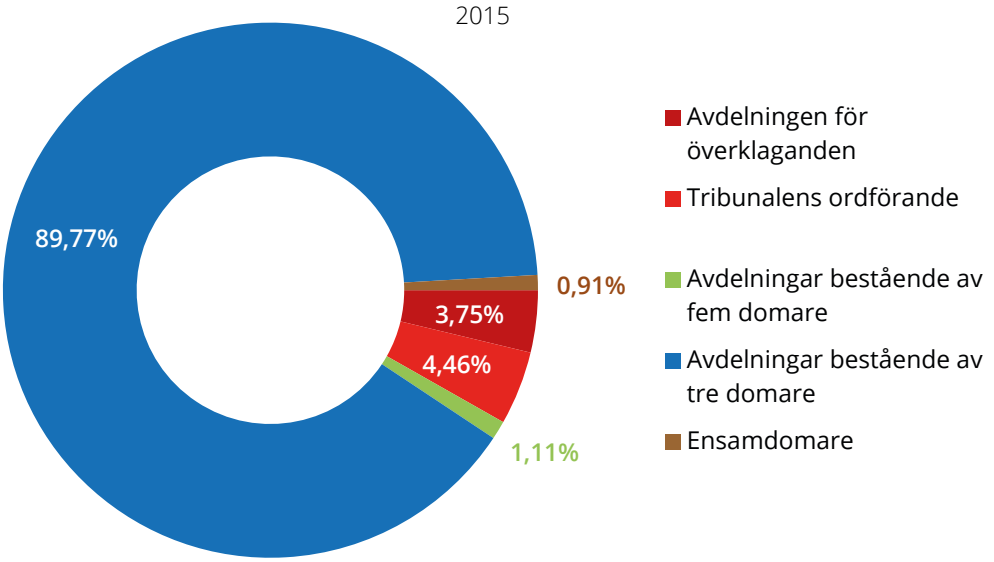

	2011			2012			2013			2014			2015		
	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt	Domar	Beslut	Totalt
Avdelningen för överklaganden	15	16	31	17	23	40	13	47	60	21	32	53	23	14	37
Tribunalens ordförande		54	54		47	47		38	38		46	46		44	44
Avdelningar bestående av fem domare	19	6	25	9		9	7	1	8	9	7	16	8	3	11
Avdelningar bestående av tre domare	359	245	604	328	264	592	378	218	596	398	301	699	538	348	886
Ensamdomare													1	8	9
Total	**393**	**321**	**714**	**354**	**334**	**688**	**398**	**304**	**702**	**428**	**386**	**814**	**570**	**417**	**987**

9. AVGJORDA MÅL – HANDLÄGGNINGSTID I MÅNADER (2011–2015)[1]

(DOMAR OCH BESLUT)

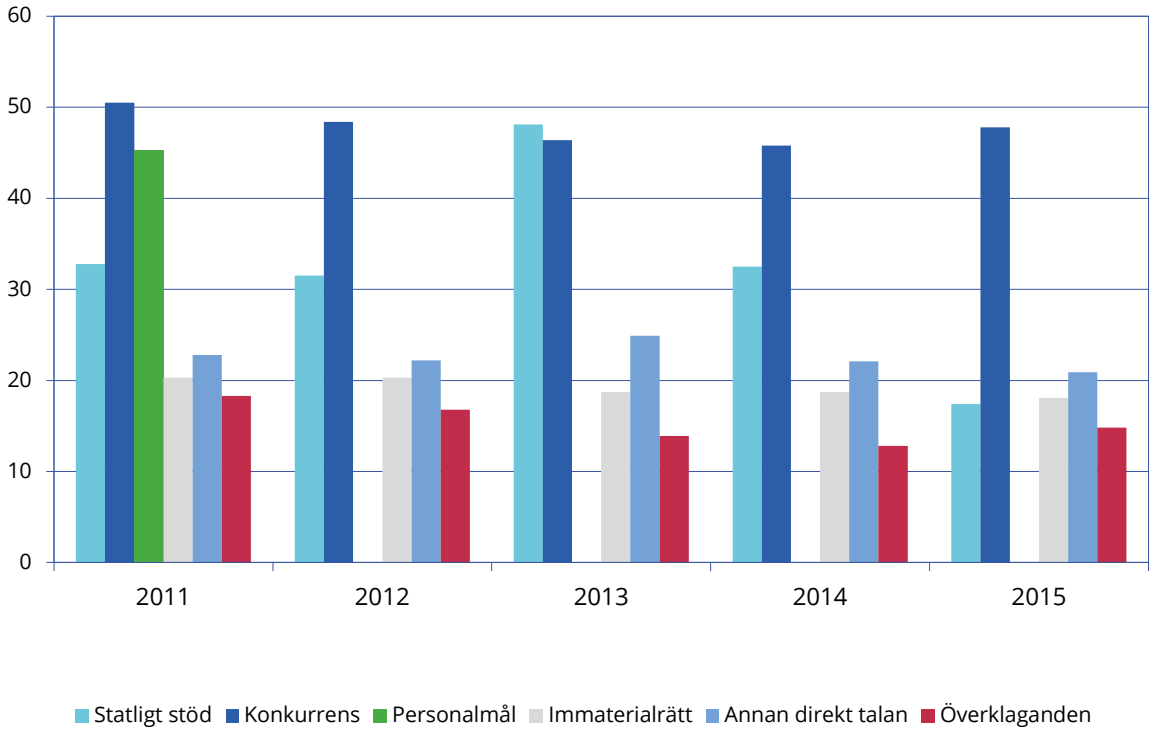

	2011	2012	2013	2014	2015
Statligt stöd	32,8	31,5	48,1	32,5	17,4
Konkurrens	50,5	48,4	46,4	45,8	47,8
Personalmål	45,3				
Immaterialrätt	20,3	20,3	18,7	18,7	18,1
Annan direkt talan	22,8	22,2	24,9	22,1	20,9
Överklaganden	18,3	16,8	13,9	12,8	14,8
Samtliga mål	**26,7**	**24,8**	**26,9**	**23,4**	**20,6**

1 | Följande typer av mål omfattas inte av beräkningen av genomsnittliga handläggningstider: mål som innehåller en mellandom, särskilda rättegångsformer, överklaganden av beslut om interimistiska åtgärder eller intervention. Handläggningstiden uttrycks i månader och i tiondelar av en månad.

10. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – TYP AV FÖRFARANDE (2011–2015)

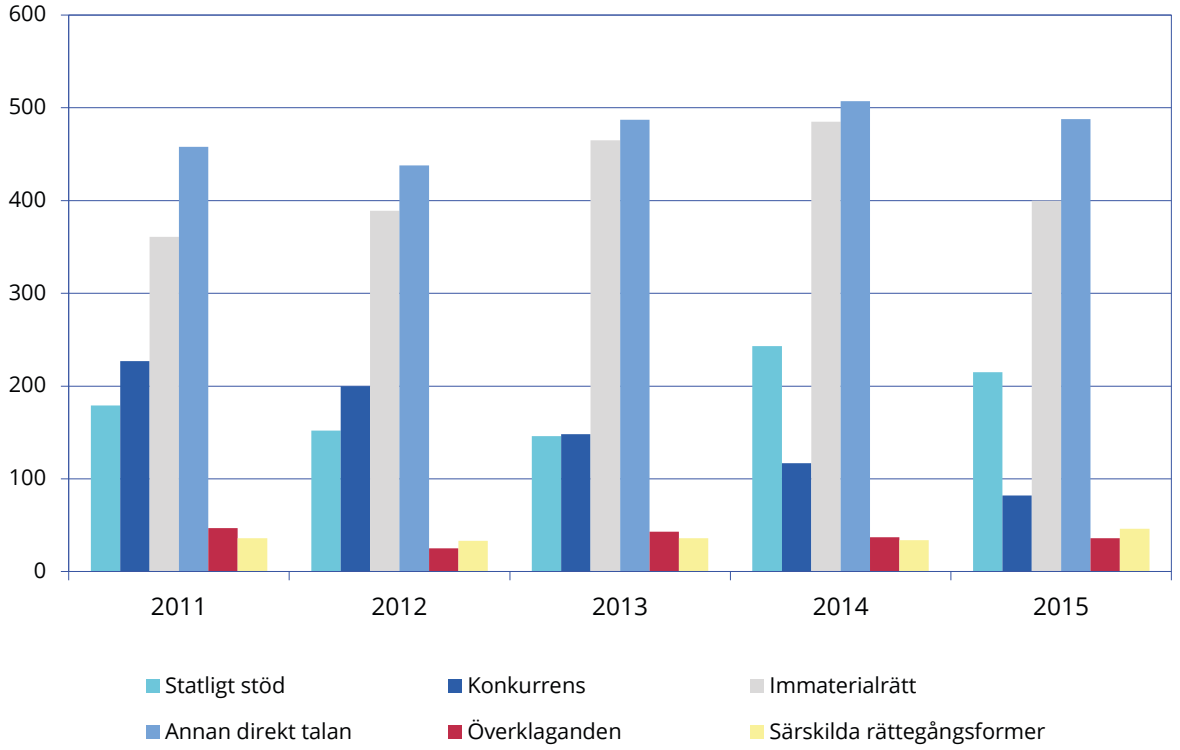

	2011	2012	2013	2014	2015
Statligt stöd	179	152	146	243	215
Konkurrens	227	200	148	117	82
Immaterialrätt	361	389	465	485	400
Annan direkt talan	458	438	487	507	488
Överklaganden	47	25	43	37	36
Särskilda rättegångsformer	36	33	36	34	46
Totalt	**1308**	**1237**	**1325**	**1423**	**1267**

11. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – FÖREMÅL FÖR TALAN (2011–2015)[1]

	2011	2012	2013	2014	2015
Anslutning av nya stater			1	1	
Associering av utomeuropeiska länder och territorier			1		
Bolagsrätt				1	1
Ekonomisk och monetär politik	3	4	18	9	3
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	32	24	13	15	14
Energi	1	1	1	1	3
Etableringsfrihet				1	
Europeiska unionens yttre åtgärder	2	3	1	3	2
Finansiella bestämmelser (budget, budgetram, egna medel bedrägeribekämpning)	2	1	1	5	7
Folkhälsa	5	15	16	17	4
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	7	7	8	9	17
Fri rörlighet för personer	1				
Frihet att tillhandahålla tjänster	1				
Gemensam fiskeripolitik	25	16	17	5	2
Handelspolitik	35	41	45	58	40
Immaterialrätt och industriell äganderätt	361	389	465	485	400
Industripolitik				2	
Institutionell rätt	41	41	50	84	79
Jordbruk	61	40	51	51	56
Konkurrens	227	200	148	117	82
Konsumentskydd			1	2	2
Kultur			1	1	1
Miljö	18	13	18	18	5
Offentlig upphandling	43	42	36	34	35
Område med frihet, säkerhet och rättvisa	3	1			
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	7	8	14	14	10
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	89	106	107	108	103
Skatterätt	1		1		
Skiljedomsklausul	18	15	13	17	30
Socialpolitik	4	4		1	1
Statligt stöd	178	151	146	243	215
Tillgång till handlingar	40	37	38	32	59
Tillnärmning av lagstiftning			13		1
Transeuropeiska nät			3	2	2
Transport	1		5	3	
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	15	15	7	9	5
Turism			1		
Utbildning, yrkesutbildning, ungdomsfrågor och idrott	1	1	2		3
Utrikes- och säkerhetspolitik	1	1	3	1	
Totalt EG/FEUF-fördraget	**1223**	**1176**	**1245**	**1349**	**1182**
Totalt EKSG-fördraget	**1**	**1**			
Tjänsteföreskrifterna	48	27	44	40	39
Särskilda rättegångsformer	36	33	36	34	46
TOTALT	**1308**	**1237**	**1325**	**1423**	**1267**

12. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2011–2015)

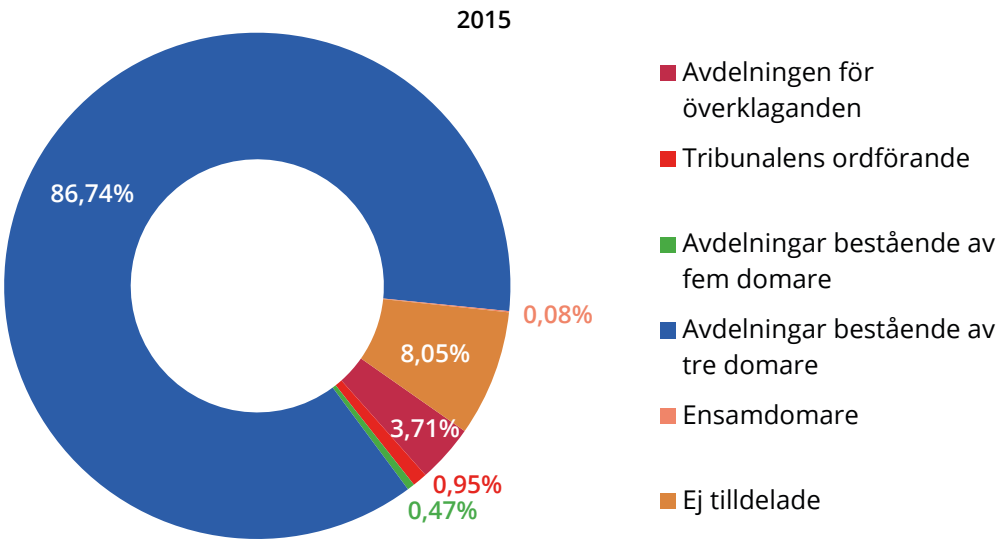

	2011	2012	2013	2014	2015
Avdelningen för överklaganden	52	40	51	37	47
Tribunalens ordförande	2	1	1	1	12
Avdelningar bestående av fem domare	16	10	12	15	6
Avdelningar bestående av tre domare	1134	1123	1146	1272	1099
Ensamdomare					1
Ej tilldelade	104	63	115	98	102
Totalt	**1308**	**1237**	**1325**	**1423**	**1267**

13. ÖVRIGT – INTERIMISTISKA BESLUT (2011–2015)

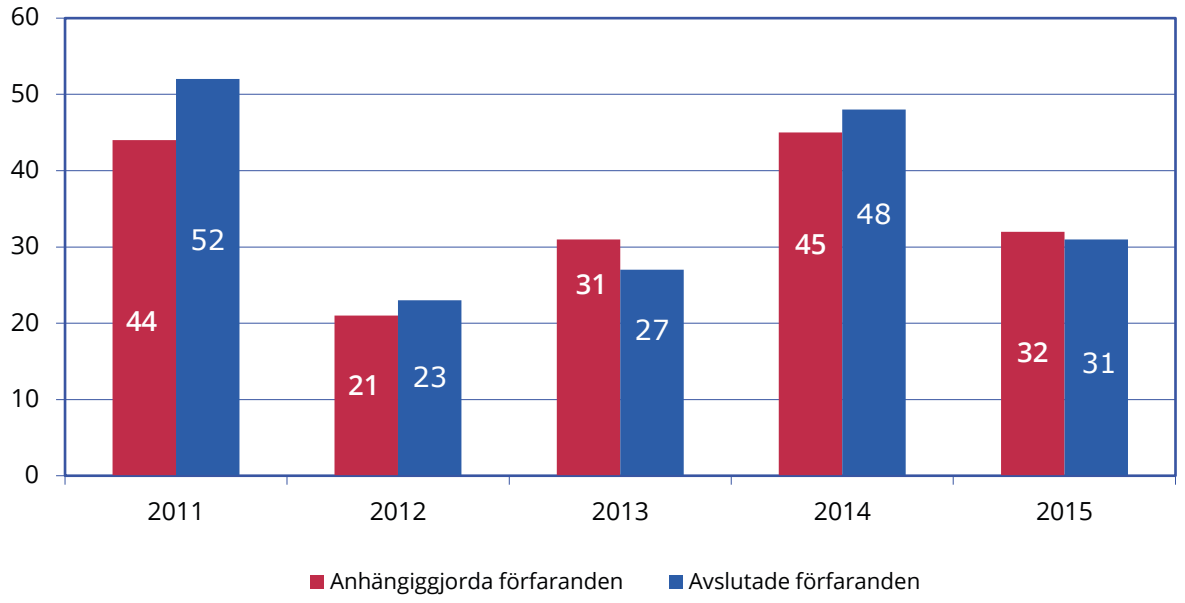

Fördelning år 2015

	Inkomna ansökningar om interimistiska åtgärder	Avslutade interimistiska förfaranden	Utgången i målen		
			Bifall	Avskrivning/ Anledning saknas att döma i saken	Avslag
Ekonomisk och monetär politik	1	1			1
Energi	1	1			1
Fri rörlighet för kapital	1	1			1
Institutionell rätt	2	2		1	1
Jordbruk	6	4			4
Konkurrens	2	2	1		1
Konsumentskydd	1	1			1
Miljö	2	1			1
Offentlig upphandling	5	7		3	4
Registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach-förordningen)	3	3			3
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)	4	4			4
Statligt stöd		2			2
Tillgång till handlingar	4	2	2		
Totalt	**32**	**31**	**3**	**4**	**24**

14. ÖVRIGT – SKYNDSAM HANDLÄGGNING (2011–2015)[1]

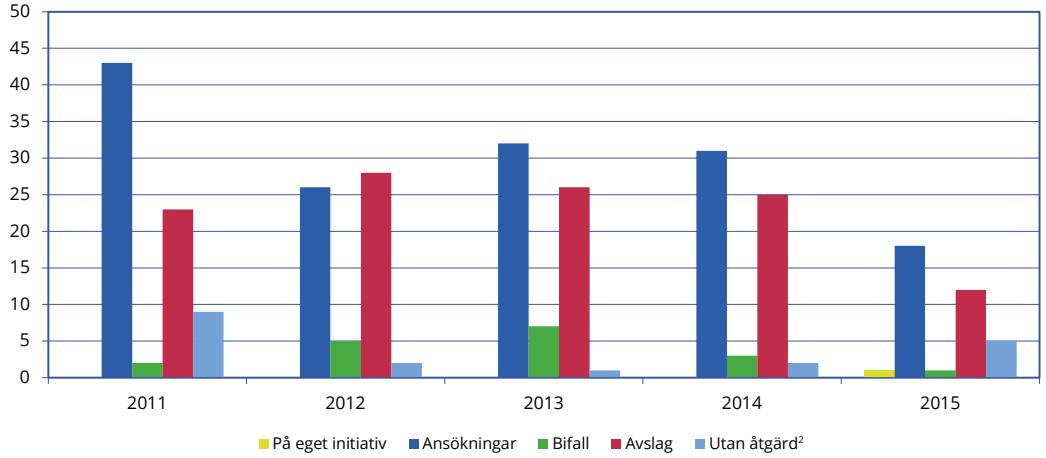

	2011					2012					2013					2014					2015				
	På eget initiativ	**Ansökningar**	Utgången i målen			**På eget initiativ**	**Ansökningar**	Utgången i målen			**På eget initiativ**	**Ansökningar**	Utgången i målen			**På eget initiativ**	**Ansökningar**	Utgången i målen			**På eget initiativ**	**Ansökningar**	Utgången i målen		
			Bifall	Avslag	Utan åtgärd[2]			Bifall	Avslag	Utan åtgärd[2]			Bifall	Avslag	Utan åtgärd[2]			Bifall	Avslag	Utan åtgärd[2]			Bifall	Avslag	Utan åtgärd[2]
Ekonomisk och monetär politik																						1		1	
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning							1		1																
Energi												1		1											
Europeiska unionens yttre åtgärder																						1		1	
Folkhälsa							5	1	3			1		2			3	1	1	1					
Fri rörlighet för kapital																						2			2
Handelspolitik		3		2			3		2			15	2	14	1										
Institutionell rätt		1			1		1		1								1			1		2			2
Jordbruk												1		1								1		1	
Konkurrens		4		4			2		2			2		2			1		1						
Miljö		2		2								5	5				1						1		
Offentlig upphandling												2		1			1		2		1	1			1
Restriktiva åtgärder (yttre åtgärder)		30	2	12	7		10	4	16			4		4			9		9			4		4	
Socialpolitik		1			1																				
Statligt stöd				2			2			2							13	2	10			3		2	
Tillgång till handlingar		2		1			1		2			1		1			2		2			2		2	
Tjänsteföreskrifterna																						1		1	
Tullunionen och gemensamma tulltaxan							1		1																
Totalt		**43**	**2**	**23**	**9**		**26**	**5**	**28**	**2**		**32**	**7**	**26**	**1**		**31**	**3**	**25**	**2**	**1**	**18**	**1**	**12**	**5**

1 | Tribunalen kan på ansökan av part och, sedan den 1 juli 2015, på eget initiativ besluta att ett mål ska handläggas skyndsamt.

2 | Kategorin ”utan åtgärd” omfattar följande fall: återkallelse av ansökan, återkallelse av talan och fall i vilka talan har avgjorts genom beslut innan ansökan om skyndsam handläggning har prövats.

15. ÖVRIGT – AVGÖRANDEN AV TRIBUNALEN SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL DOMSTOLEN (1990–2015)

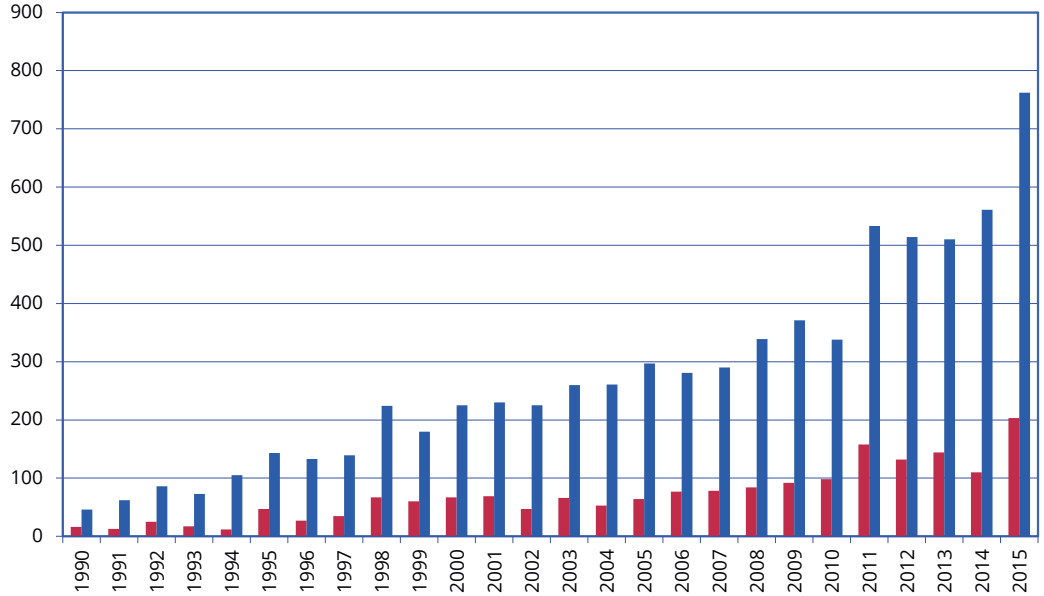

■ Antal överklagade avgöranden ■ Samtliga avgöranden som kan överklagas[1]

	Antal överklagade avgöranden	Samtliga avgöranden som kan överklagas[1]	Andelen överklagade avgöranden i procent
1990	16	46	35 %
1991	13	62	21 %
1992	25	86	29 %
1993	17	73	23 %
1994	12	105	11 %
1995	47	143	33 %
1996	27	133	20 %
1997	35	139	25 %
1998	67	224	30 %
1999	60	180	33 %
2000	67	225	30 %
2001	69	230	30 %
2002	47	225	21 %
2003	66	260	25 %
2004	53	261	20 %
2005	64	297	22 %
2006	77	281	27 %
2007	78	290	27 %
2008	84	339	25 %
2009	92	371	25 %
2010	98	338	29 %
2011	158	533	30 %
2012	132	514	26 %
2013	144	510	28 %
2014	110	561	20 %
2015	203	762	27 %

1 | Samtliga avgöranden som kan överklagas – domar, interimistiska beslut och beslut att avslå en interventionsansökan, samt alla beslut genom vilka tribunalen skiljer sig från målet med undantag för beslut om avskrivning och beslut att överföra målet – där tidsfristen för överklagande har löpt ut eller där överklagande har skett.

16. ÖVRIGT – FÖRDELNING AV ÖVERKLAGANDENA PÅ TYP AV FÖRFARANDE (2011–2015)

	2011			2012			2013			2014			2015		
	Överklagade avgöranden	Avgöranden som kan överklagas	**Överklaganden i procent**	Överklagade avgöranden	Avgöranden som kan överklagas	**Överklaganden i procent**	Överklagade avgöranden	Avgöranden som kan överklagas	**Överklaganden i procent**	Överklagade avgöranden	Avgöranden som kan överklagas	**Överklaganden i procent**	Överklagade avgöranden	Avgöranden som kan överklagas	**Överklaganden i procent**
Statligt stöd	10	37	**27 %**	18	52	**35 %**	16	52	**31 %**	15	77	**19 %**	22	75	**29 %**
Konkurrens	49	90	**54 %**	24	60	**40 %**	28	73	**38 %**	15	44	**34 %**	32	61	**52 %**
Personalmål	1	1	**100 %**												
Immaterialrätt	39	201	**19 %**	41	190	**22 %**	38	183	**21 %**	33	209	**16 %**	64	334	**19 %**
Annan direkt talan	59	204	**29 %**	47	208	**23 %**	62	202	**31 %**	47	231	**20 %**	85	290	**29 %**
Överklaganden					2									2	
Särskilda rättegångsformer				2	2	**100 %**									
Totalt	**158**	**533**	**30 %**	**132**	**514**	**26 %**	**144**	**510**	**28 %**	**110**	**561**	**20 %**	**203**	**762**	**27 %**

17. ÖVRIGT – UTGÅNGEN I ÖVERKLAGADE MÅL (2015)

(DOMAR OCH BESLUT)

	Överklagandet ogillat	Upphävande helt eller delvis, utan återförvisning	Upphävande helt eller delvis, med återförvisning	Avskrivning/ Anledning saknas att döma i saken	Totalt
Ekonomisk och monetär politik	1				1
Ekonomisk, social och territoriell sammanhållning	1	3			4
Energi			1		1
Folkhälsa	3				3
Forskning och teknisk utveckling samt rymden	1				1
Frihet att tillhandahålla tjänster	1				1
Gemensam fiskeripolitik	1				1
Handelspolitik	1		1		2
Immaterialrätt och industriell äganderätt	31		2	3	36
Institutionell rätt	10	1	1	4	16
Jordbruk	4	3			7
Konkurrens	14	3		2	19
Miljö	1	5			6
Offentlig upphandling	3	1			4
Statligt stöd	12	1	1	1	15
Sysselsättning	1				1
Tillgång till handlingar	1	2			3
Tullunionen och gemensamma tulltaxan	5				5
Unionsmedborgarskap	1				1
Unionsrättsliga principer	1				1
Utrikes- och säkerhetspolitik	6				6
Totalt	**99**	**19**	**6**	**10**	**134**

18. ÖVRIGT – UTGÅNGEN I ÖVERKLAGADE MÅL (2011–2015)

(DOMAR OCH BESLUT)

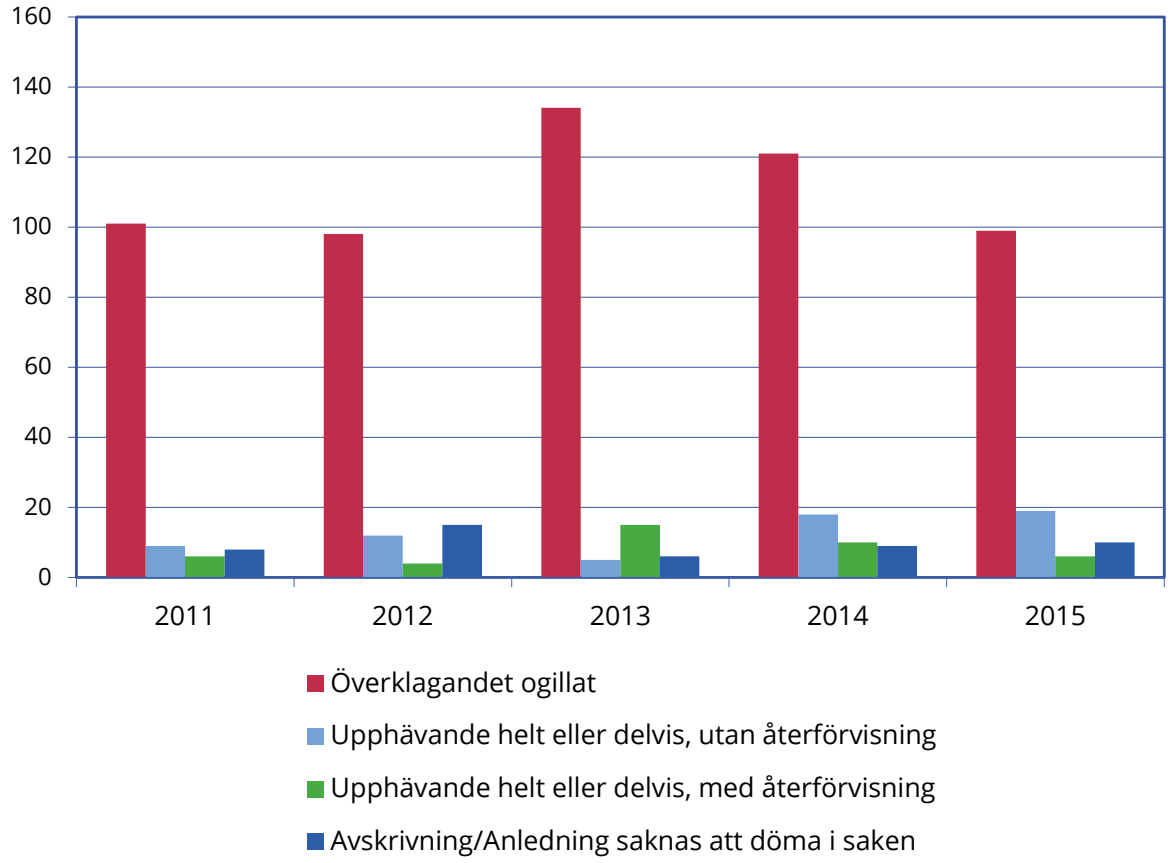

	2011	2012	2013	2014	2015
Överklagandet ogillat	101	98	134	121	99
Upphävande helt eller delvis, utan återförvisning	9	12	5	18	19
Upphävande helt eller delvis, med återförvisning	6	4	15	10	6
Avskrivning/Anledning saknas att döma i saken	8	15	6	9	10
Totalt	**124**	**129**	**160**	**158**	**134**

19. ÖVRIGT – ALLMÄN UTVECKLING (1989–2015)

(INKOMNA, AVGJORDA OCH PÅGÅENDE MÅL)

	Inkomna mål[1]	Avgjorda mål[2]	Pågående mål per den 31 december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1117
1998	238	348	1007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1174
2005	469	610	1033
2006	432	436	1029
2007	522	397	1154
2008	629	605	1178
2009	568	555	1191
2010	636	527	1300
2011	722	714	1308
2012	617	688	1237
2013	790	702	1325
2014	912	814	1423
2015	831	987	1267
Totalt	**12483**	**11216**	

1 | 1989: Domstolen överlämnade 153 mål till den nyinrättade tribunalen.
1993: Domstolen överlämnade 451 mål till följd av den första utvidgningen av tribunalens behörighet.
1994: Domstolen överlämnade 14 mål till följd av den andra utvidgningen av tribunalens behörighet.
2004–2005: Domstolen överlämnade 25 mål till följd av den tredje utvidgningen av tribunalens behörighet.

2 | 2005–2006: Tribunalen överlämnade 118 mål till den nyinrättade personaldomstolen.

KAPITEL III

PERSONALDOMSTOLEN

A | PERSONALDOMSTOLENS VERKSAMHET ÅR 2015

Av ordföranden Sean VAN RAEPENBUSCH

Personaldomstolens verksamhetsstatistik för år 2015 visar att antalet anhängiggjorda mål (167) har ökat jämfört med föregående år (157). Antalet avgjorda mål år 2015 (152) är detsamma som föregående år.

Den 31 december 2015 uppgick antalet pågående mål till 231 jämfört med 216 år 2014. Dock ska det noteras att personaldomstolen under de senaste två åren varit tvungen att vilandeförklara handläggningen av ett stort antal mål. Målen gäller dels överföring av tidigare förvärvade pensionsrättigheter till Europeiska unionens pensionssystem, dels genomförandet av reformen gällande tjänsteföreskrifterna för tjänstemän i Europeiska unionen (nedan kallade tjänsteföreskrifterna) och anställningsvillkoren för övriga anställda i Europeiska unionen (nedan kallade anställningsvillkoren).[1] Vilandeförklaringen har skett i väntan på avgöranden från Europeiska unionens tribunal. Handläggningen av 54 mål avseende överföring av pensionsrättigheter återupptogs förvisso sedan Europeiska unionens tribunal meddelat dom den 13 oktober 2015, men 23 mål av samma art var fortfarande vilandeförklarade den 31 december 2015 liksom 28 mål som avser reformen av tjänsteföreskrifterna och anställningsvillkoren. Tillsammans med andra mål som vilandeförklarats av olika skäl var totalt 69 mål vilandeförklarade vid slutet av året, det vill säga nära 30 procent av antalet pågående mål.

Den genomsnittliga handläggningstiden – utan hänsyn till eventuell vilandeförklaring – har minskat från 12,7 månader år 2014 till 12,1 månader år 2015. Det ska erinras om att handläggningstiden uppgick till 14,7 månader år 2013.

Under den aktuella perioden antog personaldomstolens ordförande vidare 2 beslut om interimistiska åtgärder. Siffran bekräftar en långsiktig minskning av antalet ansökningar om interimistiska åtgärder i personalmål. År 2012 inkom 11 sådana ansökningar, år 2013 inkom 3 ansökningar och år 2014 inkom 5 ansökningar.

Verksamhetsstatistiken för år 2015 visar också att – utan att medräkna en återförvisning efter omprövning – 35 överklaganden har gjorts till Europeiska unionens tribunal av 33 avgöranden från personaldomstolen, vilket är i stort sett samma antal som år 2014 (36). De 33 avgöranden som överklagats utgör endast 28,21 procent av antalet överklagbara avgöranden från personaldomstolen, jämfört med 36,36 procent år 2014 och 38,89 procent år 2013. Av de 37 överklaganden som avgjordes år 2015, ogillades 22 och 14 bifölls helt eller delvis. 7 av de mål som ledde till att domen upphävdes återförvisades för övrigt. Ett enda överklagande avskrevs. Det finns anledning att notera att 7 upphävda domar, eller hälften av de överklaganden som vunnit bifall, är resultatet av olika tolkningar mellan personaldomstolen och Europeiska unionens tribunal inom enbart två områden: avtal som omfattas av anställningsvillkoren och överföring av pensionsrättigheter.

Vidare har 14 mål avgjorts genom förlikning i enlighet med rättegångsreglerna, mot 12 året före. Resultatet är det bästa som personaldomstolen någonsin uppnått i detta avseende.

Nedan följer en redogörelse för den viktigaste utvecklingen i personaldomstolens rättspraxis.

1 | Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) nr 1023/2013 av den 22 oktober 2013 om ändring av tjänsteföreskrifterna för tjänstemän i Europeiska unionen och anställningsvillkoren för övriga anställda i Europeiska unionen (EUT L 287, s. 15).

I. FÖRFARANDET

Enligt artikel 91.1 i tjänsteföreskrifterna ska talan, oavsett förfarandet för klagomål, riktas mot den inledande rättsakt som går den berörde emot. Under dessa villkor får talan, trots att den formellt riktats mot avslaget på klagomålet, enligt rättspraxis till följd att det är den rättsakt som går personen emot och som är föremål för klagomålet som prövas av domstolen, under förutsättning att avslaget på klagomålet inte har någon annan innebörd än den rättsakt mot vilken nämnda klagomål har riktats. I sitt beslut av den 15 juli 2015, ***De Esteban Alonso/kommissionen*** (F-35/15, EU:F:2015:87, överklagat till tribunalen) betonade personaldomstolen dock att även om talan – mot bakgrund av syftet med klagomålet som är att ge administrationen möjlighet att göra en förnyad bedömning av rättsakten – ska uppfattas så, att den riktas mot den ursprungliga rättsakten, är det administrativa förfarandet ett dynamiskt förfarande. Även om tillsättningsmyndigheten och myndigheten som är behörig att sluta anställningsavtal avslår klagomålet kan de ändra de skäl som utgjorde grund för att anta den angripna rättsakten. Så är fallet även om det inte åberopas några nya och väsentliga omständigheter i klagomålet. Personaldomstolen slog följaktligen fast att även om talan ska anses riktad mot den ursprungliga rättsakten ska den tolkas mot bakgrund av beslutet att avslå klagomålet.

II. PRÖVNING I SAK

ALLMÄNNA VILLKOR FÖR RÄTTSAKTERNAS GILTIGHET

1. EUROPEISKA UNIONENS STADGA OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA

I sin dom av den 30 juni 2015, ***Petsch/kommissionen*** (F-124/14, EU:F:2015:69), fann personaldomstolen att även om arbetstagares rätt till information och samråd, jämte förhandlingsrätten som stadgas i artikel 27 respektive artikel 28 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna kan tillämpas på förhållanden mellan unionsinstitutionerna och deras personal, är det i unionsrätten dessa ska genomföras, i enlighet med vad som föreskrivs i nämnda bestämmelser. Personaldomstolen ansåg härvidlag att allmänna genomförandebestämmelser kan utgöra ett sådant genomförande som i unionsrätten preciserar i vilket fall och under vilka förutsättningar de ovannämnda rättigheterna är tillämpliga.

2. NORMHIERARKI

Det framgår av personaldomstolens dom av den 30 juni 2015, ***Petsch/kommissionen*** (F-124/14, EU:F:2015:69), och dom av den 8 juli 2015, ***DP/ACER*** (F-34/14, EU:F:2015:82) att när en institution eller ett organ är behörigt att anta allmänna genomförandebestämmelser enligt artikel 110.1 i tjänsteföreskrifterna för att komplettera eller genomföra bestämmelser i tjänsteföreskrifterna eller anställningsvillkoren som har högre rang i normhierarkin och som är bindande, får den behöriga myndigheten inte agera *contra legem,* till exempel genom att anta bestämmelser vars tillämpning skulle strida mot bestämmelser i tjänsteföreskrifterna eller beröva dem all ändamålsenlig verkan – eller underlåta att iaktta allmänna rättsprinciper. I allmänna genomförandebestämmelser får kriterier fastställas som kan vägleda administrationen då den använder sitt utrymme för skönsmässig bedömning eller precisera räckvidden av bestämmelser i tjänsteföreskrifterna som brister i tydlighet. Däremot

får sådana bestämmelser inte begränsa tjänsteföreskrifternas eller anställningsvillkorens tillämpningsområde och inte heller föreskriva regler som gör undantag från bestämmelser med högre rang i normhierarkin än genomförandebestämmelserna eller från allmänna rättsprinciper.

3. RÄTTEN ATT YTTRA SIG

Vid prövningen av under vilka förutsättningar ett åsidosättande av rätten att yttra sig utgör en väsentlig formföreskrift som motiverar att det angripna beslutet ogiltigförklaras tillämpade personaldomstolen i sin dom av den 9 september 2015, ***De Loecker/EEAS*** (F-28/14, EU:F:2015:101) och i dom av den 8 oktober 2015, ***DD/FRA*** (F-106/13 och F-25/14, EU:F:2015:118, överklagad till tribunalen) praxis enligt vilken det är nödvändigt att pröva om förfarandet hade kunnat leda till ett annat resultat om oegentligheten inte hade begåtts. I domen *De Loecker/EEAS* slog personaldomstolen fast att så inte var fallet efter att ha konstaterat att sökanden rekryterats som delegationschef, att han visat prov på grova brister i ledningen av delegationen vilket lett till att myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal förlorat sitt förtroende för hans ledningsförmåga och slutligen att han hörts av Europeiska utrikestjänsten (EEAS) med anledning av dessa brister inom ramen för ett förberedande beslut att ändra hans tjänsteplacering till utrikestjänstens säte. I domen *DD/FRA* preciserade personaldomstolen emellertid att med hänsyn till att det är av grundläggande vikt att rätten att bli hörd iakttas, såsom denna stadfästs i artikel 41.2 i Europeiska unionens stadga för de grundläggande rättigheterna, åligger det svaranden – som antagit det angripna beslutet och som därför har bäst kännedom om de omständigheter som föranlett beslutet – att visa att även om sökanden hade hörts i vederbörlig ordning hade svaranden inte kunnat anta något annat beslut. Nämnda dom kan jämföras med domen av den 16 december 2015, ***DE/EMA*** (F-135/14, EU:F:2015:152) vari personaldomstolen ogiltigförklarade ett beslut att placera sökanden i ”icke aktiv tjänst” på grund av åsidosättande av rätten att höras, sedan personaldomstolen slagit fast att det inte kunde uteslutas att myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal, om den berörde hade hörts, hade kunnat anta ett annat beslut och kvarhålla vederbörande i tjänst, eftersom Europeiska läkemedelsmyndigheten (EMA) inte hade lagt fram några bevis som visade att myndigheten under alla omständigheter hade antagit det angripna beslutet och eftersom sökanden hade gjort gällande att han hade kunnat påpeka för myndigheten att den grundande sig på en felaktig tolkning av de faktiska omständigheterna.

I dom av den 8 oktober 2015, ***DD/FRA*** (F-106/13 och F-25/14, EU:F:2015:118, överklagad till tribunalen) fann personaldomstolen för övrigt att när det fastställts att sökandens rätt till försvar har åsidosatts, kan administrationen inte vidhålla att rätten till försvar har iakttagits i efterhand genom att den berörde getts tillfälle att göra gällande sina argument mot beslutet som går honom emot inom ramen för klagomålsförfarandet enligt artikel 90.2 i tjänsteföreskrifterna. Ett klagomål som framställs med stöd av denna bestämmelse leder inte till att verkställigheten av det angripna beslutet vilandeförklaras. Trots att klagomålet framförts har beslutet haft omedelbara negativa återverkningar på sökandens situation trots att denne inte först getts möjlighet att påverka beslutet.

4. FORMELL MOTIVERING

I en dom av den 18 november 2015, ***Diamantopulos/EEAS*** (F-30/15, EU:F:2015:138) betonade personaldomstolen att motiveringens främsta syfte är att minska risken för godtycklighet genom att tvinga administrationen att organisera sitt resonemang i en sammanhängande enhet och härigenom få administrationen att rationalisera sin åsikt och beslutets räckvidd på grundval av relevanta argument som är otvetydiga, icke motstridiga och tillräckliga.

5. UPPENBART ORIKTIG BEDÖMNING

Personaldomstolen gavs i dom av den 18 maj 2015, ***Bischoff/kommissionen*** (F-36/14, EU:F:2015:48) tillfälle att erinra om sin tidigare praxis enligt vilken ett fel kan anses uppenbart enbart när det lätt kan upptäckas mot bakgrund av de kriterier som lagstiftaren har avsett att uppställa för administrationens vittgående beslutsbefogenheter. För att styrka att det har gjorts en sådant uppenbart fel vid bedömningen av de faktiska omständigheterna som skulle kunna motivera att ett beslut ogiltigförklaras krävs det följaktligen att den bevisning som det ankommer på sökanden att inge räcker för att administrationens bedömningar i sitt beslut ska förlora sin trovärdighet. Med andra ord kan talan inte bifallas med stöd av grunden om uppenbart fel om den ifrågasatta bedömningen, trots de omständigheter som sökanden åberopat, ändå kan anses korrekt eller giltig.

6. VERKSTÄLLIGHET AV EN TIDIGARE DOM OM OGILTIGFÖRKLARING

Enligt rättspraxis på området krävs det att den institution vars rättsakt har ogiltigförklarats, för att rätta sig efter domen om ogiltigförklaring och följa den fullt ut, iakttar inte bara domslutet utan även de domskäl som domslutet grundar sig på och som utgör det nödvändiga stödet för detta. I sin dom av den 18 november 2015, ***Diamantopulos/EEAS*** (F-30/15, EU:F:2015:138) påpekade personaldomstolen dessutom att de åtgärder som krävs för att följa en dom om ogiltigförklaring ska iaktta samtliga unionsrättsliga bestämmelser, i synnerhet tjänsteföreskrifterna såsom dessa tolkats i rättspraxis. Vidare slog personaldomstolen fast att åtgärder för att följa domar om ogiltigförklaring ska vidtas i enlighet med principen om god tro vilken administrationens verksamhet alltid är underställd.

I samma dom slogs det vidare fast att motiveringens främsta syfte som nämns ovan liksom de skyldigheter som åvilar administrationen enligt artikel 266 FEUF när en av dess rättsakter har ogiltigförklarats på grund av bristande motivering medför två på varandra följande skyldigheter för administrationen. Administrationen ska för det första – mot bakgrund av de domskäl som domslutet grundar sig på och som utgör det nödvändiga stödet för detta – göra en faktisk omprövning av de skäl som, även om det inte kom till uttryck i de ogiltigförklarade beslutet, ändock kunde vara underförstådda. Därefter ska administrationen ta ut det sålunda omprövade skälen i motiveringen till det beslut som ska ersätta det ogiltigförklarade beslutet.

TJÄNSTEMÄNNENS RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

1. BISTÅNDSSKYLDIGHET

Ett beslut av den 15 juli 2015, ***De Esteban Alonso/Commission*** (F-35/15, EU:F:2015:87, överklagat till tribunalen), gav personaldomstolen tillfälle att erinra om syftet med den biståndsskyldighet som föreskrivs i artikel 24 i tjänsteföreskrifterna. Syftet är att skydda tjänstemän och andra anställda, både nu och i framtiden, för att de på bästa sätt ska kunna fullgöra sina uppgifter, i tjänstens allmänna intresse. En institutions biståndsskyldighet syftar således både till att skydda institutionens personal och att tillvarata institutionens egna intressen. Skyldigheten bygger således på en förmodad intressegemenskap. Personaldomstolen påpekade följaktligen

att biståndsskyldigheten syftar till att tjänstemännen ska försvaras, av den institution där de är anställda, mot ageranden av tredje man och inte mot rättsakter som härrör från institutionen själv, vilka ska kontrolleras enligt andra bestämmelser i tjänsteföreskrifterna. Personaldomstolen drog härav slutsatsen att sökanden inte kunde åberopa artikel 24 i tjänsteföreskrifterna för att kräva ersättning av kommissionen för de kostnader han åsamkats för att försvara sig i ett brottmål som ännu inte är avgjort och där institutionen hade ett motsatt intresse i egenskap av målsägande.

2. TRAKASSERIER

I en dom av den 26 mars 2015, ***CW/parlamentet*** (F-124/13, EU:F:2015:23), fann personaldomstolen att det inte är nödvändigt för att en tjänsteman ska kunna framställa en sådan begäran om bistånd som avses i artikel 24 i tjänsteföreskrifterna, på de villkor som anges i artiklarna 90 och 91 i tjänsteföreskrifterna, att tjänstemannen först ska ha vänt sig till den rådgivande kommittén om mobbning – även om detta förvisso skulle kunna vara önskvärt i vissa fall, bland annat i förlikningssyfte.

Personaldomstolen fann för övrigt i sin dom av den 6 oktober 2015, ***CH/parlamentet*** (F-132/14, EU:F:2015:115), som avsåg en ledamot av Europaparlamentet, att när myndigheten har mottagit en begäran om bistånd i vederbörlig ordning vid en tidpunkt då såväl den anställde som ledamoten utövade sitt uppdrag vid institutionen och det föreligger indicier som föranleder allvarliga tvivel om huruvida mobbning verkligen förekommit, är myndigheten skyldig att inleda en administrativ utredning för att fastställa de faktiska omständigheterna och slutföra utredningen, även om detta sker när den berörde ledamoten eller den berörde anställde eventuellt har lämnat institutionen. Om de faktiska omständigheterna skulle visa sig riktiga ska resultatet av utredningen tjäna till att fastställa lämpliga åtgärder för att komma till rätta med det aktuella fallet och undvika att en liknande situation uppstår i framtiden. Likaså slog personaldomstolen fast att utredningen kan visa sig användbar för den skadelidande i dennes strävan att erhålla ersättning för en möjlig skada och, tvärtom, när utredningens slutsatser vederlägger den påstådda skadelidandes påståenden kan den göra det möjligt för den anklagade personen att erhålla kompensation för den skada som anklagelserna förorsakat honom eller henne. I samma dom av den 6 oktober 2015, ***CH/parlamentet*** (F-132/14, EU:F:2015:115) slog personaldomen vidare fast att institutionen endast kan vidta sanktionsåtgärder gentemot den personen som en anmälan om trakasserier riktas mot om utredningsåtgärderna med säkerhet visat att den anklagade personen har uppträtt på ett sätt som skadar verksamheten eller den skadelidandes värdighet och rykte. Detta gäller i ännu större utsträckning enligt personaldomstolen om den berörda personen är vald att utöva ett mandat som föreskrivs i fördragen.

3. LOJALITETSPLIKT OCH SKYLDIGHET ATT VÄRNA OM TJÄNSTENS ANSEENDE

I dom av den 26 mars 2015, ***CW/parlamentet*** (F-124/13, EU:F:2015:23) slog personaldomstolen slutligen fast att om en överordnad sänder meddelanden med kränkande eller otillbörliga formuleringar, kan detta anses utgöra mobbning i den mening som avses i artikel 12a i tjänsteföreskrifterna. Den lojalitetsplikt som avses i artikel 11 i tjänsteföreskrifterna – liksom för övrigt den skyldighet att avhålla sig från att agera eller uppträda på ett sätt som kan skada tjänstens anseende som enligt artikel 12 i tjänsteföreskrifterna åligger samtliga tjänstemän – innebär emellertid en motsvarande skyldighet för samtliga underordnade att avhålla sig från att utan grund ifrågasätta sina överordnades auktoritet och i alla händelser en skyldighet att visa prov på måttfullhet och försiktighet såväl när de i samband med ifrågasättande av en överordnads auktoritet utformar e-postmeddelanden som vid valet av adressater för dessa.

4. OMSORGSPLIKT

I sin dom av den 8 maj 2015, ***Bischoff/kommissionen*** (F-36/14, EU:F:2015:48) erinrade personaldomstolen om sin praxis avseende omsorgsplikten. Administrationens omsorgsplikt gentemot sina anställda är ett uttryck för den jämvikt av ömsesidiga rättigheter och skyldigheter som har införts genom tjänsteföreskrifterna i förhållandet mellan myndigheten och de offentligt anställda. Omsorgsplikten medför bland annat att när myndigheten fattar beslut med avseende på en tjänstemans eller en anställds situation ska den beakta samtliga omständigheter som kan ligga till grund för dess beslut och den ska därvid inte bara beakta tjänstens intresse, utan även den berörda tjänstemannens. Gällande bestämmelser ska emellertid alltid iakttas när skydd för tjänstemännens rättigheter och intressen säkerställs.

TJÄNSTEMÄNS OCH ÖVRIGA ANSTÄLLDAS KARRIÄR

1. REKRYTERING

I sin dom av den 6 oktober 2015, ***FE/kommissionen*** (F-119/14, EU:F:2015:116, överklagad till tribunalen) slog personaldomstolen fast att ett meddelande om uttagningsprov skulle berövas sitt föremål om tillsättningsmyndigheten kunde avlägsna en godkänd sökande från listan över godkända sökande i ett uttagningsprov med åberopande av ett villkor eller tillträdeskrav som inte finns medtaget i vare sig det nämnda meddelandet eller i tjänsteföreskrifterna eller som i varje fall inte, innan meddelandet om uttagningsprov antogs, varit föremål för en publicering som är tillgänglig eller nödvändigtvis känd av uttagningskommittén och av berörda sökande. Meddelandet om uttagningsprov utgör nämligen den rättsliga ramen för alla uttagningsförfaranden för att tillsätta en tjänst inom unionens institutioner då det, med förbehåll för tjänsteföreskrifternas bindande bestämmelser, reglerar dels behörighetsfördelningen mellan tillsättningsmyndigheten och uttagningskommittén vad gäller anordnande och genomförande av uttagningsprov och vidare fastställer villkoren för de sökandes deltagande, i synnerhet deras profil och specifika rättigheter och skyldigheter.

I sin dom av den 22 januari 2015, ***Kakol/kommissionen*** (F-1/14 och F-48/14, EU:F:2015:5, överklagad till unionens tribunal) tillämpade personaldomstolen följande praxis. När villkoren för tillträde till uttagningsproven har formulerats på ett identiskt eller liknande sätt i på varandra följande meddelanden om uttagningsprov, är det endast möjligt att göra en bedömning av den sökandes kvalifikationer eller yrkeserfarenhet som är mindre förmånlig för den sökande än den som gjorts vid tidigare uttagningsprov i den mån motiveringen innehåller en tydlig förklaring av denna bedömningsskillnad. Denna motiveringsskyldighet är dock endast tillämplig i den mån den berörda har uppmärksammat uttagningskommittén på att den tidigare beviljats tillträde till ett liknande uttagningsprov. I förevarande fall ansåg personaldomstolen att det omtvistade uttagningsprovet liknade ett annat uttagningsprov som sökanden beviljats tillträde till trots att ett av dem var ett uttagningsprov med anledning av ”utvidgningen” och således ”omfattades av undantagsregler” och det andra uttagningsprovet var ett allmänt ”normalt” uttagningsprov vilket enligt kommissionen innebar att relevansen av de sökandes utbildningsbevis inte bedömdes på samma sätt. Ändamålen med ett uttagningsprov framgår enligt personaldomstolens bedömning av beskrivningen av de uppgifter som de som klarat uttagningsprovet ska utföra, och inte av de villkor avseende nationalitet som de ska uppfylla.

Vad gäller den prövotid som det kan krävas att tjänstemän och övriga anställda fullgör fann personaldomstolen i sak i sin dom ***Murariu/EIOPA*** (F-116/14, EU:F:2015:89) att administrationen har möjlighet att med stöd av sin behörighet att organisera sin verksamhet kräva att en tjänsteman som redan är tillsatt och som har klarat ett

uttagningsprov i en högre tjänstegrad eller en övrig anställd som bekräftats som godkänd efter en godkänd provanställning genomför en ny prövotid. Detta gäller om den berörda personen kan komma att inneha en ny tjänst som innebär en väsentlig ändring av hans eller hennes arbetsuppgifter.

2. BEFORDRAN

I dom av den 18 mars 2015, ***Ribeiro Sinde Monteiro/EEAS*** (F-51/14, EU:F:2015:11, överklagad till tribunalen), dom av den 22 september 2015, ***Silvan/kommissionen*** (F-83/14, EU:F:2015:106, överklagad till tribunalen) och dom av den 15 december 2015, ***Bonazzi/kommissionen*** (F-88/15, EU:F:2015:150) erinrade personaldomstolen om att tillsättningsmyndigheten – för att befordra tjänstemän – har rätt att göra en jämförelse av kvalifikationerna enligt den metod eller det förfarande som den finner mest lämpligt. Det föreligger nämligen inte någon skyldighet för institutionerna att anta ett särskilt system för bedömning och befordran, med hänsyn till det stora utrymme för skönsmässig bedömning som de förfogar över vid uppfyllande av de syften som anges i artikel 45 i tjänsteföreskrifterna, i enlighet med deras behov av organisation och personalförvaltning. Personaldomstolen erinrade i de ovannämnda domarna emellertid även om att tillsättningsmyndighetens ovannämnda rätt är begränsad med hänsyn till kravet på att jämförelsen av de berörda ska företas opartiskt och med omsorg, i tjänstens intresse och i enlighet med likabehandlingsprincipen. Nämnda bedömning ska därför ske på grundval av jämförbar information och jämförbara upplysningar. Personaldomstolen preciserade vidare att även om det förvisso inte kan göras gällande att det i artikel 43 i tjänsteföreskrifterna föreskrivs en kvantifierbar och analytisk bedömning kräver skyldigheten att jämföra kvalifikationerna likvärdigt och på grundval av jämförbar information och jämförbara upplysningar – vilket utgör hela tanken bakom artikel 45 i tjänsteföreskrifterna – ett förfarande eller metod som kan kompensera för den subjektivitet som följer av de olika betygssättarnas bedömningar. Mot denna bakgrund fann personaldomstolen i dom ***Silvan/kommission*** och dom ***Bonazzi/kommissionen*** att till skillnad från det befordringssystem som EEAS infört och som beskrivs i dom ***Monteiro/EEAS***, iakttog kommissionens befordringssystem de krav som föreskrivs i tjänsteföreskrifterna. Modellerna för utvärderingsrapporten som lades till personalakten visade nämligen på en välgjord och väl underbyggd bedömning som var strukturerad utifrån identiska kriterier och parametrar som tjänat som underlag för en enhetlig bedömning av samtliga berörda tjänstemän. Kommissionen hade vidare lämnat övertygande förklaringar till de riktlinjer och utbildningar som getts betygssättarna för att genomföra betygssättning och befordran på ett enhetligt sätt.

I dom av den 22 september 2015, ***Silvan/kommission*** (F-83/14, EU:F:2015:106, överklagad till tribunalen), preciserade personaldomstolen för övrigt att tillsättningsmyndigheten som stöd för sin jämförelse av samtliga befordringsbara tjänstemäns kvalifikationer kan ta hjälp av olika administrativa tjänstegrenar på skilda hierarkiska nivåer i enlighet med de principer som alla hierarkiska administrativa system vilar på och som har kommit till konkret uttryck i artikel 21 första stycket i tjänsteföreskrifterna, vari stadgas att samtliga tjänstemän oberoende av ställning ska bistå och råda sina överordnade. En jämförelse på förhand av de befordringsbara tjänstemännens akter i varje generaldirektorat kan dock inte ersätta den jämförande bedömning som ska göras därefter, när så föreskrivs, av en befordringskommitté och senare av tillsättningsmyndigheten. För att den jämförelse av kvalifikationerna hos samtliga tjänstemän som kan befordras inte ska bli meningslös, är det viktigt att tillsättningsmyndigheten inte nöjer sig med att bedöma kvalifikationerna endast hos de tjänstemän som är högst placerade i de olika förteckningar som avdelningarna eller generaldirektoraten har upprättat.

Efter att ha erinrat om att – för att besluta om befordran – tjänstetiden i en viss lönegrad eller inom en viss tjänstegren inte utgör omständigheter som direkt ska beaktas vid jämförelsen av kvalifikationer enligt vad som stadgas i artikel 45 i tjänsteföreskrifterna, fann personaldomstolen i sin dom av den 15 december 2015, ***Bonazzi/kommissionen*** (F-88/15, EU:F:2015:150) att det förhållandet att en person är placerad i en viss lönegrad sedan ett antal år tillbaka inte på något sätt visar att han eller hon besitter särskilda kvalifikationer. Om tjänstetiden

i en viss lönegrad skulle anses som en avgörande aspekt skulle detta leda till automatiska befordringar, vilket skulle strida mot en offentlig sektor som befordrar dem med högsta kompetens, prestationsförmåga och uppträdande i tjänsten i enlighet med vad som föreskrivs i artikel 27 första stycket och artikel 43 första stycket i tjänsteföreskrifterna.

I samma dom slog personaldomstolen fast att när ett partssammansatt organ med uppgift att bistå tillsättningsmyndigheten vid jämförelsen av befordringsbara tjänstemäns kvalifikationer missköter sitt uppdrag och inte antar de rekommendationer som organet ska formulera, får tillsättningsmyndigheten inte underlåta att genomföra befordringsförfarandet. I sådant fall är myndigheten skyldig att själv genomföra jämförelsen av kvalifikationerna och anta beslut om befordran. I tjänsteföreskrifterna föreskrivs ingen skyldighet för tillsättningsmyndigheten att ta hjälp av ett sådant partssammansatt organ som det står varje institution fritt att välja att inrätta.

3. DEFINITIV AVGÅNG FRÅN TJÄNSTEN

I sin dom av den 18 maj 2015, ***Bischoff/kommissionen*** (F-36/14, EU:F:2015:48) erinrade personaldomstolen om att tillsättningsmyndigheten har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när den beaktar tjänstens intresse i samband med prövningen av en tjänstemans ansökan om att kvarstå i tjänst efter den åldersgräns som fastställs i artikel 52 första stycket a i tjänsteföreskrifterna för automatisk pensionering. Följaktligen får personaldomstolen endast ändra tillsättningsmyndighetens bedömning om det har skett en uppenbart oriktig bedömning eller om det har förekommit maktmissbruk.

I samma dom preciserade personaldomstolen att vad mera specifikt gäller artikel 52 andra stycket i tjänsteföreskrifterna beaktas tjänstemannens intresse genom omsorgsplikten på så sätt att en ansökan från tjänstemannen är ett villkor för ett beslut om att vederbörande ska kvarstå i tjänst efter den åldersgräns som fastställs i tjänsteföreskrifterna för automatisk pensionering. Medan tjänstemannens intresse således redan har beaktats genom denna ansökan, är tillsättningsmyndighetens beslut uteslutande avhängigt tjänstens intresse vilket för övrigt följer av ordalydelsen i artikel 52 andra stycket i tjänsteföreskrifterna. Tjänstemannen behöver alltså inte bevisa för tillsättningsmyndigheten att han eller hon har ett personligt intresse av att kvarstå i tjänst, eftersom ett sådant intresse inte är relevant för att pröva tjänstemannens ansökan.

ARBETSVILLKOR FÖR TJÄNSTEMÄN OCH ÖVRIGA ANSTÄLLDA

Innan reformen av tjänsteföreskrifterna och anställningsvillkoren trädde i kraft var veckoarbetstiden konkret fastställd till 37 timmar och 30 minuter. Genom förordning (EU) nr 1023/2013 lämnades bestämmelserna avseende tjänstemännens och övriga anställdas löner oförändrade, men däremot ändrades artikel 55.2 i tjänsteföreskrifterna på så sätt att veckoarbetstiden numera endast kan variera mellan som lägst 40 timmar och som högst 42 timmar per vecka, i enlighet med ett eventuellt beslut i denna fråga av den institutionen, det organ eller den byrå de är anställda av. I detta sammanhang noterade personadomstolen i sitt beslut av den 23 april 2015, ***Bensai/kommissionen*** (F-131/14, EU:F:2015:34), liksom i sin dom av den 30 juni 2015, ***Petsch/kommissionen*** (F-124/14, EU:F:2015:69), att anställda med en avtalsbaserad anställning avlönas utifrån placering i lönegrad och löneklass. De uppbär månadslön som inte är beroende av normal arbetstid. Efter att ha erinrat om att lagstiftaren i princip när som helt kan ändra tjänstemäns och övriga anställdas rättigheter och skyldigheter, påpekade personaldomstolen därefter att lagstiftaren fick öka arbetstiden per vecka utan att öka lönen.

TJÄNSTEMÄNNENS LÖNER OCH SOCIALA FÖRMÅNER

1. BOSÄTTNINGSBIDRAG

I en dom av den 18 november 2015, ***FH/Parlamentet*** (F-26/15, EU:F:2015:137) erinrade personaldomstolen om att syftet med bosättningsbidraget är att, utöver de kostnader som uppstått för flytten och som ersätts speciellt, bekosta de utlägg som ofrånkomligen uppstår när vederbörande ska installera sig långsiktigt på en ny tjänstgöringsort. Följaktligen ska undantaget från rätten till bosättningsbidrag när en tjänsteman som har rätt till hushållstillägg har sin anställningsort på den ort där familjen är bosatt – i enlighet med vad som föreskrivs i artikel 5.4 i bilaga VII till tjänsteföreskrifterna – endast tillämpas om denne tjänsteman rent faktiskt bosätter sig med sin familj på anställningsorten, eftersom han i sådant fall inte har några extra kostnader för att installera sig. En sådan bestämmelse är däremot inte tillämplig om en tjänsteman, som har rätt till hushållstillägg, inte bosätter sig eller inte på nytt bosätter sig med sin familj när vederbörande byter anställningsort trots att familjen är bosatt på den nya anställningsorten. I en sådan situation kan den berörda personen nämligen komma att ha extra kostnader för att i praktiken bosätta sig på en annan adress än den där familjen har sin bostad och kan under dessa omständigheter begära att få utbetalt bosättningsbidrag motsvarande en månadslön.

2. PENSIONER

Enligt artikel 27 första stycket i bilaga VIII till tjänsteföreskrifterna har en tjänstemans eller tidigare tjänstemans frånskilde make rätt till efterlevandepension förutsatt att han eller hon kan styrka att han eller hon hade rätt till underhåll enligt ett avtal mellan vederbörande och den före detta maken. I sin dom av den 23 mars 2015, ***Borghans/kommissionen*** (F-6/14, EU:F:2015:19) fann personaldomstolen att underhållsskyldighet som avtalats mellan före detta makar på grund av skilsmässa ingår bland de förmögenhetsrättsliga konsekvenser som följer av domen om äktenskapsskillnad. Det är följaktligen den lagstiftning som reglerar följderna av äktenskapsskillnaden och inte en självständig tolkning som ska läggas till grund för bedömningen av huruvida en tjänstemans eller tidigare tjänstemans frånskilde make har rätt till efterlevandepension på grund av ett avtal mellan makarna.

DISCIPLINÅTGÄRDER

Vad gäller iakttagande av rätten till försvar i ett disciplinärt förfarande slog personaldomstolen fast i sin dom av den 8 oktober 2015, ***DD/FRA*** (F-106/13 och F-25/14, EU:F:2015:118, överklagad till tribunalen) att artiklarna 2.2 och 3 i bilaga IX till tjänsteföreskrifterna innebär att tillsättningsmyndigheten är skyldig att, när den avser att inleda ett disciplinärt förfarande på grundval av en rapport som utarbetats efter en administrativ utredning, först delge den berörda tjänstemannen slutsatserna av rapporten liksom samtliga handlingar i akten för att ge denne en skälig tid att förbereda sitt försvar och lämna lämpliga synpunkter. Det är inte tillräckligt att muntligen informera den berörde tjänstemannen om utredningsrapportens slutsatser vid det hörande som avses i artikel 3 i bilaga IX till tjänsteföreskrifterna för att denna bestämmelse ska anses iakttagen.

I sin dom av den 3 juni 2015, ***Bedin/kommissionen*** (F-128/14, EU:F:2015:51) drog personaldomstolen vidare slutsatsen av artikel 25 i bilaga IX till tjänsteföreskrifterna att lagstiftaren haft för avsikt att begränsa tillsättningsmyndighetens befogenheter såvitt gäller bedömningen av de faktiska omständigheter som är föremålet i ett disciplinärt förfarande för det fall ett brottmål inletts parallellt. Däremot kan det inte av denna

bestämmelse dras slutsatsen att tillsättningsmyndigheten inte har möjlighet att frångå disciplinnämndens yttrande. Även om tillsättningsmyndigheten inte är bunden av detta yttrande har disciplinnämnden inte därmed berövats sin huvudsakliga funktion som rådgivande organ och den berörde tjänstemannen åtnjuter alltid den garanti som nämndens ingripande innebär. Tillsättningsmyndigheten är nämligen skyldig att motivera alla val som frångår disciplinnämndens yttrande, inklusive gällande bedömningen av de faktiska omständigheterna.

I sin dom av den 17 mars 2015, ***AX/ECB*** (F-73/13, EU:F:2015:9) slog personaldomstolen för övrigt fast att rätten att få tillgång till handlingarna i ett disciplinärende, som stadgas i de regler som är tillämpliga på personalen vid Europeiska centralbanken (ECB) endast gäller handlingar som använts i ett disciplinärt förfarande och/eller i administrationens slutliga beslut och inte andra handlingar. Den berörde anställde har i synnerhet ingen rätt att erhålla alla de uppgifter eller handlingar som banken innehar eller kan inneha, enbart av det skälet att sökanden inom ramen för sin egen undersökning av de omtvistade omständigheterna hoppas på att sådana handlingar eller uppgifter kan innehålla friande bevisning. Dessutom kan den berörde nekas utlämnande av en verksamhetsrapport utan att rätten till försvar därmed åsidosätts, när rapporten utgör en förberedande handling som upprättats innan det disciplinära förfarandet inleddes och myndigheten inte grundar sig härpå för att vidta disciplinåtgärder.

I samma dom slog personaldomstolen slutligen fast att ECB inom ramen för sin institutionella självständighet kan överlämna uppgifter om en av de anställdas beteende till de nationella rättsliga myndigheterna för att de ska pröva om beteendet kan betecknas som ett brott mot nationell lagstiftning och således motivera att åtal väcks.

AVTALSTVISTER

Med erinrande om att grunden för anställningsförhållandet mellan en tillfälligt anställd och den berörda institutionen eller byrån utgörs av ett anställningsavtal, slog personaldomstolen därefter fast följande i sin dom ***Murariu/EIOPA*** (F-116/14, EU:F:2015:89) såvitt gäller möjligheten att avsluta ett avtalsförhållande. När väl avtalsförhållandet ingåtts genom parternas viljeyttring agerar inte myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal ensidigt i likhet med tillsättningsmyndigheten utan är bunden av relevanta avtalsbestämmelser som binder den i förhållande till den anställde och under alla förhållanden av artiklarna 14 och 47 i anställningsvillkoren. Myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal kan således inte, utöver i de situationer som avses i dessa artiklar, ensidigt befria sig från sina skyldigheter enligt avtalet med den berörde anställde. Ett erbjudande om anställning som riktats till en sökande i syfte att erbjuda vederbörande tillfällig anställning utgör därför endast ett erbjudande och således en förberedande rättsakt som inte ger upphov till några rättigheter. Rättsakten kan således återkallas, till exempel när myndigheten med behörighet att sluta anställningsavtal i efterhand upptäcker att den aktuella personen inte uppfyller ett av kraven för anställning som föreskrivs i anställningsvillkoren, meddelandet om lediga tjänster eller interna bestämmelser. När ett sådant anbud har antagits ger däremot avtalsparternas utväxlade viljeyttringar upphov till nya skyldigheter av avtalsmässig art som begränsar nämnda myndighets behörighet att agera ensidigt utanför de fall som uttryckligen föreskrivs i anställningsvillkoren, såsom dem som avses i artikel 47 häri och, under alla förutsättningar, att agera retroaktivt.

B | PERSONALDOMSTOLENS VERKSAMHET ÅR 2015

(Protokollär ordning den 31 december 2015)

Från vänster till höger:

Domarna E. Perillo och H. Kreppel; avdelningsordföranden R. Barents, ordföranden S. Van Raepenbusch, avdelningsordföranden K. Bradley, domarna M.I. Rofes i Pujol och J. Svenningsen, samt justitiesekreteraren W. Hakenberg.

1. FÖRÄNDRINGAR I PERSONALDOMSTOLENS SAMMANSÄTTNING ÅR 2015

Personaldomstolens sammansättning har inte ändrats under år 2015.

2. PROTOKOLLÄR ORDNING

FRÅN DEN 1 JANUARI 2015 TILL DEN 31 DECEMBER 2015

S. VAN RAEPENBUSCH, personaldomstolens ordförande
R. BARENTS, avdelningsordförande
K. BRADLEY, avdelningsordförande
H. KREPPEL, domare
M.I. ROFES i PUJOL, domare
E. PERILLO, domare
J. SVENNINGSEN, domare

W. HAKENBERG, justitiesekreterare

3. PERSONALDOMSTOLENS TIDIGARE LEDAMÖTER

(efter tjänstetillträde)

Heikki Kanninen (2005–2009)
Haris Tagaras (2005–2011)
Stéphane Gervasoni (2005–2011)
Irena Boruta (2005–2013)

ORDFÖRANDE

Paul J.Mahoney (2005–2011)

C | PERSONALDOMSTOLENS VERKSAMHETSSTATISTIK

PERSONALDOMSTOLENS ALLMÄNNA VERKSAMHET

1. Inkomna, avgjorda och pågående mål (2011–2015)

INKOMNA MÅL

2. Andelen mål i procent fördelat på de huvudsakliga svarandeinstitutionerna (2011–2015)

3. Rättegångsspråk (2011–2015)

AVGJORDA MÅL

4. Domar och beslut – Dömande sammansättning (2015)

5. Avgörandets innebörd (2015)

6. Interimistiska beslut (2011–2015)

7. Handläggningstid i månader (2015)

PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER

8. Dömande sammansättning (2011–2015)

9. Antal sökande

ÖVRIGT

10. Avgöranden av personaldomstolen som har överklagats till tribunalen (2011–2015)

11. Utgången i mål som har överklagats till tribunalen (2011–2015)

1. PERSONALDOMSTOLENS ALLMÄNNA VERKSAMHET INKOMNA MÅL, AVGJORDA MÅL OCH PÅGÅENDE MÅL (2011–2015)

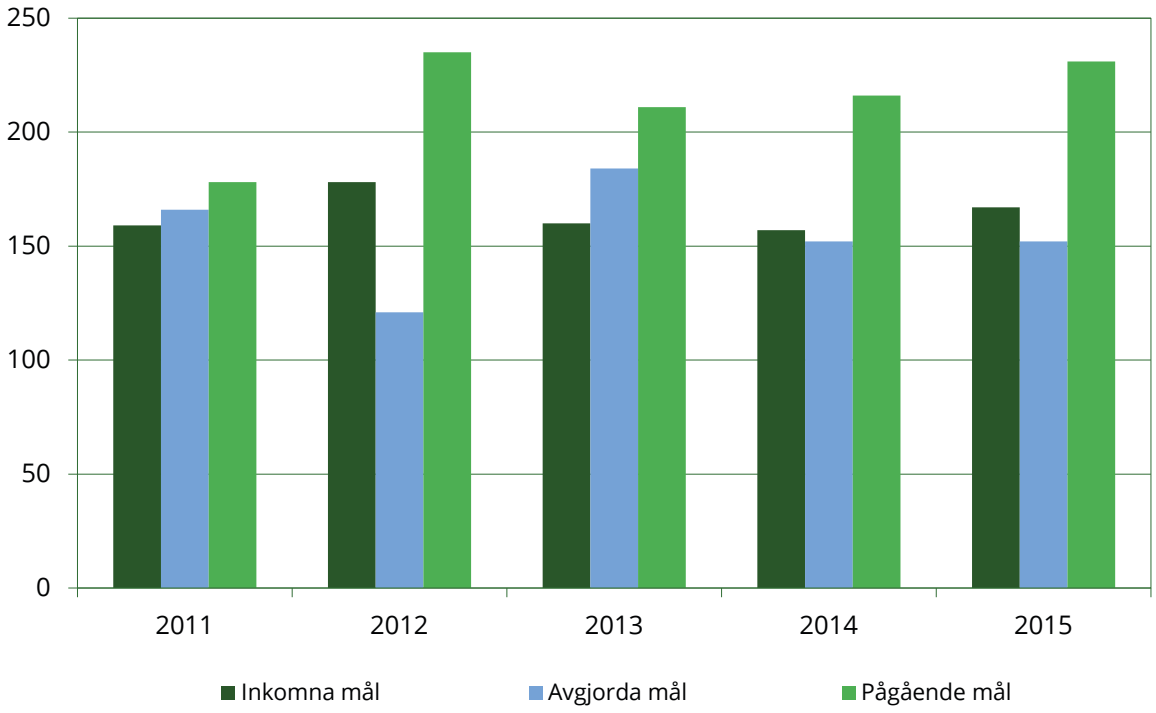

	2011	2012	2013	2014	2015
Inkomna mål	159	178	160	157	167
Avgjorda mål	166	121	184	152	152
Pågående mål	178	235	211	216	231[1]

De angivna siffrorna (bruttosiffror) visar det totala antalet mål oberoende av att vissa mål har förenats på grund av samband (ett målnummer = ett mål).

1 | Varav 69 mål som vilandeförklarats.

2. INKOMNA MÅL – ANDELEN MÅL I PROCENT FÖRDELAT PÅ DE HUVUDSAKLIGA SVARANDEINSTITUTIONERNA (2011–2015)

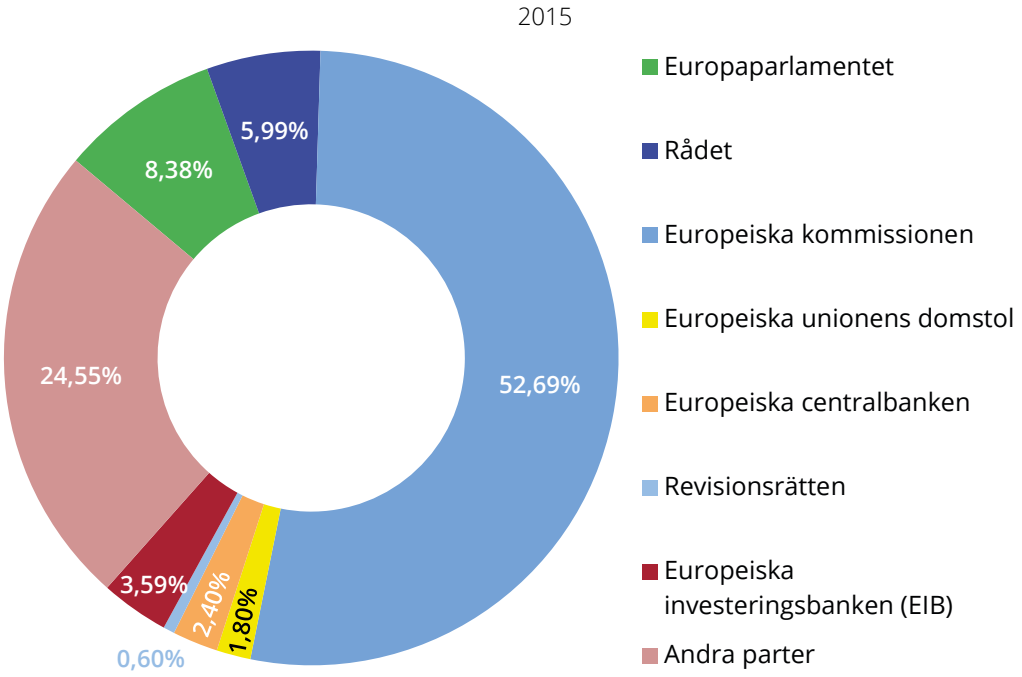

	2011	2012	2013	2014	2015
Europaparlamentet	6,29 %	6,11 %	5,66 %	11,80 %	8,38 %
Rådet	6,92 %	3,89 %	3,77 %	8,70 %	5,99 %
Europeiska kommissionen	66,67 %	58,33 %	49,69 %	45,96 %	52,69 %
Europeiska unionens domstol	1,26 %		0,63 %		1,80 %
Europeiska centralbanken	2,52 %	1,11 %	1,89 %	1,24 %	2,40 %
Revisionsrätten	0,63 %	2,22 %	0,63 %	1,24 %	0,60 %
Europeiska investeringsbanken (EIB)	4,32 %	4,44 %	5,03 %	1,24 %	3,59 %
Andra parter	11,40 %	23,89 %	32,70 %	29,81 %	24,55 %
Totalt	**100,00 %**	**100,00 %**	**100,00 %**	**100,00 %**	**100,00 %**

3. INKOMNA MÅL – RÄTTEGÅNGSSPRÅK (2011–2015)

Med rättegångsspråk avses det språk på vilket talan väckts och inte sökandens modersmål eller nationalitet.

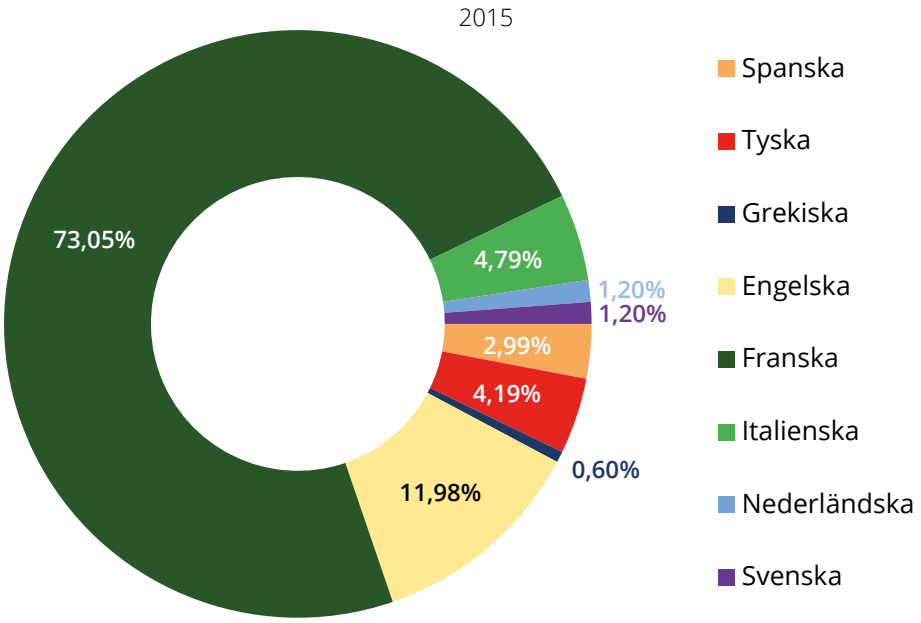

Rättegångsspråk	2011	2012	2013	2014	2015
Bulgariska		2			
Spanska	2	3		2	5
Tyska	10	5	2	9	7
Grekiska	4	1	4	2	1
Engelska	23	14	26	23	20
Franska	87	108	95	113	122
Italienska	29	35	21	8	8
Ungerska	1				
Nederländska	1	6	12		2
Polska	1	2			
Rumänska		2			
Slovakiska	1				
Svenska					2
Totalt	**159**	**178**	**160**	**157**	**167**

4. AVGJORDA MÅL – DOMAR OCH BESLUT – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2015)

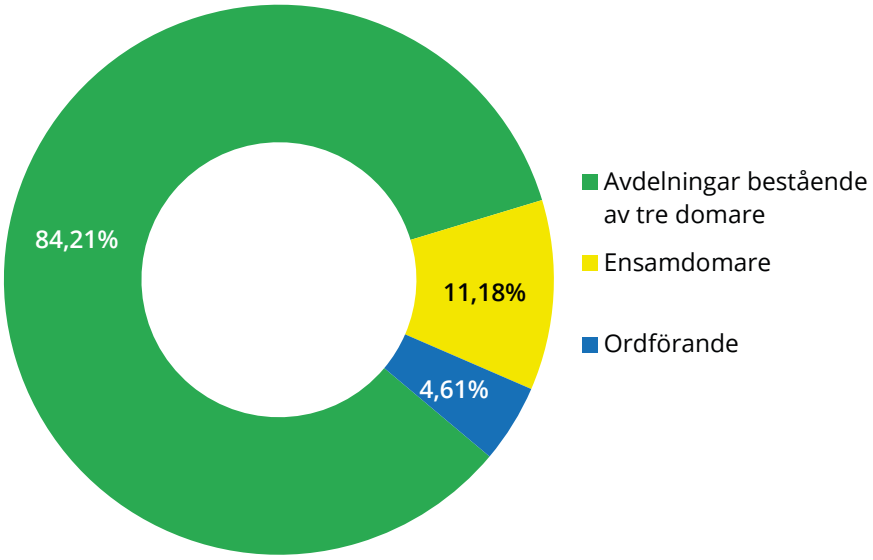

	Domar	Beslut att avskriva målet till följd av förlikning[1]	Andra slutliga beslut	Totalt
Personaldomstolen i plenum				
Avdelningar bestående av tre domare	60	14	54	128
Ensamdomare	15		2	17
Ännu ej tilldelade mål				
Ordförande			7	7
Totalt	**75**	**14**	**63**	**152**

1 | Under år 2015 tog personaldomstolen initiativ till förlikning i ytterligare sju mål som inte utmynnade i någon uppgörelse.

5. AVGJORDA MÅL – AVGÖRANDETS INNEBÖRD (2015)

	Domar		Beslut				
	Fullständigt eller delvist bifall	Talan helt ogillad, beslut att anledning saknades att döma i målet	Talan/Begäran som (uppenbart) inte kan prövas eller som uppenbart saknar grund	Förlikning på initiativ av personaldomstolen	Avskrivning av andra skäl, beslut att anledning saknas att döma i målet eller återförvisning	Begäran som helt eller delvis bifallits (särskilda rättegångsformer)	Totalt
Tjänsteplacering/Ändrad tjänsteplacering	2			2			4
Uttagningsprov	2	2	4	2			10
Arbetsvillkor/Ledighet			1				1
Bedömning/Befordran	7	11	3	3	3		27
Pensioner och invaliditetsersättning	2		2		1		5
Disciplinförfaranden	3	5		1	1		10
Rekrytering/Tillsättning/Placering i lönegrad	2	3	6				11
Löner och ersättningar	4	4	8	2			18
Socialförsäkring/Yrkessjukdom/Olyckor	1		1	2	1		5
Uppsägning eller beslut att inte förlänga ett anställningsavtal	7	8	5	1	5		26
Övriga	4	8	9	1	9	4	35
Totalt	**34**	**41**	**39**	**14**	**20**	**4**	**152**

6. INTERIMISTISKA BESLUT (2011–2015)

Avgjorda interimistiska förfaranden		Beslutets innebörd		
		Helt eller delvist bifall	Avslag	Avskrivning
2011	7		4	3
2012	11		10	1
2013	3		3	
2014	5	1	4	
2015	2		2	
Totalt	**28**	**1**	**23**	**4**

7. AVGJORDA MÅL – HANDLÄGGNINGSTID I MÅNADER (2015)

Avgjorda mål		Genomsnittlig handläggningstid	
		Total handläggningstid	Handläggningstid, exklusive eventuell vilandeförklaring
Domar	75	16,1	15,9
Beslut	77	9,9	8,3
Totalt	**152**	**13,0**	**12,1**

Handläggningstiden uttrycks i månader och i tiondelar av en månad.

8. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – DÖMANDE SAMMANSÄTTNING (2011–2015)

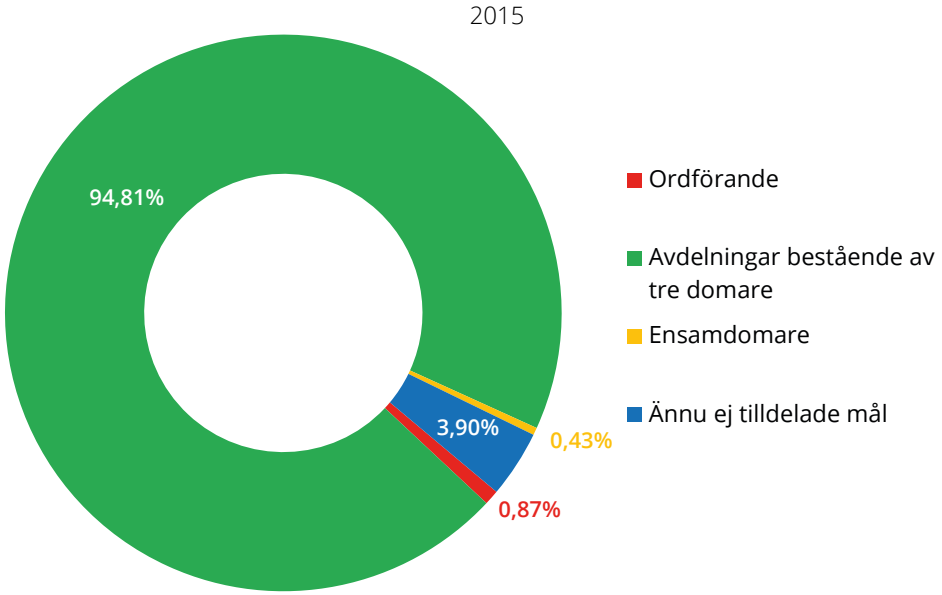

	2011	2012	2013	2014	2015
Personaldomstolen i plenum		1	1		
Ordförande	1		2	1	2
Avdelningar bestående av tre domare	156	205	172	201	219
Ensamdomare	2	8	3	2	1
Ännu ej tilldelade mål	19	21	33	12	9
Totalt	**178**	**235**	**211**	**216**	**231**

9. PÅGÅENDE MÅL PER DEN 31 DECEMBER – ANTAL SÖKANDE

Antal sökande	Områden
486	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Lön – Årlig löneanpassning
484	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Lön – Reform av systemet för löner och löneutveckling vid EIB
451	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Lön – Nytt prestationsbaserat system – Utdelning av gratifikationer
386 (2 mål)	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Lön – Årlig löneanpassning
35	Tjänsteföreskrifterna – Återförvisning efter omprövning av tribunalens avgörande – EIB – Pensioner – 2008 års reform
33	Tjänsteföreskrifterna – EIB – Pensioner – Reform av pensionssystemet
32 (8 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Tjänsteföreskrifterna – Reform av tjänsteföreskrifterna den 1 januari 2014 – Nya regler för beräkning av kostnaderna för resa från anställningsorten till ursprungsorten – Samband mellan rätten till denna förmån och ställningen som utlandsstationerad arbetstagare
30 (4 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Europeiska investeringsfonden (EIF) – Lön – Årlig löneanpassning
29	Tjänsteföreskrifterna – Europeiska investeringsfonden (EIF) – Lön – Reform av systemet för löner och löneutveckling vid EIF
26 (4 mål)	Tjänsteföreskrifterna – Tjänsteföreskrifterna – Reform av tjänsteföreskrifterna den 1 januari 2014 – Nya regler för beräkning av kostnaderna för resa från anställningsorten till ursprungsorten – Samband mellan rätten till denna förmån och ställningen som utlandsstationerad arbetstagare – Avskaffande av de årliga resdagarna

Med tjänsteföreskrifterna avses Tjänsteföreskrifter för tjänstemännen i Europeiska unionen och Anställningsvillkor för övriga anställda i Europeiska unionen.

Totalt antal sökande i alla pågående mål (2011–2015)

	Totalt antal sökande	Totalt antal pågående mål
2011	1 006	178
2012	1 086	235
2013	1 867	211
2014	1 902	216
2015	2 333	231

10. ÖVRIGT – AVGÖRANDEN AV PERSONALDOMSTOLEN SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL TRIBUNALEN (2011–2015)

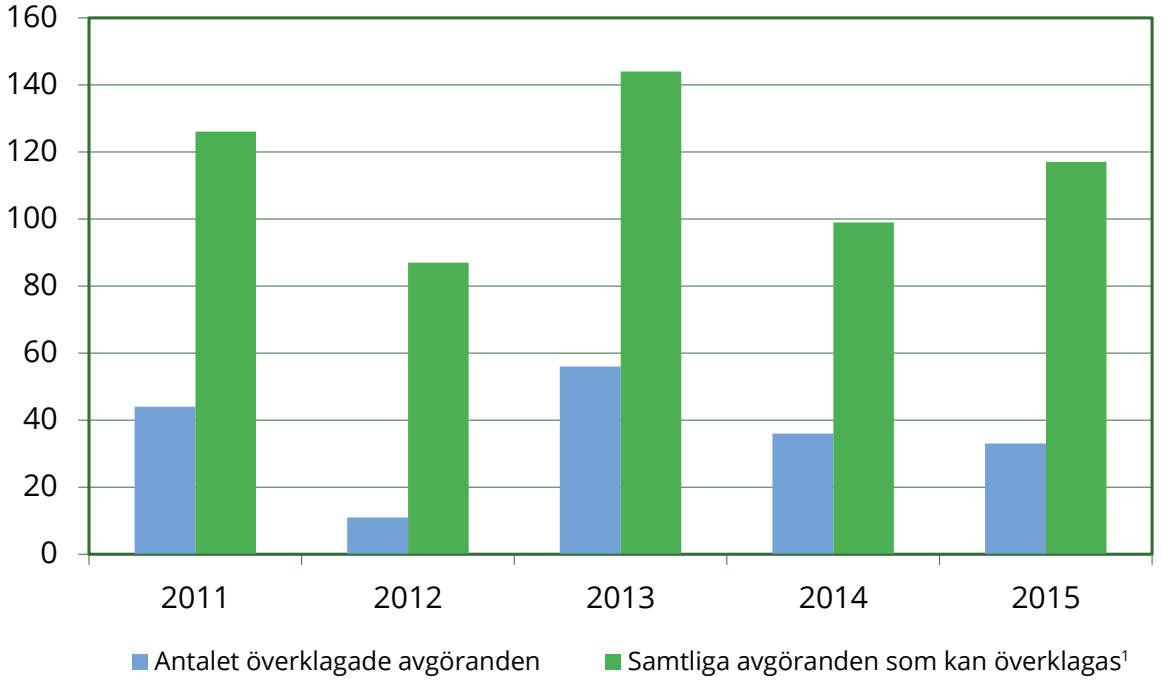

	Antalet överklagade avgöranden	Samtliga avgöranden som kan överklagas[1]	Andel av avgörandena som överklagats[2]
2011	44	126	34,92 %
2012	11	87	12,64 %
2013	56	144	38,89 %
2014	36	99	36,36 %
2015	33	117	28,21 %

1 | Domar, beslut om avvisning, avvisning av uppenbara skäl eller ogillande av uppenbart ogrundad talan, interimistiska beslut, beslut om att anledning saknas att döma i målet och beslut att avslå en interventionsansökan, vilka meddelats eller fattats under verksamhetsåret.

2 | Detta procenttal motsvarar inte nödvändigtvis, för ett givet år, de avgöranden som kan överklagas och som meddelats under verksamhetsåret, då överklagandefristen kan omfatta delar av två kalenderår.

11. ÖVRIGT – UTGÅNGEN I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL TRIBUNALEN (2011–2015)

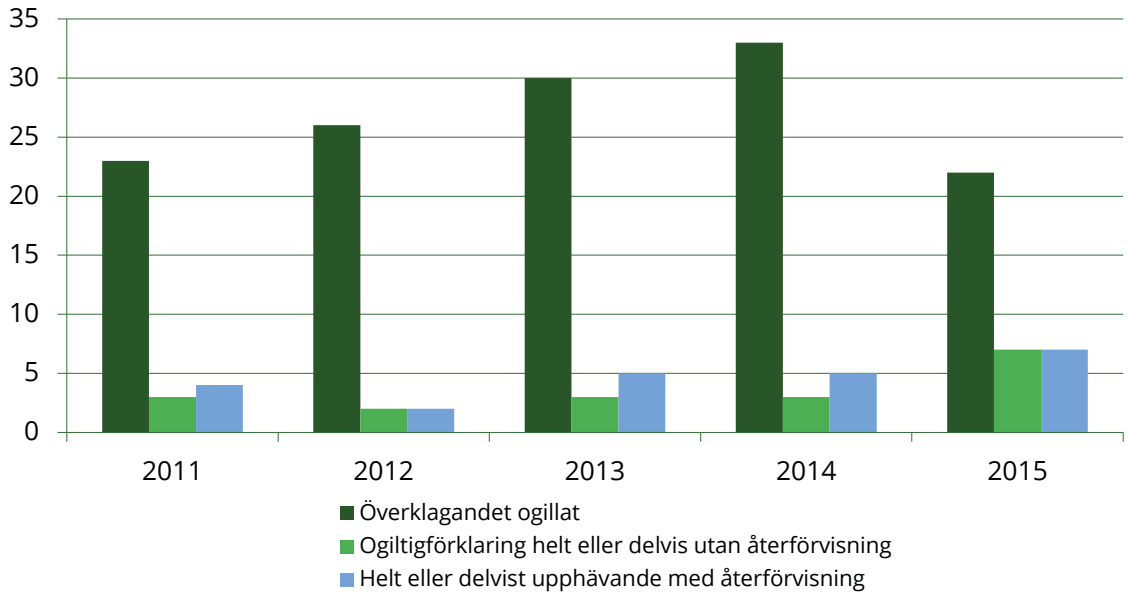

	2011	2012	2013	2014	2015
Överklagandet ogillat	23	26	30	33	22
Ogiltigförklaring helt eller delvis utan återförvisning	3	2	3	3	7
Helt eller delvist upphävande med återförvisning	4	2	5	5	7
Avskrivning/beslut att anledning saknas att döma i målet		3		1	1
Totalt	**30**	**33**	**38**	**42**	**37**

HUR HITTAR MAN EU:S PUBLIKATIONER?

Gratispublikationer

- Ett enskilt exemplar

  genom EU Bookshop (http://bookshop.europa.eu);

- Flera exemplar/affischer/kartor

  hos Europeiska unionens representationer (http://ec.europa.eu/represent_svhtm),

  hos delegationer i länder utanför EU (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sv.htm),

  genom att kontakta nätverket Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sv.htm)

  eller ringa 00 800 6 7 8 9 10 11 (gratis inom hela EU) (*).

  (*) Varken informationen eller samtalen kostar i regel något (men vissa operatörer, telefonkiosker och hotell kan ta betalt för samtalen).

Avgiftsbelagda publikationer

- EU Bookshopista (http://bookshop.europa.eu).

QD-AP-16-001-SV-N

EUROPEISKA UNIONENS
DOMSTOL

KOMMUNIKATIONSDIREKTORATET
ENHETEN FÖR PUBLIKATIONER
OCH ELEKTRONISKA MEDIER